

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

ΛΟΓΟΙ

Ε΄

ΠΑΘΗ ΚΑΙ ΑΡΕΤΕΣ

ΙΕΡΟΝ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΝ
«ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ»
ΣΟΥΡΩΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
2010

1η Έκδοση 2006

3η Ανατύπωση 2010

Copyright και κεντρική διάθεση

Ιερόν Ησυχαστήριον Μοναζουσών

«Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος»

570 06 Βασιλικά Θεσσαλονίκης

Τηλ. 23960 41320, fax 23960 41594

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση μέρους ή όλου του κειμένου στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση και η χρησιμοποίηση των διακοσμητικών στοιχείων, χωρίς την γραπτή άδεια του Ιερού Ησυχαστηρίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΑ ΠΑΘΗ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Ο αγώνας κατά των παθών	12
Να μη δικαιολογούμε τα πάθη μας.....	12
Η αποκάλυψη των παθών	14
Υποστηρικτής των παθών είναι η υπερηφάνεια	15
Τα πάθη ξεριζώνονται εύκολα, όσο είναι «τρυφερά»	16
Πώς θα απαλλαγούμε από τα πάθη.....	17
Αξίζει να πεθάνουμε ηρωικά, παρά να νικηθούμε από τα πάθη.....	18
Πρέπει να σπειρούμε, για να δώσει ο Θεός	19
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ – ΦΙΛΑΥΤΙΑ Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η φιλαυτία και οι συνέπειές της	21
Από την φιλαυτία γεννιούνται όλα τα πάθη	21
Από το άνοστο να γεύεσθε Χριστό	21
Η αγάπη του εαυτού μας νικά την αγάπη προς τον πλησίον μας	22
Τσιμέντο να γίνουν οι άλλοι!	23
Το βάσανο του βολέματος	24
Η φιλαυτία μας στερεί την ειρήνη και την χαρά.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η ελευθερία από την σκλαβιά της φιλαυτίας.....	26
Σκοπός της ασκήσεως: η απέκδυση από τον παλαιό μας άνθρωπο	26
Να μην προσκυνάμε την ανάπαυση	27
Τί τον κρατάς τον εαυτό σου για τον εαυτό σου;.....	28
Όταν υπάρχει αυταπάτηση, δίνει ο Θεός την Χάρη Του	29
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ – ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ Η ΡΙΖΑ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Υπερηφάνεια, το Γενικό Επιτελείο των παθών.....	31
Όταν δεν καταλαβαίνουμε την υπερηφάνεια.....	31
Η υπερηφάνεια εισχωρεί παντού.....	32
Οι υπερήφανοι λογισμοί.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η υπερηφάνεια είναι πολύμορφη.....	34
Η κρυφή υπερηφάνεια.....	34
Εγωισμός, το αναρχικό παιδί της υπερηφανείας	34
Η μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μας	35
Η αυτοπεποίθηση.....	36
Η καυχισιολογία.....	37
Η ανθρωπαρέσκεια.....	37
Η καραμέλα του επαίνου.....	39
Η κενοδοξία	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Οι συνέπειες της υπερηφανείας.....	42
Η υπερηφάνεια μας απομονώνει από τον Θεό.....	42
Όταν φέρνουμε υπερήφανο λογισμό, τα κάνουμε θάλασσα	42
Ο υπερήφανος δεν έχει πνευματικές πτήσεις αλλά πτώσεις	43
Η υπερηφάνεια γελοιοποιεί τον άνθρωπο.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4- Να χτυπήσουμε την υπερηφάνεια	46
Να είσαι μέσα στην μάχη, και να πολεμάς σωστά	46
Την υπερηφάνεια την τσακίζεις με την βοήθεια του αδελφού.....	46

Η πνευματική ...διάσπαση του ατόμου	47
Υψηλή θέση και ταπεινό φρόνημα	48
Μήν κάνης δικό σου ό,τι σου έδωσε ο Θεός.....	49
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ – ΚΑΤΑΚΡΙΣΗ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΔΙΚΙΑ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - «Μη κρίνετε, ίνα μη κριθήτε»	52
Η κατάκριση είναι γεμάτη από αδικία	52
Πώς φθάνουμε στην κατάκριση.....	53
Με την κατάκριση φεύγει η Χάρις του Θεού.....	54
Όποιος κατακρίνει τους άλλους, πέφτει στα ίδια σφάλματα.....	54
Αν παραβλέπουμε τα σφάλματα των άλλων, θα παραβλέψη και ο Θεός τα δικά μας.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Ο αγώνας κατά της κατακρίσεως	57
Αν στραφούμε στον εαυτό μας, δεν θα κατακρίνουμε	57
Αν δικαιολογούμε τους άλλους, δεν θα τους κατακρίνουμε	58
Να μη βγάζουμε εύκολα συμπεράσματα	59
ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΥΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Το δηλητήριο της ζήλειας	62
Η ζήλεια είναι από τα μεγαλύτερα πάθη.....	62
Η ζήλεια δηλητηριάζει την πολλή αγάπη της γυναίκας.....	62
Η ζήλεια μας αποδυναμώνει	63
Όποιος θάβει τα δικά του χαρίσματα, ζηλεύει τα χαρίσματα των άλλων	64
Η καλή ζήλεια	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Θυμός, ο εχθρός της ειρήνης του Θεού.....	67
Να στρέψουμε τον θυμό εναντίον των παθών	67
Γιατί θυμώνουμε.....	67
«Οργίζεσθε και μη αμαρτάνετε».....	68
«Ητοιμάσθην και ουκ εταράχθην»	69
Με την ταπείνωση και την σιωπή δίνουμε τόπο στην οργή.....	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ψυχοφθόρος λύπη	72
Η χαρά είναι του Χριστού, η λύπη είναι του διαβόλου	72
Ο εγωισμός πάντα φέρνει λύπη και άγχος.....	73
Ο αχάριστος είναι πάντα λυπημένος.....	74
Το ταγκαλάκι θέλει να μας βλέπη λυπημένους.....	74
Η λύπη εξαντλεί τις ψυχικές και σωματικές μας δυνάμεις	75
Διώξτε την κακομοιριά με την πνευματική λεβεντιά.....	75
Το αντίδοτο της λύπης είναι η δοξολογία στον Θεό	76
ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ - ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ.....	79
Η καλλιέργεια των αρετών.....	80
«Η εργασία της αρετής είναι η τήρηση των εντολών του Θεού»	80
Όλες οι αρετές καλλιεργούνται.....	81
Η αρετή των άλλων αρωματίζει κι εμάς	82
Οι συνταγές των Αγίων στην εργασία της αρετής.....	83
Να λαμπικάρουμε την αρετή μας.....	83
Κλέφτης των αρετών είναι η υπερηφάνεια	84
Η πνευματική μορφιά	85
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΜΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΡΕΤΗ, Η ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - «Ο Θεός ταπεινοίς δίδωσι χάριν».....	87
Ο ταπεινός έχει όλες τις αρετές	87
Στον ταπεινό αναπαύεται το πνεύμα του Θεού	88

Ένας ταπεινός λογισμός κάνει αμέσως την Χάρη του Θεού να ενεργή.....	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η εργασία για την απόκτηση της ταπεινώσεως.....	91
Πώς καλλιεργείται η ταπείνωση.....	91
Το πάν είναι η καρδιακή ταπείνωση.....	92
Ταπείνωση στην πράξη, όχι μόνο στα λόγια.....	92
Όταν ζητάμε από τον Θεό ταπείνωση, να δεχώμαστε και τις ταπεινώσεις.....	94
«Σμίκρυνον σεαυτόν εν πάσι».....	95
«Υποκάτω πάσης της κτίσεως».....	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ταπείνωση, η μεγάλη δύναμη της πνευματικής ζωής.....	98
Όπου υπάρχει ταπείνωση, δεν έχει θέση ο διάβολος.....	98
Πνευματική πρόοδος υπάρχει όπου υπάρχει πολλή ταπείνωση.....	99
Οι ταπεινοί διαφυλάσσουν τον πνευματικό τους πλούτο στο θησαυροφυλάκιο του Θεού.....	100
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ - ΑΓΑΠΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ.....	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η ανεξάντλητη αγάπη του Θεού και η αγάπη μας προς τον Θεό.....	102
Ο Θεός μας «βομβαρδίζει» με την αγάπη Του.....	102
Η καλή μοιρασιά της αγάπης.....	103
Η άνοδος στους Ουρανούς.....	103
Να δώσουμε την αγάπη μας στον Χριστό.....	104
Η φλόγα της αγάπης του Θεού.....	105
Ο θείος έρωτας.....	106
Η θεία τρέλλα.....	107
Η θεία μέθη.....	107
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η αγάπη προς τον πλησίον.....	109
Αγάπη και ταπείνωση, οι δυο αδελφωμένες αρετές.....	109
Η ακριβή αληθινή αγάπη.....	109
Να βγάσουμε τον εαυτό μας από την αγάπη μας.....	110
Αγάπη μητρική για όλους.....	111
Η καρδιά δεν γερνάει ποτέ.....	112
Η συνεργασία του νού και της καρδιάς.....	113
«Εκ του υστερήματος...».....	114
Ρίξτε το παλιό κατάστιχο μέσα στην φωτιά της αγάπης.....	115
Αγάπη με πόνο.....	116
Η αγάπη πληροφορεί.....	118
Η αγάπη καταργεί τις αποστάσεις.....	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η αγάπη για όλη την κτίση.....	121
Η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα πριν και μετά την πτώση.....	121
Τα ζώα διαισθάνονται την αγάπη του ανθρώπου.....	121
Τα ζώα ζητούν βοήθεια από τον άνθρωπο.....	122
Να παραδειγματιζώμαστε από τα ζώα.....	123
Ο Όλετ, το φιλότιμο πουλί.....	124
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΑΡΧΟΝΤΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΙΜΟ.....	126
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Αρχοντιά, το μεγαλείο του Θεού.....	127
Τί είναι αρχοντιά.....	127
Η πνευματική αρχοντιά είναι πνευματική δικαιοσύνη.....	127
Πώς αποκτιέται η αρχοντιά.....	128
Με την αρχοντιά ο άνθρωπος έχει επαφή με τον Θεό.....	129
Ο άνθρωπος ή θα γίνη αρχοντόπουλο ή θα μείνη κακορρίζικος.....	130
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Φιλότιμο, η πολύ-πολύ ευγνώμων αγάπη.....	132
Οι φιλότιμοι είναι αρχοντικές ψυχές.....	132

Τον φιλότιμο αγώνα μας χαίρεται ο Χριστός	132
Ο εχθρός του φιλότιμου είναι η φιλαυτία	133
Οι φιλότιμοι έχουν λεπτή συνείδηση και βοηθούνται από τον Θεό	134
ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ	136
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η απλότητα και η καθαρότητα	137
Η απλότητα, το πρώτο παιδί της ταπεινώσεως	137
Άλλο απλότητα και άλλο αναίδεια	137
«Γίνεσθε ως τα παιδιά»	138
Ο απλός άνθρωπος έχει όλο καλούς λογισμούς	139
Η απλότητα ξεκουράζει	139
Με την αγία απλότητα γνωρίζει ο άνθρωπος τα μυστήρια του Θεού	140
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η πίστη και η ελπίδα στον Θεό	143
Όλο το κακό σήμερα προέρχεται από την απιστία	143
Όταν η πίστη κλονίζεται	143
Δυσπιστία και ολιγοπιστία	144
Όποιος πιστεύει στον Θεό, δεν φοβάται τίποτε	145
«Προωρώμην τον Κύριον ενώπιόν μου δια παντός»	146
Η ελπίδα και η εμπιστοσύνη στον Θεό είναι η μεγαλύτερη ασφάλεια	147
Όποιος έχει ορθή πίστη, έχει αληθινή αγάπη	148
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η σωτήριος υπομονή	149
«Μακάριος ανήρ, ός υπομένει πειρασμόν»	149
Για να υπομείνης τον άλλον, πρέπει να τον αγαπήσης	149
Ο Χριστός την σωτηρία των ανθρώπων την κρέμασε στην υπομονή	150
Τον χειμώνα κάνουμε υπομονή με την ελπίδα της ανοίξεως	151
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Η πνευματική χαρά	153
Η Παναγία έφερε στον κόσμο την χαρά	153
Όπου Χριστός, εκεί χαρά αληθινή	153
Η πνευματική χαρά έρχεται με την πνευματική εργασία	154
Η θεϊκή χαρά έρχεται με το δόσιμο	155
Οι πνευματικές χαρές είναι δώρα του Θεού	155
Ο πνευματικός πόνος είναι χαρά πνευματική	156
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - Διάκριση, η κορωνίδα των αρετών	158
Ανάλογη με την πνευματική μας κατάσταση είναι και η διάκρισή μας	158
Κάθε αρετή έχει ανάγκη από διάκριση	159
Και η αγάπη χρειάζεται διάκριση	160
Η διάκριση δεν έχει όρια και κανόνες	161
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - Η ΚΑΛΗ ΑΝΗΣΥΧΙΑ	162
Καλή ανησυχία, η καλή αγωνία για τον «καλόν αγώνα»	163
Να πάρουμε στα ζεστά την σωτηρία της ψυχής μας	163
«Δίδου σοφώ αφορμήν, και σοφώτερος έσται»	164
Η καλή ανησυχία δεν σταματά ποτέ	165

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο μακαριστός Γέροντας Παΐσιος στο ξεκίνημα της κοινοβιακής μας ζωής, το 1968, μας είχε πεί: *«Μία είναι η αρετή, η ταπείνωση· επειδή όμως δεν το καταλαβαίνετε, άντε, να σάς πω και την αγάπη. Αλλά, όποιος έχει ταπείνωση, δεν έχει και αγάπη;»*. Αυτές οι δύο *«αδελφωμένες αρετές»*, όπως χαρακτήριζε ο Γέροντας την ταπείνωση και την αγάπη, είναι το θεμέλιο της πνευματικής ζωής, αφού αυτές ελκύουν την Χάρη του Θεού και γεννούν και όλες τις άλλες αρετές. *«Καλλιεργήστε απλά την ταπείνωση και την αγάπη, μας έλεγε, και, μόλις αυξηθούν αυτές οι αρετές, η υπερηφάνεια και η κακία θα μείνουν ατροφικές και τα πάθη θα αρχίσουν να ψυχορραγούν»*.

Στον παρόντα Ε΄ τόμο – ο οποίος εκδίδεται με την ευλογία του Ποιμενάρχου μας Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κασσανδρείας κ. Νικοδήμου – συμπεριλαμβάνονται λόγοι του Γέροντα σχετικά με τα πάθη και τις αρετές. Οι λόγοι αυτοί δεν αποτελούν συστηματική διδασκαλία ούτε αναφέρονται εκτενώς σε όλα τα πάθη και τις αρετές. Έχουν συγκροτηθή από απαντήσεις του Γέροντα σε ερωτήσεις μας σχετικές με την διάγνωση και την θεραπεία των παθών, καθώς και με την εργασία της αρετής. Οι απαντήσεις αυτές δεν ενδιαφέρουν μόνον τους μοναχούς αλλά και κάθε άνθρωπο που έχει *«τήν καλή ανησυχία»* για την καλλιέργεια της αρετής. Ο Γέροντας με την γνωστή ποιμαντική του, τα εύστοχα παραδείγματα και το πηγαίο χιούμορ, κάνει πνευματική *«λιακάδα»*, η οποία ευνοεί να ανοίξουν στην ψυχή μας τα άνθη της μετανοίας και να δώσουμε καρπό αρετής. Μας ενθαρρύνει να δούμε κατά πρόσωπο τον παλαιό μας άνθρωπο, ώστε να σιχαθούμε το *«ειδεχθές προσωπίον»* του και να το αποβάλουμε. Πιστεύουμε ότι ο απλός αλλά φωτισμένος λόγος του Γέροντα θα μας βοηθήσει να αγωνισθούμε ακόμη περισσότερο, για να ελευθερωθούμε από την δουλεία των παθών και να ζήσουμε την εν Χριστώ ελευθερία.

Ο Γέροντας έλεγε: *«Ο Θεός δεν δίνει στον άνθρωπο ελαττώματα αλλά δυνάμεις. Ανάλογα με το πώς θα χρησιμοποιήση ο άνθρωπος τις δυνάμεις αυτές, μπορεί να γίνη καλός ή κακός»*. Αν δηλαδή χρησιμοποιήσουμε τις δυνάμεις αυτές σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, πλησιάζουμε στον Θεό και γινόμαστε κατά χάριν όμοιοι με Εκείνον. Αν τις χρησιμοποιήσουμε σύμφωνα με *«τά θελήματα του παλαιού ανθρώπου»*, γινόμαστε δούλοι των παθών και απομακρυνόμαστε από τον Θεό. Για να γίνουμε *«καινοί άνθρωποι»* χρειάζεται να ταυτίσουμε το θέλημά μας με το θέλημα του Θεού, το οποίο εκφράζεται με τις άγιες εντολές Του. *«Τηρώντας τις εντολές του Θεού, έλεγε ο Γέροντας, εργαζόμαστε την αρετή και αποκτούμε την υγεία της ψυχής»*.

Ο Γέροντας τόνιζε ότι η θεία Χάρις παύει να ενεργή στον άνθρωπο που δουλεύει στα πάθη του. Γι' αυτό, όταν κάποιος του έλεγε ότι πέφτει σε ένα πάθος, συνήθιζε να λέη: *«Πρόσεξε, γιατί έτσι διώχνεις την Χάρη του Θεού»*. Και όταν τον ρωτούσαμε πώς θα αποκτήσουμε την Χάρη του Θεού ή πώς ο άνθρωπος συγγενεύει με τον Θεό, άλλοτε μας έλεγε με την ταπείνωση, άλλοτε με την αγάπη και την αρχοντιά, άλλοτε με την θυσία και το φιλότιμο, και άλλοτε τόνιζε το πέταμα του εαυτού μας. Γιατί όλα αυτά είναι τα χαρακτηριστικά του *«καινού ανθρώπου»*, του ανθρώπου που έχει απαλλαγή από τα πάθη. *«Όταν λέω να πετάξουμε τον εαυτό μας,*

έλεγε ο Γέροντας, *εννοώ να πετάξουμε τα πάθη μας, να απεκδυθούμε τον παλαιό μας άνθρωπο... Αν πετάξουμε τον εαυτό μας και φύγη ο κακός ενοικιαστής, ο παλαιός άνθρωπος, θα κατοικήση στο κενό της καρδιάς ο καινός άνθρωπος της Καινής Διαθήκης».*

Ο τόμος αυτός απαρτίζεται από δύο ενότητες και η καθεμιά χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Η πρώτη ενότητα αναφέρεται στα πάθη και η δεύτερη στις αρετές.

Το πρώτο μέρος της ενότητας των παθών αναφέρεται στην φιλαυτία, την «μητέρα των παθών», αφού όλα τα πάθη – τόσο τα σωματικά, όπως η γαστρίμαργία, η φιληδονία κ.λπ., όσο και τα ψυχικά, όπως η υπερηφάνεια, η ζήλεια κ.λπ. –, «από εκεί ξεκινούν».

Το δεύτερο μέρος κάνει λόγο για την υπερηφάνεια, το «Γενικό Επιτελείο των παθών», όπως την χαρακτήριζε ο Γέροντας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, όπως «μία είναι η αρετή, η ταπείνωση», έτσι κι ένα είναι το πάθος, η υπερηφάνεια, αφού αυτή «μάς έφερε από τον Παράδεισο στην γή, κι αυτή από την γη προσπαθεί να μας στείλη στην κόλαση».

Το τρίτο μέρος αναφέρεται στην κατάκριση, που γεννιέται από την υπερηφάνεια και είναι «γεμάτη από αδικία». Ο άνθρωπος το χάρισμα της κρίσεως που του έδωσε ο Θεός, για να διακρίνη το καλό από το κακό, το μεταστρέφει στο πάθος της κατακρίσεως, που κατ' εξοχήν αποστρέφεται ο Θεός.

Στο τέταρτο μέρος γίνεται λόγος για τα πάθη της ζήλειας, του θυμού και της λύπης, που και αυτά αποτελούν διαστροφή δυνάμεων της ψυχής και κατάχρηση αντίστοιχων χαρισμάτων. Την δύναμη του επιθυμητικού, που μας δόθηκε από τον Θεό για να αναζητάμε το καλό, την μεταστρέφουμε σε ζήλεια και φθόνο, ενώ την έμφυτη δύναμη του θυμικού, που πρέπει να χρησιμοποιούμε για να αγωνιζώμαστε με ανδρεία και παλληκαριά κατά του κακού, την στρέφουμε εναντίον του πλησίον. Το πάθος τέλος της λύπης μας στερεί την δυνατότητα να χαιρώμαστε τις πλούσιες ευλογίες του Θεού και μας αποδυναμώνει πνευματικά. Ο Γέροντας αντιδιαστέλλει την λύπη αυτήν από την κατά Θεόν λύπη, η οποία πηγάζει από την μετάνοια και γεμίζει την ψυχή με γλυκειά παρηγοριά.

Η ενότητα των αρετών αρχίζει με την «υψοποιό» ταπείνωση. Χωρίς την ταπείνωση οι αρετές μας είναι «τοξινωμένες»: Η υπομονή μπορεί να έχη μέσα γογγυσμό ή υποκρισία, η απλότητα μπορεί να εκτραπή σε αναίδεια και πονηρία, η χαρά να μην είναι πνευματική αγαλλίαση αλλά κοσμική ικανοποίηση. «Όσοι βρήκαν τον δρόμο της ταπεινοφροσύνης, έλεγε ο Γέροντας, προχωρούν στην πνευματική ζωή σύντομα, σταθερά και χωρίς κόπο». Και σε επιστολή του έγραφε: «Ο πιο σύντομος, σίγουρος και εύκολος δρόμος προς την άνω Ιερουσαλήμ είναι η ταπείνωση».

Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στην αγάπη, η οποία πρέπει να «μοιράζεται» σωστά στον Θεό, στον πλησίον και σε όλη την κτίση. Η αγάπη προς τον Θεό είναι αδιάσπαστα δεμένη με την αγάπη προς τον πλησίον και οδηγεί την ψυχή σε θείο έρωτα, θεία τρέλλα, θεία μέθη. Η αληθινή αγάπη προς τον πλησίον είναι η «ακριβή πνευματική αγάπη» που έχει όποιος «βγάζει τον εαυτό του από την αγάπη του», όποιος δηλαδή δεν αποβλέπει σε δικό του συμφέρον. Και η αγάπη προς όλη την κτίση είναι το υπερχειλισμα της «γενικής» αγάπης που έχει ο πνευματικός άνθρωπος.

Το τρίτο μέρος αναφέρεται στην αρχοντιά και στο φιλότιμο, που αποτελούν κύριους άξονες της διδασκαλίας του Γέροντα. «*Η αρχοντιά, έλεγε ο Γέροντας, όλα τα έχει· έχει φιλότιμο, έχει ταπεινώση και απλότητα, έχει ανιδιοτέλεια, τιμιότητα..., έχει και την μεγαλύτερη χαρά και την πνευματική αγαλλίαση*». Ο Γέροντας, χωρίς να μειώνει την αξία της ασκήσεως, βάζει την αρχοντιά και το φιλότιμο πάνω από κάθε ασκητικό αγώνα, αφού, αν δεν υπάρχει αρχοντιά, όλα τα πνευματικά – άσκηση, μετάνοιες κ.λπ. –, είναι, όπως έλεγε, «*κουκουσκιάχτικα*», δηλαδή «*μόνον τις κουρούνες μπορούν να διώξουν και όχι τα ταγκαλάκια*».

Στο τέταρτο μέρος γίνεται αναφορά στην απλότητα, που είναι «*τό πρώτο παιδί της ταπεινώσεως*», στην πίστη και στην ελπίδα στον Θεό, που «*είναι η μεγαλύτερη ασφάλεια για τον άνθρωπο*», στην υπομονή, που «*ξεδιαλύνει πολλά και φέρνει θεϊκά αποτελέσματα*», και στην πνευματική χαρά, που «*έρχεται με την εσωτερική τακτοποίηση και δίνει φτερά στην ψυχή*». Τέλος, ο Γέροντας μιλάει για την διάκριση, την «*κορωνίδα των αρετών*». Η διάκριση «*δέν είναι απλώς μία αρετή*», δεν είναι βήμα προς την πνευματική πρόοδο, αλλά το αποτέλεσμα και η ασφάλειά της· είναι «*τό τιμόνι που οδηγεί με ασφάλεια την ψυχή, ώστε να μη σκοντάφτη ούτε δεξιά ούτε αριστερά*», αλλά να βαδίζει με σταθερότητα την βασιλική οδό των αρετών αποφεύγοντας τα άκρα, που είναι των δαιμόνων.

Ως επίλογος του τόμου έχουν παρατεθή λόγοι του Γέροντα για την καλή ανησυχία, «*τήν καλή αγωνία για τον "καλόν αγώνα"*», όπως την χαρακτήριζε. «*Η καλή ανησυχία, έλεγε, είναι φτερούγισμα. Δίνει στην ψυχή λεβεντιά, ζωντάνια· δεν φέρνει άγχος και στενοχώρια, αλλά παρηγοριά· δεν είναι κόπος, δεν είναι αγωνία, αλλά ζήλος για αγώνα*».

Αυτός ο πνευματικός ζήλος ευχόμαστε να ανάψη σε όλους μας, ώστε να αγωνισθούμε να απεκδυθούμε τον παλαιό μας άνθρωπο και να ενδυθούμε την ταπεινώση, για να κατοικήση στην καρδιά μας η Αγάπη, ο Χριστός.

26 Σεπτεμβρίου 2006

**Μετάστασις του Αγίου Αποστόλου
καί Ευαγγελιστού Ιωάννου του Θεολόγου**

Η Καθηγουμένη του Ιερού Ησυχαστηρίου
Φιλοθέη Μοναχή
καί αι σύν εμοί εν Χριστώ Αδελφαί

- Γέροντα, πείτε μας κάτι πριν φύγετε.
- Τί να σάς πώ; Τόσα σάς είπα!
- Πείτε μας κάτι, για να το δουλέψουμε, μέχρι να ξαναρθήτε.
- Έ, αφού επιμένετε, να σάς πώ... Μία είναι η αρετή, η ταπείνωση· επειδή όμως δεν το καταλαβαίνετε, άντε, να σάς πω και την αγάπη. Αλλά, όποιος έχει ταπείνωση, δεν έχει και αγάπη;

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΑ ΠΑΘΗ

«Ο αγώνας κατά των παθών
είναι ένα διηνεκές γλυκό μαρτύριο
για την τήρηση των εντολών,
για την αγάπη του Χριστού».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Ο αγώνας κατά των παθών

– Γέροντα, όταν ο Προφήτης Δαβίδ έλεγε: «πνεύματι ηγεμονικώ στήριξόν με»¹, τί ζητούσε;

– Ο Δαβίδ ζητούσε από τον Θεό να του δώσει διοικητικό χάρισμα, επειδή είχε να κυβερνήσει ανθρώπους. Αλλά και ο κάθε άνθρωπος χρειάζεται «πνεύμα ηγεμονικό», γιατί έχει να κυβερνήσει τον εαυτό του, για να μην τον κάνουν κουμάντο τα πάθη του.

– Γέροντα, τί είναι τα πάθη;

– Εγώ τα πάθη τα βλέπω σαν δυνάμεις της ψυχής. Ο Θεός δεν δίνει ελαττώματα αλλά δυνάμεις². Όταν όμως δεν αξιοποιούμε αυτές τις δυνάμεις για το καλό, έρχεται το ταγκαλάκι, τις εκμεταλλεύεται και γίνονται πάθη, και ύστερα γκρινιάζουμε και τα βάζουμε με τον Θεό. Ενώ, αν τις αξιοποιήσουμε στρέφοντάς τες εναντίον του κακού, μας βοηθούν στον πνευματικό αγώνα. Ο θυμός λ.χ. δείχνει ότι η ψυχή έχει ανδρισμό, ο οποίος βοηθάει στην πνευματική ζωή. Κάποιος που δεν είναι θυμώδης και δεν έχει ανδρισμό δεν μπορεί να βάλει εύκολα τον εαυτό του στην θέση του. Ο θυμώδης άνθρωπος, αν αξιοποιήσει στην πνευματική ζωή την δύναμη που έχει, είναι σαν ένα γερό αυτοκίνητο που πιάνει την ευθεία και κανείς δεν το φθάνει. Αν όμως δεν την αξιοποιήσει και αφήνει ανεξέλεγκτο τον εαυτό του, μοιάζει με αυτοκίνητο που τρέχει με υπερβολική ταχύτητα σε ανώμαλο δρόμο και κάθε τόσο εκτροχιάζεται.

Ο άνθρωπος πρέπει να γνωρίσει τις δυνάμεις που έχει και να τις στρέψει στο καλό. Έτσι θα φθάσει, με την βοήθεια του Θεού, σε καλή πνευματική κατάσταση. Τον εγωισμό λ.χ. να τον στρέψει εναντίον του διαβόλου και να μην το βάζει κάτω, όταν πάει και τον πειράζει. Την τάση για φλυαρία να την αγιάσει καλλιεργώντας την ευχή. Δεν είναι καλύτερα να μιλάει με τον Χριστό και να αγιάζεται παρά να φλυαρή και να αμαρτάνει; Ανάλογα δηλαδή με το πώς θα χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος τις δυνάμεις της ψυχής, μπορεί να γίνει καλός ή κακός.

Να μη δικαιολογούμε τα πάθη μας

– Γέροντα, μερικοί νομίζουν ότι δεν έχουν προϋποθέσεις για να κάνουν πνευματική ζωή και λένε: «Ουκ αν λάβης παρά του μη έχοντος»³.

¹ Ψαλμ. 50, 14.

² Ο Γέροντας με απλό τρόπο εκφράζει την αλήθεια της πίστεώς μας ότι ο Θεός «κακόν ούτε πεποίηκεν ούτε δεδημιούργηκεν» (Αγ. Ιωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, Λόγος ΚΖ΄, μέρος Β΄, μα΄). Έπομένως, όπως λέει ο Αγ. Νικόδημος ο Αγιορείτης, ούτε πάθη «έκτισεν εν τη ανθρωπίνη φύσει, αλλά εκ της αμελείας της εδικής μας παρά φύσιν εμβήκαν εις αυτήν». (Νέα Κλίμαξ, εκδ. Σωτ. Σχοινά, Βόλος 1956, σ. 152). Τα πάθη κατά τους Αγίους Πατέρες προέρχονται από την «παρά φύσιν» χρήση των λειτουργιών του σώματος ή των δυνάμεων της ψυχής. Όταν η «παρά φύσιν» αυτή χρήση χρονίσει, γίνεται κακή έξη και χρειάζεται πολύς αγώνας για να ξεριζωθή.

³ Βλ. Λουκιανού, Νεκρικοί διάλογοι, Διάλογος Β΄.

– Αν λένε κιόλας ότι τους βαραίνουν πάθη κληρονομικά και δικαιολογούν τον εαυτό τους, αυτό είναι ακόμη χειρότερο.

– Και όταν, Γέροντα, κάποιον όντως τον βαραίνουν;

– Κοίταξε να σου πώ: Ο κάθε άνθρωπος έχει κληρονομικές καταβολές καλές και κακές. Πρέπει να αγωνισθή να απαλλαγεί από τα ελαττώματά του και να καλλιεργήσει τα καλά που έχει, για να γίνη μια αληθινή, χαριτωμένη εικόνα του Θεού.

Οι κακές κληρονομικές καταβολές δεν είναι εμπόδιο για την πνευματική πρόοδο. Γιατί, όταν αγωνίζεται κανείς, έστω και λίγο αλλά με πολύ φιλότιμο, τότε κινείται στον πνευματικό χώρο, στο θαύμα, και όλα τα άσχημα κληρονομικά τα διαλύει η Χάρης του Θεού.

Ο Θεός πολύ συγκινείται και πολύ βοηθάει μία ψυχή που έχει κακές κληρονομικές καταβολές και αγωνίζεται φιλότιμα στο ουράνιο πέταγμα με την ατροφική της φτερούγα – την κακή κληρονομικότητα. Γνωρίζω πολλούς που με την μικρή προσπάθεια που κατέβαλαν και με την μεγάλη βοήθεια του Θεού ελευθερώθηκαν από αυτά. Αυτοί οι άνθρωποι είναι για τον Θεό μεγάλοι ήρωες. Γιατί αυτό που θα συγκινήσει τον Θεό είναι η εργασία που θα κάνουμε στον παλαιό μας άνθρωπο.

– Γέροντα, το Βάπτισμα δεν εξαλείφει τις κακές κληρονομικές καταβολές;

– Το Βάπτισμα μας απαλλάσσει από την κατάρα του προπατορικού αμαρτήματος και από όλες τις αμαρτίες. Όταν βαπτίζεται ο άνθρωπος, ντύνεται τον Χριστό, απελευθερώνεται από το προπατορικό αμάρτημα και έρχεται η θεία Χάρης: οι κακές όμως κληρονομικές καταβολές μένουν. Μήπως ο Θεός δεν θα μπορούσε να τις εξαλείψει και αυτές με το Άγιο Βάπτισμα; Τις αφήνει όμως, για να αγωνισθούμε, να νικήσουμε και να στεφανωθούμε.

– Γέροντα, εγώ, όταν πέφτω συνέχεια σε κάποιο πάθος, λέω: «Έτσι γεννήθηκα, τέτοια είμαι».

– Ακόμη αυτό έλειψε, να μας πής ότι οι γονείς σου σου έδωσαν όλα τα ελαττώματα που έχεις. Από πάππον προς πάππον όλα τα ελαττώματα σ' εσένα δόθηκαν και όλα τα χαρίσματα στους άλλους;... Μήπως τα βάζεις και με τον Θεό; Όποιος λέει: «εγώ αυτόν τον χαρακτήρα έχω, έτσι γεννήθηκα, έχω άσχημες κληρονομικές καταβολές, μ' αυτές τις συνθήκες μεγάλωσα, άρα δεν μπορώ να διορθωθώ...», είναι σαν να λέη: «Φταίει όχι μόνον ο πατέρας μου και η μάνα μου, αλλά και ο Θεός»! Όταν ακούω κάτι τέτοια, ξέρετε πώς στενοχωριέμαι; Έτσι βρίζει κανείς και τους γονείς του και τον Θεό. Από την στιγμή που σκέφτεται έτσι, παύει να ενεργή η Χάρης του Θεού.

– Γέροντα, μερικοί λένε ότι, όταν ένα ελάττωμα είναι στην δομή του ανθρώπου, δεν διορθώνεται.

– Ξέρεις τί γίνεται; μερικούς τους συμφέρει να λένε ότι κάποιο ελάττωμα οφείλεται στην δομή τους, γιατί έτσι δικαιολογούν τον εαυτό τους και δεν κάνουν καμιά προσπάθεια να απαλλαγούν από αυτό. «Εμένα, λένε, δεν μου έδωσε χαρίσματα ο Θεός! Τί φταίω εγώ; Γιατί μου ζητούν πράγματα πάνω από τις δυνάμεις μου»! Οπότε αραλίκι μετά. Δικαιολογούν τον εαυτό τους, αναπαύουν τον λογισμό τους και βαδίζουν με τον χαβά τους. Αν πούμε: «αυτά είναι κληρονομικά, τα άλλα

είναι του χαρακτήρα μου», πώς θα διορθωθούμε; Αυτή η αντιμετώπιση διώχνει την πνευματική λεβεντιά.

– Ναί, Γέροντα, αλλά...

– Πάλι «αλλά»; Τί είσαι εσύ, βρέ παιδάκι μου; Σαν χέλι ξεγλιστράς. Συνέχεια δικαιολογείσαι.

– Γέροντα, εσκεμμένα το κάνω;

– Δεν λέω ότι το κάνεις εσκεμμένα, αλλά, ενώ ο Θεός σε προίκισε με τόσο μυαλό και είσαι σπύρτο, πανέξυπνη, δεν καταλαβαίνεις πόσο κακό είναι η δικαιολογία! Ένα τόσο δά κεφαλάκι να έχη τόσο μυαλό, και να μην το καταλαβαίνει!

Παρατήρησα ότι μερικοί, ενώ είναι έξυπνοι και καταλαβαίνουν ποιό είναι το σωστό, υποστηρίζουν το λανθασμένο, επειδή αυτό τους βολεύει, και έτσι δικαιολογούν τα πάθη τους. Άλλοι πάλι δεν δικαιολογούν τον εαυτό τους, αλλά με τον λογισμό ότι υπάρχει κάτι αδιόρθωτο στον χαρακτήρα τους πέφτουν στην απελπισία. Ο διάβολος έτσι κάνει: τον έναν τον εμποδίζει από την πνευματική πρόοδο με την δικαιολογία του εαυτού του, τον άλλον τον πιάνει με την υπερευαισθησία και τον ρίχνει στην απόγνωση.

Για να κοπή ένα πάθος, πρέπει να μη δικαιολογή ο άνθρωπος τον εαυτό του, αλλά να ταπεινώνεται. Αν λ.χ. λήη: «εγώ δεν έχω αγάπη στην φύση μου, ενώ ο άλλος έχει» και δεν αγωνίζεται να αποκτήσει, πώς θα προκόψει; Χωρίς αγώνα δεν γίνεται προκοπή. Δεν έχετε διαβάσει στα Πατερικά βιβλία πόσα ελαττώματα είχαν μερικοί Πατέρες και σε τί πνευματικά μέτρα έφθασαν; Ξεπέρασαν άλλους που είχαν πολλές αρετές. Νά, ο Αββάς Μωυσής ο Αιθίοπας⁴, ένας τόσο μεγάλος εγκληματίας, σε τί κατάσταση έφθασε! Τί κάνει η Χάρις του Θεού!

Κατά τον λογισμό μου αυτός που έχει κακές κληρονομικές καταβολές και αγωνίζεται να αποκτήσει αρετές, θα έχη πιο πολύ μισθό από εκείνον που κληρονόμησε από τους γονείς του αρετές και δεν χρειάζεται να αγωνισθή, για να τις αποκτήσει. Γιατί ο ένας τα βρήκε όλα έτοιμα, ενώ ο άλλος αγωνίσθηκε σκληρά, για να τα αποκτήσει. Βλέπεις, και οι άνθρωποι εκτιμούν περισσότερο εκείνα τα παιδιά που βρήκαν χρέη από τους γονείς τους και αγωνίσθηκαν σκληρά όχι μόνον να τα εξοφλήσουν, αλλά και να δημιουργήσουν περιουσία, παρά όσα βρήκαν περιουσία από τους γονείς τους και την διατήρησαν.

Η αποκάλυψη των παθών

– Γέροντα, ταλαιπωρούμαι από τα πάθη μου.

– Καταλαβαίνεις ότι υπάρχουν μέσα σου πάθη;

– Μερικές φορές το καταλαβαίνω.

– Αυτό είναι καλό· όταν ο άνθρωπος αναγνωρίζει ότι έχει πάθη, ταπεινώνεται, οπότε έρχεται η Χάρις του Θεού.

– Στενοχωριέμαι όμως που συνέχεια σφάλλω.

– Να χαίρεσαι που συνέχεια σφάλλεις, γιατί έχεις υπερηφάνεια και έτσι ταπεινώνεσαι. «Θεέ μου, αυτή είμαι, να λές. Βοήθησέ με. Αν δεν με βοηθήσης Εσύ,

⁴ Βλ. *Το Γεροντικόν*, Αββάς Μακάριος ο Αιγύπτιος κβ', εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1981, σ. 68.

τίποτε δεν μπορώ να κάνω». Μην απελπίζεσαι. Όταν σφάλουμε, ξεσκεπάζεται ο πραγματικός εαυτός μας, τον γνωρίζουμε και προσπαθούμε να διορθωθούμε. Με αυτόν τον τρόπο προχωρούμε θετικά και δεν ζούμε με ψευδαισθήσεις ότι πάμε καλά. Εγώ χαίρομαι, όταν εκδηλώνεται μια αδυναμία μου, όταν ξεφυτρώνουν τα πάθη μου. Εάν δεν ξεφύτρωναν, θα νόμιζα ότι αγίασα, ενώ οι σπόροι των παθών θα ήταν κρυμμένοι στην καρδιά μου. Έτσι κι εσύ, όταν θυμώσης ή πέσης στην κατάκριση, θα στενοχωρηθείς φυσικά, γιατί έπεσες, αλλά πρέπει να χαρής κιόλας, γιατί εκδηλώθηκε η αδυναμία σου, οπότε θα αγωνισθείς να απαλλαγής από αυτήν.

– Γέροντα, όταν κάποιο πάθος μου δεν εκδηλώνεται για ένα διάστημα, σημαίνει ότι δεν υπάρχει πια μέσα μου;

– Αν υπάρχει μέσα σου ένα πάθος, κάποια στιγμή θα εκδηλωθή. Γι' αυτό, όταν ξέρης ότι μέσα σου κρύβεται κάποιο πάθος, πρέπει να προσέχης. Αν ξέρης λ.χ. ότι κάπου έξω από το κελλί σου κρύβεται ένα φίδι, όταν βγαίνης έξω, θα ρίχνης καμμιά ματιά προς τα εκεί και θα προσέχης μήπως βγή και σε τσιμπήσει. Επικίνδυνο δεν είναι, όταν ξέρης ότι βρίσκεται εκεί το φίδι και έχης τον νού σου πότε θα βγή, για να το σκοτώσης· επικίνδυνο είναι, όταν δεν ξέρης ότι είναι εκεί και, ενώ περπατάς αμέριμνη, μπορεί να έρθη να σε τσιμπήσει. Θέλω να πώ, επικίνδυνο είναι, όταν ο άνθρωπος δεν παρακολουθή τον εαυτό του και δεν γνωρίζη τα πάθη του. Όταν γνωρίζη τα πάθη του και κάνη τον σχετικό αγώνα, τότε και ο Χριστός τον βοηθάει για το ξερρίζωμά τους.

– Γέροντα, μήπως πρέπει να αγωνίζωμαι χωρίς να ανησυχώ αν διορθώθηκα; Μήπως το να διορθωθώ ανήκει στον Θεό;

– Ναί, να αγωνίζεσαι και να τα αφήνης όλα στον Θεό, αλλά να εξετάζης και τον εαυτό σου, για να δής που βρίσκεσαι, τί κάνεις. Βλέπεις, ο γιατρός πρώτα ψάχνει να βρη την αιτία από την οποία προέρχεται ο πυρετός και μετά τί φάρμακο να δώση στον άρρωστο, για να ρίξη τον πυρετό. Από την στιγμή δηλαδή που ο άνθρωπος αρχίζει να βλέπη τα ελαττώματά του, πρέπει να μπή μέσα του η καλή ανησυχία, για να αγωνισθή να τα διορθώση. Εγώ εξετάζω τον εαυτό μου και βλέπω ότι έχω αυτά και αυτά τα ελαττώματα. Κάνω τον αγώνα μου, και εξετάζω πάλι τον εαυτό μου: «Μέχρι χθές είχα αυτά και αυτά τα ελαττώματα. Έκοψα κανένα; Σ' εκείνο που βρίσκομαι;». Και μετά λέω στον Θεό: «Θεέ μου, κάνω ό,τι μπορώ, αλλά βοήθησέ με Εσύ να διορθωθώ, γιατί μόνος μου δεν μπορώ».

– Γέροντα, μπορεί ένας άνθρωπος να μην έχη την δύναμη να δη τα πάθη του;

– Όταν ο άνθρωπος είναι ευαίσθητος, ο Θεός δεν επιτρέπει να γνωρίση απότομα τα πάθη του. Γιατί τον ευαίσθητο τον πειράζει και ο διάβολος και τον ρίχνει στην απελπισία: «Γιατί να έχης αυτό το πάθος; του λέει, και γιατί έκανες εκείνο; και πώς το άλλο; Άρα δεν θα σωθείς». Κι έτσι μπορεί να καταλήξη στο ψυχιατρείο.

Υποστηρικτής των παθών είναι η υπερηφάνεια

– Γέροντα, όταν μια ψυχή αγωνίζεται χρόνια και δεν βλέπη πρόοδο, τί συμβαίνει;

– Όταν δεν βλέπουμε πρόοδο στον αγώνα μας, σημαίνει ή ότι δεν έχουμε εγρήγορση ή ότι ο Θεός δεν επιτρέπει να προχωρήσουμε περισσότερο, για να μην υπερηφανευθούμε και βλαφθούμε.

– Γέροντα, όπως βλέπω τον εαυτό μου, κάθε μέρα γίνομαι χειρότερη, τί θα γίνη;

– Κοίταξε, ευλογημένη, υπάρχουν τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο, ο Θεός δίνει καραμέλες και σοκολάτες, γιατί βλέπει την ανάγκη και την αδυναμία της ψυχής. Στο δεύτερο, παίρνει λίγο την Χάρη Του για παιδαγωγία, για να καταλάβη ο άνθρωπος ότι χωρίς την βοήθειά Του δεν μπορεί να κάνη το παραμικρό, ώστε να ταπεινωθή και να αισθανθή την ανάγκη να καταφύγη σ' Αυτόν. Και το τρίτο στάδιο είναι μια μόνιμη και σταθερή καλή πνευματική κατάσταση. Εσύ βρίσκεσαι ανάμεσα στο δεύτερο και τρίτο στάδιο. Προχωράς λίγο, μετά ξεχνάς την αδυναμία σου, παίρνει ο Χριστός την Χάρη Του, απογυμνώνεσαι από την θεία Χάρη, βλέπεις ξανά την αδυναμία σου και συνέρχεσαι. Αν μου έλεγες ότι, όσο προχωράς, είσαι καλύτερα, θα φοβόμουν, γιατί θα έβλεπα ότι έχεις υπερηφάνεια. Τώρα όμως που λές ότι όλο και πιο χάλια βλέπεις τον εαυτό σου, εγώ χαίρομαι, γιατί βλέπω ότι είσαι καλά. Μη φοβάσαι. Όσο προχωράει κανείς, τόσο περισσότερο βλέπει τις ελλείψεις του και τις ατέλειές του και αυτό είναι πρόοδος.

– Γέροντα, υπάρχει, περίπτωση να μη με ακούη ο Θεός, όταν Του ζητάω να με βοηθήση να απαλλαγώ από ένα πάθος;

– Τί, Βάαλ⁵ είναι ο δικός μας ο Θεός; Ο Θεός ακούει και μας βοηθάει. Ίσως να μη νιώθης την βοήθειά Του· αιτία όμως δεν είναι ο Θεός, αλλά εσύ η ίδια που διώχνεις την βοήθειά Του με την υπερηφάνεια.

Αν δεν υπάρχη κίνδυνος να το πάρουμε επάνω μας και να υπερηφανευθούμε, είναι αδύνατο να μη βοηθήση ο Θεός. Ο Καλός Θεός θέλει να απαλλαγούμε από τα πάθη μας, αλλά, αν έχουμε υπερηφάνεια ή προδιάθεση υπερηφάνειας, δεν μας βοηθάει να απαλλαγούμε, γιατί θα νομίζουμε ότι το κατορθώσαμε χωρίς την δική Του βοήθεια.

Γι' αυτό, όταν παρακαλούμε τον Θεό με όλη την καρδιά μας να μας βοηθήση να απαλλαγούμε από ένα πάθος και δεν μας βοηθήη, πρέπει αμέσως να καταλάβουμε ότι πίσω από αυτό το πάθος κρύβεται άλλο μεγαλύτερο, και αυτό είναι η υπερηφάνεια. Επειδή δηλαδή δεν βλέπουμε την υπερηφάνεια, αφήνει ο Θεός να παραμένη το πάθος που βλέπουμε, π.χ. η γαστριμαργία, η φλυαρία, ο θυμός κ.λπ., για να ταπεινωμάσθε. Όταν σιχαθούμε πια τα πάθη μας από τις συνεχείς πτώσεις μας, γνωρίσουμε την αδυναμία μας και ταπεινωθούμε, τότε μας βοηθάει ο Θεός και ανεβαίνουμε δύο-δύο τα πνευματικά σκαλιά.

Τα πάθη ξερριζώνονται εύκολα, όσο είναι «τρυφερά»

– Γέροντα, βλέπω ότι έχω πολλά πάθη.

– Ναί, έχεις πολλά πάθη, αλλά και νειάτα έχεις και παλληκαριά έχεις, για να δουλέψης και να βγάλης από το περιβόλι σου τα αγκάθια και να βάλης κρίνα,

⁵ Βλ. Γ' Βασ. 18, 26.

ζουμπούλια, τριαντάφυλλα και να αγάλλεσαι μετά μέσα στο περιβόλι σου. Τώρα που είσαι νέα, τα πάθη είναι «τρυφερά» και εύκολα ξερριζώνονται. Βλέπεις, και τα αγριόχορτα – και αγκάθια να είναι –, όταν είναι ακόμη τρυφερά, εύκολα ξερριζώνονται· ενώ, όταν μεγαλώσουν, σκληραίνουν και δύσκολα μπορείς να τα πιάσης, για να τα ξερριζώσεις. Και η τσουκνίδα, όταν βγάξη τα πρώτα φύλλα, δεν διαφέρει στην απαλάδα από τον βασιλικό· μπορείς να την πιάσης και να την μυρίσης, γιατί είναι τρυφερή. Γι' αυτό να προσπαθήσης να ξερριζώσεις τα πάθη σου, όσο είσαι νέα, γιατί, αν τα αφήσης, θα αιχμαλωτισθή η ψυχή σου σε διάφορες επιθυμίες και θα είναι δύσκολο να ελευθερωθής από αυτές.

Όσοι από νέοι δεν ξερριζώνουν τα πάθη τους, υποφέρουν πολύ στα γεράματα, διότι γερνάνε με τα πάθη, τα οποία γίνονται «παλιά κακά» δυσκολοθεράπευτα. Όσο μεγαλώνει ο άνθρωπος, αρχίζει να αγαπά τα πάθη του. Έρχεται η ηλικία της αγάπης, της στοργής και γίνεται πιο επιεικής στον εαυτό του. Εξασθενεί και η θέληση, και ο αγώνας κατά των παθών γίνεται πιο δύσκολος. Ο νέος έχει ζωντάνια· εάν αξιοποιήσει αυτήν την ζωντάνια στο ξερρίζωμα των παθών, προκόβει.

Πώς θα απαλλαγούμε από τα πάθη

– Γέροντα, γιατί πέφτω συνέχεια στην γαστριμαργία;

– Γιατί εκεί έχεις αδυναμία. Ο διάβολος πολεμάει το φυλάκιο που είναι αδύνατο· τα άλλα που είναι οχυρωμένα καλά δεν τα χτυπάει. «Αν καταλάβω αυτό το φυλάκιο, λέει, εύκολα θα καταλάβω ένα-ένα και όλα τα άλλα φυλάκια». Γι' αυτό, το αδύνατο φυλάκιο πρέπει να οχυρώσης καλά.

– Γέροντα, πελαγώνω, όταν βλέπω τα πάθη μου.

– Να μην πελαγώνης ούτε να δειλιάζης. Με θάρρος να παίρνης ένα-ένα τα πάθη σου, αρχίζοντας τον αγώνα σου από το πιο μεγάλο. Στην αρχή βοηθάει να μην τα λεπτολογής, αλλά να χτυπάς και να ξερριζώνης τα πιο χοντρά που βλέπεις. Και καθώς θα αχρηστεύωνται οι ρίζες των μεγάλων παθών, θα ξεραίνωνται και οι λεπτές ρίζες από τα μικρότερα πάθη. Επομένως, όταν ξερριζώσεις ένα μεγάλο πάθος, μαζί με αυτό θα ξερριζωθούν και άλλα μικρότερα.

– Γιατί, Γέροντα, ενώ παίρνω πολλές αποφάσεις να αγωνισθώ με ζήλο κατά των παθών μου, τελικά δεν τις πραγματοποιώ;

– Γιατί παίρνεις πολλές αποφάσεις μαζί. Τα πάθη, όπως και οι αρετές, αποτελούν μια αλυσίδα. Το ένα πάθος είναι συνδεδεμένο με το άλλο και η μία αρετή είναι συνδεδεμένη με την άλλη, όπως τα βαγόνια του τραίνου είναι ενωμένα το ένα με το άλλο και όλα ακολουθούν το πρώτο. Αν λοιπόν αποφασίσης να αγωνισθής για αρκετό διάστημα, για να κόψης ένα συγκεκριμένο πάθος και να καλλιεργήσης την αντίστοιχη αρετή, θα το πετύχης. Και μαζί μ' αυτό το πάθος που θα κόψης, θα απαλλαγής και από άλλα πάθη και θα αναπτυχθούν οι αντίστοιχες αρετές. Ας πούμε ότι ζηλεύεις· αν αγωνισθής να μη ζηλεύης, θα καλλιεργήσης την αγάπη, την καλωσύνη, και συγχρόνως θα απαλλαγής από τον θυμό, από την κατάκριση, από την κακία, από την λύπη.

– Γέροντα, ένα πάθος ή μία κακή συνήθεια είναι καλύτερα να τα κόψης μια και έξω ή σιγά-σιγά;

– Αν μπορής να τα κόψης μια και έξω, είναι καλύτερα, γιατί διαφορετικά αφήνουν... δέκατα. Δεν χρειάζεται καθυστέρηση. Όταν περνάη κανείς ένα ποτάμι, ιδίως χειμώνα καιρό, προσπαθεί να το περάση όσο πιο γρήγορα μπορεί, γιατί θα παγώση. Αν το περάση γρήγορα, μέχρι να κρουώση, θα ζεσταθή πάλι. Βλέπεις, και τα άλογα, όταν τα δένουν, αν θέλουν να ελευθερωθούν, κόβουν το σχοινί απότομα. Με τον πειρασμό θέλει απότομα κόψιμο το σχοινί.

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ λέει: «Απάθεια είναι, όχι το να μην αισθάνεται κανείς τα πάθη, αλλά το να μη δέχεται αυτά»⁶. Μπορεί και ο απαθής να έχη προσβολή από πάθη;

– Μπορεί, αλλά, ό,τι και να του πετάξη ο διάβολος, καίγεται από την θεία φλόγα που έχει ανάψει μέσα του. Ο διάβολος δεν παύει να προσβάλλη τον άνθρωπο, αλλά, όταν ο άνθρωπος δεν δέχεται τις προσβολές του εχθρού, τότε καθαρίζει η καρδιά του και κατοικεί πια μέσα του ο Χριστός. Η καρδιά του μετατρέπεται σε καμίνι, σε «βάτο καιομένη»⁷, καί, ό,τι και αν πέση μετά μέσα, καίγεται.

Αξίζει να πεθάνουμε ηρωικά, παρά να νικηθούμε από τα πάθη

– Γέροντα, μόνον η ευγνωμοσύνη στον Θεό φθάνει για να μας παρακινήση στον αγώνα κατά των παθών;

– Μόνον η ευγνωμοσύνη στον Θεό δεν φθάνει, χρειάζεται και καλή διάθεση, αναγνώριση της αμαρτωλότητός μας και φιλότιμη άσκηση.

– Γέροντα, η μνήμη του θανάτου βοηθάει στην εσωτερική εργασία;

– Ναι, πολύ βοηθάει. Αν έχουμε μνήμη θανάτου με ελπίδα στον Θεό, θα γνωρίσουμε την ματαιότητα αυτού του κόσμου και θα βοηθηθούμε πνευματικά. Γι' αυτό να φέρνουμε στον νού μας το κριτήριο του Θεού και να μην ξεχνούμε ότι θα κριθούμε για τις αμαρτίες που κάναμε και δεν μετανοήσαμε. «Τί κάνω; Πώς ζώ με τόση αμέλεια; να σκεφθώ. Αν πεθάνω αυτήν την στιγμή, που θα πάω; Μήπως έκανα κανένα συμβόλαιο με τον θάνατο; Πεθαίνουν και μικροί και μεγάλοι». Αν σκέφτωμαι ότι ο Θεός μπορεί σε λίγο να με πάρη, τότε δεν θα αμαρτάνω.

Για να πεθάνουν τα πάθη, πρέπει να σκεφτώμαστε τον θάνατο, την μέλλουσα Κρίση, και να πάθουμε κι εμείς από φιλότιμο για τον Χριστό που πολλά έπαθε, για να μας λυτρώση. Ο αγώνας κατά των παθών είναι ένα διηνεκές γλυκό μαρτύριο για την τήρηση των εντολών, για την αγάπη του Χριστού. Αξίζει να πεθάνουμε ηρωικά, παρά να νικηθούμε από τα πάθη και να πληγώσουμε τον Χριστό.

– Στρυμώχνομαι, Γέροντα, στον αγώνα μου.

– Ένα αγκαθάκι βγάζεις από το δάκτυλό σου και πονάς, πόσο μάλλον να ξεριζώσης από μέσα σου ένα πάθος! Ύστερα να ξέρης ότι, όταν ο άνθρωπος καταβάλλη προσπάθεια να κόψη ένα πάθος του, τότε ο πειρασμός βάζει εμπόδια και στρυμώχνεται ο άνθρωπος, όπως στρυμώχνεται και ο δαιμονισμένος, όταν του διαβάζουν εξορκισμούς, γιατί γίνεται αγώνας, παλεύει με τον διάβολο· έπειτα όμως ελευθερώνεται.

⁶ Βλ. Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος ΠΑ΄, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1961, σ. 273.

⁷ Βλ. Εξ. 3, 2-3.

Το καθάρισμα του εαυτού μας δεν γίνεται χωρίς κόπο, πατώντας κουμπιά. Δεν κόβονται αμέσως τα πάθη, όπως και ο κορμός του δένδρου δεν κόβεται αμέσως με μια πριονιά. Το πριόνι κόβει για πολλή ώρα, μέχρι να κοπή πέρα-πέρα ο κορμός. Και δεν τελειώνει εδώ η δουλειά. Για να γίνη ο κορμός έπιπλο, πόσος κόπος χρειάζεται! Πρέπει πρώτα να πελεκηθή, να γίνη σανίδες και μετά να τις πάρη ο επιπλοποιός, για να τις κάνη χρήσιμο έπιπλο.

- Κι άν, Γέροντα, δεν καταλαβαίνω ότι αυτός ο κόπος είναι απαραίτητος;
- Τότε θα μείνης κούτσουρο και θα σε ρίξουν στην φωτιά.

Πρέπει να σπείρουμε, για να δώση ο Θεός

- Γέροντα, κάθε μέρα λέω: «Από αύριο θα προσέχω, θα διορθωθώ», αλλά και πάλι πέφτω στα ίδια.

- Να βάζης τον Θεό μπροστά· να λές: «μέ την δύναμη του Θεού, θα προσπαθήσω να διορθωθώ», ώστε να βοηθήση ο Θεός. Το ότι θέλεις να διορθωθής, αυτό σημαίνει ότι δέχεσαι βοήθεια. Ζητάς και από τον Θεό να σε βοηθήση και ρίχνει ο Θεός το βλέμμα Του επάνω σου. Κάνεις και την μικρή σου προσπάθεια και προχωρείς. Ποιός, όταν δη ένα μικρό παιδάκι να προσπαθή με τα χεράκια του να κυλήση μια κοτρώνα, δεν θα τρέξη να το βοηθήση, για να μην παιδεύεται; Έτσι και ο Θεός, όταν δη την μικρή σου προσπάθεια, θα σε βοηθήση να νικήσης.

Μερικοί, ενώ δεν καταβάλλουν καμμιά προσπάθεια να διορθωθούν, λένε: «Χριστέ μου, έχω αυτά τα πάθη. Εσύ, μπορείς να με απαλλάξης· απάλλαξέ με». Έ, πώς να βοηθήση τότε ο Θεός; Για να βοηθήση ο Θεός, πρέπει να καταβάλη ο άνθρωπος την προσπάθεια που μπορεί. Δηλαδή είναι μερικά πράγματα που πρέπει να κάνη ο ίδιος ο άνθρωπος, για να βοηθήση μετά ο Θεός. Σε καμμιά περίπτωση δεν βοηθιέται, αν δεν θέλη να βοηθήση ο ίδιος τον εαυτό του.

Εμείς μερικές φορές πάμε να αποκτήσουμε την Χάρη και τα χαρίσματα του Θεού με έναν μαγικό τρόπο. Νομίζουμε πώς χωρίς αγώνα θα αποκτήσουμε μια αρετή ή ακόμη και θα αγιάσουμε. Για να δώση όμως ο Θεός, πρέπει να σπείρουμε. Πώς θα δώση ο Θεός χωρίς να εργασθούμε; Τί λέει το τροπάριο; «Της ερήμου το άγονον γεώργησας»⁸. Ο Θεός ρίχνει-ρίχνει βροχή, μαλακώνει το χώμα, αλλά και εμείς πρέπει να «γεωργήσουμε» το χωράφι μας. Το χώμα είναι έτοιμο, αλλά πρέπει να βάλουμε το υνί στο χωράφι και να το σπείρουμε· και ό,τι σπείρουμε, θα θερίσουμε. Αν όμως δεν οργώσουμε, πώς θα σπείρουμε; Κι αν δεν σπείρουμε, τί θα θερίσουμε;

Γι' αυτό να μη ρωτάτε μόνον τί μπορεί να κάνη ο Θεός, αλλά να ρωτάτε και τον εαυτό σας τί μπορείτε να κάνετε κι εσείς. Η τράπεζα του Χριστού δίνει πολύ μεγάλο τόκο. Αλλά, αν δεν κάναμε κατάθεση στην τράπεζα, πώς θα κάνουμε ανάληψη;

⁸ Από το Απολυτίκιο των Οσίων: «Ταις των δακρύων σου ροαίς».

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ – ΦΙΛΑΥΤΙΑ Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

**«Όποιος έχει φιλαυτία,
δέν μπορεί να έχη ανάπαυση, ειρήνη ψυχής,
γιατί δεν είναι εσωτερικά ελεύθερος».**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η φιλαυτία και οι συνέπειές της

Από την φιλαυτία γεννιούνται όλα τα πάθη

– Γέροντα, τί είναι φιλαυτία;

– Το να κάνης τα χατίρια του παλαιού σου ανθρώπου, να αγαπάς δηλαδή τον παλαιό σου άνθρωπο. Και η γαστριμαργία και ο εγωισμός και το πείσμα και η ζήλεια πρακτορείο τους έχουν την φιλαυτία. Και βλέπεις, άλλος από φιλαυτία ζητάει το βόλεμά του, την ανάπαυσή του, και δεν λογαριάζει κανέναν. Άλλος φροντίζει σχολαστικά για το φαγητό του, για τον ύπνο του, μην τυχόν και πάθη τίποτε η υγεία του. Άλλος ζητά να τον υπολογίζουν, να τον εκτιμούν· λίγο να μην του δώσουν σημασία, να μην κάνουν το θέλημά του, αντιδράει. Σού λέει: «Γιατί δεν με υπολόγισαν; Θα τους δείξω εγώ». Πά-πά, φοβερό πράγμα η φιλαυτία!

– Γέροντα, πώς μπορεί να λήη κανείς: «Ενεκά σου θανατούμεθα όλην την ημέραν»¹;

– Αν θυσιάζη το θέλημά του για χάρη του άλλου. Το θέλημα έχει τον εαυτό μας μέσα, έχει φιλαυτία. Όποιος δεν εξετάζει αν αυτό που αναπαύει τον εαυτό του αναπαύη και τον άλλον και αρχίζει με μια απαίτηση: «θέλω εκείνο, θέλω το άλλο» ή «γιατί δεν μου το έκανες εκείνο, γιατί δεν μου έδωσες το άλλο;», αυτός τελικά θα κανοναρχήται από τον διάβολο.

– Μερικοί, Γέροντα, όταν δεν γίνεται αυτό που θέλουν, δεν μπορούν να ησυχάσουν.

– Πώς να ησυχάσουν, αφού έχουν τον εαυτό τους μέσα σ' αυτό που θέλουν; Αν κανείς έχη τον εαυτό του σε ό,τι θέλει, μπορεί να έχη και τον Χριστό; Όταν όμως δεν έχη τον εαυτό του και έχη το ένα, το κυριώτερο, δηλαδή τον Χριστό, τότε τα έχει όλα. Όταν δεν έχη τον Χριστό, τίποτε δεν έχει. Αν ο άνθρωπος πετάξη τον εαυτό του, ο Θεός του τα δίνει όλα κατά τρόπο θαυμαστό.

– Γέροντα, εγώ, όταν μας μιλάτε για το πέταμα του εαυτού μας, αισθάνομαι έναν φόβο, μήπως δεν αντέξω.

– Έ, τί πάθαμε! Είναι σαν να λές: «Αν πετάξω τα πάθη, τί θα έχω μετά;». Γιατί, όταν λέω να πετάξουμε τον εαυτό μας, εννοώ να πετάξουμε τα πάθη μας, να απεκδυθούμε τον παλαιό μας άνθρωπο. Για τον μεγάλο που έχει επίγνωση είναι λιγάκι βαρύ να πη: «Δεν μπορώ να πετάξω τον εαυτό μου». Αν σου πούν: «πάρε το βαριό και γκρέμισε αυτόν τον τοίχο» κι εσύ είσαι μαθημένη με την πέννα, δικαιολογείται να πής «δέν μπορώ». Αλλά για την απέκδυση του παλαιού ανθρώπου δεν χρειάζονται δυνάμεις σωματικές· ταπείνωση χρειάζεται.

Από το άνοστο να γεύεσθε Χριστό

Φιλαυτία είναι και η επιθυμία να φάη ή να ξεκουρασθή κανείς παραπάνω από όσο του είναι απαραίτητο. Κανονικά πρέπει να δίνουμε στο σώμα μόνον αυτό που έχει ανάγκη. Άλλο επιθυμία και άλλο ανάγκη. Άλλο είναι να θέλω να ευχαριστήσω

¹ Ψαλμ. 43, 23.

το σώμα και άλλο να δώσω στο σώμα αυτό που έχει ανάγκη. Ας υποθέσουμε ότι έχω μπροστά μου δύο φαγητά ίδια σε βιταμίνες, αλλά το ένα είναι πιο νόστιμο από το άλλο. Αν προτιμήσω το νοστιμότερο, αυτό έχει φιλαυτία. Αν όμως έχω ανορεξία, επειδή είμαι φιλάσθενος, και προτιμήσω το νοστιμότερο, για να μπορέσω να το φάω, αυτό έχει διάκριση.

Μπορεί το σώμα, ο «κακός τελώνης»², όπως το λέει ο Αββάς Μακάριος, να ζητάει παραπάνω, γιατί και ο οργανισμός είναι όπως τον συνηθίση κανείς. Όταν ο άνθρωπος έχη το στομάχι περιορισμένο, τότε εύκολα μπορεί να κάνη μια εγκράτεια· διαφορετικά γίνεται δούλος στο στομάχι του, γιατί και το στομάχι μετά έχει ανάγκη να γεμίζη. Νά, πάρε έναν που είναι πολύ χονδρός· αυτός, τόση αποθήκη που έχει κάνει, θέλει να βάλη τουλάχιστον μισό μοσχάρι μέσα, για να χορτάση, και να πιή μετά και δυο μπετόνια νερό!

– Παλιά, Γέροντα, οι άνθρωποι είχαν πιο δυνατό οργανισμό ή βίαζαν τον εαυτό τους;

– Είχαν φυσικά και λίγο πιο δυνατό οργανισμό, αλλά βίαζαν και τον εαυτό τους. Ο Χατζη-Γεώργης στα καλογέρια του έδινε κάθε μέρα λίγο μέλι και καρύδια³. Και ήταν παιδιά δεκαπέντε χρονών, πάνω στην ανάπτυξη, αλλά είχαν την πνευματική ανάπτυξη! Σήμερα μπαίνει μια κοσμική λογική: «νά μη νηστεύουν τα παιδιά, για να μην αρρωστήσουν, να μη λείψη τίποτε από τα παιδιά, για να μη δυσκολευθούν», και τελικά ζουν κακομοιριασμένα και θέλουν μπριζόλες συνέχεια, αλλά και αυτό πάλι δεν τα βοηθάει σε τίποτε.

Αν χαίρεται κανείς, όταν δεν τρώη για την αγάπη του Χριστού, τότε τρέφεται. Αν προτιμάη το άνοστο από το νόστιμο για την αγάπη του Χριστού, τότε από το άνοστο γεύεται Χριστό.

Η αγάπη του εαυτού μας νικά την αγάπη προς τον πλησίον μας

– Γέροντα, σήμερα ένα γεροντάκι δυσκολευόταν να ανεβή τις σκάλες της εκκλησίας καί, ενώ περνούσαν πολλοί από 'κεί, κανένας δεν πήγαινε να το βοηθήση.

– «Και ιερεύς ιδών αυτόν αντιπαρήλθε... και λευϊτης ιδών αυτόν αντιπαρήλθεν»⁴. Έχουν δίκαιο... Δεν ξέρουν..., δεν άκουσαν ποτέ το Ευαγγέλιο του καλού Σαμαρείτη!... Τί να πώ; Αγαπάμε τον εαυτό μας, δεν αγαπάμε τους άλλους. Η αγάπη του εαυτού μας νικά την αγάπη προς τον πλησίον μας, γι' αυτό κινούμαστε έτσι. Όποιος όμως αγαπά τον εαυτό του περισσότερο από τους άλλους, δεν ζη σύμφωνα με το πνεύμα του Ευαγγελίου. Και ο Χριστός, αν σκεφτόταν τον Εαυτό Του, θα καθόταν στον Ουρανό· δεν θα ερχόταν στην γη να ταλαιπωρηθή, να σταυρωθή, για να μας σώση.

² Βλ. Παλλαδίου, Επισκόπου Ελενοπόλεως, *Λαυσαϊκή Ιστορία*, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών, τόμος 6, εκδ. «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1996, σ. 124.

³ Η συνοδιά του Γέροντα Χατζη-Γεώργη είχε το τυπικό της συνεχούς νηστείας. (Βλ. Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Ο Γέρον Χατζη-Γεώργης*, Ι. Ησυχ. Ευαγγ. Ιωάννης ο Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 82005).

⁴ Λουκ. 10, 31-32.

Σήμερα, λίγο-πολύ, στους περισσότερους ανθρώπους υπάρχει φιλαυτία· δεν υπάρχει το πνεύμα της θυσίας. Έχει μπή το πνεύμα: «νά μην πάθω εγώ κακό». Ξέρετε πόσο πονάω, όταν βλέπω τί κόσμος υπάρχει!... Τώρα που ήμουν στο Νοσοκομείο⁵, μια μέρα χρειάστηκε να σηκώσουν έναν άρρωστο κατάκοιτο, για να τον μεταφέρουν σε άλλο θάλαμο. Ήταν ένας νοσοκόμος πού, ενώ αυτή ήταν η δουλειά του, δεν πήγε να βοηθήσει καθόλου. «Δεν μπορώ, μου πονάει η μέση», είπε με μια αδιαφορία! Πά-πά, βλέπεις άνθρωπο απάνθρωπο! Και να δής, μια νοσοκόμα, που είχε δύο παιδάκια και περίμενε και τρίτο, ζορίστηκε η καημένη μαζί με μια άλλη και τον σήκωσαν. Τον εαυτό της δεν τον σκέφθηκε καθόλου. Ξέχασε ότι ήταν σε τέτοια κατάσταση κι έτρεξε να βοηθήσει τον άρρωστο! Όταν βλέπω έναν άνθρωπο να δυσκολεύεται, να μην έχη κουράγιο και να γίνεται θυσία, για να εξυπηρετήσει τους άλλους, ξέρετε τί χαρά μου δίνει; Ω, μεγάλη χαρά! Η καρδιά μου σκιρτάει. Νιώθω να έχω συγγένεια μαζί του, γιατί και αυτός έχει συγγένεια με τον Θεό.

Τσιμέντο να γίνουν οι άλλοι!

– Γέροντα, σήμερα, ενώ πολύς κόσμος περίμενε να σάς δή, κάποιος νεαρός δεν περίμενε στην σειρά του· τους προσπέρασε όλους.

– Ναί, ήρθε και μου είπε: «Είναι ανάγκη να σε δώ. Πήγα στο Άγιον Όρος και δεν σε βρήκα και ήρθα εδώ». «Καλά, του λέω, δεν βλέπεις τί κόσμος περιμένει; να σταματήσουν όλοι, για να ασχοληθώ τώρα μ' εσένα;». «Ναί, Πάτερ», μου λέει. Ακούς κουβέντα; Και να είναι οι άλλοι στις σκάλες όρθιοι, στρυμωγμένοι, μεγάλοι, άρρωστοι, γυναίκες με μικρά παιδιά..., κι εκείνος να επιμένει. Και δεν ήταν ότι είχε κανένα σοβαρό θέμα· χαζομάρες ήταν αυτά που ήθελε να μου πη. Κατάλαβες; Τσιμέντο να γίνουν οι άλλοι!

Να σκεφθήτε, έρχονται μερικοί και μου λένε: «Πάτερ, σήμερα να κάνης προσευχή μόνο για μένα, για κανέναν άλλον». Τέτοια απαίτηση! Είναι σαν να λένε: «Μ' αυτήν την αμαξοστοιχία θα ταξιδέψω μόνον εγώ· να μην μπή μέσα κανένας άλλος». Αφού πάει και πάει το τραίνο, γιατί να μην μπούν και άλλοι μέσα;

– Γέροντα, ποιό νόημα έχει αυτό που είπε ο Χριστός: «Ός αν θέλη την ψυχήν αυτού σώσαι, απολέσει αυτήν»⁶;

– Εννοεί να «απολέση» ο άνθρωπος την ζωή του, με την καλή έννοια. Να μην υπολογίζη την ζωή του, να θυσιάζη την ζωή του για τον άλλον. «Μηδείς το εαυτού ζητείτω αλλά το του ετέρου έκαστος»⁷, λέει ο Απόστολος Παύλος. Όλη η βάση στην πνευματική ζωή εδώ είναι: να ξεχνάω τον εαυτό μου με την καλή έννοια και να σκέφτωμαι τον άλλον, να συμμετέχω στον πόνο, στην δυσκολία του άλλου. Να μην κοιτάζω πώς να ξεφύγω την δυσκολία, αλλά πώς να βοηθήσω τον άλλον, πώς να τον αναπαύσω.

– Πώς θα καταλαβαίνω, Γέροντα, τί αναπαύει τον άλλον, για να το κάνω;

⁵ Το 1987 ο Γέροντας υποβλήθηκε σε εγχείρηση κήλης.

⁶ Ματθ. 16, 25.

⁷ Α' Κορ. 10, 24.

– Αν έρχεσαι στην θέση του άλλου, τότε θα καταλαβαίνης τί αναπαύει τον άλλον. Αν όμως μένης κλεισμένη στο καβούκι σου, πώς θα καταλάβης τί αναπαύει τον άλλον;

Στην εποχή μας οι πιο πολλοί κοιτάζουν πώς να πάρουν την θέση του άλλου και όχι πώς να έρθουν στην θέση του άλλου, για να τον καταλάβουν. Παρατηρώ καμιά φορά πώς μερικοί, ακόμη και όταν πάνε να κοινωνήσουν, δεν περιμένουν στην σειρά τους. Καθένας λέει: «εγώ έχω δουλειά και βιάζομαι» και δεν σκέφτεται: «άραγε είμαι άξιος να κοινωνήσω;» ή «μήπως ο άλλος είναι πιο βιαστικός από μένα;». Τίποτε! κοινωνούν και φεύγουν. Εδώ, ακόμη και να στερηθής την Θεία Κοινωνία για χάρη του άλλου, πρέπει να χαίρεσαι. Κι αν ο ιερέυς έχη μία μόνο μερίδα, μόνον έναν μαργαρίτη, και βρεθή κάποιος άρρωστος που είναι ετοιμοθάνατος και χρειάζεται να κοινωνήση, τότε πρέπει να χαρής που δεν θα κοινωνήσης εσύ, για να κοινωνήση ο άρρωστος. Αυτό θέλει ο Χριστός. Έτσι έρχεται ο Χριστός μέσα στην καρδιά και πλημμυρίζει κανείς από χαρά.

Το βάσανο του βολέματος

– Γέροντα, με δυσκολεύει μια αδελφή.

– Ξέρεις τί γίνεται; Πολλοί βλέπουν σε τί τους δυσκολεύουν οι άλλοι, και όχι σε τί δυσκολεύουν εκείνοι τους άλλους. Απαιτήσεις έχουν μόνον από τους άλλους, όχι από τον εαυτό τους. Η λογική όμως της πνευματικής ζωής είναι να εξετάζης σε τί δυσκολεύεις εσύ τους άλλους και όχι σε τί σε δυσκολεύουν οι άλλοι· να βλέπης τί αναπαύει τον άλλον και όχι τί αναπαύει εσένα. Για ανάπαυση ήρθαμε σε αυτήν την ζωή; για βόλεμα; Σ' αυτόν τον κόσμο δεν ήρθαμε για να καλοπεράσουμε· ήρθαμε να ξεσκονισθούμε και να ετοιμασθούμε για την άλλη ζωή.

Αν σκεφτώμαστε μόνον τον εαυτό μας και κάνουμε μόνον αυτό που αναπαύει εμάς, θέλουμε μετά να μας σκέφτουνται οι άλλοι, θέλουμε όλοι να μας εξυπηρετούν, θέλουμε όλοι να μας βοηθούν..., συνέχεια δηλαδή θέλουμε, και καταλήγουμε στο βόλεμα του εαυτού μας. «Εμένα έτσι με βολεύει» ο ένας, «εμένα αλλιώς με βολεύει» ο άλλος, και τελικά ο καθένας αναπαύεται σ' αυτό που τον βολεύει, αλλά ανάπαυση δεν βρίσκει, γιατί η πραγματική ανάπαυση έρχεται από την ανάπαυση του άλλου.

Στην Κατοχή, το 1941, επειδή οι Γερμανοί έμπαιναν στα χωριά, έβαζαν φωτιές και σκότωναν, είχαμε φύγει από την Κόνιτσα και είχαμε ανεβή στο βουνό. Την ημέρα που οι Γερμανοί μπήκαν στην Κόνιτσα, τα δύο αδέρφια μου είχαν πάει νωρίς το πρωί κάτω στον κάμπο, στο χωράφι που είχαμε καλαμπόκια, να σκαλίσουν. Μόλις άκουσα ότι έφθασαν οι Γερμανοί, λέω στην μητέρα μου: «Θα πάω στο χωράφι να τους ειδοποιήσω». Εκείνη δεν μ' άφηνε, γιατί όλοι της έλεγαν: «Οι άλλοι έτσι κι αλλιώς είναι χαμένοι. Μήν το αφήνης κι αυτό να πάη, γιατί θα χαθή κι αυτό». Που να ακούσω εγώ! Φοράω τα άρβυλα και τρέχω κάτω στον κάμπο. Από την βία μου όμως δεν τα έδεσα καλά και, καθώς περνούσα μέσα από ένα ποτισμένο χωράφι, κόλλησαν τα άρβυλα στην λάσπη. Τα αφήνω και τρέχω ξυπόλυτος μέσα από την ποταμιά που ήταν γεμάτη τριβόλια⁸. Περίπου μία ώρα, καλοκαίρι μέσα στην ζέστη, έτρεχα ξυπόλυτος πάνω στα τριβόλια, αλλά ούτε καν καταλάβαινα πόνο. Φθάνω στο χωράφι μας, πάω

⁸ Τριβόλι: Αγριόχορτο με πολλά αγκάθια.

κοντά στα αδέρφια μου εκεί που σκάλιζαν. «Ἦρθαν οι Γερμανοί, τους λέω, πάμε να κρυφτούμε». Οπότε βλέπουμε τους Γερμανούς να έρχονται με τα όπλα. «Συνεχίστε, τους λέω, να σκαλίζετε με τις τσάπες κι εγώ θα κάνω πώς αραιώνω τα καλαμπόκια και ξεβοτανίζω». Πέρασαν λοιπόν οι Γερμανοί και δεν μας πείραξαν· δεν μας είπαν τίποτε. Ὑστερα είδα ότι τα πόδια μου από τα τριβόλια είχαν γίνει όλο πληγές· μέχρι τότε δεν είχα καταλάβει τίποτε. Εκείνο το τρέξιμο είχε χαρά! Είχε την χαρά της θυσίας. Να αφήνα τα αδέρφια μου; Αν δεν έτρεχα και πάθαιναν κάτι, μετά θα ήταν για μένα βάσανο. Και ασυνείδητος να ήμουν, θα είχα μετά το βάσανο του βολέματος.

Η φιλαυτία μας στερεί την ειρήνη και την χαρά

– Τί φταίει, Γέροντα, και δεν είμαι πάντοτε ειρηνική;

– Δεν ελευθερώθηκες από τον εαυτό σου, είσαι σκλάβο στον παλαιό σου άνθρωπο. Κοίταξε να πετάξης τον εαυτό σου, γιατί, αν δεν πετάξης τον εαυτό σου, θα σε πετάξει ο εαυτός σου. Όποιος έχει φιλαυτία, δεν μπορεί να έχει ανάπαυση, ειρήνη ψυχής, γιατί δεν είναι εσωτερικά ελεύθερος. Είναι σαν την χελώνα και το περπάτημά του είναι σαν της χελώνας. Βγάζει ελεύθερα το κεφάλι της η χελώνα; Τον περισσότερο καιρό μένει κλεισμένη στο καβούκι της.

– Νομίζω, Γέροντα, ότι θεωρητικά πιάνω τον εαυτό μου, στην πράξη όμως...

– Η εφαρμογή είναι δύσκολη· εκεί ζορίζεται ο παλαιός άνθρωπος. Αν όμως δεν ζορίσουμε φιλότιμα τον παλαιό μας άνθρωπο, θα μας ανατινάξει την πνευματική μας οικοδομή.

– Γέροντα, πώς είναι η κόλαση;

– Θα σου πω μια ιστορία που είχα ακούσει. Κάποτε ένας απλός άνθρωπος παρακαλούσε τον Θεό να του δείξει πώς είναι ο Παράδεισος και η κόλαση. Ένα βράδυ λοιπόν στον ύπνο του άκουσε μια φωνή να του λέει: «Έλα, να σου δείξω την κόλαση». Βρέθηκε τότε σε ένα δωμάτιο, όπου πολλοί άνθρωποι κάθονταν γύρω από ένα τραπέζι και στην μέση ήταν μια κατσαρόλα γεμάτη φαγητό. Όλοι όμως οι άνθρωποι ήταν πεινασμένοι, γιατί δεν μπορούσαν να φάνε. Στα χέρια τους κρατούσαν από μια πολύ μακριά κουτάλα· έπαιρναν από την κατσαρόλα το φαγητό, αλλά δεν μπορούσαν να φέρουν την κουτάλα στο στόμα τους. Γι' αυτό άλλοι γκρίνιαζαν, άλλοι φώναζαν, άλλοι έκλαιγαν... Μετά άκουσε την ίδια φωνή να του λέει: «Έλα τώρα να σου δείξω και τον Παράδεισο». Βρέθηκε τότε σε ένα άλλο δωμάτιο όπου πολλοί άνθρωποι κάθονταν γύρω από ένα τραπέζι ίδιο με το προηγούμενο και στην μέση ήταν πάλι μια κατσαρόλα με φαγητό και είχαν τις ίδιες μακριές κουτάλες. Όλοι όμως ήταν χορτάτοι και χαρούμενοι, γιατί ο καθένας έπαιρνε με την κουτάλα του φαγητό από την κατσαρόλα και τσίριζε τον άλλον. Κατάλαβες τώρα κι εσύ πώς μπορείς να ζήσ από αυτήν την ζωή τον Παράδεισο;

Όποιος κάνει το καλό, αγάλλεται, διότι αμείβεται με θεϊκή παρηγοριά. Όποιος κάνει το κακό, υποφέρει και κάνει τον επίγειο παράδεισο επίγεια κόλαση. Έχεις αγάπη, καλωσύνη; Είσαι άγγελος καί, όπου πάς ή σταθής, μεταφέρεις τον Παράδεισο. Έχεις πάθη, κακία; Έχεις μέσα σου τον διάβολο καί, όπου πάς ή σταθής, μεταφέρεις την κόλαση. Από εδώ αρχίζουμε να ζούμε τον Παράδεισο ή την κόλαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η ελευθερία από την σκλαβιά της φιλαυτίας

Σκοπός της ασκήσεως: η απέκδυση από τον παλαιό μας άνθρωπο

– Πώς, Γέροντα, θα ξεπεράσω την φιλαυτία; Οι σωματικές μου δυνάμεις είναι λίγες και δυσκολεύομαι στην αυταπάρηση και στην θυσία.

– «Θυσία τω Θεώ πνεύμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην και τεταπεινωμένην ο Θεός ουκ εξουδενώσει»¹. Δεν ξεπερνάς την φιλαυτία σου με το να σηκώνης τον βαρύ τουρβά του άλλου – αυτό δεν θα το ζητήση από σένα ο Θεός, αφού δεν έχεις σωματικές δυνάμεις –, αλλά αν ταπεινώνεσαι και σηκώνης μια κουβέντα, μια αδικία. Κι αν προστεθή και λίγος σωματικός κόπος από αγάπη και καλωσύνη, ξέρεις πώς βοηθάει μετά ο Θεός;

– Γέροντα, ο σωματικός κόπος και η άσκηση τί σχέση έχουν με την εκκοπή των παθών;

– Ο σωματικός κόπος υποτάσσει το σώμα στο πνεύμα. Και η νηστεία και η αγρυπνία και κάθε άσκηση, όταν γίνονται για την αγάπη του Χριστού, παράλληλα με τον αγώνα για την εκκοπή των ψυχικών παθών, βοηθούν. Γιατί, αν δεν κάνη κανείς αγώνα για να ξεριζώση τα ψυχικά πάθη, την υπερηφάνεια, την ζήλεια, τον θυμό, και κάνη μόνο μια ξερή σωματική άσκηση, θα θρέψη τα πάθη του με την υπερηφάνεια. Τα ψυχικά πάθη μας κάνουν μεγαλύτερο κακό από ό,τι το πάχος του σώματος· αυτό είναι καλοήθης όγκος, ενώ τα ψυχικά πάθη είναι κακοήθης όγκος. Δεν λέω να μην κάνη κανείς άσκηση, αλλά να μπή στο νόημα της ασκήσεως που σκοπός της είναι η απέκδυση από τον παλαιό μας άνθρωπο.

– Πώς πρέπει, Γέροντα, να αγωνίζεται κανείς στην εγκράτεια;

– Ο αγώνας πρέπει να γίνεται ως εξής: Ό,τι έχει ανάγκη ο οργανισμός να του το δίνη κανείς· ύπνο, φαγητό κ.λπ. Μετά θα έχη στόχο να κόβη τα ψυχικά πάθη: τις επιθυμίες του, τον εγωισμό του, την ζήλεια του κ.λπ. Και μετά να κάνη εγκράτεια στο φαγητό, στον ύπνο. Τότε θα έχη νόημα η σωματική άσκηση.

– Γέροντα, πώς θα διακρίνη κανείς μέχρι που φθάνουν τα όρια της αντοχής του και από που ξεκινάει η φιλαυτία;

– Πρέπει να παρακολουθή τον εαυτό του και να δοκιμάζη. Δοκιμάζοντας θα βρη τα δικά του μέτρα. Και ο μπακάλης στην αρχή που είναι άπειρος, όταν ζυγίζη, άλλοτε βάζει λίγο και άλλοτε πολύ. Όταν μετά αποκτήση πείρα, βάζει όσο χρειάζεται. Πάντως, όταν είναι νέος κανείς, μπορεί να κάνη περισσότερη άσκηση. Όσο περνάει η ηλικία, οι δυνάμεις κάμπτονται και δεν μπορεί να ζορίση πολύ τον εαυτό του. Αν τον ζορίση παραπάνω, μπορεί να βλάψη και την υγεία του. Γι' αυτό κατά καιρούς χρειάζεται να κάνη μια αναθεώρηση των δυνάμεών του και να προσαρμόζεται ανάλογα με την νέα κατάστασή του.

– Καμμιά φορά, Γέροντα, όταν αισθάνωμαι μία εξάντληση, με πιάνει μία δειλία και δεν μπορώ να κάνω τίποτε. Μήπως είναι φιλαυτία;

– Όταν αισθάνεσαι εξάντληση, να εξετάζης εάν είναι από αρρώστια. Εάν δεν είναι από αρρώστια, δές μήπως σου λείπη ύπνος ή μήπως χρειαζόταν να φάς ή να

¹ Ψαλμ. 50, 19.

ξεκουρασθής λίγο παραπάνω. Αν τίποτε από αυτά δεν συμβαίνει, τότε είναι του πειρασμού. Σήκω, άρχισε την δουλειά σου, και νικάς τον πειρασμό.

– Πόσο πρέπει να επιμείνω, Γέροντα, στον κόπο; Μήπως με το να οικονομώ τον εαυτό μου διώχνω την Χάρη του Θεού;

– Όχι, ευλογημένη! Θέλει να προσέχης και να σταματάς, πριν φθάσης να μην μπορής.

– Όμως, Γέροντα, αισθάνομαι ότι ποτέ δεν εφάρμοσα αυτό που λένε οι Πατέρες: «Δώσε αίμα, για να λάβης πνεύμα»².

– Τί αίμα να δώσεις εσύ, αφού σου λείπει αίμα; Εσύ έχεις ανάγκη να σου δώσουν αίμα... Τα ψυχικά πάθη να προσέξης.

Να μην προσκυνάμε την ανάπαυση

– Όταν, Γέροντα, λέω: «Τόσο μπορώ να δουλέψω, αυτή είναι η αντοχή μου», από φιλαυτία το λέω;

– Όσο κάθεται κανείς, τόσο χαλαρώνει· όσο δουλεύει, τόσο δυναμώνει. Εκτός που διώχνει την μούχλα με την δουλειά, βοηθιέται και πνευματικά.

Ο σκοπός είναι να φθάση να χαίρεται ο άνθρωπος περισσότερο από την κακοπάθεια παρά από την καλοπέραση. Αν ξέρατε πώς ζουν μερικά γεροντάκια εκεί στο Άγιον Όρος, αλλά και τί χαρά νιώθουν! Νά, ένα γεροντάκι, που έμενε μόνο του ένα χιλιόμετρο πιο πέρα από το Καλύβι μου, τί αυταπάρηση είχε! Το Καλύβι του ήταν ψηλά, σε ένα πολύ απότομο μέρος, και το καημένο αρκουδώντας κατέβαινε από το μονοπάτι για να πάη σε ένα άλλο γεροντάκι πιο κάτω, όταν χρειαζόταν κάτι. Ήθελαν να το πάρουν να το γηροκομήσουν, αλλά δεν δεχόταν, και όλοι μετά έλεγαν: «αυτός είναι πλανεμένος», γιατί καθόταν μόνος του εκεί. Μια μέρα που ήρθε στο Καλύβι, μου είπε για ποιόν λόγο δεν ήθελε να φύγη: Όταν ζούσε ο Γέροντάς του, το Καλύβι τους δεν είχε ναό και εκείνος παρακαλούσε τον Γέροντά του να κάνουν ναό. «Ας κάνουμε ναό, του είπε τελικά ο Γέροντάς του, αλλά μετά δεν πρέπει ποτέ να φύγης από 'δώ, γιατί θα μένη στο Ιερό ο Φύλακας Άγγελος και δεν κάνει να τον αφήσης μόνον». Τότε αυτός του υποσχέθηκε ότι θα μείνη για πάντα στο Καλύβι, και έτσι έκαναν τον ναό. Τελευταία είχε γκρεμισθή και το Κελλί του και έμενε μέσα στην εκκλησία· κοιμόταν σε ένα στασίδι. Τέτοια αυταπάρηση! Είχα φροντίσει να έχη μερικά ρούχα, για να αλλάζη τουλάχιστον, γιατί υπέφερε από τα έντερα και είχε κοψίματα. Μια μέρα έστειλα έναν γνωστό γιατρό να πάη να τον δή. Πήγε με έναν άλλον, χτυπούν, ξαναχτυπούν, τίποτε. Όταν άνοιξαν, τον βρήκαν πεθαμένο στο στασίδι που έμενε, σκεπασμένο με μια κουβέρτα. Εκεί ανεπαύθη εν Κυρίω!

Η σκληρότητα στην ζωή μας για την αγάπη του Χριστού φέρνει στην καρδιά την τρυφεράδα του Χριστού. Οι θείες ηδονές γεννιούνται από τις σωματικές οδύνες. Οι Πατέρες έδωσαν αίμα και έλαβαν πνεύμα. Με ιδρώτα και κόπο πήραν την Χάρη. Πέταξαν τον εαυτό τους και τον βρήκαν στα χέρια του Θεού.

Πολύ με συγκίνησε το συναξάρι των Αγίων Ασκητών του Σινά. Πέντε χιλιάδες ασκητές έζησαν στο Σινά και πόσοι άλλοι στο Άγιον Όρος! Χίλια χρόνια πόσοι Πατέρες αγίασαν! Αλλά και οι Ομολογητές και οι Μάρτυρες τί τράβηξαν! Και εμείς

² Βλ. Το Γεροντικόν, Αββάς Λογγίνος ε΄, σ. 63.

γκρινιάζουμε για την παραμικρή ταλαιπωρία. Ζητάμε να αποκτήσουμε χωρίς κόπο την αγιότητα. Σπανίζει η αυταπάρνηση. Ούτε εμείς οι μοναχοί δεν καταλάβαμε ότι «τά καλά κόποις κτώνται»³ και έχουμε την επιείκεια στον εαυτό μας· δικαιολογούμε τον εαυτό μας και βρίσκουμε ελαφρυντικά για το καθετί. Από 'κεί ξεκινάει το κακό. Και ο διάβολος βρίσκει δικαιολογίες για τον κάθε άνθρωπο, αλλά τα χρόνια περνάνε.

Γι' αυτό να μην ξεχνιώμαστε· να θυμώμαστε και λίγο ότι υπάρχει και θάνατος. Μια που θα πεθάνουμε, να μην προσέχουμε και τόσο πολύ το σώμα· όχι να μην προσέχουμε και να παθαίνουμε ζημιές, αλλά να μην προσκυνούμε την ανάπαυση.

Τί τον κρατάς τον εαυτό σου για τον εαυτό σου;

– Γέροντα, έχω τον λογισμό μήπως δεν φταίει η λίγη αντοχή μου που κουράζομαι εύκολα αλλά κάτι άλλο.

– Ναί, αν υπήρχε η θεία φλόγα μέσα σου, τότε όλα θα ήταν διαφορετικά.

– Γέροντα, πώς θα αποκτήσω αυτήν την θεία φλόγα;

– Αν ξεχνάς τον εαυτό σου και σκέφτεσαι τους άλλους.

– Μου φαίνεται δύσκολο να το κάνω πάντοτε αυτό.

– Τουλάχιστον προσπάθησε να σκέφτεσαι και να φροντίζεις τους άλλους όπως σκέφτεσαι και φροντίζεις τον εαυτό σου. Έτσι, σιγά-σιγά θα φθάσης να αδιαφορής για τον εαυτό σου, με την καλή έννοια, και να σκέφτεσαι πάντα τους άλλους. Και τότε βέβαια θα σε σκέφτεται και ο Θεός, θα σε σκέφτουνται και οι άλλοι· μόνο να μην το κάνης, για να σε σκέφτουνται οι άλλοι!...

– Τελικά, Γέροντα, αυτό που με βασανίζει είναι ο εαυτός μου.

– Ναί, βρέ παιδί, πέταξε τον εαυτό σου. Αν πετάξης τον εαυτό σου, μετά θα πετάς. Τί τον κρατάς τον εαυτό σου για τον εαυτό σου; Το κομμάτι της αγάπης που κρατάς για τον εαυτό σου, το αφαιρείς από την ολοκληρωτική αγάπη που πρέπει να έχης για τους άλλους.

– Γέροντα, πώς θα πετάξω τον εαυτό μου;

– Όσο μπορείς, να βγάξης τον εαυτό σου έξω από τις ενέργειές σου και να βάζης μέσα σου τους άλλους. Προσπάθησε αυτό που θέλεις για τον εαυτό σου να το δίνης στους άλλους. Να δίνης-νά δίνης, χωρίς να υπολογίζης τον εαυτό σου. Όσο θα δίνης, τόσο θα παίρνης, γιατί ο Θεός θα σου δίνη άφθονη την Χάρη Του και την αγάπη Του· θα σε αγαπάη πολύ, καθώς κι εσύ πολύ θα Τον αγαπάς, γιατί θα πάψης να αγαπάς τον εαυτό σου, ο οποίος σου ζητάει να τρέφεσαι από τον εγωισμό και την υπερηφάνεια, και όχι από την Χάρη του Θεού που δίνει όλες τις βιταμίνες στην ψυχή και την θεία αλλοίωση στην σάρκα, και κάνει τον άνθρωπο να ακτινοβολή. Θα εύχωμαι πολύ γρήγορα να τα νιώσης όλα αυτά, για να απαλλαγής από το βάσανο της φιλαυτίας.

– Μπορεί, Γέροντα, να αγωνίζωμαι να απαλλαγώ από την φιλαυτία μου, και πάλι να έχω τον εαυτό μου σε ό,τι κάνω;

³ Αρχαίο γνωμικό. Πρβλ. και *Ευχολόγιον το Μέγα*, Ακολουθία του Μεγάλου και Αγγελικού Σχήματος, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1992, σ. 207.

– Πώς αγωνίζεσαι; Τον πετάς τον εαυτό σου; Ό,τι είναι σιχαμερό το πετάει κανείς· πρέπει όμως να καταλάβη ότι είναι σιχαμερό. Αμα δεν το σιχαθή, δεν το πετάει. Θέλω να πώ, και τον παλαιό σου άνθρωπο, για να τον πετάξης, πρέπει να τον σιχαθής. Με μουνδιασμένα πράγματα δεν γίνεται προκοπή.

Όταν υπάρχει αυταπάρνηση, δίνει ο Θεός την Χάρη Του

– Γέροντα, με πειράζει η συνείδηση, όταν οικονομάω τον εαυτό μου. Σκέφτομαι: «Πώς οι Άγιοι βίαζαν τον εαυτό τους;».

– Όταν ο άνθρωπος ξεπερνά τα όρια της αντοχής του, αγωνιζόμενος ταπεινά, με φιλότιμο, τότε έρχεται σ' αυτόν θεία δύναμη, υπερφυσική.

– Γέροντα, ο Αββάς Βαρσανούφιος λέει: «Μη ζητήσης σωματικήν ανάπαυσιν, εάν μη δώη σοι αυτήν ο Κύριος»⁴. Τί εννοεί;

– Θέλει να πη να μην κοιτάζη κανείς το χουζούρι του, το βόλεμά του. Αυταπάρνηση χρειάζεται πρώτα και ύστερα έρχονται πολλές θείες δυνάμεις, γιατί, όταν υπάρχει αυταπάρνηση, τότε ο Θεός δίνει στον άνθρωπο την Χάρη Του.

Αν ο άνθρωπος έχη το πνεύμα της θυσίας, τότε δέχεται την θεία βοήθεια, τον οικονομάει ο Θεός. Ανάλογη με την θυσία και με την προσευχή που κάνει κανείς για τον συνάνθρωπό του, είναι και η βοήθεια που λαμβάνει από τον Θεό. Μια φορά που πήγαινα αργά το απόγευμα από την Μονή Σταυρονικήτα στο Καλύβι του Παπα-Τύχωνα – το ετοίμαζα τότε⁵, για να μείνω εκεί – με σταμάτησε στον δρόμο κάποιος που είχε πολλά προβλήματα. Στάθηκα όρθιος, φορτωμένος με τον τουρβά γεμάτο πράγματα και τον άκουγα· ψιχάλιζε κιόλας. Νύχτωσε και εκείνος έλεγε-έλεγε συνέχεια. Ψιχάλα-ψιχάλα, είχαμε γίνει μούσκεμα. Κάποια στιγμή μου ήρθε ο λογισμός: «Πώς θα βρώ το Καλύβι; Νύχτα, λάσπη, το μονοπάτι δύσκολο, δεν έχω και φακό, αλλά πώς να τον διακόψω;». Τον ρώτησα που θα μείνη, μου είπε σε ένα κοντινό Κελλί. Σταθήκαμε λοιπόν εκεί μέχρι τα μεσάνυχτα. Μόλις χωρίσαμε και πήρα το μονοπάτι, γλίστρησα κι έπεσα μέσα στα βάτα. Τα παπούτσια έφυγαν κάτω, ο τουρβάς πιάστηκε στα κλαδιά, το ζωστικό μαζεύτηκε στον λαιμό. Δεν έβλεπα τίποτε. Οπότε είπα: «Καλύτερα ας μείνω εδώ και ας αρχίσω το Απόδειπνο. Θα κάνω και το Μεσονυκτικό και τον Όρθρο, θα φωτίση και θα βρώ το Κελλί μου. Άραγε αυτός ο καημένος θα βρη τον δρόμο του;». Μόλις έφθασα στο «Ελέησόν με ο Θεός κατά το μέγα έλεός σου», ξαφνικά, ένα φώς, σαν προβολέας, φώτισε όλον τον λάκκο της Καλιάγρας! Βρήκα τα παπούτσια και ξεκίνησα. Όλο το μονοπάτι ήταν μέσ' στο φώς. Έφθασα στο Καλύβι, βρήκα και το κλειδί από το λουκέτο, που ήταν τόσο μικρό και το είχα βάλει σε τέτοιο μέρος πού, και μέρα να ήταν, δύσκολα θα το έβρισκα. Μπήκα μέσα, άναψα τα καντήλια στο εκκλησάκι, και τότε χάθηκε εκείνο το φώς. Δεν χρειαζόταν άλλο!...

⁴ Βαρσανουφίου και Ιωάννου, *Κείμενα διακριτικά και ησυχαστικά*, ερώτ. ρθ', εκδ. «Ετοιμασία», Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1996, τόμος Α', σ. 244.

⁵ Το 1968.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ – ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ Η ΡΙΖΑ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

**«Ο υπερήφανος είναι χωρισμένος από τον Θεό,
γιατί η υπερηφάνεια είναι κακός αγωγός,
μονωτικό, που δεν αφήνει
τήν Χάρη του Θεού να περάση,
καί μας απομονώνει από τον Θεό».**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Υπερηφάνεια, το Γενικό Επιτελείο των παθών

– Γέροντα, έχω ζήλεια, μνησικακία, κατακρίνω, θυμώνω...

– Η ζήλεια, η κατάκριση, ο θυμός, η μνησικακία κ.λπ., όλα από την υπερηφάνεια ξεκινούν. Η υπερηφάνεια είναι το Γενικό Επιτελείο όλων των παθών. Αν λοιπόν χτυπήσης την υπερηφάνεια, χτυπάς όλα τα πάθη και έρχεται μέσα σου η ταπείνωση και η αγάπη. Γι' αυτό, νομίζω, αρκετό είναι να ασχοληθής ή μάλλον να ανοίξεις μέτωπο μάχης με την υπερηφάνεια: να στρέψης όλα τα πυρά προς το κάστρο της υπερηφάνειας, το οποίο μας χωρίζει από τον Θεό. Βλέπεις, όταν ο εχθρός πολεμάει ένα κράτος, τις περισσότερες δυνάμεις θα τις στείλη να χτυπήσουν την πρωτεύουσα. Μία βόμβα αν ρίξει στην πρωτεύουσα και την καταστρέψει, πάει μετά, κατέστρεψε όλο το κράτος.

– Γέροντα, με ποιόν συγγενεύει ο υπερήφανος;

– Με τον έξω από 'δώ, με τον διάβολο... Αν και ευκολότερα κάμπτεται ο διάβολος παρά ο υπερήφανος. Γιατί τον δαίμονα τον κάμπτεις, αν ταπεινωθής, ενώ τον υπερήφανο, ακόμη και να ταπεινωθής και να του ζητήσεις συγγνώμη, δεν τον κάμπτεις: θα σου πη: «υποκρίνεσαι!».

Όποιος έχει περισσότερη ταπείνωση, έχει περισσότερο πνευματικό περιεχόμενο. Ο υπερήφανος δεν έχει εσωτερικό περιεχόμενο. Είναι σαν το αψώμωτο στάχυ που στέκεται όρθιο, ενώ το ψωμωμένο στάχυ γέρνει το κεφαλάκι του. Και εκτός που είναι σκοτισμένος, είναι και εσωτερικά ανήσυχος και εξωτερικά ταραγμένος και θορυβώδης. Γιατί, όταν υπάρχει υπερηφάνεια, ό,τι κάνει ο άνθρωπος, είναι μια φούσκα που την φουσκώνει ο διάβολος και μετά την τρυπάει με μια καρφίτσα, κάνει κρότο και σπάει.

Είναι άτιμη η υπερηφάνεια, είναι φοβερό πράγμα, αφού τους Αγγέλους τους έκανε δαίμονες! Αυτή μας έφερε από τον Παράδεισο στην γη και τώρα από την γη προσπαθεί να μας στείλη στην κόλαση.

Όταν δεν καταλαβαίνουμε την υπερηφάνεια

– Εγώ, Γέροντα, δεν καταλαβαίνω να υπερηφανεύωμαι για κάτι συγκεκριμένο.

– Τότε θα υπάρχει μέσα σου μια γενική υπερηφάνεια. Πολλές φορές ο διάβολος τα παρουσιάζει όλα καμουφλαρισμένα και δεν παίρνει ο άνθρωπος είδηση, όταν ενεργή υπερήφανα. Αν όμως παρακολουθή και εξετάζει τον εαυτό του, βλέπει που ενήργησε με υπερηφάνεια. Μπορεί να μην καταλαβαίνει όλη την υπερηφάνεια που έχει, αλλά λίγο θα την καταλαβαίνει. Θα δη ότι νιώθει μέσα του μια εγωιστική ικανοποίηση, μια υπεροχή απέναντι στους άλλους.

– Και όταν, Γέροντα, κάποιος δεν μπορέσει να καταλάβει καθόλου ότι έχει υπερηφάνεια, τί γίνεται;

– Τότε λειτουργούν οι πνευματικοί νόμοι. Υπερηφανεύεται, πέφτει και ταπεινώνεται. Ξανά υπερηφανεύεται, πάλι πέφτει, πάλι ταπεινώνεται. Και συνεχίζεται η ίδια κατάσταση σε όλη του την ζωή, υπερηφάνεια-ταπείνωση, υπερηφάνεια-ταπείνωση. Αυτή η ταπείνωση δεν είναι αρετή: είναι το αποτέλεσμα των πνευματικών νόμων που λειτουργούν. Ταπεινώνεται δηλαδή ο άνθρωπος, χωρίς να το

θέλη και χωρίς να βγαίνει τίποτε. Υπάρχει μια στασιμότητα· του δίνεται μόνον η ευκαιρία να καταλάβη ότι δεν πάει καλά. Λέω, ας πούμε, σε μια αδελφή: «Αυτήν την εικόνα την έκανες καλή». Αν υπερηφανευθή, όταν πρόκειται να κάνει άλλη εικόνα, θα πη: «Αυτήν την εικόνα θα την κάνω πιο καλή από την προηγούμενη, για να μου πη ο Γέροντας πάλι "μπράβο"». Και βλέπεις, μετά κάνει μια καρικατούρα. Την διορθώνω και, επειδή πάλι λέει μέσα της: «τώρα θα την κάνω όπως ακριβώς μου είπε ο Γέροντας, για να μου πη "μπράβο"», κάνει πάλι καρικατούρα.

– Μπορεί όμως, Γέροντα, η ίδια να την θεωρή καλή;

– Πώς δεν μπορεί; Την καρικατούρα μπορεί να την θεωρήσει αριστούργημα και να έρθη με χαρά να μου πη: «Πώς σάς φαίνεται, Γέροντα, τώρα; Είναι καλή;». Θα της αποδείξω ότι είναι καρικατούρα και τότε θα καταλάβη.

– Κι αν δεν το καταλάβη;

– Τότε η υπερηφάνειά της έχει πιάσει πουρί και θα συνεχίση να κάνει τα ίδια λάθη. Ότι και να πη, δεν θα βγαίνει από το δικό της.

– Εάν, Γέροντα, με τον νού μου πιάνω την υπερηφάνεια, αλλά η καρδιά μου μένει σκληρή;

– Από 'κεί θα αρχίσης και σιγά-σιγά θα έρθη η θεραπεία. Ο γιατρός πρώτα κάνει την διάγνωση και ύστερα προχωρεί στην θεραπεία.

Η υπερηφάνεια εισχωρεί παντού

– Γέροντα, πιο πολύ με βοηθάει να έχω λίγη δυσκολία, όταν κάνω τα πνευματικά μου καθήκοντα. Μπορεί όμως να έχη και αυτό υπερηφάνεια;

– Έ, αν δεν προσέξη κανείς, και ξαπλωμένος να είναι και να μην κάνει τίποτε, πάλι μπορεί να υπερηφανεύεται. Το τραίνο εκτροχιάζεται και από τα αριστερά και από τα δεξιά. Ο διάβολος και από 'δώ και από 'κεί μας πιάνει. Με ρωτούν μερικοί: «Τί να προσέξω, για να μην πέφτω στην υπερηφάνεια;». Είναι σαν να λένε: «Από που κινδυνεύω να πέσω; από 'δώ ή από 'κεί;». Και από 'δώ και από 'κεί μπορεί να πέσης, και από αριστερά και από δεξιά, και από την σκάλα και από την καρέκλα και από το σκαμνί. Κάθε στιγμή και σε κάθε περίπτωση χρειάζεται προσοχή, γιατί η υπερηφάνεια εισχωρεί παντού.

– Μπορεί, Γέροντα, κάποιος να μην έχη τίποτε και να υπερηφανεύεται;

– Καμμιά φορά αυτός μπορεί να έχη περισσότερη υπερηφάνεια. Όταν ήμουν στην Μονή Στομίου¹, στην Ήπειρο, είχα μάθει για έναν γέρο τσομπάνο ότι ήταν τελείως εγκαταλελειμμένος. Δεν είχε κάνει οικογένεια και γυρίζε εδώ κι εκεί. Τελικά τον συμάζεψε ένας άλλος τσομπάνος και τον έβαλε σε μια καλύβα, όπου είχε τα κλαδιά για τις κατσίκες. Δεν τον άφηγε να ανάβη ούτε φωτιά, για να ζεσταθή, γιατί φοβόταν μην πιάσουν φωτιά τα κλαδιά. Εκεί μέσα στο κρύο, σε μια γωνιά είχε δύο σανίδες για κρεβάτι κι ένα στρώμα. Όταν το έμαθα, πήγα να τον δώ. Ήταν χάλια. Είπα μετά σε μια φτωχή γυναίκα: «Πόσα θέλεις, για να τον πλένης λίγο;». «Τίποτε, μου λέει, μόνον το σαπούνι να μου δίνης». Μια μέρα που είχα πάει, ήταν μεσημέρι και έτρωγε. Μόλις τέλειωσε το φαγητό, με κοιτάζει, γυρίζει το πιάτο ανάποδα και λέει με

¹ Ο Γέροντας μόνασε στην Ιερά Μονή Στομίου Κονίτισης από το 1958 μέχρι το 1962.

μια ικανοποίηση: «Αυτό θα πη μελό², καλόγερε, αυτό θα πη μελό! Έχει σκυλιά, γιατί εδώ». Δηλαδή το ότι γύρισε ανάποδα το πιάτο, για να μην το γλείφουν τα γατιά και τα σκυλιά, το θεώρησε κατόρθωμα. Λές και ανέβηκε στο διάστημα. Νά, υπερηφάνεια! Τα χάλια του είχε, και όμως τί υπερηφάνεια είχε!

Οι υπερήφανοι λογισμοί

– Γέροντα, τί πρέπει να κάνουμε, όταν μας έρχονται λογισμοί υπερηφανείας;
– Όπως οι άλλοι γελούν, όταν μας βλέπουν να υπερηφανευόμαστε, έτσι κι εμείς να γελούμε με τους λογισμούς υπερηφανείας.

– Στον ταπεινό έρχονται υπερήφανοι λογισμοί;

– Έρχονται, αλλά γελάει, γιατί γνωρίζει τον εαυτό του.

– Γέροντα, κάπου διάβασα ότι τον λογισμό της υπερηφανείας πρέπει να τον διώχνουμε αμέσως όπως τον αισχρό λογισμό.

– Το θέμα είναι ότι τον αισχρό λογισμό τον καταλαβαίνεις εύκολα, ενώ τον λογισμό της υπερηφανείας, για να τον καταλάβεις, χρειάζεται πολλή εγρήγορση. Αν λ.χ. την ώρα της προσευχής περάσει ένας άσχημος λογισμός από τον νού σου, θα τον καταλάβεις και θα τον διώξεις αμέσως: «άντε φύγε από 'δώ», θα πής. Αλλά, αν στην εκκλησία σου περάσει ο λογισμός ότι διάβασες ωραία το Ψαλτήρι και υπερηφανευθής, χρειάζεται εγρήγορση, για να τον καταλάβεις και να τον πετάξεις.

– Γέροντα, τις περισσότερες φορές προλαβαίνει και έρχεται ο λογισμός της υπερηφανείας σε χρόνο μηδέν. Πώς θα προλαβαίνω να φέρνω ταπεινό λογισμό;

– Πρέπει να γίνη δουλειά από νωρίτερα – «ητοιμάσθην και ουκ εταράχθην»³, λέει ο Δαβίδ –, γιατί οι λογισμοί της υπερηφανείας έρχονται αστραπιαία. Αυτό είναι παλιά μηχανή του διαβόλου. Τώρα να πάρης μια καινούργια μηχανή – να καλλιεργής συνέχεια ταπεινούς λογισμούς –, για να τρέχης.

Μόνον οι ταπεινοί λογισμοί φέρνουν ταπείνωση και μόνο με την ταπείνωση φεύγει η υπερηφάνεια. Μια φορά ένας ιεροκήρυκας μου είπε ότι ετοίμασε ένα ωραίο κήρυγμα. Ανέβηκε στον άμβωνα και μιλούσε πολύ ωραία. Κάποια στιγμή όμως του πέρασε ένας υπερήφανος λογισμός και μπερδεύτηκε. Ξέσπασε τότε σε ένα νευρικό κλάμα και κατέβηκε από τον άμβωνα ντροπιασμένος. Ύστερα, για πολύν καιρό δεν μπορούσε να κάνη κήρυγμα: είχε αχρηστευθή. «Κοίταξε, του λέω, εκείνο το έπαθες από υπερηφάνεια. Επειδή υπερηφανεύθηκες, απομακρύνθηκε η Χάρις του Θεού. Τώρα να ξεκινήσης ταπεινά. Όταν έρθη η ώρα να ανεβής στον άμβωνα, να πής: "Αν μπερδευτώ, σημαίνει ότι μου χρειάζεται ρεζιλίκι, γιατί αυτό θα με βοηθήση πνευματικά". Και αν τυχόν σε πιάση πάλι το κλάμα, οι άνθρωποι θα νομίζουν ότι συγκινήθηκες, οπότε θα βοηθηθούν και δεν θα σκανδαλισθούν. Μη φοβάσαι». Πράγματι, ξεκίνησε έτσι ταπεινά, περιμένοντας ρεζιλίκι, και άρχισε πάλι να κηρύττει.

² Μελό: Μυαλό.

³ Ψαλμ. 118, 60.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η υπερηφάνεια είναι πολύμορφη

Η κρυφή υπερηφάνεια

– Μου είπατε, Γέροντα, ότι έχω κρυφή υπερηφάνεια. Ποιά είναι η κρυφή υπερηφάνεια;

– Είναι η εσωτερική υπερηφάνεια. Και η εσωτερική υπερηφάνεια είναι πολύ χειρότερη από την εξωτερική.

– Γέροντα, τί διαφορά έχει η εξωτερική από την εσωτερική υπερηφάνεια;

– Η εξωτερική υπερηφάνεια φαίνεται και θεραπεύεται εύκολα. Ο άνθρωπος που έχει εξωτερική υπερηφάνεια φαίνεται και από τα ρούχα του και από το περπάτημά του και από την ομιλία του, και έτσι μπορεί κανείς να του πη καμιά κουβέντα και να βοηθηθή. Ενώ η κρυφή υπερηφάνεια είναι πολύ ύπουλη και γι' αυτό δύσκολα θεραπεύεται. Κρύβεται και δεν την βλέπουν οι άλλοι· μόνον ένας πεπειραμένος μπορεί να την καταλάβη. Η κρυφή υπερηφάνεια συνήθως υπάρχει στους πνευματικούς ανθρώπους. Και τότε, ενώ έχουν εξωτερικά σχήματα ταπεινά, σχήματα ευλαβείας, μέσα τους κρύβουν του κόσμου την υπερηφάνεια! Βλέπεις, ντύνεται στα κουρέλια το ταγκαλάκι...

– Γέροντα, ο άνθρωπος που έχει κρυφή υπερηφάνεια την καταλαβαίνει;

– Αν παρακολουθή τον εαυτό του, την καταλαβαίνει.

– Γέροντα, έχω τον λογισμό ότι αυτός που έχει κρυφή υπερηφάνεια, δεν νιώθει μέσα του ανάπαυση.

– Ανάπαυση θεϊκή δεν νιώθει, ούτε γνώρισε ποτέ την θεϊκή ανάπαυση, αλλά αναπαύει τον λογισμό του.

– Τί θα με βοηθήση, Γέροντα, να καταλάβω αν έχω κρυφή υπερηφάνεια και να αγωνισθώ να την διώξω;

– Αν κάνης, ας υποθέσουμε, έναν πνευματικό αγώνα και σου λήη ο λογισμός ότι κάνεις κάτι σπουδαίο, είσαι ενάρετη κ.λπ., σίγουρα υπάρχει μέσα σου υπερηφάνεια, αλλά την κρύβεις. Αν λοιπόν προσέξης, θα δής ότι νιώθεις μια ικανοποίηση ψεύτικη. Για να φύγη η κρυφή υπερηφάνεια, πρέπει να σιχαθής αυτό το ψεύτικο και να το πετάξης. Αυτούς που έχουν εξωτερική υπερηφάνεια, τους σιχαίνονται οι άλλοι, και έτσι μπορούν να διορθωθούν· ενώ, όσοι έχουν εσωτερική, κρυφή, υπερηφάνεια, πρέπει οι ίδιοι να σιχαθούν τον εαυτό τους, για να απαλλαγούν από αυτήν. Αλλά, και όταν δίνης στους άλλους το δικαίωμα να σου κάνουν παρατηρήσεις, αυτό θα σε βοηθήση, γιατί θα βγή έξω η κρυφή υπερηφάνεια, θα φανερωθή και σιγά-σιγά θα φύγη.

Εγωισμός, το αναρχικό παιδί της υπερηφανείας

– Γέροντα, άλλο πάθος είναι η υπερηφάνεια και άλλο ο εγωισμός;

– Η υπερηφάνεια, ο εγωισμός, η κενοδοξία κ.λπ., εκτός από την έπαρση που είναι εωσφορικός βαθμός, είναι το ίδιο πάθος με μικρές διαφορές και διαβαθμίσεις.

Ο εγωισμός είναι το αναρχικό παιδί της υπερηφανείας· δεν το βάζει κάτω, επιμένει. Όπως όμως τα δένδρα που δεν λυγίζουν, σπάζουν τελικά από τον αέρα, έτσι

και ο άνθρωπος που έχει εγωισμό, επειδή δεν κάμπτεται, σπάζει τελικά τα μούτρα του. Μεγάλο κακό ο εγωισμός! Ενώ και ανάπαυση δεν έχει ο εγωιστής, πάλι επιμένει! Δεν βλέπεις, ο Άρειος; Όταν η μητέρα του του είπε: «καλά, τόσοι λένε ότι σφάλλεις· δεν το καταλαβαίνεις;», «ναί, το ξέρω, της απάντησε, αλλά πώς να υποταχθώ σ' αυτούς;». Ο εγωισμός του δεν τον άφηνε να παραδεχθή το λάθος του.

– Και δεν τον απασχολούσε, Γέροντα, που είχε παρασύρει τόσον κόσμο στην αίρεση;

– Όχι, δεν τον απασχολούσε. «Αν παραδεχθώ ότι σφάλλω, έλεγε, θα εξευτελισθώ και στους οπαδούς μου». Και όσο καταλάβαινε ότι κάνει λάθος, άλλο τόσο ζοριζόταν να τους πείση ότι είχε δίκαιο. Φοβερό πράγμα ο εγωισμός!

– Σε τί διαφέρει, Γέροντα, ο εγωιστής από τον υπερήφανο;

– Ο εγωιστής έχει θέλημα, πείσμα, ενώ ο υπερήφανος μπορεί να μην έχει ούτε θέλημα ούτε πείσμα. Ας πούμε ένα παράδειγμα: Στην εκκλησία προσκυνάτε τις εικόνες με μια σειρά· η καθεμιά ξέρει την σειρά της. Μια αδελφή, αν έχει εγωισμό και της πάρη κάποια άλλη την σειρά, θα κατεβάση τα μούτρα και μπορεί να μην πάη ούτε να προσκυνήσει. «Αφού προσκύνησε εκείνη πριν από μένα, θα πή, δεν πάω να προσκυνήσω». Ενώ, αν έχει υπερηφάνεια, πάλι θα πειραχθή, αλλά δεν θα αντιδράση έτσι· μπορεί μάλιστα να πη και στις επόμενες, δήθεν με ευγένεια: «Περάστε! πέρα κι εσύ, πέρα κι εσύ!».

– Τί να κάνω, Γέροντα, όταν πληγώνεται ο εγωισμός μου;

– Όταν πληγώνεται ο εγωισμός σου, μην τον περιθάλλης· άφησέ τον να πεθάνη. Αν πεθάνη ο εγωισμός σου, θα αναστηθή η ψυχή σου.

– Και πώς πεθαίνει, Γέροντα, ο εγωισμός;

– Πρέπει να θάψουμε το εγώ μας, να σαπίση και να γίνη κοπριά, για να αναπτυχθή η ταπείνωση και η αγάπη.

Η μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μας

– Γέροντα, γιατί υπερηφανεύομαι εύκολα;

– Για να υπερηφανεύεσαι εύκολα, σημαίνει ότι έχεις μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου. Πιστεύεις ότι κάτι είσαι. Δεν μπορεί να υπερηφανευθή κανείς, αν δεν πιστεύη ότι κάτι είναι. Αφού λοιπόν πιστεύεις ότι είσαι σπουδαία, μετά με το παραμικρό υπερηφανεύεσαι, σαν τους υπερτασικούς πού, μόλις λίγο στενοχωρηθούν, αμέσως ανεβάζουν πίεση.

– Γέροντα, έχει παγώσει πάλι η καρδιά μου. Γιατί φθάνω σ' αυτήν την κατάσταση;

– Γιατί αφήνεις το κεφάλι σου ξεβίδωτο και παίρνει αέρα το μυαλό σου. Εγώ βάζω τάπα, την βιδώνω, αλλά εσύ την πετάς. Τώρα χρειάζεται να βάλουμε τάπα μεγάλη και να την βιδώσουμε γερά-γερά. Ξέρεις πόσα θα σου έδινε ο Χριστός, αν δεν είχες αυτό το ελάττωμα; Όταν δεν προσέχουμε, έρχεται ο διάβολος ύπουλα, μας τρυπάει το κεφάλι με το σουβλί του, την οίηση, μας το φουσκώνει σαν μπαλόνι και μας σηκώνει στον αέρα.

– Γέροντα, ένας που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, δεν είναι εύκολο να δη το καλό που έχει ο άλλος.

– Έτσι είναι. Αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, παραμένει μέσα στην αντάρα της υπερηφανείας και δεν έχει ούτε πνευματική υγεία ούτε ορατότητα, οπότε δεν μπορεί να δη τα χαρίσματα του άλλου. Αλλά γιατί να έχη κανείς μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του; Πώς θα έρθουν οι θείες ιδέες, αν δεν πετάξη την δική του μεγάλη ιδέα; Αν πάρη το κατσαβίδι ο Χριστός, λίγο την βιδούλα να στρίψη, μπανταλομάρες¹ θα λέμε. Τί ιδέα να έχης λοιπόν για τον εαυτό σου;

Αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, είναι εκτός του εαυτού του, παράφρων. Χρειάζεται να κατεβή-νά κατεβή, να προσγειωθή, για να βρη τον εαυτό του· αλλιώς θα γυρίζη στα σύννεφα και θα ξοδεύη την βενζίνη στον αέρα!

Η αυτοπεποίθηση

– Γέροντα, τί σημαίνει: «Εάν μη Κύριος οικοδομήση οίκον, εις μάτην εκοπίασαν οι οικοδομούντες»²;

– Αυτό αναφέρεται στην αυτοπεποίθηση του ανθρώπου. Βλέπεις, και στην Ακολουθία του Μεγάλου Σχήματος, όταν ο υποψήφιος μοναχός ερωτάται: «Ταύτα πάντα υπομένεις;», απαντά: «Ναί, του Θεού συνεργούντος»³. Δεν λέει: «Ναί, εγώ μόνος μου θα υπομείνω». Όταν ο άνθρωπος δεν βάζη σε όλα μπροστά τον Θεό, αλλά λέη: «εγώ μόνος μου θα κάνω αυτό, εγώ με τις δικές μου δυνάμεις θα κάνω εκείνο», τότε και τα μούτρα του τρώει και τίποτε δεν κάνει.

– Γέροντα, στενοχωρώ πολύ τις αδελφές· άλλα μου λένε να κάνω, άλλα κάνω.

– Από την αυτοπεποίθηση το παθαίνεις. Εσύ νομίζεις ότι πιάνεις πουλιά στον αέρα, ενώ πιάνεις αέρα! Σηκώνεις το χέρι σου και νομίζεις ότι έπιασες ένα πουλί. «Το έπιασα» λές, αλλά το χέρι σου είναι άδειο. Σηκώνεις και το άλλο σου χέρι, «τό έπιασα» λές, αλλά και πάλι το χέρι σου είναι άδειο. Να βλέπης πρώτα αν είναι γεμάτο το χέρι σου και ύστερα να λές «τό έπιασα».

– Γέροντα, οι αδελφές μου λένε ότι δυσκολεύονται μαζί μου, επειδή επιμένω στην γνώμη μου· εγώ όμως δεν το καταλαβαίνω πάντοτε.

– Ξέρεις τί συμβαίνει μ' εσένα; Όταν σχηματίζης μια γνώμη για κάτι, δεν λές: «μού πέρασε αυτός ο λογισμός, δεν ξέρω αν είναι σωστός», αλλά πιστεύεις ότι η γνώμη σου είναι πάντοτε σωστή και επιμένεις. Κάνεις σαν εκείνη την νοικοκυρά που της αγόρασε ο άνδρας της ένα χταπόδι να μαγειρέψη, αλλά του έλειπε το ένα πλοκάμι. «Το μαγείρεψες, της λέει, το χταπόδι; έβρασε;». «Ποιό χταπόδι; λέει εκείνη, το επταπόδι». Όχι το οχταπόδι-όχι το επταπόδι, νευρίασε στο τέλος ο άνδρας της από την επιμονή της και την πέταξε στο πηγάδι. Αλλά και από 'κει έδειχνε με τα δάκτυλά της «επτά, επτά, επτά»! Κοίταξε, να λές τον λογισμό σου, αλλά να μην επιμένης.

– Όμως, Γέροντα, πολλές φορές βλέπω ότι η δική μου γνώμη είναι καλύτερη από την γνώμη των αδελφών με τις οποίες συνεργάζομαι.

– Από την αυτοπεποίθηση που έχεις βλέπεις έτσι τα πράγματα. Να προσέξης πολύ, γιατί όποιος έχει πολλή λογική και κρίση με εγωισμό και αυτοπεποίθηση, μπορεί να φθάση να μην παραδέχεται κανέναν.

¹ Ο Γέροντας χρησιμοποιούσε την λέξη «μπανταλομάρα» αντί της λέξεως «ανοησία».

² Ψαλμ. 126, 1.

³ Βλ. *Ευχολόγιον το Μέγα*, Ακολουθία του Μεγάλου και Αγγελικού Σχήματος, σ. 207.

– Πώς θα απαλλαγώ από την αυτοπεποίθηση;

– Αν γνωρίσης τον εαυτό σου, θα δής ότι δεν έχεις τίποτε δικό σου και τίποτε δεν μπορείς να κάνης χωρίς την βοήθεια του Θεού. Αν λοιπόν καταλάβης πώς ό,τι καλό κάνεις είναι από τον Θεό και όσες χαζομάρες κάνεις είναι δικές σου, τότε θα πάψης να έχης εμπιστοσύνη στον εαυτό σου και θα απαλλαγής από την αυτοπεποίθηση.

Η καυχησιολογία

– Γέροντα, όποιος έχει υπερηφάνεια πάντοτε λέει το καλό που κάνει;

– Και να το πη και να μην το πη, τόχει μέσα του κρυφό καμάρι! Νά, αυτές τις μέρες ήρθε κάποιος να με δή. Μου μιλούσε συνέχεια για τον εαυτό του και κάθε τόσο πρόσθετε: «Εις δόξαν Θεού τα λέω». Έλεγε-έλεγε... «Εις δόξαν Θεού τα λέω». Με τρόπο του είπα: «Μήπως μπαίνει λίγο και η δόξα η δική σου;». «Α, όχι, μου λέει, όλα εις δόξαν Θεού...». Και τελικά δεν είχε έρθει να μου πη κάτι που τον απασχολούσε, αλλά να μου διηγηθή τα κατορθώματά του «εις δόξαν Θεού...», ενώ στην πραγματικότητα όλα τα έλεγε για την δόξα την δική του.

Πάντως, όταν ο άνθρωπος κάνει γνωστό το καλό που κάνει και υπερηφανεύεται, πάντοτε το χάνει. Τότε και κουράζεται άσκοπα και κολάζεται. Κάποιος που επρόκειτο να γίνη ιερέας πήγε σε ένα απομονωμένο μοναστήρι να καθήση σαράντα μέρες πριν από την χειροτονία του. Στις τριάντα οκτώ όμως μέρες παρουσιάσθηκε κάποια ανάγκη και χρειάσθηκε να κατεβή στον κόσμο. Μετά έκανε το πάν να επιστρέψη, για να μείνη ακόμη δυο μέρες, γιατί πώς θα έλεγε ότι κάθησε στην έρημο σαράντα μέρες πριν από την χειροτονία του; Βλέπεις, και ο Μωυσής σαράντα μέρες κάθησε στο Σινά, πριν πάρη τις δέκα εντολές⁴!... Έλεγε μετά παντού: «Εγώ πριν από την χειροτονία μου κάθησα στην ησυχία σαράντα μέρες». Έτσι έρχεται η Χάρις; Χίλιες φορές να καθόταν είκοσι μέρες ή δεκαπέντε ή να μην καθόταν ούτε μια μέρα, για να μη καυχιέται ότι κάθησε σαράντα μέρες. Τότε περισσότερη Χάρη θα είχε.

– Γέροντα, ο Απόστολος Παύλος λέει: «Ο καυχώμενος εν Κυρίω καυχάσθω»⁵.

Αυτή η καύχηση μπορεί να έχη υπερηφάνεια;

– Όχι, πώς να έχη υπερηφάνεια; Αυτό έχει μια δοξολογία, μια ευχαριστία στον Θεό. Αν θεωρούμε μεγάλη τιμή και ευεργεσία που οικονόμησε ο Καλός Θεός να είμαστε Χριστιανοί, αυτή η καύχηση δεν έχει υπερηφάνεια. Όταν κάποιος, ας υποθέσουμε, θεωρή ευλογία και χαίρεται που ο Θεός οικονόμησε να έχη καλούς, ευλαβείς, γονείς, αυτό δεν σημαίνει ότι καμαρώνει κοσμικά, αλλά ότι έχει ευγνωμοσύνη προς τον Θεό.

Η ανθρωπαρέσκεια

– Γέροντα, πολλές φορές με πιάνει ένα παράπονο.

– Τί παράπονο έχεις;

⁴ Βλ. Εξ. 34, 28.

⁵ Α΄ Κορ. 1, 31. Βλ. και Ρωμ. 5, 11· Φιλιπ. 3, 3.

– Νά, λέω: «Γιατί δεν αναγνώρισαν τον κόπο μου και μου συμπεριφέρθηκαν έτσι;».

– Όταν κάποιος κάνη κάτι ταπεινά και με αγάπη, και δεν βρη αναγνώριση, μπορεί να του έρθη και ένα παράπονο. Αυτό είναι ανθρώπινο – όχι φυσικά ότι και αυτό είναι σωστό, αλλά τότε έχει κανείς κάποια ελαφρυντικά. Όταν όμως απαιτή την αναγνώριση, αυτό είναι βαρύ· έχει μέσα εγωισμό, δικαίωμα⁶, ανθρωπαρέσκεια. Όσο μπορείς, να κινήσαι ταπεινά. Ό,τι κάνεις να το κάνης με φιλότιμο, για τον Χριστό, και όχι από ανθρωπαρέσκεια και κενοδοξία, για να ακούσης το «μπράβο» από τους ανθρώπους. Όταν ο άνθρωπος δεν δέχεται τα «μπράβο» από τους ανθρώπους και εργάζεται μόνον για τον Θεό, τότε ανταμείβεται από τον Θεό και σ' αυτήν την ζωή με την άφθονη Χάρη Του, και στην άλλη με τα αγαθά του Παραδείσου.

– Μπορεί, Γέροντα, μέσα στο φιλότιμο να υπάρξη ανθρωπαρέσκεια;

– Μπορεί ο διάβολος, που όλα θέλει να τα μολύνη, να κλέβη το λίγο φιλότιμο με την ανθρωπαρέσκεια. Έχει δηλαδή ο άνθρωπος λίγο φιλότιμο, αλλά, αν δεν προσέξη, μπαίνει μέσα η ανθρωπαρέσκεια και μετά, ό,τι κι αν κάνη, πάει χαμένο. Είναι σαν να βγάξη νερό με τρύπιο κουβά. Αν όμως καταλάβη πώς ό,τι κάνει από ανθρωπαρέσκεια μολύνεται, μετά δεν θα έχη όρεξη να κάνη κάτι για να επιδειχθή· δεν θα έχη μάτια να δη αν τον καμαρώνουν οι άλλοι ούτε αυτιά να ακούση τί λένε γι' αυτόν.

– Γέροντα, εγώ δεν μπορώ να ξεχωρίσω αν κάτι το κάνω από καθαρό φιλότιμο ή από ανθρωπαρέσκεια.

– Το καθαρό φαίνεται. Όταν κινήται κανείς με καθαρό φιλότιμο, έχει πληροφωρία εσωτερική, έχει δηλαδή μέσα του ανάπαυση, γαλήνη, ενώ η ανθρωπαρέσκεια φέρνει ανησυχία, ταραχή.

– Γέροντα, μου λέει ο λογισμός πώς πέφτω σε πειρασμούς, επειδή η καρδιά μου δεν είναι ολοκληρωτικά δοσμένη στον Θεό.

– Ναί, κλέβεσαι από την ανθρωπαρέσκεια. Προσπάθησε στην κάθε φιλότιμη ενέργειά σου να μη σφηνώνεται η ανθρωπαρέσκεια, για να έχης και καθαρό μισθό, χωρίς κρατήσεις από το ταγκαλάκι, αλλά και περισσότερη εσωτερική ειρήνη. Να εξετάζης τα ελατήρια με τα οποία κινείσαι και, μόλις αντιληφθής ότι κινείσαι από ανθρωπαρέσκεια, να την χτυπάς αμέσως. Αν κάνης αυτόν τον «καλόν αγώνα»⁷, θα αποτοξινωθείς από κάθε κοσμικό ελατήριο που έχει κέντρο το εγώ. Τότε θα γίνονται όλα καλά και δεν θα έχης πειρασμούς ούτε εξωτερικούς ούτε δικούς σου εσωτερικούς, αλλά θα έχης εσωτερική ειρήνη.

– Γέροντα, στενοχωριέμαι για την στασιμότητα που έχω. Θα ήθελα κάθε μέρα να προοδεύω πνευματικά.

– Ξέρεις τί συμβαίνει καμμιά φορά; Μπορεί να θέλουμε να απαλλαγούμε από τα πάθη μας και να γίνουμε καλύτεροι, όχι για να ευαρεστήσουμε τον Θεό, αλλά για να αρέσουμε στους άλλους. Κι εσύ, ας πούμε, θέλεις να γίνης καλύτερη, να προχωρήσης πνευματικά. Εξέτασες όμως γιατί το θέλεις; Το θέλεις, για να πλησιάσης περισσότερο στον Θεό ή για να φαίνεσαι καλύτερη από τις άλλες αδελφές; Βιάζεσαι

⁶ Η λέξη «δικαίωμα» στην μοναχική ζωή δηλώνει την τάση του μοναχού να δικαιώνη τον εαυτό του και την απαίτηση να ικανοποιή οποιαδήποτε εγωκεντρική επιθυμία του.

⁷ Α' Τιμ. 6, 12.

λ.χ. να πάς στην εκκλησία. Γιατί το κάνεις; για να είσαι από την αρχή στην Ακολουθία, επειδή αυτό είναι το σωστό ή για να πάς πρώτη και να λένε οι αδελφές καλά λόγια για σένα; Ο πνευματικός άνθρωπος ενδιαφέρεται να αρέση στον Θεό, όχι στους ανθρώπους. «Αν ήθελα να αρέσω στους ανθρώπους, λέει ο Απόστολος Παύλος, δεν θα ήμουν δούλος του Χριστού»⁸.

– Γέροντα, έχω πάντοτε έναν φόβο μην ξεπέσω στα μάτια των άλλων, ενώ δεν σκέφτομαι πώς με βλέπει ο Θεός. Πώς θα αυξηθή ο φόβος του Θεού;

– Εγρήγορη χρειάζεται. Σε κάθε σου ενέργεια, ακόμη και στην παραμικρή σου κίνηση, κέντρο να είναι ο Θεός. Στρέψε όλον τον εαυτό σου προς τον Θεό. Αν αγαπήσης τον Θεό, ο νούς σου θα είναι συνέχεια στο πώς να ευχαριστήσης τον Θεό, στο πώς να αρέσης στον Θεό, και όχι στο πώς να αρέσης στους ανθρώπους. Αυτό πολύ θα σε βοηθήση να ελευθερωθής από τις βαρειές αλυσίδες της ανθρωπαρέσκειας που σου είναι εμπόδιο για την ανώτερη ζωή. Και όταν θα χαίρεσαι, γιατί ξέπεσες στα μάτια των ανθρώπων, τότε θα γλυκαίνεσαι εσωτερικά από τον Γλυκύ Ιησού.

Η καραμέλα του επαίνου

– Γέροντα, άκουσα κάτι επαίνους καί...

– Έ, και τί έγινε; Τελείως κούφιο είσαι, βρέ παιδί; Εμάς τί πρέπει να μας ενδιαφέρει; Πώς μας βλέπουν οι άλλοι ή πώς μας βλέπει ο Χριστός; Οι άλλοι θα είναι για μας η κινητήρια δύναμη ή ο Χριστός; Εσύ έχεις σοβαρότητα· μη γίνεσαι ελαφρούτσικη. Εμένα πολλές φορές, ακόμη και σοβαροί άνθρωποι, μου λένε κάτι επαινετικό και μου έρχεται να κάνω εμετό. Γελώ από μέσα μου και το πετώ πέρα. Κι εσύ κάτι τέτοια να τα πετάς αμέσως. Είναι χαμένα πράγματα! Τί κερδίζουμε, αν μας καμαρώνουν οι άλλοι; Για να μας καμαρώνουν μεθαύριο τα ταγκαλάκια; Όποιος χαιρέται, όταν τον καμαρώνουν οι άνθρωποι, κοροϊδεύεται από τους δαίμονες.

Οι έπαινοι, είτε κοσμικοί είναι είτε πνευματικοί, είτε στο σώμα αναφέρονται είτε στην ψυχή, βλάπτουν, όταν ο άνθρωπος είναι βλαμμένος, όταν δηλαδή έχη υπερηφάνεια ή προδιάθεση υπερηφανείας. Γι' αυτό να προσέχουμε να μην επαινούμε εύκολα τον άλλον, γιατί, αν τυχόν είναι φιλάσθενος πνευματικά, παθαίνει ζημιά· μπορεί να καταστραφή.

Οι έπαινοι είναι σαν τα ναρκωτικά. Κάποιος, ας υποθέσουμε, που ξεκινά να κάνη κηρύγματα, μπορεί την πρώτη φορά να ρωτήση αν το κήρυγμα ήταν καλό, αν πρέπει κάτι να προσέξη, για να μην κάνη κακό στον κόσμο. Οπότε και ο άλλος, για να τον ενθαρρύνη, του λέει: «Καλά τα είπες· μόνο σ' εκείνο το σημείο ήθελε λίγο να προσέξης». Ύστερα όμως, αν έχη λίγη προδιάθεση υπερηφανείας, μπορεί να φθάση να ρωτάη αν ήταν καλό το κήρυγμα, μόνον και μόνο για να ακούση ότι ήταν καλό και να αισθανθή ικανοποίηση. Κι αν του πούν: «πολύ καλό ήταν», χαιρέται. «Α, λένε καλά λόγια για μένα!», σκέφτεται και φουσκώνει. Αν όμως του πούν: «δέν ήταν καλό», στενοχωριέται. Βλέπετε πώς με μια καραμέλα επαίνου τον ξεγελάει το ταγκαλάκι; Στην αρχή ρωτάει με καλό λογισμό, για να διορθωθή, και μετά ρωτάει, για να ακούη επαίνους και να χαιρέται!

⁸ Βλ. Γαλ. 1, 10.

Αν χαίρεσθε και νιώθετε ικανοποίηση, όταν σάς επαινούν, και στενοχωριέσθε και κατεβάζετε τα μούτρα, όταν σάς κάνουν καμιά παρατήρηση ή σάς πούν ότι μια δουλειά δεν την κάνατε καλά, να ξέρετε ότι αυτό είναι μια κοσμική κατάσταση. Και η στενοχώρια είναι κοσμική και η χαρά είναι κοσμική. Ένας που έχει πνευματική υγεία, και να του πής: «αυτό δεν το έκανες καλό», χαίρεται, γιατί τον βοήθησες να δη το λάθος του. Πιστεύει ότι δεν το έκανε καλό, γι' αυτό τον φωτίζει ο Θεός και την επόμενη φορά το κάνει πολύ καλό. Αλλά και πάλι αυτό το αποδίδει στον Θεό. «Τί θα έκανα εγώ μόνος μου; λέει. Αν δεν με βοηθούσε ο Θεός, μπανταλομάρες θα έκανα». Όλα δηλαδή τα τοποθετεί σωστά.

– Πώς θα μπορέσουμε, Γέροντα, να αισθανώμαστε το ίδιο, και όταν μας επαινούν και όταν μας προσβάλλουν;

– Αν μισήσετε την κοσμική προβολή, τότε θα δέχεσθε με την ίδια διάθεση και τον έπαινο και την προσβολή.

Η κενοδοξία

– Γιατί, Γέροντα, νιώθω μέσα μου ένα κενό;

– Από την κενοδοξία είναι. Όταν επιδιώκουμε να ανεβαίνουμε στα μάτια των ανθρώπων, νιώθουμε μέσα μας κενό – τον καρπό της κενοδοξίας –, γιατί ο Χριστός δεν έρχεται στο κενό, αλλά στην καρδιά του καινού ανθρώπου. Δυστυχώς, πολλές φορές οι πνευματικοί άνθρωποι θέλουν την αρετή, αλλά θέλουν και κάτι που να τρέφει την υπερηφάνειά τους, δηλαδή αναγνώριση, πρωτεία κ.λπ., κι έτσι μένουν με ένα κενό στην ψυχή τους, το κενό της κενοδοξίας· δεν υπάρχει το πλήρωμα, το φτερούγισμα της καρδιάς. Και όσο μεγαλώνει η κενοδοξία τους, τόσο μεγαλώνει και το κενό μέσα τους και τόσο περισσότερο υποφέρουν.

– Γέροντα, από που προέρχεται το ζόρισμα που νιώθω στον αγώνα μου;

– Δεν αγωνίζεσαι ταπεινά. Όποιος αγωνίζεται ταπεινά, δεν συναντά δυσκολία στον αγώνα του. Όταν όμως υπάρχουν πνευματικές επιδιώξεις ποτισμένες με κενοδοξία, τότε η ψυχή ζορίζεται. Τα άλλα πάθη δεν μας δυσκολεύουν τόσο πολύ στο πνευματικό ανέβασμα, όταν επικαλούμαστε ταπεινά το έλεος του Θεού. Όταν όμως μας κλέβει το ταγκαλάκι με την κενοδοξία, μας δένει τα μάτια και μας οδηγεί από το δικό του δύσβατο μονοπάτι και τότε ζοριζόμαστε, γιατί βρισκόμαστε σε ταγκαλίστικο χώρο.

Η πνευματική ζωή δεν είναι όπως η κοσμική ζωή. Εκεί, για να πάη, ας υποθέσουμε, καλά μια επιχείρηση, πρέπει να κάνη κανείς την τάδε διαφήμιση, να ρίξει αυτά τα φέιγ-βολάν, να κοιτάξη πώς να προβληθή. Στην πνευματική ζωή όμως, μόνον αν μισήση κανείς την κοσμική προβολή, πάει καλά η επιχείρηση η πνευματική.

– Γέροντα, πώς θα διώξω τους λογισμούς κενοδοξίας;

– Να χαίρεσαι με τα αντίθετα από αυτά που επιδιώκουν οι κοσμικοί. Μόνο με τα αντίθετα των κοσμικών επιδιώξεων θα μπορέσης να κινηθής στον πνευματικό χώρο. Στοργή θέλεις; Να χαίρεσαι, όταν δεν σου δίνουν σημασία. Ζητάς θρόνο; Κάθισε τον εαυτό σου στο σκαμνί. Ζητάς επαίνους; Αγάπησε την περιφρόνηση, για να νιώσης την αγάπη του Περιφρονημένου Ιησού. Ζητάς δόξα; Ζήτα ατιμία⁹, για να

⁹ Ατιμία: Αδοξία, έλλειψη τιμής και δόξας.

νιώσης την δόξα του Θεού. Και όταν νιώσης την δόξα του Θεού, θα νιώθης τον εαυτό σου ευτυχισμένο και θα έχεις μέσα σου την μεγαλύτερη χαρά από όλες τις χαρές όλου του κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Οι συνέπειες της υπερηφανείας

Η υπερηφάνεια μας απομονώνει από τον Θεό

– Γέροντα, βλέπω ότι δεν πάω καλά.

– Βρήκες την αιτία; Την προηγούμενη φορά που είχα έρθει, είδα ότι, επειδή σκεφτόσουν σωστά και ενεργούσες με σύνεση, σε βοηθούσε και ο Χριστός. Μήπως τώρα υπερηφανεύθηκες γι' αυτό, οπότε πήρε την Χάρη Του ο Χριστός;

– Ναί, Γέροντα, έτσι είναι.

– Όταν δεν καταλαβαίνουμε ότι προσδεύουμε με την βοήθεια του Θεού και νομίζουμε ότι τα καταφέρνουμε μόνοι μας και υπερηφανευόμαστε, παίρνει ο Θεός την Χάρη Του, για να καταλάβουμε ότι μόνον η θέληση και η προσπάθεια είναι δικά μας· η δύναμη και το αποτέλεσμα είναι του Θεού. Μόλις αναγνωρίσουμε ότι ο Θεός μας βοηθούσε και γι' αυτό προσδεύαμε, ανοίγουν τα μάτια μας, ταπεινωόμαστε, κλαίμε για την πτώση μας, μας λυπάται ο Θεός, μας ξαναδίνει την Χάρη Του και προχωρούμε.

– Γέροντα, όταν ένας άνθρωπος υπερηφανευθή, η θεία Χάρις φεύγει αμέσως;

– Φυσικά! Τί νομίζεις, χρειάστηκαν ώρες για να γίνη ο Εωσφόρος από Άγγελος διάβολος; Μέσα σε δευτερόλεπτα έγινε. Λίγο ένας λογισμός αν περάση στον άνθρωπο ότι κάτι είναι, αμέσως φεύγει η Χάρις του Θεού. Γιατί τί δουλειά έχει η Χάρις του Θεού με την υπερηφάνεια; Ο Θεός είναι ταπείνωση. Και όταν φύγη η Χάρις του Θεού, έρχεται ο διάβολος και ζαλίζει τον άνθρωπο. Μπορεί μετά να δεχθή ο άνθρωπος μια επίδραση δαιμονική εξωτερική και να έχη μέσα του σκοτάδι πνευματικό.

Ο υπερήφανος δεν έχει Χάρη Θεού, γι' αυτό υπάρχει κίνδυνος να πάρη – Θεός φυλάξοι! – τον μεγάλο κατήφορο. Είναι χωρισμένος από τον Θεό, γιατί η υπερηφάνεια είναι κακός αγωγός, μονωτικό, που δεν αφήνει την Χάρη του Θεού να περάση και μας απομονώνει από τον Θεό.

Όταν φέρνουμε υπερήφανο λογισμό, τα κάνουμε θάλασσα

– Γέροντα, είμαι πολύ απρόσεκτη· όλο ζημιές κάνω.

– Φαίνεται, θα υπάρξη μέσα σου κρυφή υπερηφάνεια. Επειδή ο Θεός σε αγαπάει, λειτουργούν οι πνευματικοί νόμοι¹· κάνεις μια ζημιά και ταπεινώνεσαι. «Ο υψών εαυτόν ταπεινωθήσεται»².

– Γέροντα, φοβάμαι να ξανασιδερώσω, γιατί έκαψα ένα ξένο ράσο.

– Να κάνης τον σταυρό σου και να σιδερώνης.

– Μήπως ήταν του πειρασμού;

¹ Ο Γέροντας συχνά αναφερόταν στους πνευματικούς νόμους, για τους οποίους έγραψε εκτενέστερα στο βιβλίο «Ο Γέρων Χατζη-Γεώργης ο Αθωνίτης», σ. 70 (Βλ. και Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Λόγοι, Τόμος Δ΄, «Οικογενειακή ζωή»*, Ι. Ησυχ. Ευαγγ. Ιωάννης ο Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης, 72006, σ. 243).

² Λουκ. 14, 11.

– Σπάνια μια ζημιά είναι από φθόνο του διαβόλου· συνήθως είναι από υπερήφανο λογισμό. Όταν φέρνουμε υπερήφανο λογισμό, τα κάνουμε θάλασσα. Κι εσύ, φαίνεται, έφερες υπερήφανο λογισμό.

– Γιατί κάηκε το ράσο και δεν έπαθα εγώ ζημιά;

– Γιατί το ράσο πήγε στον άλλον, έγινε γνωστή η ζημιά, οπότε έτσι ρεζιλεύτηκες και ταπεινώθηκες. Ενώ, αν πάθαινες εσύ κάτι, δεν θα ρεζιλευόσουν. Γιατί εξομολογείται κανείς; Για να θεατρinishή η αμαρτία· έτσι σκάζει ο διάβολος.

– Όταν, Γέροντα, πάη κάποιος να κάνη μια δουλειά και τελικά γίνεται ζημιά, τί συμβαίνει; Δεν δούλεψε σωστά; δεν είχε καθαρή διάθεση;

– Είναι πολλές περιπτώσεις. Πρέπει να εξετάση από που ξεκίνησε.

– Μπορεί, Γέροντα, κάποιος να κάνη ζημιές από αφηρημάδα;

– Τί θα πη αφηρημάδα; Αν εξετάσης, θα δής ότι τις περισσότερες φορές οι ζημιές στην υπερηφάνεια οφείλονται. Αν σε μια νοικοκυρά περάση ο λογισμός ότι καμμιά άλλη δεν πλένει τα πιάτα τόσο καλά όσο αυτή, μπορεί να ρίξη όλο το ράφι με τα πιάτα και να σπάσουν όλα. Μια φορά κάποια που εργαζόταν σε ένα υαλοπωλείο σκέφθηκε: «Τί εύκολα κατεβάζω τα κουτιά με τα ποτήρια!». Μόλις έβαλε αυτόν τον λογισμό, της έφυγαν τα κουτιά από τα χέρια και έσπασαν όλα τα ποτήρια. Ή, ας πούμε, ένας οδηγός βλέπει ένα γεροντάκι ανήμπορο και το παίρνει να το πάη στον προορισμό του. Αν του περάση ο λογισμός: «για δές, άλλος θα το έκανε αυτό; τί καλά λόγια θα λήη τώρα το γεροντάκι για μένα!», θα τον εγκαταλείψη η Χάρις του Θεού και μπορεί να πέση πάνω σε καμμιά κολόνα ή να ανεβή πάνω στο πεζοδρόμιο, να χτυπήση και κανέναν!

Ο υπερήφανος δεν έχει πνευματικές πτήσεις αλλά πτώσεις

– Γέροντα, υποχώρησαν τα δέκατα που είχα.

– Χαίρομαι πολύ που υποχώρησαν – δόξα τω Θεώ –, γιατί πολύ σε ταλαιπωρούσαν. Πιστεύω ότι τώρα θα υποχωρήσουν και τα πνευματικά δέκατα, αν πιάσης την υπερηφάνεια από την οποία προέρχονται. Γιατί είναι αλήθεια ότι η υπερηφάνεια ανεβάζει όχι μόνο δέκατα πνευματικά αλλά και μεγάλο πυρετό πνευματικό. Ανάλογα με το ανέβασμα της υπερηφανείας είναι και το ανέβασμα του πνευματικού πυρετού, ο οποίος επιδρά και στο σώμα, και αρχίζει να ανεβαίνη και ο σωματικός πυρετός, επειδή η ψυχή και το σώμα συνεργάζονται.

Η υπερηφάνεια είναι η μεγαλύτερη πνευματική αρρώστια. Σαν την βδέλλα πού, αν κολλήση επάνω σου, σου ρουφάει το αίμα, έτσι και η υπερηφάνεια ρουφάει όλο το εσωτερικό του ανθρώπου. Φέρνει και πνευματική ασφυξία, γιατί καταναλώνει όλο το πνευματικό οξυγόνο της ψυχής.

– Γέροντα, έχω προσέξει πώς, μόλις βάλω μια σειρά στον αγώνα μου, γίνονται όλα...

– Φαίνεται, λές με τον λογισμό σου «καλά πάω», γι' αυτό ύστερα έχεις πτώσεις. Ο υπερήφανος δεν έχει πνευματικές πτήσεις αλλά πτώσεις.

– Γέροντα, ό,τι και να κάνω ή να πώ, βλέπω ότι με κεντά η υπερηφάνεια.

– Ό,τι κάνεις, να το κάνης με ταπεινό λογισμό, γιατί διαφορετικά βάζεις τον διάβολο ακόμη και στις καλές ενέργειές σου. Αν, ας υποθέσουμε, λήη κάποιος

υπερήφανα: «θά πάω να κάνω μια καλωσύνη», βάζει και τον διάβολο μέσα και μπορεί να συναντήσει ένα σωρό εμπόδια και τελικά να μην μπορέσει να πάει. Ενώ, αν πάει αθόρυβα να κάνει μια καλωσύνη, τότε δεν μπαίνει ο διάβολος.

– Πώς γίνεται, Γέροντα, η σωστή πνευματική εργασία στον εαυτό μας;

– Μυστικά και σιωπηλά. Η πνευματική εργασία είναι πολύ λεπτή και χρειάζεται πολλή προσοχή στην κάθε μας ενέργεια. Η πνευματική ζωή είναι «επιστήμη επιστημών»³, λένε οι Άγιοι Πατέρες. Τί εγρήγορση χρειάζεται! Το ανέβασμα στην πνευματική ζωή είναι σαν το ανέβασμα σε μια κυκλική σκάλα που δεν έχει κάγκελα. Αν ανεβαίνει κανείς χωρίς να βλέπει που πατούν τα πόδια του και λήη: «ώ, πόσο ψηλά ανέβηκα! και που θα φθάσω ακόμη!», παραπατάει και πέφτει κάτω.

– Γιατί, Γέροντα, δεν έχει κάγκελα η σκάλα;

– Γιατί είναι ελεύθερος ο άνθρωπος και πρέπει να χρησιμοποιήσει το μυαλό που του έδωσε ο Θεός. Αν δεν το χρησιμοποιήσει σωστά, τί να τον κάνει ο Θεός;

– Γέροντα, μπορεί μια κατάσταση πνευματικής ξηρασίας να έχει αιτία την υπερηφάνεια;

– Ναί, αν υπάρχει υπερηφάνεια, ο Θεός επιτρέπει να μείνει ο άνθρωπος σε μια κατάσταση οκνηρίας, ακηδίας και ψυχρότητας, γιατί, αν τον βοηθήσει και γευθεί κάτι ουράνιο, τότε ένα κι ένα θα το πάρει επάνω του, θα νομίζει ότι οφείλεται στον αγώνα που έκανε και θα υπερηφανεύεται: «Αγωνισθήτε! θα λήη μετά και στους άλλους. Εγώ αγωνίσθηκα και τί αξιώθηκα να ζήσω!», και έτσι θα πληγώνει ψυχές. Γι' αυτό ο Θεός τον αφήνει να χτυπηθεί, όσο χρειάζεται, για να πεθάνει η ιδέα που έχει για τον εαυτό του, να απελπισθεί με την καλή έννοια από τον εαυτό του και να νιώσει το «χωρίς εμού ου δύνασθε ποιείν ουδέν»⁴.

Η υπερηφάνεια γελοιοποιεί τον άνθρωπο

– Γέροντα, τί είναι αυτό που μας κάνει να θέλουμε να γίνουμε γνωστό στους άλλους, ότι καλό κάνουμε, ενώ έχει τόση γλυκύτητα, τόση απαλάδα, το να ζή και να εργάζεται κανείς στην αφάνεια;

– Το πιο σπουδαίο είναι ότι, όταν ο άνθρωπος έχει εσωτερικότητα και προσπαθή να μη γίνεται γνωστό το καλό που κάνει, αυτό είναι αισθητό στους άλλους: όλοι τον ευλαβούνται και τον αγαπούν, χωρίς ο ίδιος να το καταλαβαίνει.

Πόσο συμπαθής είναι ο ταπεινός άνθρωπος και πόσο αποκρουστικός ο υπερήφανος! Τον υπερήφανο κανείς δεν τον αγαπάει, ακόμη και ο Θεός τον αποστρέφεται. Βλέπεις, και τα μικρά παιδιά, αν δούν κανένα παιδί λίγο υπερήφανο, το κοροϊδεύουν, ενώ ένα παιδί σιωπηλό, συνετό, πόσο το εκτιμούν! Ή, αν δούν κανέναν να περπατάει καμαρωτός-καμαρωτός, τον παίρνουν μυρωδιά και τον κοροϊδεύουν. Θυμάμαι κάποιον στην Κόνιτσα πού, ενώ πέθαινε από την πείνα, φορούσε κάθε μέρα κοστούμι, γραβάτα και ρεπούμπλικο και έβγαине στην πλατεία καμαρωτός. Τα παιδάκια, μόλις τον έβλεπαν, πήγαιναν από πίσω του και παρίσταναν

³ Βλ. Ησυχίου Πρεσβυτέρου, *Προς Θεόδουλον Λόγος ψυχωφελής και σωτήριος περί νήψεως και αρετής κεφαλαιώδης*, ρκα΄, Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1974, τόμος Α΄, σ. 159.

⁴ Ιω. 15, 5.

πώς περπατούσε. Μικρούτσικα παιδάκια τώρα! Πόσο μάλλον οι μεγάλοι καταλαβαίνουν τον υπερήφανο άνθρωπο! Μη βλέπης που δεν μιλούν, για να μην τον εκθέσουν· από μέσα τους όμως αηδιάζουν.

Όποιος θέλει να προβάλλη τον εαυτό του, τελικά γελοιοποιείται. Θυμάμαι, όταν ήμουν στο Σινά⁵, είχε έρθει ένας παπάς που τον έλεγαν Σάββα. Ήταν λίγο κενόδοξος, είχε και μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του. Μια μέρα οι Βεδουϊνοί ανέβαζαν στο μοναστήρι ένα βαρύ πράγμα με το βίντσι καί, καθώς το σήκωναν, φώναζαν, για να συγχρονισθούν, «σάουα-σάουα», δηλαδή «όλοι μαζί». Τους άκουσε ο παπα-Σάββας κι έτρεξε αμέσως έξω. «Βρέ, ακόμη δεν ήρθα, λέει, και "Σάββα" φωνάζουν! Και εδώ όλοι με έμαθαν!». Νόμιζε ότι οι Βεδουϊνοί φώναζαν «Σάββα, Σάββα»! Μόλις το άκουσα, με έπιασαν τα γέλια! Είναι να μη γελάσης; Όπως δουλεύει το μυαλό του ανθρώπου, έτσι τα ερμηνεύει όλα... Αμα ο άνθρωπος είναι λίγο φαντασμένος, όλα φαντασμένα τα ερμηνεύει.

– Γέροντα, από υπερηφάνεια το κάνει;

– Είναι αιχμάλωτος στην κενοδοξία, τον κλέβει και η φαντασία και φθάνει μετά... Μου έλεγε ένας μοναχός πώς, όταν ήταν λαϊκός, είχε δώσει σε κάποιον ένα επίσημο επανωφόρι. Μια μέρα που βρέθηκαν μαζί σε μια συντροφιά, εκείνος το φορούσε, οπότε κάποια στιγμή λέει: «Αυτό το παλτό ξέρετε από που το έχω; Από το Παρίσι! Αν ξέρατε και πόσο το αγόρασα!». Και να είναι εκεί μπροστά και ο άλλος που του έδωσε το επανωφόρι ευλογία!

– Καλά, Γέροντα, ανόητος ήταν;

– Μά πιο ανόητος από τον υπερήφανο υπάρχει; Τελικά η υπερηφάνεια γελοιοποιεί τον άνθρωπο.

⁵ Ο Γέροντας ασκήτεψε στο Σινά από το 1962 μέχρι το 1964.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4- Να χτυπήσουμε την υπερηφάνεια

Να είσαι μέσα στην μάχη, και να πολεμάς σωστά

Γέροντα, μου λέει ο λογισμός ότι, αν αλλάξω διακόνημα και σταματήσω να ψάλλω και να αγιογραφώ, θα σταματήσω να υπερηφανεύωμαι και να πέφτω συνέχεια σε πειρασμούς.

– Και να φύγης από την ψαλτική ή την αγιογραφία, εάν δεν σιχαθής την κενοδοξία, θα κάνης περισσότερες γκάφες. Αλλά και η φυγή αυτή πάλι έχει μέσα υπερηφάνεια, και μάλιστα περισσότερη, γιατί στην πραγματικότητα θέλεις να φύγης από τα διακονήματα αυτά, για να μη θίγεται ο εγωισμός σου.

– Όταν, Γέροντα, κάνω μια δουλειά και δώ ότι υπερηφανεύομαι, μήπως είναι καλύτερα να μην την κάνω;

– Αν σου πούν να πάς να κάνης μια δουλειά, να πάς, αλλά να προσέχης να μην πέσης· και αν γλιστρήσης και πέσης, να σηκωθής. Να καταλάβης ότι γλίστρησες, επειδή δεν πρόσεξες, και άλλη φορά, αν σου πούν να ξαναπάς, να προσέχης να μην ξαναγλιστρήσης. Όχι να μην ξαναπάς, επειδή την προηγούμενη φορά έπεσες! Άλλο αν σου πούν: «Μήν πηγαίνης, αφού την προηγούμενη φορά έπεσες». Τότε δεν θα ξαναπάς. Κατάλαβες; Άμα σου λένε να κάνης μια δουλειά, να την κάνης, αλλά να προσπαθής να την κάνης σωστά και ταπεινά. Το να μην κάνης τίποτε, για να μην υπερηφανευθής, αυτό είναι χειρότερο. Είναι σαν να μένης έξω από την μάχη, να μην πολεμάς, για να μην πληγωθής. Σκοπός είναι να είσαι μέσα στην μάχη, αλλά να προσέχης να πολεμάς σωστά· διαφορετικά θα είσαι ένα άχρηστο πράγμα.

Την υπερηφάνεια την τσακίζεις με την βοήθεια του αδελφού

– Γέροντα, στενοχωριέμαι, όταν οι αδελφές μου κάνουν κάποια παρατήρηση.

– Έχεις υπερηφάνεια, γι' αυτό στενοχωριέσαι. Την υπερηφάνεια την τσακίζεις με την βοήθεια του αδελφού, όταν του δίνης το δικαίωμα να σου κάνη παρατηρήσεις και δέχεσαι μια κουβέντα που θα σου πη. Έτσι λαμπικάρεται η ψυχή.

Επειδή το υψηλό φρόνημα δύσκολα το αντιλαμβάνεται κανείς μόνος του, πρέπει να δέχεται τους άλλους σαν γιατρούς του και να παίρνη όλα τα φάρμακα που του δίνουν, για να απαλλαγή από αυτό. Και όλοι οι άνθρωποι έχουν στην τσέπη τους φάρμακα για τους άλλους: οι μεν καλοί συμβουλεύουν με πόνο και αγάπη τον άρρωστο, οι δε κακοί τον ελέγχουν με κακία και πάθος – αυτοί μάλιστα πολλές φορές γίνονται καλύτεροι χειρουργοί από τους πρώτους, γιατί προχωρούν το νυστέρι πιο βαθιά.

– Εγώ, Γέροντα, είμαι κουτή και πολλές φορές δεν καταλαβαίνω γιατί μου κάνουν παρατήρηση.

– Καλύτερα πές: «Είμαι τετραπέρατη, αλλά δεν έχω ταπείνωση». Εσύ, ενώ σφάλλεις και σου κάνουν παρατήρηση, πάς να δικαιολογηθής. Πώς να φθάσης σε κατάσταση να παίρνης επάνω σου το σφάλμα, όταν δεν σφάλλης και σε κατηγορούν; Ο άνθρωπος που δικαιολογεί τον εαυτό του, όταν του κάνουν μια παρατήρηση,

εξοντώνει συνέχεια την ταπείνωση. Ενώ ο άνθρωπος που ρίχνει όλο το βάρος επάνω του για κάποιο σφάλμα του, ταπεινώνεται και τον λούζει η Χάρις του Θεού.

– Γέροντα, εγώ νομίζω ότι δεν προσπαθώ να αποδείξω ότι έχω δίκαιο, αλλά να εξηγήσω ότι πρόκειται για παρεξήγηση.

– Έχω δει ότι έχεις μια κρυφή υπερηφάνεια που εκδηλώνεται με την δικαιολογία. Να προσπαθήσεις να μη δικαιολογήσαι, ό,τι κι αν σου πούν· να βάζεις μια ειλικρινή μετάνοια· αυτό φθάνει. Με το «ευλόγησον»¹ της ειλικρινούς μετανοίας κόβεται η υπερηφάνεια.

– Γέροντα, σήμερα ένα παιδάκι στο αρχονταρίκι έκανε μια αταξία. Του έλεγε η μητέρα του: «πές συγγνώμη», και αυτό απαντούσε: «τά κόκκαλά μου πονάνε», και «συγγνώμη» δεν έλεγε. Γιατί μερικοί άνθρωποι δυσκολεύονται τόσο πολύ να πούν «ευλόγησον»;

– Η υπερηφάνεια δεν αφήνει τον άνθρωπο να πη «ευλόγησον».

Η πνευματική ...διάσπαση του ατόμου

– Γέροντα, πώς θα φύγη η μεγάλη ιδέα που έχω για τον εαυτό μου;

– Αν στραφής μέσα σου και γνωρίσης τον εαυτό σου, θα δής τόση ασχήμια, που θα σιχαθής τον εαυτό σου.

Αν ο άνθρωπος δεν γνωρίση τον εαυτό του για να ταπεινωθή φυσιολογικά, η ταπείνωση δεν μπορεί να του γίνη κατάσταση, για να παραμένη μέσα του η θεία Χάρις. Τότε είναι σε θέση ο διάβολος να του φάη όλα τα χρόνια της ζωής του – ακόμη και τα χρόνια του Μαθουσάλα να του δώσει ο Θεός –, παίζοντας το παιχνίδι της κολοκυθιάς. Δηλαδή μια θα του φέρνη ο διάβολος τον λογισμό ότι κάτι είναι, μια θα φέρνη αυτός έναν ταπεινό λογισμό ότι δεν είναι τίποτε· μια ο διάβολος, μια ο άνθρωπος, μια θα κερδίξη ο ένας μια ο άλλος, και θα συνεχίζεται το ίδιο βιολί.

– Βλέπω, Γέροντα, ότι όλες οι αδελφές με έχουν ξεπεράσει στην αρετή, ακόμη και οι νεώτερες.

– Αφού δεν ταπεινώθηκαν μόνη σου, ταπεινώθηκαν από τους άλλους. Ξέρεις τί κάνουν, όταν θέλουν να στείλουν έναν πύραυλο στο διάστημα; Μετρούν κατεβαίνοντας από τους μεγάλους αριθμούς στους μικρούς: «δέκα, εννιά, οκτώ, επτά..., ένα, μηδέν!». Μόλις φθάσουν στο μηδέν, εκτοξεύεται. Έτσι κι εσύ, τώρα που έφθασες στο μηδέν, θα εκτοξευθής και θα πάς ψηλά. Εσύ φυσική δεν σπούδασες;

– Ναί, Γέροντα.

– Τώρα λοιπόν είναι καιρός να μάθης και την φυσική της μεταφυσικής, για να γνωρίσης πώς θα γίνη η πνευματική διάσπαση του ατόμου σου.

– Πώς θα γίνη, Γέροντα;

– Όταν ασχοληθής με το «άτομό σου» και γνωρίσης τον εαυτό σου, θα ταπεινωθής και τότε θα γίνη η πνευματική διάσπαση του ατόμου σου, θα βγή η πνευματική ενέργεια και θα πεταχτής στο ...διάστημα. Μόνον έτσι θα μπορέσης να μπής στην πνευματική τροχιά· διαφορετικά θα παραμένης στην κοσμική τροχιά.

Σε τίποτε δεν ωφελεί να ερευνήση κανείς όλον τον κόσμο, αν δεν έχη ερευνήσει τον δικό του κόσμο. Αν γνωρίση πρώτα τον εσωτερικό του κόσμο, δηλαδή

¹ Ευλόγησον: Συγχώρεσέ με.

τον εαυτό του, το άτομό του, εύκολα μετά γνωρίζει όχι μόνον την γη αλλά και το διάστημα. Όταν ο άνθρωπος γνωρίση το άτομό του, τότε γίνεται αυτομάτως και η διάσπαση του ατόμου του και κινείται πλέον στην πνευματική τροχιά έξω από την έλξη της γής, έξω από την έλξη του κόσμου. Ενώ ζη στην γη ως άνθρωπος, ζη δίχως να τον έλκη η αμαρτία και γενικά οι επιθυμίες του κόσμου.

– Όταν, Γέροντα, παραμένη η υπερηφάνεια, δεν έχει κάνει ο άνθρωπος σωστή αναγνώριση του εαυτού του;

– Ναι, δεν έγινε ακόμη η πνευματική διάσπαση του ατόμου του. Κατάλαβες;

– Δηλαδή, Γέροντα, πάλι στην ταπείνωση γυρίζουμε.

– Μά βέβαια! Ο άνθρωπος που έχει υπερηφάνεια δεν έχει γνωρίσει τον εαυτό του. Αν γνωρίση τον εαυτό του, θα φύγη η υπερηφάνεια. Η αναγνώριση είναι το πάν. Λείπει η αναγνώριση, γι' αυτό λείπει η ταπείνωση. Και όταν ο άνθρωπος αναγνωρίζη ταπεινά τον εαυτό του, αναγνωρίζεται και από τους ανθρώπους.

– Κι άν, Γέροντα, υπάρχει αναγνώριση και δεν υπάρχει ταπείνωση;

– Τότε δεν θα υπάρχει καλή διάθεση, φιλότιμο.

Υψηλή θέση και ταπεινό φρόνημα

– Σ' εμένα, Γέροντα, υπάρχει υπερηφάνεια;

– Έ, υπάρχει και λίγη υπερηφάνεια. Τουλάχιστον να έχουμε την κανονική υπερηφάνεια, όση προβλέπει ο νόμος...

– Υπάρχει, Γέροντα, και «κανονική» υπερηφάνεια;

– Κοίταξε να σου πώ: Αν κάποιος έχη ικανότητες, γνώσεις κ.λπ., και να υπερηφανευθή λίγο, έχει ελαφρυντικά. Όχι βέβαια πώς είναι καλή και αυτή η υπερηφάνεια, αλλά δικαιολογείται κατά κάποιον τρόπο. Ένας όμως που δεν έχει ούτε ικανότητες ούτε γνώσεις, δεν δικαιολογείται να υπερηφανεύεται· επιβάλλεται να είναι ταπεινός. Αν υπερηφανεύεται, είναι τελείως χαμένος. Βλέπεις, μια νοσοκόμα που κάνει μια ένεση πενικιλίνης στον άρρωστο και του πέφτει ο πυρετός, μπορεί να έχη υπερήφανο λογισμό, ενώ ο Φλέμινγκ που ανακάλυψε την πενικιλίνη και βοήθησε τόσον κόσμο, πόση ταπείνωση είχε! Ο Φλέμινγκ μετά την ανακάλυψη της πενικιλίνης είχε πάει στην Αμερική. Εκεί τον χειροκροτούσαν οι άλλοι, χειροκροτούσε και αυτός. Κάποια στιγμή ρώτησε: «Τί συμβαίνει; για ποιόν χειροκροτούν;». «Για σένα χειροκροτούν», του είπαν. Τάχασε! Δεν είχε καταλάβει για ποιόν χειροκροτούσαν! Θέλω να πώ, εκείνος που βρήκε την πενικιλίνη δεν υπερηφανεύτηκε, και η νοσοκόμα που κάνει την ένεση και πέφτει ο πυρετός καμαρώνει. Γι' αυτό ο Μέγας Βασίλειος λέει: «Το σπουδαιότερο είναι να έχη ο άνθρωπος υψηλή θέση και ταπεινό φρόνημα»². Αυτό έχει μεγάλη αξία και ανταμείβεται από τον Θεό.

Βλέπω την ταπείνωση που έχουν μεγάλοι αξιωματικοί και την υπερηφάνεια που έχουν απλοί χωροφύλακες. Είχε έρθει μια φορά στο Καλύβι ένας υπονοματάρχης με έναν αέρα και έλεγε-έλεγε... «Είμαι αστυφύλακας, είμαι εκείνο, είμαι το άλλο!». Διοικητής της Χωροφυλακής να ήταν, δεν θα μιλούσε έτσι. Φοβερό! Και άλλοι με πλούτη, με θέσεις, με ικανότητες, έχουν μια ταπείνωση, μια απλότητα! Νιώθουν σαν να μην έχουν τίποτε. Μεγάλοι αξιωματικοί δεν φοράνε την στολή τους, για να

² Το χωρίο δεν εντοπίσθηκε.

αποφύγουν τις τιμές. Θυμάμαι, ένας στρατηγός, που είχε πολλά παράσημα από τον πόλεμο, όταν ήταν να πάη για παρέλαση, έλεγε: «Θα φορτωθώ τώρα τα παράσημα...». Και ένας άλλος μόνον ένα γαλόνι είχε πάρει και φορούσε συνέχεια την στολή, για να το δείχνη. Είχε βάλει και πιο φαρδύ σειρίτι – μέχρις εκεί που να μην τον κλείσουν μέσα, γιατί υπάρχει κανονισμός πόσο φαρδύ να είναι το σειρίτι. Καημένοι άνθρωποι!

– Δηλαδή, Γέροντα, όταν έχη κάποιος ταπεινή θέση και υπερηφανεύεται, τί δείχνει; ότι είναι ανόητος;

– Μια φορά; Πολλές φορές!

Μήν κάνης δικό σου ό,τι σου έδωσε ο Θεός

– Γέροντα, υπερηφανεύομαι για τις σωματικές ικανότητες και για τα πνευματικά χαρίσματα που νομίζω πώς έχω.

– Γιατί να υπερηφανεύεσαι; Εσύ «εποίησας τον ουρανόν και την γήν»³; Πρόσεξε, μην κάνης δικό σου ό,τι σου έδωσε ο Θεός και, ό,τι σου λείπει, μην προσπαθής να δείχνης ότι το έχεις. Να λές στον εαυτό σου: «Ο Θεός, επειδή ήμουν αδύνατη, μου έδωσε μερικά χαρίσματα, γιατί αλλιώς θα στεναχωριόμουν και θα ήμουν κακορρίζικη. Εκείνο που πρέπει να κάνω τώρα είναι να τα αξιοποιήσω, για να πλουτήσω πνευματικά. Δόξα σοι, Θεέ μου! Σ' ευχαριστώ, που με λυπήθηκες και με βοήθησες». Εσύ θεωρείς ότι είναι δικά σου όλα τα χαρίσματα που έχεις; είναι όμως δικά σου; «Τί έχεις ό ουκ έλαβες;»⁴. Εδώ χρειάζεται η εξυπνάδα, εδώ πρέπει να δουλέψης το μυαλό και να καταλάβης ότι όλα τα χαρίσματα είναι του Θεού. Λίγο αν μας εγκαταλείψη η Χάρις του Θεού, τίποτε δεν θα μπορούμε να κάνουμε. Είναι απλά τα πράγματα. Έχει, ας υποθέσουμε, κάποιος μερικές ικανότητες και υπερηφανεύεται γι' αυτές. Πρέπει να σκεφθή: Που τις βρήκε; Του τις έδωσε ο Θεός. Αυτός τί έκανε; Τίποτε. Δίνει λ.χ. ο Θεός σε κάποιον λίγο παραπάνω μυαλό και μπορεί να έχη μια μεγάλη επιχείρηση και να ζη άνετα. Να υπερηφανευθή ότι τα καταφέρνει; Λίγο να τον εγκαταλείψη ο Θεός, μπορεί να χρεωκοπήση και να πάη φυλακή.

Πάντως, όποιος έχει χαρίσματα, αλλά δεν έχει ταπεινώση και πληγώνει με την προκλητική συμπεριφορά του τον πλησίον του, αναγκάζει τον Χριστό να πάρη το κατσαβιδάκι και να του λασκάρη λίγο την βίδα, για να ταπεινωθή ακουσίως. Ας υποθέσουμε, κάποιος θέλει να βγάλη έναν βράχο και παιδεύεται, γιατί δεν έχει πολύ μυαλό, ώστε να βρη έναν τρόπο να τον μετακινήση. Οπότε τον πλησιάζει ένας άλλος που είναι λίγο έξυπνος και του λέει: «Βρέ χαμένε, δεν σου κόβει;». Παίρνει αμέσως έναν λοστό, τον κάνει μοχλό και βγάζει εύκολα τον βράχο. Έ, αφού φέρεται έτσι, δεν είναι δίκαιο να πάρη το κατσαβίδι ο Θεός και να του λασκάρη λίγο το μυαλό; Μερικοί που είναι μεγάλοι ρήτορες παθαίνουν μεγάλες διαλείψεις και φθάνουν σε σημείο να μην μπορούν ούτε μια λέξη να πούν! Έτσι ταπεινώνονται. Αν άφηνε ο Θεός κάποιον συνέχεια ρήτορα–ρήτορα κι εκείνος υπερηφανευόταν, τί θα γινόταν; Τον καθέναν ο Θεός τον φρενάρει με κάποιον τρόπο, για να μην πάθη ζημιά.

Πρέπει πολύ να προσέξουμε τα χαρίσματα που μας έδωσε ο Θεός να μην τα οικειοποιούμαστε, αλλά να ευχαριστούμε τον Θεό και να έχουμε την ανησυχία μην

³ Δ' Βασ. 19, 15· Νεεμ. 9, 6· Εσθήρ 4, 17· Ησ. 37, 16· Ιερ. 39, 17.

⁴ Α' Κορ. 4, 7.

τυχόν δεν ανταποκρινόμαστε σ' αυτά. Συγχρόνως να πονάμε για τους άλλους που δεν αξιώθηκαν να λάβουν τέτοια χαρίσματα από τον Θεό και να προσευχώμαστε γι' αυτούς. Και όταν βλέπουμε έναν άνθρωπο να υστερή σε κάτι, να λέμε με τον λογισμό μας: «Εάν αυτός είχε τα χαρίσματα που έδωσε σ' εμένα ο Θεός, θα ήταν τώρα άγιος, ενώ εγώ δεν τα αξιοποίησα, και επιπλέον αδικώ τον Θεό κάνοντας δικά μου τα χαρίσματα που μου έδωσε». Ο Θεός βέβαια δεν στενοχωριέται, όταν ο άνθρωπος οικειοποιήται τα χαρίσματα που του δίνει: δεν μπορεί όμως να του δώσει άλλα, για να μην τον βλάψη. Ενώ, αν κάποιος κινήται απλά και ταπεινά, γιατί αναγνωρίζει ότι τα χαρίσματα που έχει είναι του Θεού, τότε ο Θεός θα του δώσει και άλλα.

Με την υπερηφάνεια κάνουμε τον εαυτό μας δυστυχισμένο, επειδή τον απογυμνώνουμε από τα χαρίσματα που μας δίνει ο Θεός, αλλά στενοχωρούμε και τον Θεό, που πονάει, γιατί μας βλέπει δυστυχισμένους. Γιατί, ενώ έχει άφθονα πλούτη να μας δωρίση, δεν μας τα δίνει, για να μη μας βλάψη. Γιατί τί γίνεται; Αν μας δώσει κάποιο χάρισμα, βλέπουμε τους άλλους σαν μυρμήγκια και τους πληγώνουμε με την υπερήφανη συμπεριφορά μας. Αν δεν μας δώσει, απελπιζόμαστε. Οπότε και ο Θεός λέει: «Αν τους δώσω κάποιο χάρισμα, υπερηφανεύονται, βλάπτουν τον εαυτό τους και στους άλλους φέρονται με αναίδεια. Αν δεν τους δώσω, είναι ταλαίπωροι, βασανισμένοι. Κι εγώ δεν ξέρω τί να κάνω».

Να ευχαριστούμε τον Θεό όχι μόνο για τα χαρίσματα που μας έχει δώσει, αλλά και για το ότι μας έχει κάνει ανθρώπους, ενώ Νοικοκύρης είναι και μπορούσε να μας κάνει και φίδια και σκορπιούς και χελώνες και μουλαράκια και γαιδουράκια. «Ο Θεός, να λέμε, μπορούσε να με κάνει μουλάρι και να έπεφτα σε αδιάκριτα χέρια και να με φόρτωναν εκατόν πενήντα κιλά βάρος και να με χτυπούσαν, αλλά δεν με έκανε. Μπορούσε να με κάνει φίδι ή σκορπιό, αλλά δεν με έκανε. Μπορούσε να με κάνει χελώνα, γουρούνι, βάτραχο, κουνούπι, μύγα κ.λπ., αλλά δεν με έκανε. Τί με έκανε; Με έκανε άνθρωπο. Εγώ έχω ανταποκριθή σε όσα μου έδωσε; Όχι». Αν ο άνθρωπος δεν εξετάζει τα πράγματα με αυτόν τον τρόπο, ενώ φαίνεται στους ανθρώπους δίκαιος, είναι ο μεγαλύτερος άδικος του κόσμου, γιατί δεν αδικεί ανθρώπους, αλλά τον Θεό, που του έδωσε τόσα χαρίσματα. Όταν όμως τα εξετάζει με αυτόν τον τρόπο, ακόμη κι αν φθάση σε πνευματικά μέτρα και κάνει χιλιάδες θαύματα την ημέρα, πάλι δεν θα του πη ο λογισμός ότι κάτι κάνει, γιατί όλα τα αποδίδει στον Θεό και αυτός ελέγχεται συνέχεια μήπως δεν έχει ανταποκριθή σε όσα του έδωσε ο Θεός. Και τότε αρχίζει από αυτήν την ζωή η μία Χάρις να διαδέχεται την άλλη και η άλλη την άλλη, και έτσι γίνεται χαριτωμένος άνθρωπος, επειδή η ταπείνωση του έγινε πλέον κατάσταση. Και όταν τα αποδίδη όλα στον Θεό και γίνη ευγνώμων δούλος του Θεού, θα ακούση στην άλλη ζωή το «εὐ, δούλε αγαθέ και πιστέ! ἐπὶ ὀλίγα ἤς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω»⁵.

⁵ Ματθ. 25, 21 και 25, 23.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ – ΚΑΤΑΚΡΙΣΗ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΔΙΚΙΑ

«Μόνον ο Θεός κρίνει δίκαια, γιατί μόνον
Αυτός γνωρίζει τις καρδιές των ανθρώπων.
Εμείς, επειδή δεν ξέρουμε
τήν δίκαιη κρίση του Θεού,
κρίνουμε "κατ' όψιν", εξωτερικά,
καί γι' αυτό πέφτουμε έξω και αδικούμε τον άλλον».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - «Μη κρίνετε, ίνα μη κριθήτε»¹

Η κατάκριση είναι γεμάτη από αδικία

– Γέροντα, εύκολα κρίνω και κατακρίνω.

– Η κρίση που έχεις, είναι, φυσικά, χάρισμα που σου έδωσε ο Θεός, αλλά την εκμεταλλεύεται το ταγκαλάκι και σε κάνει να κατακρίνης και να αμαρτάνης. Γι' αυτό, μέχρι να εξαγνισθή η κρίση σου και να έρθη ο θείος φωτισμός, να μην την εμπιστεύεσαι. Όταν κανείς ασχολήται με τους άλλους και τους κρίνει, ενώ ακόμη δεν έχει εξαγνισθή η κρίση του, πέφτει συνέχεια στην κατάκριση.

– Και πώς, Γέροντα, θα εξαγνισθή η κρίση μου;

– Πρέπει να την λαμπικάρης. Μπορεί να έχης καλή διάθεση και μια δύναμη μέσα σου, αλλά πιστεύεις ότι κρίνεις πάντοτε σωστά. Η κρίση σου όμως είναι ανθρώπινη, κοσμική. Προσπάθησε να απαλλαγής από το ανθρώπινο στοιχείο, να αποκτήσης ανιδιοτέλεια, για να έρθη ο θείος φωτισμός και να γίνη η κρίση σου πνευματική, θεϊκή. Τότε η κρίση σου θα είναι σύμφωνη με την δικαιοσύνη του Θεού και όχι με την ανθρώπινη δικαιοσύνη· με την αγάπη και την ευσπλαχνία του Θεού και όχι με την λογική την ανθρώπινη.

Μόνον ο Θεός κρίνει δίκαια, γιατί μόνον Αυτός γνωρίζει τις καρδιές των ανθρώπων. Εμείς, επειδή δεν ξέρουμε την δίκαιη κρίση του Θεού, κρίνουμε «κατ' όψιν»², εξωτερικά, και γι' αυτό πέφτουμε έξω και αδικούμε τον άλλον. Η ανθρώπινη κρίση μας δηλαδή είναι μια μεγάλη αδικία. Είδες τί είπε ο Χριστός: «Μη κρίνετε κατ' όψιν, αλλά την δικαίαν κρίσιν κρίνατε»³.

Θέλει πολλή προσοχή· ποτέ δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πώς ακριβώς έχουν τα πράγματα. Πριν από χρόνια σε ένα μοναστήρι στο Άγιον Όρος ήταν ένας πολύ ευλαβής διάκος. Κάποτε όμως φόρεσε ρούχα κοσμικά και γύρισε στην πατρίδα του. Τότε πολλοί Πατέρες είπαν διάφορα εναντίον του. Αλλά τί είχε γίνει; Κάποιος του είχε γράψει ότι οι αδελφές του ήταν ακόμη ατακτοποιήτες και, επειδή φοβήθηκε μήπως παραστρατήσουν, πήγε να τις βοηθήση. Έπιασε δουλειά σε ένα εργοστάσιο και ζούσε πιο καλογερικά από ό,τι προηγουμένως. Μόλις τακτοποίησε τις αδελφές του, άφησε την δουλειά του και πήγε πάλι σε μοναστήρι, για να μείνη. Ο ηγούμενος, όταν είδε ότι τα ήξερε όλα, τυπικό, διακονήματα κ.λπ., τον ρώτησε που τα έμαθε και εκείνος άνοιξε την καρδιά του και του τα είπε όλα. Τότε ο ηγούμενος ενημέρωσε τον επίσκοπο, και εκείνος τον χειροτόνησε αμέσως ιερέα. Μετά πήγε σε ένα απομακρυσμένο μοναστήρι και εκεί ζούσε πολύ πνευματική ζωή, με πολλή άσκηση. Έφθασε σε αγία κατάσταση και βοήθησε πνευματικά πολλούς ανθρώπους. Μερικοί που δεν ξέρουν τί απέγινε μπορεί ακόμη να τον κατακρίνουν⁴.

¹ Ματθ. 7, 1

² Ιω. 7, 24.

³ Ο.π.

⁴ Το παράδειγμα αυτό αναφέρεται σε μία ενέργεια, η οποία σύμφωνα με τους κανόνες της Εκκλησίας και την εκκλησιαστική τάξη δεν μπορεί να θεωρηθή σωστή. Ο Γέροντας το ανέφερε, για να τονίση ότι η «κατ' όψιν» κρίση, όσο σωστή και αν φαίνεται, μπορεί να αδικήση τον άλλον.

Πόσο πρέπει να προσέχουμε την κατάκριση! Πόσο αδικούμε τον πλησίον μας, όταν τον κατακρίνουμε! Αν και στην πραγματικότητα με την κατάκριση αδικούμε τον εαυτό μας και όχι τους άλλους, διότι μας αποστρέφεται ο Θεός. Τίποτε άλλο δεν αποστρέφεται τόσο πολύ ο Θεός όσο την κατάκριση, γιατί ο Θεός είναι δίκαιος και η κατάκριση είναι γεμάτη από αδικία.

Πώς φθάνουμε στην κατάκριση

- Γέροντα, γιατί πέφτω συχνά στην κατάκριση;
- Επειδή ασχολείσαι πολύ με τους άλλους. Περιεργάζεσαι τις αδελφές και θέλεις από περιέργεια να μαθαίνεις τί κάνει η μία, τί κάνει η άλλη· έτσι μαζεύεις υλικό, για να έχη το ταγκαλάκι να εργάζεται και να σε ρίχνη στην κατάκριση.
- Γιατί, Γέροντα, ενώ πρώτα δεν έβλεπα τα ελαττώματα των άλλων, τώρα τα βλέπω και κατακρίνω;
- Τώρα βλέπεις τα ελαττώματα των άλλων, γιατί δεν βλέπεις τα δικά σου.
- Από που προέρχονται, Γέροντα, οι λογισμοί κατακρίσεως;
- Από την ιδέα που έχουμε για τον εαυτό μας – δηλαδή από την υπερηφάνεια
- και από την τάση να δικαιολογούμε τον εαυτό μας.
- Γέροντα, η κατάκριση έχει έλλειψη αγάπης;
- Έμ, τί έχει; Και έλλειψη αγάπης έχει και αναίδεια έχει. Όταν δεν έχης αγάπη, δεν βλέπεις με επιείκεια τα λάθη των άλλων, οπότε τους ταπεινώνεις μέσα σου και τους κατακρίνεις. Πάει μετά το ταγκαλάκι και τους βάζει να κάνουν και άλλο σφάλμα· το βλέπεις εσύ, τους κατακρίνεις πάλι και ύστερα συμπεριφέρεσαι με αναίδεια.
- Μερικές φορές, Γέροντα, με στενοχωρεί η αδελφή με την οποία συνεργάζομαι και την κατακρίνω.
- Που ξέρεις εσύ με πόσα ταγκαλάκια πολεμάει εκείνη την ώρα η αδελφή; Μπορεί να την πολεμούσαν πενήντα δαίμονες, για να την ρίξουν, ώστε να σε κάνουν να πής: «Α, τέτοια είναι». Ύστερα, όταν δούν ότι την κατέκρινες, θα έρθουν πεντακόσιοι δαίμονες να την ρίξουν πάλι μπροστά σου, για να την κατακρίνης ακόμη περισσότερο. Μπορεί λ.χ. να της πής: «Αδελφή, μη βάζης αυτό το πράγμα εκεί· εδώ είναι η θέση του». Την άλλη μέρα θα την κάνη το ταγκαλάκι να ξεχάση τί της είπες και να το βάλη πάλι στην ίδια θέση. Θα κάνη και καμμιά άλλη αταξία και θα λές με τον λογισμό σου: «Μά χθές της είπα να προσέξη και σήμερα το έβαλε πάλι εκεί! Έκανε κι άλλη αταξία!». Οπότε την κατακρίνεις και δεν μπορείς να συγκρατηθής και να μη μιλήσης. «Αδελφή, της λές, δεν σου είπα να μη το βάζης εκεί; Αυτό είναι ακαταστασία. Με έχει σκανδαλίσει η συμπεριφορά σου!». Αυτό ήταν! Ο διάβολος έκανε την δουλειά του. Σε έβαλε να την κατακρίνης, αλλά και να ψυχρανθής μαζί της. Και εκείνη, επειδή δεν ξέρει ότι εσύ ήσουν αιτία για την απροσεξία της, θα νιώθη τύψεις που σε σκανδάλισε και θα πέση σε λύπη. Βλέπετε με τί πονηριά εργάζεται το ταγκαλάκι κι εμείς το ακούμε;
- Γι' αυτό προσπαθήστε να μην κρίνετε κανέναν· να κρίνετε μόνον τα ταγκαλάκια πού, ενώ ήταν Άγγελοι, κατήντησαν δαίμονες και, αντί να μετανοήσουν, γίνονται πιο πονηροί και κακοί και βάλθηκαν με μανία να καταστρέψουν τα

πλάσματα του Θεού. Ο πονηρός δηλαδή παρακινεί τους ανθρώπους να κάνουν παραξενιές και αταξίες, και ο ίδιος πάλι βάζει λογισμούς σε άλλους ανθρώπους, για να κρίνουν και να κατακρίνουν, και έτσι νικάει και τους μεν και τους δέ. Και αυτοί μεν που νικούνται και κάνουν αταξίες, αισθάνονται μετά την ενοχή τους και μετανοούν, ενώ οι άλλοι που κατακρίνουν δικαιώνουν τον εαυτό τους, υπερηφανεύονται και καταλήγουν στην ίδια πτώση με τον πονηρό, την υπερηφάνεια.

Με την κατάκριση φεύγει η Χάρις του Θεού

– Όταν, Γέροντα, μου περνάει ένας λογισμός εις βάρος του άλλου, είναι πάντοτε κατάκριση;

– Δεν το καταλαβαίνεις εκείνη την ώρα;

– Μερικές φορές αργώ να το καταλάβω.

– Κοίταξε να καταλαβαίνεις το συντομώτερο την πτώση σου και να ζητάς συγχώρηση και από την αδελφή την οποία κατέκρινες και από τον Θεό, γιατί αυτό γίνεται εμπόδιο στην προσευχή. Με την κατάκριση φεύγει αυτομάτως η Χάρις του Θεού και δημιουργείται αμέσως ψυχρότητα στην επικοινωνία σου με τον Θεό. Πώς να κάνεις μετά προσευχή; Η καρδιά γίνεται πάγος, μάρμαρο.

Η κατάκριση και η καταλαλιά είναι οι μεγαλύτερες αμαρτίες και απομακρύνουν την Χάρη του Θεού περισσότερο από κάθε άλλο αμάρτημα. «Όπως το νερό σβήνει την φωτιά, λέει ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος, έτσι και η κατάκριση σβήνει την Χάρη του Θεού»⁵.

– Γέροντα, νυστάζω πολύ στην πρωινή Ακολουθία.

– Μήπως κατέκρινες καμμιά αδελφή; Εσύ βλέπεις εξωτερικά τα πράγματα και κατακρίνεις, γι' αυτό νυστάζεις μετά στην Ακολουθία. Από την στιγμή δηλαδή που κατακρίνει κανείς και δεν αντιμετωπίζει τα πράγματα πνευματικά, μαζεύονται δέκατα πνευματικά και αποδυναμώνεται. Και όταν αποδυναμωθεί, ή νυστάζει ή έχει αυπνία.

– Γέροντα, συχνά πέφτω και στην γαστριμαργία.

– Κοίταξε, εκείνο που τώρα πρέπει να προσέξεις πολύ είναι η κατάκριση. Αν δεν κόψεις την κατάκριση, ούτε από την γαστριμαργία θα μπορέσης να απαλλαγής. Ο άνθρωπος που κατακρίνει, επειδή διώχνει την Χάρη του Θεού, μένει αβοήθητος και δεν μπορεί να κόψει τα ελαττώματά του. Και αν δεν καταλάβει το σφάλμα του, για να ταπεινωθεί, θα έχει συνέχεια πτώσεις. Αν όμως το καταλάβει και ζητήσει την βοήθεια του Θεού, τότε ξαναέρχεται η Χάρις του Θεού.

Όποιος κατακρίνει τους άλλους, πέφτει στα ίδια σφάλματα

– Γέροντα, πώς συμβαίνει, όταν κατακρίνω μια αδελφή για κάποιο σφάλμα της, σε λίγο να κάνω κι εγώ το ίδιο σφάλμα;

– Αν κατακρίνη κανείς τον άλλον για ένα σφάλμα του και δεν καταλάβει την πτώση του, ώστε να μετανοήσει, συνήθως πέφτει στο ίδιο σφάλμα, για να το

⁵ Βλ. Ιωάννου του Σιναΐτου, Κλίμαξ, μεταγλωττισθείσα υπό Ιερεμίου Σιναΐτου, εκδοθείσα το πρώτον εν έτει 1774 εν Βενετία, Λόγος Ι΄, η΄, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1969, σ. 145.

καταλάβη. Ο Θεός δηλαδή από αγάπη επιτρέπει να αντιγράφη ο άνθρωπος την κατάσταση αυτού τον οποίο κατέκρινε. Αν πής λ.χ. ότι κάποιος είναι πλεονέκτης και δεν καταλάβης ότι κατέκρινες, ο Θεός παίρνει την Χάρη Του και επιτρέπει να πέσης κι εσύ στην πλεονεξία· αρχίζεις τότε να μαζεύης. Μέχρι να καταλάβης την πτώση σου και να ζητήσης συγχώρεση από τον Θεό, θα λειτουργούν οι πνευματικοί νόμοι.

Για να σε βοηθήσω, θα σου πω κάτι από τον εαυτό μου. Όταν ήμουν στην Ιερά Μονή Στομίου, έμαθα για μια συμμαθήτριά μου από το Δημοτικό ότι είχε παραστρατήσει και έκανε ζημιά κάτω στην Κόνιτσα. Προσευχόμενοι λοιπόν να την φωτίση ο Θεός να ανεβή στο μοναστήρι, για να της μιλήσω. Είχα ξεχωρίσει και μερικά κομμάτια περί μετανοίας από την Αγία Γραφή και από Πατερικά. Μια μέρα λοιπόν ήρθε με δυο άλλες γυναίκες. Μιλήσαμε και έδειξε ότι κατάλαβε. Στην συνέχεια ερχόταν συχνά με το παιδί της και έφερνε κεριά, λάδι, λιβάνι για τον ναό. Μια φορά κάποιοι γνωστοί προσκυνητές από την Κόνιτσα μου λένε: «Πάτερ, αυτή η γυναίκα υποκρίνεται. Εδώ φέρνει κεριά και λιβάνι και κάτω συνεχίζει με τους αξιωματούχους». Όταν ξαναήρθε, την βρήκα στην εκκλησία να ασπάζεται τις εικόνες, και της έβαλα τις φωνές: «Φύγε από 'δώ, της είπα, έχεις βρωμίσει όλη την περιοχή!...». Η καημένη έφυγε κλαίγοντας. Δεν πέρασε πολλή ώρα και αισθάνθηκα μεγάλο σαρκικό πόλεμο. «Τί είναι αυτό; λέω. Ποτέ μου δεν είχα τέτοιο πειρασμό. Τί συμβαίνει;». Δεν μπορούσα να βρώ την αιτία. Κάνω προσευχή, τα ίδια· οπότε παίρνω τον ανήφορο για την Γκαμήλα⁶. «Καλύτερα να με φάνε οι αρκούδες», είπα. Προχώρησα αρκετά μέσα στο βουνό· ο πειρασμός δεν υποχωρούσε. Βγάζω τότε ένα τσεκουράκι που είχα κρεμασμένο στην μέση μου και δίνω τρεις τσεκουριές στο πόδι μου, μήπως και με τον πόνο φύγη ο πειρασμός. Το παπούτσι γέμισε αίμα, αλλά τίποτε. Σε μια στιγμή ήρθε στον νού μου εκείνη η γυναίκα και τα λόγια που της είχα πεί. «Θεέ μου, είπα τότε, εγώ για λίγο έζησα αυτήν την κόλαση και δεν μπορώ να την αντέξω, κι αυτή η ταλαιπωρη που ζη συνέχεια αυτήν την κόλαση!... Συγχώρεσέ με που την κατέκρινα». Αμέσως ένιωσα μια δροσιά θεϊκή και εξαφανίσθηκε ο πόλεμος. Βλέπεις τί κάνει η κατάκριση⁷;

Αν παραβλέπουμε τα σφάλματα των άλλων, θα παραβλέψη και ο Θεός τα δικά μας

– Γέροντα, σήμερα στην διαλογή των ελιών κατέκρινα μερικές αδελφές, γιατί έβλεπα ότι δεν έκαναν προσεκτικά την δουλειά τους.

⁶ Γκαμήλα ονομάζεται η βουνοκορφή της Πίνδου Πάπιγγο-Τύμφη, επειδή το σχήμα της μοιάζει με καμήλα.

⁷ Ο Γέροντας αποκαλύπτοντας εξομολογητικά το γεγονός αυτό, αποκαλύπτει συγχρόνως το μαρτυρικό του φρόνημα, το οποίο πήγαζε από την αγάπη του για τον Χριστό. Η αγάπη αυτή κατέφλεγε την καρδιά του και τον παρακινούσε προς κάθε υπερβολή ασκήσεως και οδύνης. Το κίνητρο δηλαδή για την αντιμετώπιση αυτήν του πειρασμού δεν ήταν το μίσος προς το σώμα, αλλά η αγάπη του για τον Χριστό. (Παρόμοια παραδείγματα μαρτυρούνται και στους βίους των Αγίων. Βλ. Βίος Οσίου Μαρτινιανού, 13 Φεβρουαρίου). Ο Γέροντας ανέφερε το γεγονός αυτό, για να τονίση ότι με την κατάκριση απομακρύνεται από τον άνθρωπο η Χάρις του Θεού· σε καμμία περίπτωση δεν θα υπεδείκνυε παρόμοια αντιμετώπιση ενός σαρκικού πειρασμού.

– Κοίταξε να αφήσης τις κρίσεις και τις κατακρίσεις, γιατί μετά θα σε κρίνη κι εσένα ο Θεός. Εσύ δεν βάζεις καμμιά ελιά λίγο χαλασμένη με τις καλές;

– Όχι, Γέροντα, προσέχω να μη βάζω.

– Αν μας κάνη τέτοιο καλό διάλεγμα ο Χριστός στην Κρίση, χαθήκαμε! Ενώ, αν τώρα παραβλέπουμε τα σφάλματα των άλλων και δεν τους κατακρίνουμε, θα μπορούμε τότε να πούμε στον Χριστό: «Χριστέ μου, βάλε με κι εμένα σε καμμιά άκρη μέσα στον Παράδεισο!». Θυμάστε τί γράφει το Γεροντικό για έναν αμελή μοναχό που σώθηκε, επειδή δεν κατέκρινε; Όταν ήρθε η ώρα να πεθάνη, ήταν πολύ χαρούμενος και ειρηνικός. Τότε ο Γέροντάς του, για να ωφεληθούν οι Πατέρες που είχαν μαζευτή από τα γύρω Κελλιά, τον ρώτησε: «Αδελφέ, πώς δεν φοβάσαι τον θάνατο, αφού έζησες με αμέλεια;». Και ο αδελφός του απάντησε: «Είναι αλήθεια ότι έζησα με αμέλεια· από τότε όμως που έγινα μοναχός προσπάθησα να μην κατακρίνω κανέναν, οπότε τώρα θα πω στον Χριστό: Χριστέ μου, είμαι ένας ταλαίπωρος, αλλά τουλάχιστον την εντολή Σου "μή κρίνετε, ίνα μη κριθήτε"⁸, την τήρησα». «Μακάριος είσαι, αδελφέ, του είπε τότε ο Γέροντας, γιατί σώθηκες χωρίς κόπο»⁹.

– Γέροντα, μερικοί πνευματικοί άνθρωποι, όταν βλέπουν κάποιον να ζη αμαρτωλά, λένε: «Α, αυτός, έτσι που πάει, είναι για την κόλαση!».

– Άχ, αν οι κοσμικοί άνθρωποι θα πάνε στην κόλαση από τις καταχρήσεις, οι πνευματικοί άνθρωποι θα πάνε από τις κατακρίσεις... Για κανέναν δεν μπορούμε να πούμε ότι θα πάη στην κόλαση. Ο Θεός δεν ξέρουμε πώς εργάζεται. Τα κρίματα του Θεού είναι άβυσσος. Κανέναν να μην καταδικάζουμε, γιατί έτσι παίρνουμε την κρίση από τα χέρια του Θεού· πάμε να γίνουμε θεοί. Αν μας ρωτήση ο Χριστός την ημέρα της Κρίσεως, ας πούμε την γνώμη μας...

⁸ Ματθ. 7, 1.

⁹ Βλ. Το Μέγα Γεροντικόν, τόμος Α΄, κεφ. Γ΄, παρ. 51, έκδ. Ι. Ησυχαστηρίου «Το Γενέσιον της Θεοτόκου», Πανόραμα Θεσσαλονίκης, 1994, σ. 344.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Ο αγώνας κατά της κατακρίσεως

Αν στραφούμε στον εαυτό μας, δεν θα κατακρίνουμε

– Γέροντα, όταν βλέπω κάποια αταξία στο διακόνημα, κατακρίνω μέσα μου.
– Εσύ, να κοιτάς την ευταξία την δική σου και όχι τις αταξίες των άλλων. Να είσαι αυστηρή με τον εαυτό σου και όχι με τους άλλους. Τί δουλειά έκανες σήμερα;
– Ξεσκόνιζα.
– Ξεσκόνιζες τους άλλους ή τον εαυτό σου;
– Δυστυχώς τους άλλους.
– Κοίταξε, θα αρχίσης να κάνης δουλειά στον εαυτό σου, όταν πάψης να ασχολήσαι με το τί κάνουν οι άλλοι γύρω σου. Αν ασχολήσαι με τον εαυτό σου και πάψης να ασχολήσαι με τους άλλους, θα βλέπης μόνον τα δικά σου σφάλματα και στους άλλους δεν θα βρίσκης κανένα σφάλμα. Τότε θα απελπισθής με την καλή έννοια από τον εαυτό σου και θα κατακρίνης μόνον τον εαυτό σου. Θα αισθάνεσαι την αμαρτωλότητά σου και θα αγωνίζεσαι να απαλλαγής από τις αδυναμίες σου. Ύστερα, όταν θα βλέπης στους άλλους κάποια αδυναμία, θα λές: «Μήπως εγώ ξεπέρασα τις αδυναμίες μου; Πώς λοιπόν έχω τέτοια απαίτηση από τους άλλους;». Γι' αυτό να μελετάς και να παρακολουθής συνέχεια τον εαυτό σου, για να αποφεύγης την κρυφή υπερηφάνεια, και να έχης αυτομεμψία με διάκριση, για να αποφεύγης την εσωτερική κατάκριση· έτσι θα διορθωθής.

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ γράφει: «Εάν αγαπάς την καθαρότητα, εισελθών έργασαι εν τη αμπέλω της καρδιάς σου, εκρίζωσον εκ της ψυχής σου τα πάθη, έργασαι μη γνώναι κακίαν ανθρώπου»¹. Τί εννοεί;

– Εννοεί να στραφής στον εαυτό σου και να κάνης δουλειά στον εαυτό σου. Οι Άγιοι πώς αγίασαν; Είχαν στραφή στον εαυτό τους και έβλεπαν μόνον τα δικά τους πάθη. Με την αυτοκριτική και την αυτομεμψία που είχαν, έπεσαν τα λέπια από τα μάτια της ψυχής τους και έφθασαν να βλέπουν καθαρά και βαθιά. Έβλεπαν τον εαυτό τους κάτω από όλους τους ανθρώπους και όλους τους θεωρούσαν καλύτερους από τον εαυτό τους. Τα δικά τους σφάλματα τα έβλεπαν μεγάλα και τα σφάλματα των άλλων πολύ μικρά, γιατί έβλεπαν με τα μάτια της ψυχής τους και όχι με τα γήινα μάτια. Έτσι εξηγείται όταν έλεγαν: «Εγώ είμαι χειρότερος από όλους τους ανθρώπους». Τα μάτια της ψυχής τους είχαν καθαρίσει και είχαν γίνει διόπτρες, γι' αυτό και έβλεπαν τα μικρά τους σφάλματα – τα ξυλαράκια – σαν δοκάρια. Εμείς όμως, ενώ τα σφάλματά μας είναι δοκάρια, δεν τα βλέπουμε ή τα βλέπουμε σαν ξυλαράκια². Κοιτάμε τους άλλους με το μικροσκόπιο και βλέπουμε τα δικά τους αμαρτήματα μεγάλα, ενώ τα δικά μας δεν τα βλέπουμε, γιατί δεν καθαρίσαν τα μάτια της ψυχής μας.

Η βάση είναι να καθαρίσουν τα μάτια της ψυχής. Όταν ο Χριστός ρώτησε τον τυφλό: «πώς βλέπεις τώρα τους ανθρώπους;», εκείνος Του απάντησε: «σαν δένδρα»³

¹ Βλ. Του Οσίου πατρός ημών Ισαάκ, *Τα ευρεθέντα ασκητικά*, Επιστολή Δ΄, εκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 383.

² Βλ. *Ματθ.* 7, 3.

³ Βλ. *Μάρκ.* 8, 24.

γιατί δεν είχε αποκατασταθή όλο το φως του. Όταν αποκαταστάθηκε όλο το φως του, τότε έβλεπε καθαρά. Θέλω να πω ότι ο άνθρωπος, όταν φθάση σε καλή πνευματική κατάσταση, όλα τα βλέπει καθαρά, όλα τα σφάλματα των άλλων τα δικαιολογεί, με την καλή έννοια, γιατί τα βλέπει με το θεϊκό μάτι και όχι με το ανθρώπινο.

Αν δικαιολογούμε τους άλλους, δεν θα τους κατακρίνουμε

– Γέροντα, όταν μου περνούν λογισμοί υπερηφανείας και κατακρίσεως, προσπαθώ να δικαιολογώ τους άλλους. Αυτό είναι πτώση ή αγώνας;

– Αγώνας είναι. Όταν κάποιος χαζεύη με ανοιχτό το στόμα και μπή μια μύγα στο στόμα του, θα την φτύση. Αλλά καλύτερα είναι να προσέχη να μην μπή.

– Συχνά όμως, Γέροντα, βλέποντας τί κάνουν οι άλλοι τους κατακρίνω.

– Εδώ που τα λέμε, δεν μπορείς να μη βλέπης τί γίνεται γύρω σου. Πρέπει όμως να αποκτήσης διάκριση, ώστε να δίνης στους άλλους ελαφρυντικά και να τους δικαιολογής. Τότε θα τους βλέπης σε καλή κατάσταση.

– Γέροντα, την ώρα της Ακολουθίας έχω λογισμούς γιατί μια αδελφή δεν έρχεται στο αναλόγιο να ψάλη, γιατί μια άλλη ψάλλει σιγανά, και συνέχεια κατακρίνω.

– Έ, καλά, γιατί δεν σκέφτεσαι ότι η αδελφή ίσως είναι κουρασμένη ή είχε έναν πόνο και δεν μπόρεσε να κοιμηθή, και γι' αυτό δεν ψάλλει; Ξέρω αδελφές πού, και άρρωστες να είναι και να μην μπορούν να σύρουν τα πόδια τους από τον πυρετό, θα αγωνισθούν να μη γίνη αυτό αντιληπτό, για να μην τις πούν να φύγουν από το διακόνημα και πάη άλλη αδελφή στην θέση τους και δυσκολευθή. Αυτό δεν σε συγκινεί;

– Με συγκινεί, Γέροντα, αλλά δεν καταφέρνω πάντα να δικαιολογήσω μια αδελφή, όταν φέρεται άσχημα.

– Σκέφθηκες ποτέ ότι η αδελφή μπορεί να φέρεται άσχημα, για να κρύψη την αρετή της; Εγώ γνωρίζω ανθρώπους που κάνουν επίτηδες αταξίες και τους κακολογούν όσοι δεν ασχολούνται με τον εαυτό τους. Ή μπορεί κάποια αδελφή να φερθή άσχημα, επειδή είναι κουρασμένη, αλλά αμέσως μετανοιώνει· εσύ την κατακρίνεις, ενώ εκείνη έχει ήδη μετανοιώσει για την άσχημη συμπεριφορά της. Στα μάτια των ανθρώπων είναι ταπεινωμένη, στα μάτια όμως του Θεού είναι ψηλά.

– Γέροντα, έχω μια στενότητα· δεν έρχομαι στην θέση του άλλου, για να τον δικαιολογήσω.

– Να βλέπης με πόνο τον άλλον που σφάλει και να δοξάζης τον Θεό για όσα σου έχει δώσει, γιατί μετά ο Θεός θα σου πη: «Εγώ, παιδί μου, τόσα σου έδωσα, κι εσύ γιατί μου φέρθηκες σκληρά;». Να βλέπης πλατιά τα πράγματα. Να σκέφτεσαι το παρελθόν του ανθρώπου, τις ευκαιρίες που του δόθηκαν να καλλιεργήση τον εαυτό του και τις ευκαιρίες που είχες εσύ και δεν τις αξιοποίησες. Έτσι θα συγκινηθής από τις δωρεές που σου χάρισε ο Θεός, θα Τον δοξολογήσης γι' αυτές και θα ταπεινωθής, επειδή δεν ανταποκρίθηκες. Παράλληλα θα νιώσης αγάπη και πόνο για τον αδελφό που δεν είχε τις δικές σου ευκαιρίες και θα κάνης γι' αυτόν καρδιακή προσευχή.

Υπάρχουν άνθρωποι που κάνουν εγκλήματα μεγάλα, αλλά έχουν πολλά ελαφρυντικά. Ποιός ξέρει οι άνθρωποι αυτοί πώς είναι στα μάτια του Θεού; Εάν δεν

μας βοηθούσε ο Θεός, μπορεί κι εμείς να ήμασταν αλήτες. Κάποιος εγκληματίας έκανε λ.χ. είκοσι εγκλήματα και τον κατακρίνω και δεν σκέφτομαι τί παρελθόν έχει. Ποιός ξέρει πόσα εγκλήματα μπορεί να έκανε ο πατέρας του!... Από μικρό παιδί τί κλοπές θα τον έβαζαν να κάνη! Ύστερα, όταν ήταν νέος, πόσα χρόνια θα έζησε μέσα στις φυλακές και θα καθοδηγήθηκε από άλλους έμπειρους φυλακισμένους. Αυτός θα μπορούσε να είχε κάνει όχι είκοσι αλλά σαράντα εγκλήματα και συγκρατήθηκε. Ενώ εγώ με την κληρονομικότητα και με την αγωγή που είχα, θα έπρεπε τώρα να έκανα θαύματα. Έκανα; Όχι. Άρα είμαι αναπολόγητος. Αλλά, ακόμη και είκοσι θαύματα αν έκανα, ενώ μπορούσα να κάνω σαράντα, πάλι θα ήμουν αναπολόγητος. Με αυτούς τους λογισμούς διώχνουμε την κατάκριση και ανοίγουμε μία ρωγμή στην σκληρή καρδιά μας.

Να μη βγάζουμε εύκολα συμπεράσματα

- Γέροντα, τί θα με βοηθήση να μην κατακρίνω;
- Όλα είναι πάντοτε έτσι όπως τα σκέφτεσαι εσύ;
- Όχι, Γέροντα.
- Έ, τότε να λές: «Δεν σκέφτομαι πάντοτε σωστά: πολλές φορές κάνω λάθος.

Νά, στην τάδε περίπτωση σκέφθηκα έτσι και βγήκε ότι είχα άδικο. Στην τάδε περίπτωση έκρινα και έπεσα έξω, οπότε τον αδίκησα τον άλλον. Επομένως δεν πρέπει να ακούω τον λογισμό μου». Ο καθένας μας λίγο-πολύ έχει περιπτώσεις που έπεσε έξω στην κρίση του. Αν φέρη στον νού του τις περιπτώσεις που έκρινε και έπεσε έξω, τότε θα αποφεύγη την κατάκριση. Αλλά και μια φορά να μην έπεσε έξω και να είχε δίκαιο, που ξέρει τα ελατήρια του άλλου; Ξέρει πώς έγινε κάτι; Να μη βγάζουμε εύκολα συμπεράσματα.

Κι εγώ, όταν ήμουν νέος, είχα την κατάκριση ψωμοτύρι. Επειδή ζούσα λίγο προσεκτικά και είχα μια ψευτοευλάβεια, ότι μου φαινόταν στραβό, το έκρινα. Γιατί, όταν στον κόσμο ζη κανείς λίγο πνευματικά, μπορεί να βλέπη πολλά κουσούρια στους άλλους και να μη βλέπη αρετές. Εκείνους που καλλιεργούν την αρετή μπορεί να μη τους βλέπει, γιατί ζουν στην αφάνεια, αλλά να βλέπη τους άλλους που κάνουν αταξίες και να τους κατακρίνη. «Αυτός, λέει, κάνει έτσι, εκείνος περπατάει έτσι, ο άλλος κοιτάζει έτσι...».

Ξέρετε τί είχα πάθει μια φορά; Είχαμε πάει με έναν γνωστό μου να λειτουργηθούμε σε ένα μοναστήρι στο Μονοδένδρι, εννιά ώρες περίπου μακριά από την Κόνιτσα. Όταν μπήκαμε στον ναό, ο γνωστός μου στάθηκε στο αναλόγιο, για να ψάλη, και εγώ πήγα στο στασίδι πίσω από τον ψάλτη παρακολουθούσα κι έψελνα σιγανά. Κάποια στιγμή ήρθε μια γυναίκα με μαύρα, σχετικά νέα, στάθηκε δίπλα μου και συνέχεια με κοιτούσε. Με κοιτούσε, έκανε τον σταυρό της: με κοιτούσε, έκανε τον σταυρό της... Είχα αγανακτήσει. «Βρέ, παιδάκι μου, έλεγα μέσα μου, τί σόι άνθρωπος είναι αυτή; Μέσα στον κόσμο, μέσα στην εκκλησία, τί κοιτάζει έτσι;». Εγώ τις αδελφές μου, όταν περνούσαν στον δρόμο δίπλα μου, δεν τις έβλεπα. Πήγαιναν μετά στο σπίτι και έκαναν παράπονα στην μάνα μας: «Με είδε ο Αρσένιος⁴, έλεγαν, και δεν μου μίλησε!». «Καλά, μου έλεγε μετά η μητέρα μου, βλέπεις τις αδελφές σου στον δρόμο

⁴ Το κατά κόσμον όνομα του Γέροντα.

και δεν τις μιλάς;». «Εγώ θα κοιτάζω αν αυτή που περνάει δίπλα μου είναι η αδελφή μου; της έλεγα. Ένα σωρό σόι έχουμε⁵. Αυτό θα κάνω;». Θέλω να πώ, είχα κάτι τέτοιες ακρότητες. Να περνά τώρα δίπλα σου η αδελφή σου και να μην της μιλάς! Τέλος πάντων... Μόλις λοιπόν τελείωσε η Θεία Λειτουργία, πήγε αυτή η μαυροφόρα και παρακάλεσε τον ιερέα να μου πη να πάω στο σπίτι της, γιατί έμοιαζα πολύ με το παιδί της που είχε σκοτωθή στον πόλεμο! Όταν πήγα στο σπίτι της, είδα την φωτογραφία του παιδιού της· πραγματικά, μοιάζαμε σαν αδελφία! Αυτή η καημένη με κοιτούσε μέσα στην εκκλησία και έκανε τον σταυρό της σαν να έβλεπε το παιδί της. Κι εγώ έλεγα: «Την αθεόφοβη, μέσα στην εκκλησία πώς κοιτάζει!». Ω, μετά ξέρετε πώς με είχε λειώσει αυτό το περιστατικό; «Για δές, είπα, εσύ να έχης τέτοιους λογισμούς, ότι ποιός ξέρει τί γυναίκα είναι και μέσ' στην εκκλησία να μη ντρέπεται καθόλου..., και αυτή η φουκαριάρα να έχη χάσει το παιδί της και να έχη τον καημό της!».

Μια άλλη φορά κατέκρινα τον αδελφό μου που ήταν φαντάρος. Μου έστειλε μήνυμα ο σιτιστής: «Έδωσα στον αδελφό σου δύο μπετόνια με λάδι· τί έγιναν τα μπετόνια;». «Μά, αυτός εκεί πέρα, είπα, έφερε στο σπίτι τους στρατιώτες και τους φιλοξενούσαμε, τώρα πώς τόκανε αυτό, να πάρη λάδι από τον στρατό;». Οπότε πιάνω και γράφω στον αδελφό μου αγανακτισμένος ένα γράμμα... Κι εκείνος μου απαντάει: «Τα μπετόνια να τα ζητήσης από την νεωκόρο της κάτω εκκλησίας!»! Αυτός το λάδι το είχε στείλει στην εκκλησία της κάτω Κόνιτσας, γιατί ήταν φτωχή. «Χρόνια πολλά, είπα τότε στον εαυτό μου. Την άλλη φορά κατέκρινες εκείνη την φουκαριάρα· τώρα τον αδελφό σου. Άλλη φορά τίποτε-τίποτε!». Θέλω να πώ, όταν είδα ότι έπεφτα έξω στις κρίσεις μου, εξέταζα τον εαυτό μου: «Στην τάδε περίπτωση είχα πει για τον άλλον ότι ενήργησε έτσι, αλλά τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Άλλη φορά άλλο συμπέρασμα είχα βγάλει κι αλλιώς ήταν». Έτσι έβαλα τον εαυτό μου στην θέση του. «Άλλη φορά, είπα, δεν θα κρίνης καθόλου. Τελεία-παύλα! Είσαι στραβός και όλα στραβά και ανάποδα τα βλέπεις. Κοίταξε να γίνης σωστός άνθρωπος». Και μετά, όταν μου φαινόταν κάτι στραβό, έλεγα: «Κάτι καλό θα είναι, αλλά εγώ δεν το καταλαβαίνω· όσες φορές έβαλα αριστερό λογισμό, έπεσα έξω». Όταν πλέον σιχάθηκα τον εαυτό μου, με την καλή έννοια, όλους τους δικαιολογούσα· για τους άλλους έβρισκα πάντα ελαφρυντικά και μόνον τον εαυτό μου κατέκρινα. Αλλά, εάν ο άνθρωπος δεν παρακολουθή τον εαυτό του, όλα τα περνάει απαρατήρητα και μετά στην Κρίση θα είναι αναπολόγητος.

Θέλει παλληκαριά, για να κοπή η κατάκριση⁶.

Λοιπόν:

Καλή Αρχή. STOP.

STOP των κριτικών λογισμών. Αμήν.

Καλή εξάγνιση του νού και της καρδιάς. Αμήν.

⁵ Ο Γέροντας είχε επτά αδελφία. Αυτήν την εποχή οι τρεις μεγαλύτερες αδελφές του είχαν ήδη δημιουργήσει οικογένεια.

⁶ Ο Γέροντας έγραψε τα ακόλουθα υπό τύπον τηλεγραφήματος προς δόκιμη αδελφή.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΑΥΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ
Ζήλεια-Θυμός-Λύπη

«Όταν ο άνθρωπος φθάση να χαίρεται
για την πρόοδο των άλλων,
τότε ο Χριστός θα του δώσει όλη την πρόοδο των άλλων
καί θα χαίρεται όσο χαίρονται όλοι οι άλλοι,
καί τότε φυσικά θα είναι πολλή και η πρόοδος του και η χαρά του».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Το δηλητήριο της ζήλειας

Η ζήλεια είναι από τα μεγαλύτερα πάθη

– Γέροντα, ζηλεύω μια αδελφή.

– Ξέρω ποιιά αδελφή ζηλεύεις... Έμαθα όμως ότι κι εκείνη ζηλεύει εσένα! Εγώ θα εύχωμαι και οι δυο σας να ζηλεύετε τον ζηλωτή Ηλία και εκείνος να σας διώξει την ζήλεια και να σας δώσει από τον δικό του θείο ζήλο. Αμήν.

– Όταν, Γέροντα, ζηλεύω, προσπαθώ να τοποθετηθώ λογικά.

– Αν εξ αρχής προσπαθήσης να μη ζηλέψης, δεν είναι πιο καλά; Η ζήλεια είναι γελοίο πράγμα. Λίγη σκέψη χρειάζεται, για να ξεπεράση την ζήλεια κανείς· δεν χρειάζεται να κάνη μεγάλους αγώνες και πολλή άσκηση, γιατί είναι ψυχικό πάθος. Πρόσεξε, μην αφήσης ποτέ το πάθος της ζήλειας να σε κυριέψη, γιατί είναι ένα από τα μεγαλύτερα πάθη. Ξέρεις από την ζήλεια που μπορεί να φθάση ο άνθρωπος; Στον φθόνο και στην διαβολή. Και οι διαβολές κάνουν πολύ μεγαλύτερο κακό από τον φθόνο.

– Γέροντα, τί έχει μέσα η ζήλεια;

– Και τί δεν έχει!... Υπερηφάνεια έχει, εγωισμό έχει, φιλαυτία έχει... Δεν έχει αγάπη ούτε φυσικά και ταπείνωση.

– Δηλαδή, Γέροντα, αν κανείς ζηλεύη, αποκλείεται να έχη αγάπη;

– Και βέβαια αποκλείεται! Δεν είναι δυνατόν ένας άνθρωπος να έχη συγχρόνως ζήλεια και αγάπη. Κι αν ακόμη έχη λίγη αγάπη, η αγάπη του δεν είναι καθαρή, γιατί μέσα στην αγάπη του είναι ο εαυτός του. Η ζήλεια μουρνταρεύει την αγάπη και την καλωσύνη, όπως το ψόφιο ποντίκι μουρνταρεύει όλο το λάδι, όταν πέση μέσα στο πιθάρι.

– Γέροντα, εγώ νομίζω ότι ζηλεύω, επειδή μέσα μου δεν νιώθω γεμάτη.

– Πώς να νιώθης γεμάτη, όταν τα θέλεις όλα δικά σου;

– Όταν όμως επιθυμώ κάτι που δίνεται σε μια άλλη αδελφή;

– Αφού ο Θεός είπε: «ουκ επιθυμήσεις όσα τω πλησίον σου εστι»¹, πώς να επιθυμήσουμε κάτι που έχει ο άλλος; Ούτε τις βασικές εντολές να μην τηρήσουμε; Μετά η ζωή μας γίνεται κόλαση. «Εκαστος πειράζεται υπό της ίδιας επιθυμίας»², λέει ο Άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος. Αυτές οι επιθυμίες θα βασανίζουν τις ψυχές και στην κόλαση. Κι αν μας πάρη ο Θεός στον Παράδεισο, χωρίς να έχουμε απαλλαγή από την ζήλεια, και εκεί δεν θα βρούμε ανάπαυση, γιατί θα έχουμε τις ίδιες παράλογες επιθυμίες.

Η ζήλεια δηλητηριάζει την πολλή αγάπη της γυναίκας

– Γέροντα, γιατί το πάθος της ζήλειας υπάρχει στις γυναίκες σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στους άνδρες;

¹ Βλ. Εξ. 20, 17· Δευτ. 5, 21.

² Ιακ. 1, 14.

– Επειδή η γυναίκα έχει από την φύση της πολλή καλωσύνη και αγάπη, ο διάβολος πολύ την πολεμάει· της πετάει την φαρμακερή ζήλεια και της δηλητηριάζει την αγάπη. Και όταν η αγάπη της δηλητηριασθή και γίνη κακότητα, τότε η γυναίκα από μέλισσα γίνεται σφήκα και ξεπερνά την σκληρότητα του άνδρα. Και βλέπεις, ενώ για τον άνδρα είναι αρκετό να φύγη ένα ανεπιθύμητο πρόσωπο από κοντά του, για να μην το βλέπουν τα μάτια του, η γυναίκα, που την έχει πλάσει ο Θεός με σπλάχνα, δεν αρκείται στο να εξαφανισθή το πρόσωπο που ζηλεύει και να μην το βλέπουν τα μάτια της, αλλά θα ήθελε να πεθάνη. Δηλαδή...σίγουρες δουλειές!

Εμένα φοβήθηκε το μάτι μου από την κακία, η οποία, όταν μπή μέσα της η ζήλεια και το πείσμα, μπορεί να φθάση σε δαιμονικό βαθμό. Ούτε τον Θεό υπολογίζουν μετά οι άνθρωποι· γίνονται ταγκαλάκια σωστά. Και τους άλλους βασανίζουν και οι ίδιοι βασανίζονται και αιώνια θα βασανίζονται – Θεός φυλάξει –, αν δεν διώξουν την ζήλεια.

Η γυναίκα πρέπει να προσέχη πολύ την ζήλεια. Επιβάλλεται να βγάλη τον εαυτό της από την αγάπη της, για να μείνη καθαρή η πολλή αγάπη που έχει.

– Πώς θα γίνη αυτό, Γέροντα;

– Αν ξεπεράση τις μικρότητες και καλλιέργηση την πνευματική λεβεντιά και την πνευματική αρχοντιά, την θυσία. Η αρχοντιά είναι το αντίδοτο της ζήλειας. Αλλά δυστυχώς λίγοι έχουν αρχοντιά.

Η ζήλεια μας αποδυναμώνει

– Γέροντα, δεν έχω καθόλου κουράγιο.

– Ζηλεύεις, γι' αυτό δεν έχεις κουράγιο. Όταν ζηλεύη κανείς, στενοχωριέται, δεν μπορεί να φάη, οπότε αδυνατίζει και χάνει το κουράγιο του· και οι άλλοι μπορεί να νομίζουν πώς είναι μεγάλος ασκητής!

– Γέροντα, αισθάνομαι πολύ φτωχή πνευματικά και αδύναμη.

– Εσύ έχεις πολλές δυνάμεις, αλλά τις χαραμίζεις με την χαζή ζήλεια καί, ενώ είσαι ένα αρχοντόπουλο, βασανίζεσαι σαν κακόμοιρο γυφτάκι. Θα είχες προχωρήσει πολύ στην πνευματική ζωή, αν δεν σκάλωνες στην ζήλεια. Πρόσεξε, γιατί η ζήλεια σου ρουφάει όλες τις ψυχικές και σωματικές σου δυνάμεις, που θα μπορούσες να τις προσφέρης θυσία στον Θεό. Εάν έδιωχνες την ζήλεια, και η προσευχή σου θα είχε δύναμη.

Με την ζήλεια αποδυναμώνεται κανείς πνευματικά. Γιατί, νομίζετε, οι Απόστολοι δεν μπόρεσαν να βγάλουν το δαιμόνιο από το δαιμονισμένο παιδί³, ενώ είχαν λάβει αυτήν την εξουσία από τον Χριστό και είχαν βγάλει άλλα δαιμόνια; Επειδή ζήλεψαν, που ο Χριστός πήρε στην Μεταμόρφωση μόνον τους τρεις Μαθητές, τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη⁴. Μπορούσε ο Χριστός να πάρη όλους τους Μαθητές, αλλά δεν ήταν όλοι σε κατάσταση να χωρέσουν αυτό το μυστήριο, γι' αυτό πήρε αυτούς που μπορούσαν να το χωρέσουν. Λέτε να μην αγαπούσε τους άλλους Μαθητές; Ή μήπως αγαπούσε τον Ιωάννη περισσότερο από τους άλλους; Όχι, αλλά ο Ιωάννης αγαπούσε περισσότερο από τους άλλους Μαθητές τον Χριστό και γι' αυτό

³ Βλ. Ματθ. 17, 16· Μάρκ. 9, 18· Λουκ. 9, 40.

⁴ Βλ. Ματθ. 17, 1· Μάρκ. 9, 2· Λουκ. 9, 28.

καταλάβαινε την αγάπη του Χριστού καλύτερα. Είχε πολλή χωρητικότητα· η μπαταρία του ήταν μεγάλη. Βλέπετε πώς η ζήλεια απομάκρυνε την Χάρη του Θεού από τους άλλους Αποστόλους και δεν μπόρεσαν να γιατρέψουν το δαιμονισμένο παιδάκι; Γι' αυτό ο Χριστός είπε: «Ω γενεά άπιστος και διεστραμμένη! έως πότε έσομαι μεθ' υμών; έως πότε ανέξομαι υμών;»⁵!

Όποιος θάβει τα δικά του χαρίσματα, ζηλεύει τα χαρίσματα των άλλων

– Γέροντα, πώς θα βοηθηθή κάποιος που ζηλεύει να ξεπεράση την ζήλεια;

– Αν γνωρίση τα χαρίσματα με τα οποία τον έχει προικίσει ο Θεός και τα αξιοποιήση, τότε δεν θα ζηλεύη και η ζωή του θα είναι Παράδεισος. Πολλοί δεν βλέπουν τα δικά τους χαρίσματα· βλέπουν μόνον τα χαρίσματα των άλλων και τους πιάνει η ζήλεια. Θεωρούν τον εαυτό τους αδικημένο, μειωμένο, κι έτσι βασανίζονται και κάνουν την ζωή τους μαύρη. «Γιατί αυτός να έχη αυτά τα χαρίσματα κι εγώ να μην τα έχω;», λένε. Μά εσύ έχεις άλλα χαρίσματα, εκείνος άλλα. Θυμάστε τον Κάιν και τον Άβελ; Δεν έψαξε ο Κάιν να βρη τα δικά του χαρίσματα, αλλά κοιτούσε τα χαρίσματα του Άβελ· οπότε καλλιέργησε τον φθόνο προς τον αδελφό του, μετά τα έβαλε και με τον Θεό και τελικά από τον φθόνο έφθασε στον φόνο⁶. Και μπορεί αυτός να είχε περισσότερα και μεγαλύτερα χαρίσματα από τον Άβελ.

– Γέροντα, πώς μπορεί κανείς, όταν βλέπη τα χαρίσματα των άλλων, να μη ζηλεύη, αλλά να χαίρεται;

– Αν αξιοποιή τα δικά του χαρίσματα και δεν τα θάβη, τότε θα χαίρεται με τα χαρίσματα των άλλων. Χρόνια τώρα βλέπω εδώ μια αδελφή τί φωνή έχει, τί ευλάβεια, και όμως δεν πάει να ψάλη. Και επειδή το δικό της χάρισμα το θάβει και δεν ψάλλει, μαραζώνει, όταν ακούη την άλλη που δεν έχει και τόσο καλή φωνή να ψάλλη. Δεν σκέφτεται ότι σ' αυτήν έδωσε ο Θεός καλύτερη φωνή, αλλά δεν την καλλιεργεί.

Γι' αυτό, λέω, ο καθένας να ψάξη να δη μήπως το χάρισμα που βλέπει στον άλλον και το ζηλεύει το έχει και αυτός, αλλά δεν το καλλιεργεί, ή μήπως ο Θεός του έδωσε άλλο χάρισμα. Γιατί ο Θεός δεν αδικεί κανέναν· στον καθέναν έχει δώσει ένα διαφορετικό χάρισμα που θα τον βοηθήση στην πνευματική του πρόοδο.

Όπως ο ένας άνθρωπος δεν μοιάζει με τον άλλο, έτσι και το χάρισμα του ενός δεν μοιάζει με του άλλου. Προσέξατε καμμιά φορά τα αγριομπίζελα που έχετε εκεί κάτω στον φράχτη; Όλα είναι από μία ρίζα, αλλά έχουν διαφορετικά χρώματα και το ένα είναι πιο όμορφο από το άλλο. Και όμως το ένα δεν ζηλεύει το άλλο... Το καθένα χαίρεται με το χρώμα που έχει. Βλέπετε και τα πουλιά; Το καθένα έχει την χάρη του, το δικό του κελάηδημα.

Ας βρη λοιπόν ο καθένας τα χαρίσματα που του έδωσε ο Θεός, ας δοξάζη τον Καλό Θεό, όχι εγωιστικά, φαρισαϊκά, αλλά ταπεινά, αναγνωρίζοντας ότι δεν έχει ανταποκριθή στις δωρεές του Θεού, και ας τα αξιοποιήση στο εξής.

– Γέροντα, ζηλεύω μερικές αδελφές, γιατί έχουν ορισμένα χαρίσματα που εγώ δεν τα έχω.

⁵ Ματθ. 17, 17. Βλ. και Μάρκ. 9, 19· Λουκ. 9, 41.

⁶ Βλ. Γέν. 4, 3-8.

– Σ’ εσένα ο Θεός έδωσε τόσα χαρίσματα κι εσύ ζηλεύεις τα χαρίσματα των άλλων; Μου θυμίζεις την κόρη ενός ζαχαροπλάστη που είχαμε στην Κόνιτσα. Ο πατέρας της της έδινε κάθε μέρα ένα μικρό κομμάτι ραβανί, για να μην την πειράξει το μεγάλο, και αυτή έβλεπε τα παιδιά στο σχολείο που έτρωγαν μεγάλο κομμάτι μπομπότα⁷ και τα ζήλευε. «Τί μεγάλο κομμάτι τρώνε αυτά! έλεγε. Εμένα ο πατέρας μου μικρό μου δίνει». Ζήλευε την μπομπότα που έτρωγαν τα άλλα παιδιά, ενώ αυτή είχε ολόκληρο ζαχαροπλαστείο και έτρωγε ραβανί! Θέλω να πώ, κι εσύ δεν εκτιμάς τα μεγάλα χαρίσματα που σου έδωσε ο Θεός, αλλά βλέπεις τα χαρίσματα των άλλων και ζηλεύεις.

Ας μην είμαστε αχάριστοι προς τον Καλό Πατέρα μας Θεό, ο Οποίος έχει προικίσει όλα τα πλάσματά Του με χαρίσματα διάφορα, γιατί Αυτός γνωρίζει τί χρειάζεται ο καθένας μας, ώστε να μη βλαφθούμε. Εμείς όμως πολλές φορές κάνουμε σαν τα μικρά παιδιά και παραπονιόμαστε, γιατί δεν έδωσε και σ’ εμάς ο Πατέρας ένα φράγκο⁸ ή ένα δίφραγκο, όπως έδωσε στα αδέρφια μας, ενώ σ’ εμάς έχει δώσει ολόκληρο εκατοστάρικο⁹. Νομίζουμε ότι αυτό που έδωσε σ’ εμάς δεν είναι τίποτε, γιατί περνάμε το εκατοστάρικο για χαρτί, και μας συγκινεί το φράγκο ή το δίφραγκο που έδωσε στα αδέρφια μας και κλαίμε και αγανακτούμε με τον Καλό Πατέρα μας¹⁰.

Η καλή ζήλεια

– Γέροντα, ζηλεύω μια αδελφή, γιατί βλέπω πώς έχει ταπείνωση, απλότητα, ευλάβεια.

– Εγώ θα κάνω κομποσχοίни να πεθάνη. Θέλεις να πεθάνη;

– Όχι, Γέροντα! Μπορεί να ζηλεύω το καλό του άλλου, αλλά ούτε κατά διάνοια δεν θέλω να πάθη κακό. Δεν θέλω να μην έχη ο άλλος αρετή· θα ήθελα όμως να έχω κι εγώ κάτι καλό.

– Έ, τότε να το μοιράσουμε, για να το έχετε από μισό! Μη στενοχωριέσαι. Καλή είναι η ζήλεια που έχεις· ζηλεύεις «τά κρείττονα»¹¹...

– Δηλαδή, Γέροντα, υπάρχει και καλή ζήλεια;

– Ναί, όταν κάποιος ζηλεύη το καλό του άλλου και συγχρόνως χαίρεται για την πρόοδό του, αυτή η ζήλεια είναι καλή. Αν όμως νιώθη άσχημα και στενοχωριέται, όταν βλέπη τον άλλον να προοδεύη, ή χαίρεται ύπουλα με την δυσκολία του, αυτή η ζήλεια είναι κακή. Ας υποθέσουμε ότι ζηλεύεις μια αδελφή, επειδή έχει καλή φωνή και ψάλλει ωραία. Αν ακούσης ότι βράχνιασε και δεν μπορεί να ψάλη και χαρής, αυτό σημαίνει ότι η ζήλεια σου έχει κακία, έχει δηλητήριο. Αν στενοχωρηθής, αυτό δείχνει ότι η ζήλεια σου δεν έχει κακία· απλώς θα ήθελες να ψάλλης κι εσύ καλά.

– Γέροντα, πώς θα αποκτήσω την καλή ζήλεια;

– Να σε πούμε Ωραιοζήλη!... Προσπάθησε να εξαγνίσης την ζήλεια που έχεις, για να γίνη καλή ζήλεια. Δηλαδή να χαιρέσαι την αδελφή που προοδεύει και να

⁷ Μπομπότα: Ψωμί από καλαμποκήσιο αλεύρι.

⁸ Φράγκο: Έτσι ονομαζόταν παλιότερα η δραχμή.

⁹ Εκατοστάρικο: Χάρτινο νόμισμα ισοδύναμο με εκατό δραχμές.

¹⁰ Από γράμμα του Γέροντα προς αδελφή το 1968.

¹¹ Βλ. Α΄ Κορ. 12, 31.

αγωνίζεσαι να την μιμηθής. Έτσι θα αλλοιωθής πνευματικά και θα παραμένη μέσα σου η Χάρις του Θεού, που χαρίζει την ουράνια αγαλλίαση από αυτήν την ζωή.

– Μπορεί, Γέροντα, από την καλή ζήλεια να φθάση κάποιος στην κακή;

– Αν δεν κάνη δουλειά στον εαυτό του, και βέβαια μπορεί. Θέλει πολλή προσοχή.

– Γέροντα, εγώ δεν μπορώ πάντοτε να καταλάβω αν αυτό που νιώθω για την πρόοδο μιας αδελφής είναι ζήλεια καλή ή κακή.

– Ρώτησε τον εαυτό σου: «Εάν η αδελφή έκανε ένα θαύμα, τί θα ένιωθα;» ή «εάν έπεφτε σε πειρασμό και ξέπεφτε στα μάτια των ανθρώπων, θα χαιρόμουν ή θα στενοχωριόμουν;». Από την απάντηση που θα δώσης θα καταλάβης αν η ζήλεια που έχεις είναι καλή ή κακή. Αλλά για πές μου: Αν ακούσης ότι η αδελφή που ζηλεύεις το έρριξε στο ρεμπελιό και δεν κάνει καθόλου πνευματικά, αλλά βάζει το μαγνητόφωνο να λήη το «Κύριε Ιησού Χριστέ», θα στενοχωρηθής;

– Ναί, θα στενοχωρηθώ, αλλά κι αν ακούσω ότι συνέχεια προοδεύει, νομίζω πώς δεν θα χαρώ.

– Κοίταξε, αν εσύ με δυσκολία περπατάς, να χαιρέσαι αυτόν που τρέχει, όχι να στενοχωριέσαι. Αν θέλης να κάνης πνευματική προκοπή, να χαιρέσαι, όταν οι αδελφές προοδεύουν, και να παρακαλές τον Θεό αυτές να προοδεύουν συνέχεια κι εσύ να φθάσης στην δική τους πρόοδο. Στο Κοινόβιο, όταν ήμουν δόκιμος¹², ήταν και ένας άλλος δόκιμος στην ίδια ηλικία περίπου μ' εμένα, που είχε φθάσει σε πολύ μεγάλη πνευματική κατάσταση: έλαμπε το πρόσωπό του. Σε όλα ήταν πρότυπο, υπόδειγμα: πολύ αγωνιστής και βιαστής. Είχε και πολλή ευλάβεια: ακόμη και οι γεροντότεροι σηκώνονταν όρθιοι από σεβασμό, όταν περνούσε από μπροστά τους. Περισσότερο ωφελήθηκα από αυτόν τον δόκιμο παρά από τα βιβλία που είχα διαβάσει μέχρι τότε, γιατί ήταν ζωντανό παράδειγμα. Μια φορά πονούσε η καρδιά μου. Έτυχε τότε να περάση από το κελλί μου αυτός ο αδελφός και του είπα να κάνη ευχή. Δεν πρόλαβε να απομακρυνθή και μου πέρασε ο πόνος. Άλλη φορά είχε έρθει ένας δαιμονισμένος και ζητούσε να τον κάνουν οι Πατέρες καλά. Τότε ο Γέροντας είπε σ' αυτόν τον δόκιμο: «Άντε, πήγαινε να κάνης καμμιά ευχή, να φύγη το δαιμόνιο από αυτόν τον ταλαίπωρο». «Με τις ευχές σας, είπε εκείνος, να διώξη ο Χριστός το δαιμόνιο». Μόλις απομακρύνθηκε, έφυγε το δαιμόνιο. Τέτοια παρηρησία είχε στον Θεό! Σε τέτοια πνευματική κατάσταση είχε φθάσει! Παρακαλούσα λοιπόν τον Θεό αυτός ο αδελφός να φθάση στα μέτρα του Αγίου που είχε το όνομά του κι εγώ να φθάσω στα μέτρα τα δικά του. Έτσι να κάνης κι εσύ, και θα δής φανερά την ενέργεια του Θεού.

Όταν ο άνθρωπος φθάση να χαιρείται για την πρόοδο των άλλων, τότε ο Χριστός θα του δώση όλη την πρόοδο των άλλων και θα χαιρείται όσο χαιρόνται όλοι οι άλλοι, και τότε φυσικά θα είναι πολλή και η πρόοδος του και η χαρά του.

¹² Στην Ιερά Μονή Εσφιγμένου, το 1953.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Θυμός, ο εχθρός της ειρήνης του Θεού

Να στρέψουμε τον θυμό εναντίον των παθών

– Γέροντα, θέλω να απαλλαγώ από τον θυμό. Βλέπω πόσο ανάρμοστο είναι να θυμώνη ο μοναχός.

– Ο θυμός, ο καθαρός θυμός, είναι δύναμη της ψυχής. Εάν ο εκ φύσεως πράος βοηθιέται μια φορά από τον χαρακτήρα του για την πνευματική του πρόοδο, ο θυμώδης βοηθιέται δυο φορές από την δύναμη που έχει ο χαρακτήρας του, αρκεί την δύναμη αυτή του θυμού να την αξιοποιήσει κατά των παθών του και του πονηρού. Αν δεν την αξιοποιήσει, θα την εκμεταλλευθή ο διάβολος. Ο εκ φύσεως ήπιος, εάν δεν αγωνισθή να αποκτήσει ανδρισμό, δεν μπορεί να κάνει άλματα. Ενώ ο θυμώδης, εάν πάρη μια γενναία απόφαση και στρέψη τον θυμό του εναντίον του κακού, πάει, πήδησε. Γι' αυτό τα άλματα στην πνευματική ζωή τα κάνουν όσοι έχουν παλαβή φλέβα.

– Καταλαβαίνω, Γέροντα, ότι θα έπρεπε να θυμώνω με τον διάβολο και όχι με τις αδελφές.

– Κοίταξε, στην αρχή θυμώνει κανείς με τους άλλους· ύστερα, αν αγωνισθή, θα θυμώνη με το ταγκαλάκι και στο τέλος φθάνει να θυμώνη μόνο με τον παλαιό του άνθρωπο, με τα πάθη του. Προσπάθησε λοιπόν να θυμώνης μόνον με το ταγκαλάκι και εναντίον των παθών σου και όχι με τις αδελφές.

– Γέροντα, ο θυμός, το πείσμα, που έχω είναι παιδικά πάθη;

– Όχι, ευλογημένη! Ένα μικρό παιδί δικαιολογείται να θυμώσει, να χτυπήσει τα πόδια του κάτω, να φωνάξει: «δέν θέλω, δεν θέλω!». Όταν όμως μεγαλώση, πρέπει να τα αποβάλει αυτά και να κρατήσει την παιδική απλότητα, την αθωότητα· όχι να κρατήσει και τις παιδικές ανοησίες. Και βλέπεις μερικοί που φθάνουν μετά!... Όταν θυμώνουν, χτυπούν το κεφάλι τους στον τοίχο – ευτυχώς που ο Θεός οικονόμησε να είναι γερά τα κεφάλια και δεν παθαίνουν τίποτε!... Άλλοι σχίζουν τα ρούχα τους! Ήταν κάποιος που κάθε μέρα από τον θυμό του έσχιζε ένα πουκάμισο. Το έκανε κομμάτια. Ξεσπούσε σ' εκείνο, για να μην ξεσπάση στους άλλους.

– Δηλαδή, Γέροντα, ο θυμός είναι ένα ξέσπασμα;

– Ναί, αλλά δεν είναι καλύτερα να ξεσπάη κανείς στον παλαιό του άνθρωπο και όχι στους άλλους;

Γιατί θυμώνουμε

– Γέροντα, εγώ νομίζω ότι δεν θυμώνω, αλλά απλώς νευριάζω.

– Πώς γίνεται αυτό, βρέ παιδί; Αν νευριάζης, πρέπει να εξετάσης να δής μήπως έχεις το πάθος του θυμού. Άλλο αν κάποιος νευριάση και πη καμμιά κουβέντα, επειδή είναι κουρασμένος ή έχει κάποιο πρόβλημα, έναν πόνο κ.λπ. Τότε «καλημέρα» να του πη ο άλλος, «δέν με παρατάς κι εσύ!», μπορεί να του απαντήσει. Μά καλά, «καλημέρα» του είπε· δεν του είπε κάτι κακό. Αυτός όμως είναι κουρασμένος, έχει τον πόνο του, γι' αυτό αντιδρά έτσι. Βλέπεις, και το πιο υπομονετικό γαϊδουράκι, όταν το παραφορτώσης, θα κλωτσήση.

– Γέροντα, όταν δεν είμαι συμφιλωμένη με τον εαυτό μου, μου φταίει το καθετί και αντιδρώ.

– Αν δεν είσαι συμφιλωμένη με τον εαυτό σου, αυτό σημαίνει ότι έχεις μία πνευματική αδιαθεσία και είναι φυσικό μετά να αντιδράς. Όπως, όταν κάποιος είναι σωματικά άρρωστος, χάνει καμμιά φορά την υπομονή του και κουράζεται λ.χ. να ακούη τους άλλους να μιλάνε, έτσι και όταν δεν είναι σε καλή πνευματική κατάσταση, του λείπει η εγρήγορση, η υπομονή, η ανεκτικότητα.

– Τί φταίει, Γέροντα, που θυμώνω με το παραμικρό;

– Φταίει που πιστεύεις ότι πάντοτε φταίνε οι άλλοι. Ο θυμός σ' εσένα ξεκινάει από τους αριστερούς λογισμούς που βάζεις για τους άλλους. Εάν βάζης δεξιούς λογισμούς, δεν θα εξετάζης τί σου είπαν ή πώς σου το είπαν, θα παίρνης το βάρος επάνω σου και δεν θα θυμώνης.

– Όμως, Γέροντα, δεν μπορώ να πιστέψω ότι πάντοτε φταίω εγώ.

– Φαίνεται, υπάρχει μέσα σου κρυφή υπερηφάνεια. Να προσέχης, γιατί ο θυμός έχει μέσα δικαιολογία, υπερηφάνεια, ανυπομονησία, αναίδεια.

– Γέροντα, γιατί σήμερα οι άνθρωποι νευριάζουν τόσο εύκολα;

– Τώρα και οι μύγες νευριάζουν! Έχουν πείσμα, θέλημα!... Παλιά, αν τις έδιωχνες, έφευγαν. Τώρα, επιμένουν... Είναι όμως αλήθεια ότι και μερικά επαγγέλματα σήμερα όχι μόνο δεν βοηθούν για την ψυχική ηρεμία, αλλά και τον εκ φύσεως ήρεμο άνθρωπο μπορεί να τον κάνουν νευρικό.

– Γέροντα, εγώ, όταν ήμουν στον κόσμο, θύμωνα πολύ· τώρα στο μοναστήρι γιατί δεν θυμώνω;

– Πολλές φορές, από μερικές εξωτερικές αφορμές αγανακτεί ο άνθρωπος και ξεσπά, επειδή δεν αναπαύεται με αυτό που κάνει και θέλει κάτι άλλο. Αυτές όμως οι αντιδράσεις είναι εξωτερικές σκόνες που φεύγουν, όταν βρη ο άνθρωπος αυτό που τον αναπαύει.

«Οργίζεσθε και μη αμαρτάνετε»¹

– Γέροντα, η αγανάκτηση προέρχεται από εγωισμό;

– Όχι πάντοτε. Υπάρχει και δίκαιη, θεία, αγανάκτηση. Ο Προφήτης Μωυσής τις πλάκες με τις εντολές κρατούσε στα χέρια του και, όταν είδε τους Ισραηλίτες να θυσιάζουν στο χρυσό μοσχάρι, τις πέταξε κάτω από θεία αγανάκτηση και τις έσπασε². Πριν ανεβή στο όρος Χωρήβ³, για να πάρη τις εντολές, τους είχε πει τί έπρεπε να κάνουν μέχρι να γυρίση. Ύστερα και οι ίδιοι έβλεπαν τα αστροπελέκια στο Χωρήβ, αλλά, επειδή άργησε να επιστρέψη, έψαχναν για θεό. Πήγαν στον Ααρών και του είπαν: «Ο Μωυσής δεν ξέρουμε τί έγινε. Ποιός θα μας οδηγήση τώρα; Σήκω και φτιάξε μας θεούς, για να μας οδηγήσουν». Ο Ααρών αντιστάθηκε στην αρχή, αλλά μετά υποχώρησε. Κοπίασαν λοιπόν, έφτιαξαν ένα καμίνι, έρριξαν μέσα όλα τα

¹ Ψαλμ. 4, 5.

² Βλ. Εξ. 32, 1-24.

³ Ονομασία του όρους Σινά, η οποία συναντάται στην Παλαιά Διαθήκη.

χρυσαιφικά που τους είχαν δώσει οι Αιγύπτιοι, πριν φύγουν από την Αίγυπτο⁴, και έκαναν ένα ολόκληρο χρυσό μοσχάρι. Το έστησαν επάνω σε έναν βράχο και άρχισαν να πίνουν και να γλεντούν. «Αυτό θα μας οδηγήσει», έλεγαν. Τότε ο Θεός είπε στον Μωσή: «Κατέβα γρήγορα, γιατί ο λαός αποστάτησε». Καθώς λοιπόν κατέβαινε ο Μωσής από το Σινά, άκουσε φωνές. Του λέει ο Ιησούς του Ναυή που τον περίμενε λίγο πιο κάτω: «Τί γίνεται; ήρθαν οι αλλόφυλοι!». «Αυτές οι φωνές δεν είναι από πόλεμο· γλέντια είναι», του λέει ο Μωσής. Πλησιάζουν και τί να δούν! Αυτοί είχαν χαρές, γιατί θα τους οδηγούσε το μοσχάρι στην Γη της Επαγγελίας! Βλέπεις, ήταν χρυσό!... Οπότε αγανάκτησε ο Μωσής και έρριξε κάτω τις πλάκες με τις εντολές και τις έσπασε.

Ένας πνευματικός άνθρωπος μπορεί να νευριάσει, να αγανακτήσει και να φωνάξει, αλλά για θέματα σοβαρά, πνευματικά. Δεν έχει όμως κακία μέσα του ούτε κάνει κακό στον άλλον. «Οργίζεσθε και μη αμαρτάνετε»⁵, δεν λέει ο Δαβίδ;

«Ητοιμάσθην και ουκ εταράχθην»⁶

– Γέροντα, πώς θα ξεπεράσω τον θυμό;

– Σκοπός είναι να προλαβαίνεις να μη φθάνεις στον θυμό. Και το γάλα, αν δεν προλάβεις να το κατεβάσεις από την φωτιά, μόλις φουσκώσει, χύνεται.

– Πώς θα προλαβαίνω να μη θυμώνω;

– Χρειάζεται επαγρύπνηση. Να παρακολουθής τον εαυτό σου και να συγκρατήεις τον θυμό σου, για να μη ριζώσει μέσα σου το πάθος, γιατί μετά, και να θελήσεις να το κόψεις με το τσεκούρι, θα πετάει συνέχεια «λαίμαργα»⁷. Να θυμάσαι αυτό που είπε ο Δαβίδ: «Ητοιμάσθην και ουκ εταράχθην»⁸. Είδες εκείνος ο μοναχός τί έκανε; Μόλις έβγαινε από το κελλί του, έκανε τον σταυρό του και έλεγε: «Θεέ μου, φύλαξε με από τους πειρασμούς» και ήταν έτοιμος να αντιμετωπίσει πειρασμό. Ήταν σαν να κρατούσε σκοπιά. Κοιτούσε από που θα του έρθει ο πειρασμός, για να αμυνθή. Αν λοιπόν κάποιος αδελφός του φερόταν άσχημα, αυτός ήταν έτοιμος και τον αντιμετώπιζε με πραότητα και ταπείνωση. Έτσι να κάνεις κι εσύ.

– Γέροντα, μερικές φορές σε έναν πειρασμό λέω από μέσα μου: «δέν θα μιλήσω», αλλά στο τέλος ξεσπάω.

– Τί θα πη ξεσπάς; Τα σπασμένα τί γίνονται μετά; Καίγονται; Δεν έχεις, φαίνεται, πολλή υπομονή, γι' αυτό φθάνεις μέχρις ενός σημείου και ύστερα ξεσπάς. Χρειάζεσαι λίγη ακόμη... Πριν μιλήσης, να λές δυό-τρεις φορές την ευχή, για να πάρης

⁴ Βλ. Εξ. 11, 1-3 και 12, 36-37. Οι Ισραηλίτες, λίγο πριν από την έξοδό τους από την Αίγυπτο, είχαν δανεισθή κατ' εντολήν του Θεού από τους Αιγυπτίους σκευή ασημένια και χρυσά και ιματισμό. Αυτά δεν τα επέστρεψαν, γιατί στην συνέχεια θανατώθηκαν τα πρωτότοκα των Αιγυπτίων και ο Φαραώ φοβήθηκε και τους έδιωξε αμέσως από την Αίγυπτο.

⁵ Ψαλμ. 4, 5.

⁶ Ψαλμ. 118, 60.

⁷ Λαίμαργα: Τα κλαδιά που απομυζώντας τον χυμό του δένδρου αναπτύσσονται υπερβολικά, αλλά δεν δίνουν καρπό.

⁸ Ψαλμ. 118, 60.

λίγο φώς. Μια γυναίκα, όταν θύμωνε, έλεγε το «Πιστεύω» και ύστερα μιλούσε. Κοσμικοί άνθρωποι και βλέπεις τί αγώνα κάνουν!

– Γέροντα, όταν αντιδρώ με την συμπεριφορά μιας αδελφής, τί να κάνω;

– Να βλέπεις την αδελφή με καλωσύνη. Να προσπαθής να την δικαιολογής με αγάπη. Αυτό θα σε βοηθήσει να αποκτήσης φυσιολογικά μια σταθερή, καλή πνευματική κατάσταση και, όταν θα έρχεται το πάθος του θυμού, θα βρίσκει κατειλημμένη την θέση της καρδιάς σου από την αγάπη και δεν θα μπορή πλέον να σταθή; θα φεύγει.

Με την ταπείνωση και την σιωπή δίνουμε τόπο στην οργή

– Γέροντα, πώς δίνει κανείς τόπο στην οργή;

– Με την ταπείνωση και την σιωπή δίνουμε τόπο στην οργή. Γιατί λέμε ότι το φίδι είναι φρόνιμο; Παρόλο που έχει όπλο δυνατό, το δηλητήριο, και μπορεί να μας κάνει κακό, λίγο θόρυβο αν ακούσει, αμέσως φεύγει· δεν πάει κόντρα, δίνει τόπο στην οργή. Έτσι κι εσύ, αν κανείς σου πη κανέναν λόγο και σε πειράξει, μην απαντάς. Αν σιωπήσεις, αφοπλίζεις τον άλλον. Μια φορά στο Καλύβι ο Ντίκας, ο μεγάλος γάτος, πήγε να χτυπήσει ένα βατραχάκι. Εκείνο δεν κουνήθηκε καθόλου, οπότε ο Ντίκας το άφησε και έφυγε. Το βατραχάκι με την σιωπή του και με τήν... ταπείνωσή του τον νίκησε. Αν κουνιόταν λίγο, θα το τίναζε ο Ντίκας επάνω και θα το χτυπούσε σαν το ντέφι.

– Γέροντα, όταν διαφωνούμε με κάποια αδελφή και επιμένει η καθεμιά στην γνώμη της, φθάνουμε σε αδιέξοδο και τελικά νευριάζω.

– Κοίταξε, πρέπει η μια από τις δυο σας να ταπεινωθή και να υποχωρήσει· αλλιώς δεν γίνεται. Αν δύο άνθρωποι θέλουν να περάσουν ένα μακρύ ξύλο από μια μικρή πόρτα, πρέπει ο ένας να κάνει πίσω, για να μπή πρώτα ο άλλος· διαφορετικά δεν θα μπορέσουν να περάσουν. Όταν ο καθένας επιμένει στην γνώμη του, είναι σαν να χτυπάει ο πυριόβολος⁹ στην στουρναρόπετρα και πετιούνται φωτιές!... Οι Φαρασιώτες¹⁰, όταν κάποιος επέμενε στο δικό του, έλεγαν: «Ας είναι το δικό σου κατσίκι θηλυκό και το δικό μου αρσενικό»¹¹, κι έτσι απέφευγαν τον καβγά. Πάντως, όποιος υποχωρεί, κέρδος έχει, γιατί στερείται κάτι, κάνει μια θυσία, και αυτό του δίνει την χαρά και την ειρήνη.

– Και όταν κανείς εξωτερικά φέρεται σωστά και υποχωρή, αλλά μέσα του αντιδρά;

– Αυτό σημαίνει ότι μέσα του ζη ακόμη ο παλαιός άνθρωπος και παλεύει με αυτόν.

– Γιατί όμως, Γέροντα, αν και φέρεται σωστά, δεν έχει ειρήνη μέσα του;

– Πώς να έχη ειρήνη! Για να έχη ο άνθρωπος ειρήνη, πρέπει και εσωτερικά να είναι τοποθετημένος σωστά. Τότε φεύγει ο θυμός, η ανησυχία και έρχεται στον άνθρωπο η ειρήνη του Θεού. Και όταν έρθη η ψυχική ηρεμία μέσα του, αφανίζει τον

⁹ Πυριόβολος: Τσακμακόπετρα.

¹⁰ Κάτοικοι των Φαράσων της Καππαδοκίας, πατρίδος του Γέροντος Παϊσίου.

¹¹ Το θηλυκό κατσίκι, επειδή είναι παραγωγικό, έχει μεγαλύτερη αξία από το αρσενικό.

καπνό του θυμού, καθαρίζουν τα μάτια της ψυχής και βλέπει καθαρά. Γι' αυτό ο Χριστός μόνον για τους «ειρηνοποιούς» λέει ότι «υιοί Θεού κληθήσονται»¹².

¹² Ματθ. 5, 9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ψυχοφθόρος λύπη

Η χαρά είναι του Χριστού, η λύπη είναι του διαβόλου

– Γέροντα, αυτόν τον καιρό, στενοχωριέμαι πολύ.

– Γιατί στενοχωριέσαι; Βούλιαξαν τα καράβια σου; Που τα έβγαλες και βούλιαξαν; στον Ατλαντικό; Καλά, βγάζουν τα καράβια με τέτοιο καιρό στον ωκεανό; Πόσα βούλιαξαν;

– Όλα, Γέροντα, βούλιαξαν.

– Έ, τότε είσαι ακτήμων και μπορείς να γίνης καλή μοναχή! Γιατί δεν δοξάζεις διαρκώς τον Θεό; Τί σου λείπει; Να έχη λύπη ένας άνθρωπος που βρίσκεται μακριά από τον Χριστό, το καταλαβαίνω· αλλά να έχη λύπη ένας που είναι κοντά στον Χριστό, δεν το καταλαβαίνω, γιατί, και πόνο να έχη, ο πόνος του μελώνεται από τον Χριστό.

Όπως έχω καταλάβει, στον άνθρωπο δεν υπάρχει φαρμάκι, γιατί, αν το φαρμάκι το ακουμπήση στον Χριστό, γίνεται γλυκό σιρόπι. Όποιος έχει μέσα του φαρμάκι, σημαίνει ότι δεν ακουμπάει τα προβλήματά του στον Χριστό.

Η χαρά είναι του Χριστού, η λύπη είναι του διαβόλου. Όταν βλέπω μοναχό να είναι σαν ζημιωμένος μπακάλης, ξέρετε πώς στενοχωριέμαι; Άλλο η κατά Θεόν λύπη, το χαροποιόν πένθος. Τότε ο άνθρωπος αγάλλεται. Η σιωπή, η συστολή που έχει, στάζουν μέλι στην καρδιά του. Όταν δώ έναν τέτοιο άνθρωπο, να του φιλήσω και τα πόδια.

– Γέροντα, από που θα καταλάβη κανείς αν η λύπη του είναι πράγματι κατά Θεόν;

– Ας υποθέσουμε, κάνει μια αμαρτία ο άνθρωπος και λυπάται. Αν λυπάται από καθαρό φιλότιμο για την πτώση του, γιατί στενοχώρησε τον Χριστό, νιώθει μέσα του έναν γλυκό πόνο, γιατί ο Θεός σκορπά στην ψυχή του γλυκύτητα, την θεία παρηγοριά. Αυτή η λύπη είναι κατά Θεόν. Ενώ, όταν κανείς νιώθη συνεχή λύπη με άγχος και απελπισία, πρέπει να καταλάβη ότι αυτή η λύπη δεν είναι κατά Θεόν. Η κατά Θεόν λύπη είναι χαρά πνευματική και φέρνει στην ψυχή παρηγοριά, ενώ η λύπη που δεν είναι κατά Θεόν φέρνει άγχος και αδιέξοδο.

– Και όταν, Γέροντα, ένας πνευματικός άνθρωπος στενοχωριέται, επειδή κάποιος αιρετικός χρησιμοποιεί το όνομά του και κάνει κακό στους ανθρώπους¹;

– Αυτή η στενοχώρια είναι δικαιολογημένη και πρέπει να στενοχωρηθή ο άνθρωπος, γιατί βλάπτονται πολλοί. Και σ' αυτήν όμως την περίπτωση η αντιμετώπιση πρέπει να είναι πνευματική. Αν τοποθετηθή ταπεινά και πη: «Θεέ μου, δεν θέλω να πάθουν κακό οι άνθρωποι· φώτισέ τους να καταλάβουν την αλήθεια», αναπαύεται. Ενώ, αν αρχίση να αγωνιά και να λέη: «τί να κάνω; χρησιμοποιούν το όνομά μου και καταστρέφονται ψυχές» κ.λπ., ανάπαυση δεν θα έχη. Πάντως, όταν

¹ Η αδελφή που έκανε την ερώτηση είχε υπ' όψιν της περιπτώσεις ανθρώπων που χρησιμοποιούσαν το όνομα του Γέροντα, για να εξυτηρητήσουν συμφέροντά τους ή για να πείσουν τον κόσμο να δεχθή πλανεμένες ιδέες τους.

κανείς δεν έφταιξε και έχη αναπαυμένη την συνείδησή του, τότε, ακόμη κι αν οι άλλοι τον πληγώνουν, εκείνος νιώθει μέσα του μεγάλη παρηγοριά.

Ο εγωισμός πάντα φέρνει λύπη και άγχος

– Γέροντα, σκέφτομαι συνέχεια το σφάλμα μου που σάς στενοχώρησε και με πιάνει λύπη.

– Μήν το σκέφτεσαι, μια που πέρασε, γιατί αυτό μόνο θα σε θλίβη και δεν θα σε βοηθήσει σε τίποτε. Το να προσέχης όμως στο εξής, αυτό θα σε ωφελήσει. Συνέχισε με φιλότιμο τον αγώνα σου. Όλοι οι άνθρωποι κάνουμε απροσεξίες, αλλά ο Καλός Θεός σάν² Πατέρας μας προστατεύει. Γι' αυτό έχει τους Αγίους Του, γι' αυτό έχει βάλει και από έναν Άγγελο ξεχωριστά σε κάθε άνθρωπο, για να τον προστατεύει, γι' αυτό οικονομάει να υπάρχουν και πνευματικοί άνθρωποι, για να βοηθάνε πάλι τους ανθρώπους.

– Γέροντα, κάμπτομαι από την στενοχώρια για τις πτώσεις μου και κουράζομαι στον αγώνα μου.

– Από τον εγωισμό είναι. Επειδή δεν «κάμπεις», γι' αυτό αποκάμνεις μετά. Δεν υπάρχει ταπείνωση, μετάνοια, συντριβή· υπάρχει εγωισμός, και ο εγωισμός πάντα φέρνει λύπη και άγχος. Όταν ο άνθρωπος δεν έχη μετάνοια, αλλά στενοχωριέται από εγωισμό, από ανθρωπαρέσκεια, επειδή ξέπεσε στα μάτια των άλλων, τότε υπάρχει μέσα του αγωνία, φαρμάκι, πόνος.

– Δηλαδή, Γέροντα, όταν κανείς μετά από μια πτώση του στενοχωριέται πολύ, αυτό προέρχεται πάντα από εγωισμό;

– Όχι πάντα· μπορεί να προέρχεται και από φιλότιμο. Και όταν η στενοχώρια είναι πολλή και προέρχεται μόνον από καθαρό φιλότιμο, τότε και η θεία παρηγοριά είναι πολλή και δυνατή και τονώνει όχι μόνον την ψυχή αλλά και το σώμα.

– Και πώς θα καταλάβω, Γέροντα, αν στενοχωριέμαι από φιλότιμο;

– Όποιος στενοχωριέται από φιλότιμο, ρίχνει το βάρος επάνω του· ενώ, όποιος στενοχωριέται από εγωισμό, ρίχνει το βάρος στους άλλους και λέει ότι τον αδικούν. Θίγεται ο εγωισμός του, κατεβάζει τα μούτρα, δεν μιλάει... Νά, σήμερα δυο αδελφές έκαναν μια ζημιά. Έκανα και στις δύο παρατήρηση. Και οι δύο λυπήθηκαν και έσκυψαν το κεφάλι. Η μία όμως λυπήθηκε από φιλότιμο, γιατί με στενοχώρησε με την ζημιά που έκανε, ενώ η άλλη λυπήθηκε από εγωισμό. Η πρώτη ντρεπόταν ακόμη και να με κοιτάξει. Η άλλη, για να μη χάσει την υπόληψή της, πήγε αμέσως να δικαιολογηθεί, χωρίς να εξετάσει πόσο μεγάλη ήταν η ζημιά. Σκέφθηκε: «Ξέπεσα στα μάτια των άλλων· δεν θα μ' έχουν πια εμπιστοσύνη. Πώς να δικαιολογήσω τώρα το σφάλμα μου, για να μη χάσω την υπόληψή μου;». Αν αναγνώριζε το σφάλμα της και έπαιρνε το βάρος επάνω της, θα είχε μέσα της παρηγοριά. Αυτή όμως προσπάθησε να δικαιολογηθεί, γι' αυτό ανάπαυση μέσα της δεν είχε. Γιατί, όταν δικαιολογούμαστε, δίνουμε χώρο στον διάβολο, οπότε έρχεται, μας κάνει λεπτή εργασία και μας στενοχωρεί· ενώ, όταν παίρνουμε όλο το βάρος επάνω μας, τότε και ο Θεός μας παίρνει όλο το βάρος. Ας κανονίσουμε λοιπόν ποιό από τα δυο θα διαλέξουμε: την

² Ο Γέροντας σ' αυτές τις περιπτώσεις συνήθως χρησιμοποιεί το μόριο «σάν» αντί του «ως», που είναι το ορθό.

ταπεινώση που δίνει ανάπαυση ή τον εγωισμό που φέρνει στενοχώρια, άγχος και ταραχή;

Ο αχάριστος είναι πάντα λυπημένος

– Γέροντα, γιατί πολλοί άνθρωποι, ενώ τα έχουν όλα, νιώθουν άγχος και στενοχώρια;

– Όταν βλέπετε έναν άνθρωπο να έχει μεγάλο άγχος, στενοχώρια και λύπη, ενώ τίποτε δεν του λείπει, να ξέρετε ότι του λείπει ο Θεός.

Όποιος τα έχει όλα, και υλικά αγαθά και υγεία, καί, αντί να ευγνωμονή τον Θεό, έχει παράλογες απαιτήσεις και γκρινιάζει, είναι για την κόλαση με τα παπούτσια. Ο άνθρωπος, όταν έχει ευγνωμοσύνη, με όλα είναι ευχαριστημένος. Σκέφτεται τί του δίνει ο Θεός κάθε μέρα και χαιρέται τα πάντα. Όταν όμως είναι αχάριστος, με τίποτε δεν είναι ευχαριστημένος· γκρινιάζει και βασανίζεται με όλα. Αν, ας πούμε, δεν εκτιμάη την λιακάδα και γκρινιάζη, έρχεται ο Βαρδάρης³ και τον παγώνει... Δεν θέλει την λιακάδα· θέλει το τουρτούρισμα που προκαλεί ο Βαρδάρης.

– Γέροντα, τί θέλετε να πήτε μ' αυτό;

– Θέλω να πω ότι, αν δεν αναγνωρίζουμε τις ευλογίες που μας δίνει ο Θεός και γκρινιάζουμε, έρχονται οι δοκιμασίες και μαζευόμαστε κουβάρι. Όχι, αλήθεια σάς λέω, όποιος έχει αυτό το τυπικό, την συνήθεια της γκρινιάς, να ξέρη ότι θα του έρθη σκαμπilάκι από τον Θεό, για να ξοφλήση τουλάχιστον λίγο σ' αυτήν την ζωή. Και αν δεν του έρθη σκαμπilάκι, αυτό θα είναι χειρότερο, γιατί τότε θα τα πληρώση όλα μια και καλή στην άλλη ζωή.

– Δηλαδή, Γέροντα, η γκρινία μπορεί να είναι συνήθεια;

– Γίνεται συνήθεια, γιατί η γκρινία φέρνει γκρινία και η κακομοιριά φέρνει κακομοιριά. Όποιος σπέρνει κακομοιριά, θερίζει κακομοιριά και αποθηκεύει άγχος. Ενώ, όποιος σπέρνει δοξολογία, δέχεται την θεϊκή χαρά και την αιώνια ευλογία. Ο γκρινιάρης, όσες ευλογίες κι αν του δώση ο Θεός, δεν τις αναγνωρίζει. Γι' αυτό απομακρύνεται η Χάρις του Θεού και τον πλησιάζει ο πειρασμός· τον κυνηγάει συνέχεια ο πειρασμός και τον φέρνει όλο αναποδιές, ενώ τον ευγνώμονα τον κυνηγάει ο Θεός με τις ευλογίες Του.

Η αχαριστία είναι μεγάλη αμαρτία, την οποία ήλεγξε ο Χριστός. «Ουχί οι δέκα εκαθαρίσθησαν; οι δε εννέα πού;»⁴, είπε στον λεπρό που επέστρεψε να Τον ευχαριστήσει. Ο Χριστός ζήτησε την ευγνωμοσύνη από τους δέκα λεπρούς όχι για τον εαυτό Του αλλά για τους ίδιους, γιατί η ευγνωμοσύνη εκείνους θα ωφελούσε.

Το ταγκαλάκι θέλει να μας βλέπη λυπημένους

– Γέροντα, γιατί πέφτω απότομα από την χαρά στην λύπη;

³ Βαρδάρης: Ο πολύ δυνατός και ψυχρός άνεμος, ο οποίος πνέει βορειοδυτικά της Θεσσαλονίκης κατά μήκος του ποταμού Αξιού.

⁴ Λουκ. 17, 17.

– Το απότομο πέρασμα από την χαρά στην λύπη τις πιο πολλές φορές είναι του πειρασμού. Το ταγκαλάκι με την κακία του πολεμάει πολύ τον άνθρωπο, ιδίως τον ευαίσθητο και χαρούμενο στην φύση του, που θέλει να ζήσει πνευματική ζωή. Αυτή είναι η δουλειά του: θέλει να μας βλέπει λυπημένους και να χαίρεται. Γιατί όμως να αφήνουμε το ταγκαλάκι να κάνει την δουλειά του; Η χαρά δεν είναι καλύτερη από την λύπη; Η αγάπη δεν είναι καλύτερη από την κακία;

– Γέροντα, ορισμένες φορές πέφτω σε λύπη, χωρίς να ξέρω την αιτία.

– Το ταγκαλάκι δεν θέλει κανένας να χαίρεται. Και αυτούς που έχουν λόγο να στενοχωρηθούν και αυτούς που δεν έχουν, βρίσκει τρόπους να τους στενοχωρή. Εκείνο που βλέπω σ' εσένα είναι ότι αφορμή ζητάει να σε απογοητεύη. Σε μπερδεύει όλο και περισσότερο με λεπτές κλωστές. Εάν σε μπερδεύει με σπάγκο, τέλος πάντων, θα έλεγα ότι έχεις λίγο δίκαιο, αλλά εσύ τις λεπτές κλωστές τις βλέπεις για χοντρά σχοινιά και στενοχωριέσαι. Μη βασανίζεσαι χωρίς να υπάρχει λόγος, γιατί δίνεις χαρά στο ταγκαλάκι και στενοχωρείς τον Χριστό. Θέλεις να στενοχωριέται ο Χριστός;

– Όχι, Γέροντα, αλλά...

– Τίποτε! «Ο Άδης επικράνθη!»⁵. Πές: «Επικράνθη!».

– «Επικράνθη!».

Η λύπη εξαντλεί τις ψυχικές και σωματικές μας δυνάμεις

– Γέροντα, συχνά μου πονάει το στομάχι και δυσκολεύομαι να ανταποκριθώ στα πνευματικά μου καθήκοντα.

– Εσύ κάθεσαι και συζητάς με τους λογισμούς σου, τα βλέπεις όλα μαύρα και βασανίζεσαι χωρίς λόγο· έτσι τσακίζεσαι ψυχικά και σωματικά. Έπειτα από ένα τέτοιο τσάκισμα πονάει και το στομάχι, και που να βρεθή μετά κουράγιο για πνευματικά; Μπορεί να πάρης κάτι και να σου περάση το στομάχι, αλλά, αν δεν λείψη η στενοχώρια, πάλι θα πονέση. Μη δέχεσαι τους λογισμούς που σε απογοητεύουν, για να μην αχρηστέψης τα δώρα που σου έχει δώσει ο Θεός. Όσο θα τοποθετήσαι σωστά, τόσο θα γαληνεύης και θα ηρεμής, και τόσο η υγεία σου θα καλυτερεύη και δεν θα έχης ανάγκη από φάρμακα.

Η στενοχώρια αφοπλίζει τον άνθρωπο. Του ρουφάει όλο το μεδούλι των ψυχικών και σωματικών του δυνάμεων και δεν τον αφήνει να κάνει τίποτε. Δηλητηριάζει την ψυχή και φέρνει ανωμαλίες και στο σώμα. Χτυπάει στα πιο ευαίσθητα μέρη του σώματος και εξασθενεί τον άνθρωπο με το άγχος που δημιουργεί. Το δηλητηρίασμα από την πίκρα μπορεί να καταβάλη τελείως όχι μόνον έναν ευαίσθητο οργανισμό αλλά και γερούς οργανισμούς. Μια αδελφή εδώ ξέρετε τί δυνατότητες έχει; Μπορεί να κάνει πολύ καλή πνευματική εργασία, και στις δουλειές είναι σπύρτο! Όλο το μοναστήρι μπορεί να το φέρη βόλτα, αλλά, επειδή την πιάνει αυτό το τσάκισμα από την στενοχώρια, δεν μπορεί να κάνει τίποτε· χαραμίζεται. Κι έτσι αχρηστεύεται μια γερή μηχανή.

Διώξτε την κακομοιριά με την πνευματική λεβεντιά

⁵ Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Λόγος Κατηχητικός εις το Άγιον Πάσχα, PG 59, 723· Πεντηκοστάριον, έκδ. «Αποστολικής Διακονίας», Αθήναι 2002, σ. 27. Βλ. και Ησ. 14, 9.

– Γέροντα, όταν μου έρχονται επανωτές δυσκολίες στον αγώνα μου, γογγύζω και με πιάνει λύπη.

– Έ, στην δύσκολη στιγμή φαίνεται η δύναμη του ανθρώπου. Μη φοβάσαι, μην πανικοβάλλεσαι, όταν συναντάς κάποια δυσκολία. Να ζητάς από τον Θεό να σου δίνη πνευματικό ανδρισμό, για να αντιμετωπίζης τις δυσκολίες στην πνευματική σου πορεία με θάρρος και να αγωνίζεσαι με λεβεντιά.

– Γέροντα, η λύπη που νιώθω αυτόν τον καιρό για την άσχημη πνευματική μου κατάσταση με παραλύει πνευματικά.

– Πάντως εκεί που ήσουν, δεν είσαι – δόξα τω Θεώ –, αλλά και εκεί που έπρεπε να βρίσκεσαι, δεν βρίσκεσαι. Πιστεύω όμως σύντομα να δείξης την παλληκαριά σου και να ξεγαντζωθείς από τα υπόλοιπα σχοινιά της κακομοιριάς, τα οποία μπορείς να κόψης με την Χάρη του Θεού, όπως το λιοντάρι κόβει την κλωστή της αράχνης. Διώξε την κακομοιριά με την πνευματική λεβεντιά. Περιμένω, εύχομαι και ελπίζω να δώ την πρόοδό σου και να χαρώ πολύ.

– Γέροντα, όταν παραλείπω τα πνευματικά μου καθήκοντα, με πιάνει λύπη.

– Η λύπη για ό,τι παραλείψαμε να κάνουμε ή η χαρά για ό,τι κάναμε, είναι κάτι φυσικό, αλλά μπορεί να μπαίνει μέσα και ο εγωισμός· γι' αυτό να προσέχης. Να βάλης τώρα μια καλή αρχή και ένα πρόγραμμα στον αγώνα σου και σιγά-σιγά θα προχωράς. Έτσι θα σταθεροποιήσης κατάσταση και θα σταματήσουν τα ανεβοκατεβάσματα που σου προκαλεί ο καμουφλαρισμένος εχθρός. Εάν αξιοποιήσης τις δυνάμεις σου με πνευματική λεβεντιά στην καλογερική, θα κάνης πολλή προκοπή. Εάν όμως αφήσης τον εαυτό σου στην κακομοιριά, εσύ θα μοιρολογάς και το ταγκαλάκι θα χτυπάη παλαμάκια.

– Γέροντα, η βία μου λείπει;

– Επίθεση χρειάζεται, βρέ παιδί!

– Η επίθεση πώς γίνεται;

– Με λεβεντιά! Εγώ δεν θέλω κακομοιρές αδελφές, αλλά Σουλιώτισσες πνευματικές, να πολεμούν το ταγκαλάκι με λεβεντιά πνευματική, δοξολογώντας τον Θεό.

Το αντίδοτο της λύπης είναι η δοξολογία στον Θεό

– Όταν, Γέροντα, βλέπω μέσα μου υπολείμματα από ένα πάθος, στενοχωριέμαι.

– Πές: «Δόξα σοι ο Θεός, που έφυγαν τα πολλά!». Αν ήμουν εγώ στην θέση σου, θα έβλεπα τις ολοφάνερες μεγάλες δωρεές του Θεού και «από φυλακής πρωΐας μέχρι νυκτός»⁶ θα έλεγα το «δόξα σοι ο Θεός». Αν θέλης να ζής παραδεισένια από αυτήν την ζωή, δές κι εσύ τις ευεργεσίες και τις πλούσιες δωρεές που σου δίνει ο Θεός και άρχισε το «δόξα σοι ο Θεός». Να δοξάζετε τον Θεό, γιατί σάς βοήθησε και προοδεύσατε έστω και λίγο, είτε επειδή εσείς κοπιάσατε, είτε επειδή σάς βοήθησαν οι άλλοι. Όταν ο άνθρωπος λήη «δόξα σοι ο Θεός», βοηθάει ο Θεός, γιατί η ευγνωμοσύνη

⁶ Ψαλμ. 129, 6.

με το ταπεινό φρόνημα και με τον φιλότιμο αγώνα τραβάει συνέχεια ουράνιες δυνάμεις και ευλογίες θεϊκές.

– Και όταν, Γέροντα, ξέρω ότι θα ξαναπέσω;

– Δεν ξέρεις· από φοβία σκέφτεσαι έτσι. Μήν έχετε φοβία μήπως ξανακάνετε το ίδιο σφάλμα, γιατί έτσι κλονίζεται η πίστη σας στον Θεό. Μήν τα σκαλίζετε τόσο πολύ. Όταν σάς λήη ο λογισμός ότι δεν πρόκειται να διορθωθείτε και διαλύεσθε από την λύπη, χρειάζεται να δώσετε ένα ψεύτικο κουράγιο στον εαυτό σας. «Δόξα σοι ο Θεός, να πήτε, σήμερα είμαι καλύτερα από χθές. Δόξα σοι ο Θεός χίλιες φορές...». Αν και φαίνεται ψεύτικο αυτό το κουράγιο, μέσα του όμως κρύβει μια μεγάλη δύναμη, την ελπίδα στον Θεό. Η ελπίδα στον Θεό είναι ο μοχλός που αναποδογυρίζει την απελπισία, ελευθερώνει την ψυχή από την λύπη και το άγχος και τονώνει σιγά-σιγά τις πνευματικές δυνάμεις με την θεία ζωντάνια που δίνει.

– Γέροντα, στενοχωριέμαι γιατί έχω πολλά προβλήματα υγείας.

– Όλα να τα δέχεσαι σαν μεγάλα δώρα του Θεού. Ο Θεός δεν είναι άδικος. Στον Ουρανό θα έχης πολλά να απολαύσης· θα έχης σύνταξη μεγάλη, εάν δεν την μειώσης μόνη σου με τον γογγυσμό.

– Πώς, Γέροντα, αφού τώρα δεν νιώθω μέσα μου τον Ουρανό;

– Δεν νιώθεις τον Ουρανό, γιατί δεν δοξολογείς τον Θεό. Όταν ο άνθρωπος κινείται στον χώρο της δοξολογίας, χαιρέται με όλα. Υπάρχουν κοσμικοί άνθρωποι που θα μας κρίνουν εμάς τους μοναχούς. Να δήτε οι Βεδουϊνοί τί ταλαιπωρία περνούν, αλλά ευχαριστούν τον Θεό και είναι χαρούμενοι⁷. Το σιτάρι δεν το καθαρίζουν, για να βγάλουν την πέτρα, αλλά το αλέθουν όπως είναι, και το ψωμί τους είναι όλο πέτρα! Και οι τροφές τους, φαίνεται, δεν έχουν τα απαραίτητα συστατικά, ασβέστιο κ.λπ., οπότε τα δόντια τους καταστρέφονται τελείως. Και βλέπεις Βεδουϊνούς να έχουν μόνον ένα δόντι και να χαιρώνται σαν να είναι το δόντι μαργαριταρένιο. Και άλλος του λείπει ένα δόντι και αισθάνεται μειονεκτικά. Με όλα αυτά που ακούτε, να κινήσθε συνέχεια στην δοξολογία· να δοξάζετε μέρα-νύχτα τον Θεό για τις ευεργεσίες Του.

Μου έλεγε κάποιος επίσκοπος ότι σε έναν ναό, την ώρα που ο διάκος διάβαζε το Ευαγγέλιο της θεραπείας των δαιμονισμένων των Γεργεσηνών⁸, ένας άνθρωπος πολύ απλός στεκόταν πίσω από το δεσποτικό και έλεγε συνέχεια «δόξα σοι ο Θεός». Αρχίζει ο διάκος: «*Τω καιρώ εκείνω ελθόντι τω Ιησού εις την χώραν των Γεργεσηνών*», «δόξα σοι ο Θεός», λέει εκείνος, «*υπήντησαν αυτώ δύο δαιμονιζόμενοι*», «δόξα σοι ο Θεός»· «*χαλεποί λίαν*», «δόξα σοι ο Θεός»· «*καί ιδού ώρμησε πάσα η αγέλη των χοίρων... εις την θάλασσαν*», «δόξα σοι ο Θεός». «Κατάλαβα, μου είπε ύστερα ο επίσκοπος, ότι είχε δίκαιο αυτός ο απλός άνθρωπος που έλεγε "δόξα σοι ο Θεός", γιατί το "δόξα σοι ο Θεός" ρίχνει τους δαίμονες στην θάλασσα». Κι εσείς πάντα να λέτε «δόξα σοι ο Θεός, δόξα σοι ο Θεός», μέχρι να ορμήση η αγέλη στην θάλασσα...

Η δοξολογία αγιάζει τα πάντα. Με την δοξολογία διαλύεται ο άνθρωπος από ευγνωμοσύνη, παλαβώνει με την καλή έννοια, πανηγυρίζει τα πάντα. Και όταν ο άνθρωπος ευχαριστή τον Θεό ακόμη και για τα λίγα, έρχεται μετά τόσο πλούσια η

⁷ Ο Γέροντας αναφέρεται στην εποχή που έμεινε στο Σινά (1962-1964).

⁸ Βλ. *Ματθ.* 8, 28-34.

ευλογία του Θεού, που δεν μπορεί να την αντέξει και τότε ο διάβολος δεν μπορεί πια να σταθή και φεύγει.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ - ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ

«Όποιος έχει την πνευματική ομορφιά
πού δίνει η αρετή, λάμπει από την θεία Χάρη.
Γιατί, όσο αποκτάει ο άνθρωπος αρετές, θεώνεται,
καί επόμενο είναι να ακτινοβολή
καί να προδίδεται από την θεία Χάρη».

Η καλλιέργεια των αρετών

– Πότε φθάνει, Γέροντα, ο άνθρωπος στην θέωση;
– Όταν έρθει μέσα του η θεία Χάρις.
– Τότε έχει χαρά μέσα του;
– Έχει μέσα του όχι μόνο χαρά, αλλά και πολλή αγάπη, ταπείνωση, παρηγοριά, σιγουριά. Έχει τις ιδιότητες του Θεού και γι' αυτό έρχεται μέσα του η Χάρις του Θεού.

– Γέροντα, τί θα πη: «Θεός θεών»¹;

– «Θεοί εστε και υιοί Υψίστου πάντες»², δεν λέει ο Δαβίδ; Ο άνθρωπος είναι πλασμένος «κατ' εικόνα» Θεού, άρα ο Θεός είναι Θεός των θεών, δηλαδή των ανθρώπων. Ο άνθρωπος πρέπει να θεωθή. «Κατ' εικόνα» Θεού είμαστε όλοι οι άνθρωποι, αλλά πόσοι βρισκόμαστε στον δρόμο προς το «καθ' ομοίωσιν»; Όσο απομακρυνόμαστε από τον Θεό, τόσο δεν μοιάζουμε με τον Θεό, τόσο δηλαδή απομακρυνόμαστε από το «καθ' ομοίωσιν».

Για να ομοιάση ο άνθρωπος με τον Θεό, πρέπει να ζη σύμφωνα με τις εντολές του Θεού κάνοντας δουλειά στον εαυτό του. Έτσι καθαρίζεται από τα πάθη και αποκτάει αρετές, και τότε δεν είναι μόνον «κατ' εικόνα» Θεού, αλλά περνά στο «καθ' ομοίωσιν», γιατί ενεργεί μέσα του η Χάρις του Θεού.

«Η εργασία της αρετής είναι η τήρηση των εντολών του Θεού»³

– Γέροντα, θα ήθελα να δώ τον Άγιό μου.
– Εγώ θα ήθελα να προσπαθήσης να πιάσης φιλία με τον Θεό.
– Πώς θα το κατορθώσω αυτό, Γέροντα;
– «*Εν τίνι κατορθώσει νεώτερος την οδόν αυτού; Εν τω φυλάξασθαι τους λόγους σου*»⁴. Αν ζής σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, θα πιάσης φιλία με τον Θεό.

Αν είμαστε παιδιά του Θεού, πρέπει να τηρούμε και τις εντολές Του. Όταν οι Ιουδαίοι είπαν: «εμείς πατέρα έχουμε τον Αβραάμ», ο Χριστός τους είπε: «Δεν έχετε πατέρα τον Αβραάμ, αλλά τον σατανά, γιατί, αν ήσασταν παιδιά του Αβραάμ, θα κάνατε και τα έργα του Αβραάμ»⁵.

– Γέροντα, τί εννοεί ο Αββάς Ισαάκ, όταν λέη ότι ο Χριστός δεν ζητά την τήρηση των εντολών αλλά την διόρθωση της ψυχής⁶;

– Για ποιόν λόγο έδωσε ο Θεός τις εντολές; Για την διόρθωσή μας δεν τις έδωσε; Τηρώντας τις εντολές του Θεού εργαζόμαστε την αρετή και αποκτούμε την υγεία της ψυχής. «Η εργασία της αρετής, λέει ο Αββάς Ισαάκ, είναι η τήρηση των εντολών του Θεού»⁷.

¹ Ψαλμ. 49, 1.

² Ψαλμ. 81, 6.

³ Βλ. Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος ΛΖ', σ. 140.

⁴ Ψαλμ. 118, 9.

⁵ Βλ. *Ιω.* 8, 39 και 8, 44.

⁶ Βλ. Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος ΛΖ', σ. 140.

⁷ Ο.π.

– Γέροντα, ο Αββάς Ησαΐας λέει: «Χρειαν έχει ο άνθρωπος ανδρείας καρδιάς και μεγάλης, μεριμνάν εις το φυλάξαι τας εντολάς του Κυρίου»⁸.

– Έτσι είναι. Για να τηρούμε με ακρίβεια τις εντολές του Θεού, χρειάζεται ανδρεία, παλληκαριά και εγρήγορση. Γι' αυτό να ψάχνης να βρής σε τί υστερείς και τί ζητά ο Θεός από σένα: να εξετάζης τί έκανες και τί έπρεπε να κάνης και δεν έκανες. Να λές στον εαυτό σου: «Καλά, αυτό που κάνω, εμένα με αναπαύει, τον Χριστό όμως Τον αναπαύει;» και να αγωνίζεσαι να κάνης το θέλημα του Θεού. «Δια τους λόγους των χειλέων σου εγώ εφύλαξα οδούς σκληράς»⁹, λέει στην Αγία Γραφή.

Αξία έχει η αρετή που αποκτιέται με ελευθερία, χωρίς πίεση. Πρέπει ο άνθρωπος να αισθανθή ως ανάγκη την αρετή και στην συνέχεια να εργασθή, για να την αποκτήση. Δεν είναι ότι ο Θεός έχει ανάγκη να κάνουμε το θέλημά Του· εμείς έχουμε ανάγκη να κάνουμε το θέλημα του Θεού, για να ελευθερωθούμε από τον παλαιό μας άνθρωπο.

Όλος ο αγώνας του πιστού πρέπει να έχη στόχο την ακριβή τήρηση των εντολών του Θεού. Όταν ο άνθρωπος κοιτάζη πώς να γίνη το θέλημα του Θεού, τότε πλησιάζει στον Θεό και τότε, χωρίς να ζητάη, λαμβάνει την θεία Χάρη· παίρνει δηλαδή νερό απ' ευθείας από την πηγή.

Όλες οι αρετές καλλιεργούνται

– Γέροντα, μπορεί κανείς να είναι εκ φύσεως ενάρετος;

– Μπορεί κάποιος από την φύση του να είναι, ας υποθέσουμε, απλός, φιλήσυχος, πράος. Αυτά όμως είναι φυσικά χαρίσματα που του έδωσε ο Θεός και πρέπει να τα καλλιεργήση, για να τα αυξήση. Με τον αγώνα που θα κάνη θα λάβη τα πνευματικά χαρίσματα, τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος.

– Γέροντα, η σύνεση είναι χάρισμα από τον Θεό ή είναι αρετή που αποκτιέται σιγά-σιγά με την πνευματική εργασία που κάνει κανείς;

– Κοίταξε να σου πώ: Η σύνεση είναι χάρισμα, αλλά ας πούμε ότι εσύ δεν έχεις αυτό το χάρισμα· έχεις όμως κάποιο άλλο. Καλλιεργώντας το χάρισμα που έχεις, καλλιεργείς κοντά σ' αυτό και την σύνεση και άλλες αρετές, κι έτσι αναπληρώνεις τις αρετές που σου λείπουν. Όταν κανείς αγωνίζεται λ.χ. στην εγκράτεια, συγχρόνως καλλιεργεί την σωπή, την προσοχή, την προσευχή, την σύνεση κ.λπ.

Όλες οι αρετές και όλα τα πάθη καλλιεργούνται. Εξαρτάται από το τί εργασία θα κάνη ο άνθρωπος. Αν καλλιεργήση τις αρετές, αναπτύσσονται οι αρετές και πνίγουν τα πάθη. Αν καλλιεργήση τα πάθη, αναπτύσσονται τα πάθη και πνίγουν τις αρετές. Αν καλλιεργήση και τα δύο, αναπτύσσονται και τα δύο, και βγαίνει ένα μπερδεμένο πράγμα. Για να το καταλάβετε αυτό, σκεφθήτε έναν κήπο που έχει μέσα και λουλούδια και αγριόχορτα. Αν καλλιεργηθούν τα αγριόχορτα, θα αναπτυχθούν και θα πνίξουν τα λουλούδια. Αν καλλιεργηθούν τα λουλούδια, θα αναπτυχθούν και θα πνίξουν τα αγριόχορτα. Αν καλλιεργηθούν όλα μαζί, δεν θα ξεχωρίσης τα λουλούδια από τα αγριόχορτα.

⁸ Αββά Ησαΐου, Λόγοι ΚΘ΄, Λόγος ΚC΄, εκδ. Σωτ. Σχοινά, Βόλος 1962, σ. 171.

⁹ Ψαλμ. 16, 4.

Για να προκόψη ο άνθρωπος, πρέπει να αναγνωρίση τα πάθη που έχει και να καταβάλη προσπάθεια για να τα κόψη. Επίσης, να γνωρίση τα χαρίσματα που του έδωσε ο Θεός και να τα καλλιεργήση. Αν τα καλλιεργήση ταπεινά, σύντομα θα πλουτήση πνευματικά. Αν δουλέψη κανείς πνευματικά, γίνεται καλός· αν αδιαφορήση, γίνεται κακός.

Έχω δει ψυχές πού, ενώ το χωράφι τους ήταν γόνιμο, το άφησαν ακαλλιέργητο και γέμισε παλιούρια και πουρνάρια. Και άλλες ψυχές που το χωράφι τους ήταν γεμάτο παλιούρια και πουρνάρια, τα ξερρίζωσαν, το έσκαψαν και έγινε εύφορο. Τί μας ωφελεί, αν ο Θεός μας έδωσε καλό χωράφι κι εμείς το αφήσαμε κι έγινε ρουμάνι; Όταν στο χωράφι μας μπορεί να ευδοκιμήση το ζαχαροκάλαμο, αλλά εμείς είμαστε ευχαριστημένοι και με τα καλάμια και δεν φροντίζουμε να τα ξερριζώσουμε και να καλλιεργήσουμε τα ζαχαροκάλαμα, τί να μας κάνη ο Θεός; Τα καλάμια μόνον καλάθια γίνονται· ζάχαρη δεν βγάζουν...

Ο Θεός θα ζητήση λόγο από τον καθέναν μας, εάν διπλασίασε το χάρισμα που του έδωσε. Εάν σε κάποιον έδωσε πέντε χαρίσματα, πρέπει να τα κάνη δέκα· το εννιά δεν είναι γι' αυτόν άριστα. Γι' αυτό, όσο μπορεί κανείς, να αγωνίζεται ταπεινά και με διάκριση για το άριστα, γιατί ο Θεός θα ζητήση λόγο εάν το ένα τάλαντο το έκανε δύο, εάν τα δύο τα έκανε τέσσερα, εάν τα πέντε τα έκανε δέκα. Επομένως όλα, εάν διπλασιασθούν, είναι για τον Θεό το άριστα. Και εάν κάποιος, από φιλότιμο και όχι από εγωισμό, το ένα τάλαντο το κάνη δέκα, αυτό συγκινεί όχι μόνον τον Θεό αλλά ακόμη και ανθρώπους που έχουν γρανιτένια καρδιά.

Η αρετή των άλλων αρωματίζει κι εμάς

– Τί βοηθάει, Γέροντα, να αποκτήσης μια αρετή;

– Να συναναστρέφesai κάποιον που έχει αυτήν την αρετή. Όπως, αν συναναστρέφesai κάποιον που έχει ευλάβεια, θα μπορέσης σιγά-σιγά να αποκτήσης κι εσύ ευλάβεια, το ίδιο συμβαίνει και με όλες τις αρετές, γιατί η αρετή των άλλων αρωματίζει κι εμάς.

Όταν καθρεφτίζουμε τον εαυτό μας στις αρετές των άλλων και προσπαθούμε να τις μιμηθούμε, οικοδομούμαστε. Αλλά και στα ελαττώματά τους όταν καθρεφτίζουμε τον εαυτό μας, πάλι βοηθιόμαστε, γιατί τα δικά τους ελαττώματα μας βοηθάνε να δούμε τα δικά μας. Και το μεν χάρισμα του άλλου με παρακινεί να αγωνισθώ, για να το μιμηθώ, ενώ το ελάττωμά του με κάνει να σκεφθώ μήπως το έχω κι εγώ και σε τί βαθμό το έχω, για να αγωνισθώ να το κόψω. Βλέπω λ.χ. κάποιον που έχει εργατικότητα. Το χαίρομαι και προσπαθώ να τον μιμηθώ. Βλέπω σε άλλον ότι έχει περιέργεια. Δεν κατακρίνω τον αδελφό, αλλά ψάχνω να δώ μήπως έχω κι εγώ περιέργεια. Κι αν δώ ότι έχω, προσπαθώ να την κόψω. Αν όμως βλέπω μόνον τις δικές μου αρετές και τα ελαττώματα των άλλων, ενώ τα δικά μου ελαττώματα τα παραβλέπω ή τα δικαιολογώ και λέω: «είμαι καλύτερος και από αυτόν και από εκείνον και από τον άλλον!», πάει, βούλιαξα.

Ο καθρέφτης μας είναι οι άλλοι. Στους άλλους καθρεφτιζόμαστε και βλέπουμε τον εαυτό μας, και οι άλλοι βλέπουν τις μουντζούρες μας και πλενόμαστε με την υπόδειξή τους.

Οι συνταγές των Αγίων στην εργασία της αρετής

– Γέροντα, ποιά είναι τα γνωρίσματα των Αγίων;

– Η αγάπη με την ταπείνωση, η απλότητα και η διάκριση είναι τα γνωρίσματα των Αγίων. Αν ο άνθρωπος βιάση με διάκριση τον εαυτό του να μιμηθή την ζωή των Αγίων, αγιάζεται και αυτός.

Πολύ θα βοηθηθούμε στην εργασία για την απόκτηση των αρετών, αν έχουμε πρότυπο τους Αγίους. Συγκρίνοντας τον εαυτό μας με τους Αγίους, βλέπουμε τα πάθη μας, ελεγχόμαστε, ταπεινωόμαστε και αγωνιζόμαστε με φιλότιμο και με θείο ζήλο να τους μιμηθούμε. Δεν δικαιολογούμαστε να μην προχωρούμε, γιατί έχουμε τις συνταγές των Αγίων και την ζωή τους, το άγιο παράδειγμά τους. Όλοι οι Άγιοι είναι παιδιά του Θεού και βοηθάνε εμάς τα ταλαίπωρα παιδιά του Θεού δείχνοντάς μας την μέθοδο για να γλυτώνουμε από τις μεθοδίες του πονηρού.

Με την μελέτη των βίων των Αγίων θερμαίνεται η ψυχή μας και παρακινείται να τους μιμηθή και να προχωρήσει με λεβεντιά στον αγώνα για την απόκτηση των αρετών. Μέσα στους Αγίους βλέπει κανείς την ίδια πνευματική τρέλλα, μόνον που παρουσιάζεται στον καθέναν με άλλη μορφή. Βλέπει τον έρωτα που είχαν για τον Θεό και ανάβει μέσα του ο θείος ζήλος να τους μιμηθή.

– Γέροντα, το Συναξάρι του Αγίου της ημέρας πόσα χρόνια πρέπει να το διαβάζει κανείς;

– Συνέχεια, σε όλη του την ζωή. Αν και, όσα κι αν γράψουν τα Συναξάρια, είναι πολύ λίγα, γιατί από τους Αγίους δεν έχουμε την ζωή τους αλλά την υπερχειλίση της ζωής τους. Θα ήταν ανόητοι οι Άγιοι, αν φανέρωναν όσα έζησαν εν τω κρυπτώ. Φθάνουν όμως και τα λίγα που ξέρουμε από την ζωή τους, για να βοηθηθούμε, αρκεί να μας κεντούν την καρδιά, για να τα βάζουμε σε εφαρμογή.

– Γέροντα, μου φαίνεται δύσκολο να κάνω κάτι από αυτά που έκαναν οι Άγιοι. Ας πούμε, η Αγία Συγκλητική¹⁰ τί άσκηση έκανε μέχρι το τέλος της ζωής της, αν και υπέφερε από επώδυνη αρρώστια! Ή ο Όσιος Βαρσανούφιος¹¹ πόσα χρόνια κράτησε τέλεια σιωπή!

– Εντάξει, αν θέλεις να μιμηθής τον Όσιο Βαρσανούφιο, προσπάθησε τουλάχιστον να μη μιλήσης, όταν σου κάνουν μια παρατήρηση. Όσο για την άσκηση της Αγίας Συγκλητικής, κι εγώ βλέπω ότι δεν μπορείς να ασκηθής τόσο πολύ σωματικά, γιατί δεν αντέχεις, αλλά εσωτερικά, νομίζω, μπορείς να την μιμηθής, και εκεί έχεις πολλή δουλειά να κάνης. Εύχομαι να σου δώσει η Αγία λίγα από τα πολλά που είχε η ίδια.

Να λαμπικάrouμε την αρετή μας

– Γέροντα, μερικές φορές μιλάτε για «τοξινωμένη αρετή»· πότε μια αρετή είναι «τοξινωμένη»;

¹⁰ Η μνήμη της εορτάζεται στις 5 Ιανουαρίου.

¹¹ Η μνήμη του εορτάζεται στις 6 Φεβρουαρίου.

– «Τοξινωμένη» αρετή είναι λ.χ. η καλωσύνη, όταν έχη ανθρωπαρέσκεια, ή η αγάπη, όταν έχη ιδιοτέλεια. Όταν δεν είναι αγνά τα κίνητρά μας και βάζουμε στην αρετή μας τον εαυτό μας, νοθεύουμε την αρετή μας. Τότε η αρετή μας είναι σαν ένα άγουρο φρούτο, που έχει βέβαια λίγες βιταμίνες, αλλά συγχρόνως έχει και την στυφάδα του.

– Γέροντα, μπορεί να μην έχω αρετή και ο άλλος να με θεωρή ενάρετη;

– Το κακό είναι να θεωρής εσύ τον εαυτό σου ενάρετο.

– Μπορεί, Γέροντα, να μην καταλαβαίνω την πραγματική πνευματική μου κατάσταση και να νομίζω ότι έχω αρετή;

– Μπορεί, αλλά, αν προσέξης, θα δής ότι δεν έχεις εσωτερική γλυκύτητα, οπότε θα καταλάβης που βρίσκεσαι πνευματικά. Καμμιά φορά μπορεί να νομίζη κανείς ότι έχει μια αρετή, επειδή έμαθε απλώς κάποια εξωτερικά γνωρίσματα της και συμμορφώνεται μ' αυτά, για να φαίνεται ενάρετος. Αυτό όμως δεν είναι πραγματική αρετή και δεν μπορεί να μείνη έτσι. Θα κοσκινισθή και κάποτε θα φανή η πραγματικότητα. Άλλο είναι, ας υποθέσουμε, να αγωνίζεται κανείς να μη μιλάη, για να μην πληγώνη τους άλλους, και σιγά-σιγά να αποκτήση την αρετή της σιωπής, και άλλο να μη μιλάη, για να φαίνεται ότι έχει την αρετή της σιωπής. Τότε μπορεί να σιωπά, ενώ με τους λογισμούς του συνέχεια να φλυαρή και να έχη μέσα του ένα σωρό πάθη. Η εξωτερική συμπεριφορά μπορεί να παρουσιάζη έναν τέλειο άγιο καί, όταν αποκαλυφθή ο εσωτερικός του άνθρωπος, να είναι...

– Γέροντα, με απογοητεύει η πραγματικότητα του εαυτού μου. Και τα καλά που νόμιζα ότι είχα, αποδείχθηκαν σκάρτα.

– Ποιά δηλαδή;

– Νά, το φιλότιμο που νόμιζα ότι είχα αποδείχθηκε ότι είναι τελικά εγωισμός.

– Δεν είναι έτσι, ευλογημένη! Ένα πέτρωμα έχει μέσα διάφορα μέταλλα. Μπορεί να έχη πολλή άμμο, αλλά έχει και χαλκό και σίδηρο και λίγο χρυσάφι... Αν μπή στο χωνευτήρι, θα ξεχωρίση ο χρυσός. «Ο χρυσός εν τω χωνευτηρίω»¹², δεν λέει;

Κλέφτης των αρετών είναι η υπερηφάνεια

– Γέροντα, κλέβομαι από τα πάθη μου. Άλλοτε με κλέβει η φιλαυτία, άλλοτε η εξωστρέφεια...

– Αν αφήνη κανείς τους κλέφτες να τον κλέβουν, μπορεί ποτέ να πλουτήση; Κι εσύ, αν αφήνης να σε κλέβουν τα πάθη, μπορείς να κάνης προκοπή; Πάντα φτωχή θα είσαι, γιατί, όσα μαζεύεις, θα τα χάνης. Απορώ πώς σε κλέβει το ταγκαλάκι, ενώ εσύ μπορείς να κλέψης τον Παράδεισο!

– Γιατί, Γέροντα, ενώ έχω διάθεση να δουλέψω για μια αρετή, μένω σε μια στάσιμη κατάσταση; τί φταίει;

– Πολλές φορές δεν έχει έρθει και η ωριμότητα γι' αυτήν την αρετή. Εσύ όμως βλέπω ότι άρχισες να ωριμάζης πνευματικά. Πρόσεξε λοιπόν, τώρα που έρχεται η εποχή του καλοκαιριού και η αγουρίδα γίνεται σιγά-σιγά μέλι, να φυλάς καλά τα σταφύλια από τις κουρούνες – τα ταγκαλάκια – ζώντας ταπεινά και αθόρυβα.

– Γέροντα, ό,τι καλό κάνω, τελικά το χάνω, γιατί αμέσως υπερηφανεύομαι.

¹² Βλ. Σοφ. Σολ. 3, 6.

– Ξέρεις εσύ τί κάνεις; Φτιάχνεις μέλι και ύστερα αφήνεις το κακό ταγκαλάκι και σου το κλέβει, οπότε μένεις με τον κόπο. Όπως ο μελισσοουργός ζαλίζει τις μέλισσες με καπνό και παίρνει το μέλι, έτσι κι εσένα σε ζαλίζει το ταγκαλάκι με τον καπνό της υπερηφανείας, σου κλέβει το πνευματικό μέλι που έφτιαξες και τρίβει τα χέρια του. Σου κλέβει δηλαδή τα πολύτιμα δώρα του Θεού και ύστερα χαίρεται. Εσύ είσαι έξυπνη, πώς δεν το πιάνεις αυτό; Γιατί δεν πιάνεις τον κλέφτη, τον πονηρό, που σε κλέβει;

– Γέροντα, όταν κάποιος νιώθη ότι ένα χάρισμα που έχει είναι του Θεού, πώς είναι δυνατόν να κλέβεται από τον πειρασμό;

– Κλέβεται, γιατί δεν προσέχει. Ο Θεός προικίζει τον κάθε άνθρωπο με πολλά χαρίσματα, αλλά ο άνθρωπος, ενώ θα έπρεπε να ευγνωμονή γι' αυτά τον Θεό, πολλές φορές δεν προσέχει, οικειοποιείται τα χαρίσματα που του έδωσε ο Θεός και καυχάται εσωτερικά. Τότε ο πονηρός διάβολος, σαν κλέφτης που είναι, πηγαίνει, του κλέβει τα χαρίσματα, τα δηλητηριάζει με τα δηλητήριά του και έτσι τα αχρηστεύει.

Η πνευματική ομορφιά

– Γέροντα, πώς θα αποκτήσω την πνευματική ομορφιά;

– Αν αγωνισθής με θείο ζήλο να αποκτήσης αρετές, θα αποκτήσης την πνευματική ομορφιά. Η Παναγία είχε και την εξωτερική και την εσωτερική ομορφιά· όποιος την έβλεπε αλλοιωνόταν. Εκείνη η πνευματική απαλάδα που σκορπούσε θεράπευε ψυχές. Με την εσωτερική της ομορφιά και την δύναμη της Χάριτος τί ιεραποστολή έκανε! Αλλά και κάθε άνθρωπος, αν εργασθή πνευματικά και σμιλέψη τον χαρακτήρα του, χαριτώνεται και ομορφαίνει η ψυχή του.

– Γέροντα, ο άνθρωπος που έχει την θεία Χάρη, το καταλαβαίνει ο ίδιος;

– Καταλαβαίνει μερικές ενέργειες της Χάριτος.

– Ο άλλος που τον βλέπει μπορεί να διακρίνη ότι έχει την θεία Χάρη;

– Ναι, το διακρίνει, γιατί τον προδίδει η θεία Χάρη. Βλέπεις, η αρετή δεν κρύβεται, όσο και να θέλη κανείς να την κρύψει, όπως ο ήλιος δεν κρύβεται με το κόσκινο, γιατί περνούν αρκετές ακτίνες από τις τρυπούλες του.

Όποιος έχει την πνευματική ομορφιά που δίνει η αρετή, λάμπει από την θεία Χάρη. Γιατί, όσο αποκτάει ο άνθρωπος αρετές, θεώνεται, και επόμενο είναι να ακτινοβολή και να προδίδεται από την θεία Χάρη. Έτσι φανερώνεται στους ανθρώπους, χωρίς να το θέλη και χωρίς ο ίδιος να το καταλαβαίνει, και δοξάζεται ο Θεός.

Η αποτοξίνωση από τα πάθη και το λαμπικάρισμα της ψυχής διακρίνονται και στην σάρκα, η οποία λαμπικάρεται και αυτή, γιατί το λαμπικάρισμα ξεκινάει από την καρδιά. Η καρδιά μεταδίδει με την κυκλοφορία του αίματος την πνευματικότητά της και στην σάρκα, κι έτσι αγιάζεται όλος ο άνθρωπος.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΜΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΡΕΤΗ, Η ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ

*«Η ταπείνωση ανοίγει
τὶς πόρτες τοῦ Οὐρανοῦ
καὶ ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ».*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - «Ο Θεός ταπεινοίς δίδωσι χάριν»¹

Ο ταπεινός έχει όλες τις αρετές

– Γέροντα, πέστε μας κάτι, πριν φύγετε².

– Τί να σάς πώ; Τόσα σάς είπα!

– Πέστε μας κάτι, για να το δουλέψουμε, μέχρι να ξαναρθήτε.

– Έ, αφού επιμένετε, να σάς πω... Μία είναι η αρετή, η ταπείνωση· επειδή όμως δεν το καταλαβαίνετε, άντε, να σάς πω και την αγάπη. Αλλά, όποιος έχει ταπείνωση, δεν έχει και αγάπη;

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ λέει: «Ό,τι είναι το αλάτι για το φαγητό, είναι και η ταπείνωση για την αρετή»³.

– Δηλαδή χωρίς την ταπείνωση δεν ...τρώγονται οι αρετές! Θέλει να πη ο Άγιος πόσο απαραίτητη είναι η ταπείνωση στην εργασία των αρετών.

– Γέροντα, αλλού ο Αββάς Ισαάκ λέει ότι η ταπείνωση έρχεται, όταν αποκτήση ο άνθρωπος αρετές⁴.

– Μήπως δεν το κατάλαβες καλά; Αν δεν έχει ο άνθρωπος ταπείνωση, καμιά αρετή δεν μπορεί να τον πλησιάση⁵.

– Δηλαδή, Γέροντα, όποιος έχει ταπείνωση έχει όλες τις αρετές;

– Έμ βέβαια. Ο ταπεινός έχει όλα τα πνευματικά αρώματα: απλότητα, πραότητα, αγάπη χωρίς όρια, καλωσύνη, ανεξικακία, θυσία, υπακοή κ.λπ. Επειδή έχει την πνευματική φτώχεια⁶, έχει και όλον τον πνευματικό πλούτο. Είναι επίσης και ευλαβής και σιωπηλός, γι' αυτό συγγενεύει και με την Κεχαριτωμένη Θεοτόκο Μαρία, η οποία είχε μεγάλη ταπείνωση. Ενώ είχε μέσα της ολόκληρο τον Θεό σαρκωμένο, δεν μίλησε καθόλου, μέχρι που μίλησε ο Χριστός στα τριάντα Του χρόνια. Στον ασπασμό⁷ του Αγγέλου είπε: «*Ιδού η δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατά το ρήμά σου*»⁸. Δεν είπε: «Εγώ θα γίνω μητέρα του Υιού του Θεού».

Η Παναγία, για την ταπείνωσή της, κατέχει τα δευτερεία της Αγίας Τριάδος. «*Χαίροις μετά Θεόν η Θεός, τα δευτερεία της Τριάδος η έχουσα*»⁹, λέει ο Άγιος Ανδρέας

¹ Ιακ. 4, 6· Α΄ Πέτρ. 5, 5. Βλ. και Παρ. 3, 34.

² Η συζήτηση αυτή έγινε στο Ησυχαστήριο τον Φεβρουάριο του 1968 με τις πρώτες αδελφές. Ο Γέροντας την άλλη ημέρα θα έφευγε για το Άγιον Όρος, αφού είχε μείνει στο Ησυχαστήριο δύο μήνες, για να βάλει τα θεμέλια της πνευματικής και κοινοβιακής ζωής.

³ Βλ. Του Οσίου πατρός ημών Ισαάκ, *Τα ευρεθέντα ασκητικά*, Λόγος ΜΘ΄, σ. 203.

⁴ Βλ. Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος Κ΄, σ. 71.

⁵ Στο χωρίο στο οποίο αναφέρεται η αδελφή ο Αββάς Ισαάκ μιλάει για την ταπείνωση ως τελεία πλέον κατάσταση, ενώ ο Γέροντας αναφέρεται στην ταπεινοφροσύνη που απαιτείται στον αγώνα για την καλλιέργεια των αρετών. («*Η ταπείνωσις είναι κρυπτή τις δύναμις, την οποίαν δέχονται οι τέλειοι άγιοι μετά το τέλος πάσης της εαυτών πολιτείας*», Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος Κ΄, σ. 69).

⁶ Βλ. Ματθ. 5, 3: «*Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι*».

⁷ Ασπασμός: Χαιρετισμός.

⁸ Λουκ. 1, 38.

⁹ Αγίου Ανδρέου Κρήτης, Προσόμοιον πλ. Α΄ ήχου. (Θεοτοκάριον, εκδοθέν το πρώτον παρά του Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτου του Ναξίου, εκδ. Σωτ. Σχοινά, Βόλος 1991, σ. 107).

Κρήτης. Να είναι δούλη, να είναι και Νύμφη του Θεού! Να είναι παρθένος, να είναι και μητέρα! Να είναι πλάσμα του Θεού, να είναι και Μητέρα του Πλάστου! Αυτά είναι τα μεγάλα μυστήρια, τα παράξενα, που δεν εξηγούνται, αλλά μόνο βιώνονται!

– Γέροντα, ποιιά εικόνα της Παναγίας σάς αρέσει περισσότερο;

– Εμένα όλες οι εικόνες της Παναγίας μου αρέσουν. Και μόνον το όνομά Της να βρώ κάπου γραμμένο, το ασπάζομαι πολλές φορές με ευλάβεια και σκιοτάει η καρδιά μου.

Είναι φοβερό, αν το σκεφθής! Μικρό κοριτσάκι ήταν και είπε το «Μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριον, ότι επέβλεψεν επί την ταπείνωσιν της δούλης αυτού»¹⁰. Μέσα σε λίγες λέξεις τόσα νοήματα! Πολύ θα βοηθηθής, εάν εμβαθύνης στα λόγια αυτά. Είναι λίγα και δυνατά. Αν τα μελετάς, θα αγαπήσης την ταπείνωση· κι αν ταπεινωθής, θα δής τον Θεό να έρχεται μέσα σου και να κάνη την καρδιά σου Φάτνη της Βηθλεέμ.

Στον ταπεινό αναπαύεται το πνεύμα του Θεού

– Γέροντα, ποιές αρετές πρέπει να έχη ο άνθρωπος, για να τον επισκιάση η Χάρις του Θεού;

– Και μόνον η ταπείνωση φθάνει. Συχνά με ρωτούν: «Πόσος καιρός χρειάζεται, για να αποκτήση κανείς την θεία Χάρη;». Μερικοί μπορεί σε όλη τους την ζωή να ζουν δήθεν πνευματικά, να κάνουν άσκηση κ.λπ., αλλά να νομίζουν ότι κάτι είναι, και γι' αυτό να μη λαμβάνουν την Χάρη του Θεού. Και άλλοι σε λίγο χρόνο χαριτώνονται, επειδή ταπεινώνονται.

Αν ο άνθρωπος ταπεινωθή, μπορεί μέσα σε ένα λεπτό να τον λούση η θεία Χάρις, να γίνη άγγελος και να βρεθή στον Παράδεισο. Ενώ, αν υπερηφανευθή, μπορεί μέσα σε ένα λεπτό να γίνη ταγκαλάκι και να βρεθή στην κόλαση. Αν θέλη δηλαδή ο άνθρωπος, γίνεται αρνί· αν θέλη, γίνεται κατσίκι. Τα καημένα τα κατσίκια, και να θέλουν να γίνουν αρνιά, δεν μπορούν· στον άνθρωπο όμως ο Θεός έδωσε την δυνατότητα να γίνη από κατσίκι αρνί, αρκεί να το θελήση.

Η Χάρις του Θεού πάει μόνο στον ταπεινό και πράο άνθρωπο. Εκεί αναπαύεται το πνεύμα του Θεού. Είδες τί λέει ο Προφήτης Ησαΐας; «Επί τίνα επιβλέψω, αλλ' ή επί τον ταπεινόν και ησύχιον;»¹¹.

Ο Θεός θέλει να έχουμε μόνο λίγη ταπείνωση, για να συγγενεύουμε μαζί Του, και μετά όλες οι δωρεές Του έρχονται άφθονες η μία μετά την άλλη. Γιατί ο Θεός χρωστά κατά κάποιον τρόπο στον ταπεινό άνθρωπο πολλή Χάρη και του την δίνει ως δώρο, χωρίς εκείνος να την ζητήσει. Είναι πνευματικός νόμος αυτό. «Ο Θεός υπερηφάνοις αντιτάσσεται, ταπεινοίς δε δίδωσι χάριν»¹² δεν λέει το Ευαγγέλιο; Έτσι τα έχει κανονίσει ο Θεός. «Είμαι ταπεινός» θα πη: «Έχω θεία Χάρη»! Πολύ ταπεινός, πολλή Χάρη λαμβάνει από τον Θεό, γιατί ο ταπεινός σαν σφουγγάρι την ρουφάει την θεία Χάρη.

Όποιος σκύβει ταπεινά και δέχεται τα χτυπήματα από τους άλλους, διώχνει τα δικά του εξογκώματα, ομορφαίνει πνευματικά σαν Άγγελος, και έτσι χωράει από

¹⁰ Βλ. Λουκ. 1, 46-48.

¹¹ Ησ. 66, 2.

¹² Ιακ. 4, 6· Α΄ Πέτρ. 5, 5. Βλ. και Παρ. 3, 34.

την στενή πύλη του Παραδείσου. Στον Ουρανό δεν ανεβαίνει κανείς με το κοσμικό ανέβασμα αλλά με το πνευματικό κατέβασμα.

Η ταπείνωση ανοίγει τις πόρτες του Ουρανού και έρχεται στον άνθρωπο η Χάρη του Θεού, ενώ η υπερηφάνεια τις κλείνει. Ο Παπα-Τύχων έλεγε: «Ένας ταπεινός άνθρωπος έχει περισσότερη Χάρη από πολλούς ανθρώπους μαζί. Κάθε πρωί ο Θεός ευλογεί τον κόσμο με το ένα χέρι, αλλά, όταν δη κανέναν ταπεινό άνθρωπο, τον ευλογεί με τα δυο Του χέρια. Εκείνος που έχει μεγαλύτερη ταπείνωση, είναι ο μεγαλύτερος από όλους!»¹³.

Όλα από το ταπεινό φρόνημα εξαρτώνται. Όταν υπάρχει στον άνθρωπο ταπεινό φρόνημα, τότε φυσιολογικά ανταμώνει η γη με τον Ουρανό. Οι άνθρωποι με την ταπείνωση βρήκαν το κουμπί το πατούν και ανεβαίνουν στον «Τρίτο Ουρανό»¹⁴ με το πνευματικό ασανσέρ της αγάπης. Και ακούς μερικούς να λένε: «Και γιατί ο Θεός θέλει να ταπεινωθούμε;». Ακούς κουβέντα; Μά, αν δεν ταπεινωθή ο άνθρωπος, δεν χωράει στον Παράδεισο, αλλά και σ' αυτήν την ζωή δεν έχει ανάπαυση. Τί είπε ο Χριστός; «Μάθετε απ' εμού ότι πράξός ειμι και ταπεινός τη καρδία και ευρήσετε ανάπαυσιν ταις ψυχαίς υμών»¹⁵.

Ένας ταπεινός λογισμός κάνει αμέσως την Χάρη του Θεού να ενεργή

Μου έκανε εντύπωση πώς ένας ταπεινός λογισμός κάνει αμέσως την Χάρη του Θεού να ενεργή. Είχε έρθει στο Καλύβι ένα ξένο γατάκι. Το καημένο, φαίνεται, κάτι είχε φάει που το πείραξε και ζητούσε βοήθεια. Χτυπιόταν από τον πόνο και πεταγόταν σαν το χταπόδι, όταν το χτυπούν... Το λυπόμουν που το έβλεπα σ' αυτήν την κατάσταση, αλλά δεν μπορούσα να κάνω τίποτε. Το σταύρωνα, το ξανασταύρωνα, τίποτε! «Βρέ ταλαίπωρε, λέω τότε στον εαυτό μου, βλέπεις τα χάλια σου; Τόσα χρόνια καλόγερος, ούτε ένα γατί δεν μπορείς να βοηθήσης!». Μόλις ελεεινολόγησα τον εαυτό μου, εκεί που το γατάκι κόντευε να ψοφήση, αμέσως συνήλθε. Ήρθε κοντά μου, μου έγλειφε τα πόδια και έκανε χαρούμενο όμορφες τούμπες... Τί δύναμη έχει η ταπείνωση! Γι' αυτό λέει: «*Εν τη ταπεινώσει ημών εμνήσθη ημών ο Κύριος*»¹⁶.

Έχω προσέξει ότι ένας ταπεινός λογισμός κάνει τον άνθρωπο να λάμπη, να ακτινοβολή. Όταν ο άνθρωπος παίρνη όλο το σφάλμα επάνω του, τον λούζει η Χάρη του Θεού. Ήρθε προχθές ένας γιατρός που έχει πολλά παιδιά και μου είπε: «Πάτερ μου, έχω πολλή υπερηφάνεια και γίνεται αιτία η δική μου υπερηφάνεια να κάνουν αταξίες τα παιδιά». Και το έλεγε αυτό μπροστά στα παιδιά του και τα μάτια του ήταν βουρκαωμένα, αλλά το πρόσωπό του έλαμπε! Το ίδιο πρόσεξα προ ημερών και εδώ. Ήρθαν μερικές αδελφές να συζητήσουμε. Είπαμε διάφορα· αναγκάστηκα να τις μαλώσω πολύ. Μία από αυτές δεν βοηθήθηκε καθόλου· κρύα ήρθε, κρύα έφυγε· μόνον εκεί πέρα έλεγε τα κουσούρια των άλλων χαρτί και καλαμάρι – βλέπεις, όποιος δεν

¹³ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Αγιορείται Πατέρες και Αγιορείτικα*, Ι. Ησυχ. Ευαγγ. Ιωάννης ο Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης, ¹¹2005, σ. 31.

¹⁴ Βλ. *Β' Κορ.* 12, 2.

¹⁵ *Ματθ.* 11, 29.

¹⁶ *Ψαλμ.* 135, 23.

κάνει δουλειά στον εαυτό του, έχει αυτό το ...χάρισμα! Μία άλλη στρυμώχθηκε, μέχρι που έκλαψε. Ταπεινώθηκε, αλλά μετά έλαμπε το πρόσωπό της. Βλέπετε τί κάνει ένας ταπεινός λογισμός με συντριβή! Αμέσως πάνε όλα τα κουσούρια στην άκρη, τακτοποιείται ο άνθρωπος και ακτινοβολεί το πρόσωπό του· ενώ με έναν λογισμό υπερήφανο ή βλάσφημο σκοτεινιάζει.

Όσο ανεβάζει πνευματικά την ψυχή ένας πολύ ταπεινός λογισμός που θα φέρη για μια στιγμή ο άνθρωπος, δεν την ανεβάζουν χρόνια ολόκληρα αγώνες υπερφυσικοί.

– Γέροντα, αν κάποιος είναι υπερήφανος και βάλη έναν ταπεινό λογισμό, θα τον βοηθήση ο Θεός;

– Έμ, αν βάλη έναν ταπεινό λογισμό, τότε δεν θα είναι υπερήφανος· θα είναι ταπεινός και θα τον βοηθήση ο Θεός. Ο άνθρωπος είναι τρεπτός· πάει μια από 'δώμιά από 'κεί, ανάλογα με το τί λογισμό έχει. Ο υπερήφανος, αν βάλη έναν ταπεινό λογισμό, βοηθιέται. Και ο ταπεινός, αν φέρη έναν υπερήφανο λογισμό, παύει να είναι ταπεινός. Είναι κανείς σε καλή πνευματική κατάσταση; Αν υπερηφανευθή, τον εγκαταλείπει η Χάρις του Θεού και φθάνει σε άσχημη κατάσταση. Είναι σε άσχημη κατάσταση, γιατί έκανε λ.χ. κάποιο σφάλμα; Αν συναισθανθή το σφάλμα του και μετανοήση ειλικρινά, έρχεται η ταπείνωση και φθάνει σε καλή κατάσταση, γιατί η ταπείνωση φέρνει την Χάρη του Θεού. Αλλά, για να γίνη η ταπείνωση μόνιμη κατάσταση στον άνθρωπο, ώστε να παραμείνη μέσα του η Χάρις του Θεού, χρειάζεται δουλειά πνευματική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η εργασία για την απόκτηση της ταπεινώσεως

Πώς καλλιεργείται η ταπείνωση

– Με ποιόν τρόπο, Γέροντα, καλλιεργείται η ταπείνωση;

– Η ταπείνωση καλλιεργείται με το φιλότιμο, καλλιεργείται και με την κοπριά των πτώσεων. Ανάλογα. Ένας φιλότιμος άνθρωπος ό,τι καλό έχει το αποδίδει στον Θεό. Βλέπει τις πολλές ευεργεσίες του Θεού, καταλαβαίνει ότι δεν έχει ανταποκριθή, ταπεινώνεται και δοξολογεί διαρκώς τον Θεό. Και όσο ταπεινώνεται και δοξολογεί τον Θεό, τόσο τον λούζει η θεία Χάρις. Αυτή είναι η εκούσια ταπείνωση. Ενώ η ταπείνωση που φέρνουν οι διαρκείς πτώσεις είναι η ακούσια ταπείνωση.

Φυσικά η εκούσια ταπείνωση έχει πολύ μεγαλύτερη αξία από την ακούσια. Μοιάζει με χωράφι που έχει καλό χώμα και καρπίζουν τα δένδρα, δίχως λίπασμα ή κοπριά, και οι καρποί τους είναι νόστιμοι. Η ακούσια ταπείνωση μοιάζει με χωράφι που έχει αδύνατο έδαφος καί, για να δώσει καρπούς, πρέπει να ρίξες και λίπασμα και κοπριά, και πάλι οι καρποί του δεν θα είναι τόσο νόστιμοι.

– Γέροντα, μου στοιχίζει, όταν εξαιτίας μιας άσχημης συμπεριφοράς μου πέφτω στα μάτια των άλλων και ταπεινώνωμαι ακούσια.

– Με την ακούσια ταπείνωση εξοφλάς και λίγο από το χρέος των αμαρτιών σου. Πρέπει όμως να αρχίσης να ταπεινώνεσαι εκούσια.

– Γέροντα, έχω φθάσει σε πολύ δύσκολη κατάσταση. Έχω σαρκικούς λογισμούς και πέφτω στην λύπη. Φοβάμαι μήπως δεν βγώ ποτέ από αυτήν την κατάσταση.

– Έχε θάρρος, καλό μου παιδί, και ο Χριστός θα νικήση τελικά. Να ψάλλης: «Εκ νεότητός μου ο εχθρός με πειράζει, ταις ηδοναίς φλέγει με· εγώ δε πεποιθώς εν σοί, Κύριε, τροπούμαι τούτον»¹. Στην ουσία δεν φταίει πολύ η καημένη η σάρκα, αλλά η υπερηφάνεια. Είναι αλήθεια ότι έχεις πολλές ικανότητες, τις οποίες φυσικά ο Θεός σου τις έδωσε, αλλά, επειδή αμελείς λιγάκι και δεν προσέχεις, ο εχθρός βρίσκει ευκαιρία, τις εκμεταλλεύεται και σε ρίχνει στην υπερηφάνεια. Κι ενώ θα έπρεπε να λούζης το πρόσωπό σου με δάκρυα αγαλλιιάσεως και ευγνωμοσύνης προς τον Θεό, το λούζεις με πικρά δάκρυα πόνου και στενοχώριας. Έτσι βγαίνει το εξής συμπέρασμα: Εάν δεν ταπεινωθούμε εκουσίως, θα ταπεινωθούμε ακουσίως, διότι μας αγαπά ο Καλός Θεός. Θάρρος λοιπόν, παιδί μου, και θα νικήση ο Χριστός. «Εάν γαρ πάλιν ισχύσητε, και πάλιν ηττηθήσεσθε, ότι μεθ' ημών ο Θεός»². Μπόρα είναι και θα περάση και πολλά καλά θα φέρη. Θα γνωρίσης πιο καλά τον εαυτό σου, θα ταπεινωθής υποχρεωτικά, και κατά τους πνευματικούς νόμους υποχρεωτικά θα έρθη σ' εσένα και η Χάρις του Θεού, που προηγουμένως εμποδιζόταν από την υπερηφάνεια.

Δεν γνωρίσαμε τον εαυτό μας. Αν τον γνωρίσουμε, η ψυχή μας θα χαίρεται και θα ζητά ταπεινά το έλεος του Θεού. Η γνώση του εαυτού μας γεννά την ταπείνωση. Γιατί, όσο περισσότερο γνωρίζει ο άνθρωπος τον εαυτό του, τόσο περισσότερο ανοίγουν τα μάτια της ψυχής του και βλέπει καθαρότερα την μεγάλη

¹ Πρώτος Αναβαθμός του πλ. Δ' ήχου.

² Ωρολόγιον το Μέγα, έκδ. «Αποστολική Διακονία», Αθήνα 142001, σ. 164. Βλ. και Ησ. 8, 9-10.

του αδυναμία. Γνωρίζει την αθλιότητά του και την αχαριστία του, καθώς και την μεγάλη αρχοντιά και την ευσπλαχνία του Θεού, οπότε συντριβεται εσωτερικά, ταπεινώνεται πολύ και αγαπάει τον Θεό πολύ.

Το πάν είναι η καρδιακή ταπείνωση

– Γέροντα, μπορεί να ταπεινώνεται κανείς σκεπτόμενος λογικά, χωρίς να ταπεινώνεται καρδιακά;

– Παλιά τα μοναστήρια και πολλά σπίτια είχαν πολύ χαμηλές πόρτες και έπρεπε κανείς να σκύψη, για να περάση αν δεν έσκυβε, χτυπούσε το κεφάλι του. Έτσι το μπόι του καμπτόταν λίγο και το κεφάλι του έβαζε μυαλό, ώστε να προσέχη άλλη φορά, για να μη σακατεύεται και ρεζιλεύεται. Μ' αυτό το παράδειγμα θέλω να πω ότι, όταν ταπεινώνεται κανείς με την λογική, είναι ίσα-ίσα για να μη σπάξη το κεφάλι του και χάνη την υπόληψή του. Νά, προχθές ήρθε μια αδελφή και μου λέει: «Γέροντα, μου είπε η Γερόντισσα ότι, όταν ψάλλω, καμαρώνω την φωνή μου, και από τότε το έχω στον νού μου και προσπαθώ να ψάλλω πιο ταπεινά». «Κατάλαβες αυτό που σου είπε η Γερόντισσα; της λέω. Χρειάζεται να αισθανθής αυτήν την αδυναμία σου και να θελήσης να απαλλαγής από αυτήν. Γιατί, αν η προσπάθειά σου να μην καμαρώνης την φωνή σου είναι μόνον εξωτερική, απλώς για να μη σου ξανακάνη παρατήρηση η Γερόντισσα, τότε μπορεί να φθάσης να καμαρώνης όλον τον εαυτό σου».

– Γέροντα, ενώ φέρνω ταπεινούς λογισμούς, στο βάθος, μέσα μου, υπάρχει μια αυτοεκτίμηση. Πώς συμβιβάζονται αυτά;

– Εσύ απλώς φέρνεις στον νού σου ταπεινούς λογισμούς, αλλά αυτοί οι λογισμοί δεν αγγίζουν την καρδιά σου. Αν άγγιζαν την καρδιά σου, θα σε αλλοίωναν εσωτερικά, με την καλή έννοια, και θα ήσουν άγγελος. Το πάν είναι η καρδιακή ταπείνωση. Τί λέει ο Αββάς Ισαάκ; «Ο αληθινά ταπεινός δεν ψάχνει με τον νού του να βρη τρόπους να ταπεινωθή, αλλά είναι πραγματικά ταπεινός κατά την καρδιάν»³.

Ταπείνωση στην πράξη, όχι μόνο στα λόγια

– Γέροντα, αν κανείς ταπεινώνεται μόνος του κατηγορώντας τον εαυτό του: «είμαι λειψός, χαμένος, κ.λπ.», αυτό τον βοηθάει να αποκτήση ταπείνωση;

– Μόνος του εύκολα κατηγορεί κανείς τον εαυτό του, αλλά δύσκολα δέχεται την κατηγορία των άλλων. Μόνος του μπορεί να λή: «είμαι ελεεινός, ο πιο αμαρτωλός, ο χειρότερος απ' όλους», αλλά έναν λόγο του άλλου να μην τον σηκώνη. Βλέπεις, όταν κάποιος πέφτη μόνος του και χτυπή, μπορεί να πονέση, αλλά δεν δίνει και πολλή σημασία. Ή, όταν τον χτυπήση ένας που τον αγαπάει, λέει: «Έ, δεν πειράζει». Αν όμως λίγο τον γρατζουνίση ή τον σπρώξη κάποιος που δεν τον συμπαθεί, ώ, τότε να δής! Θα βάλη τις φωνές, θα κάνη πώς πονάει, πώς δεν μπορεί να περπατήση!

Όταν ήμουν στο Σινά, ήταν εκεί κι ένας λαϊκός – Στρατή τον έλεγαν – πού, αν τον φώναζες: «κύριε Στρατή», σου έλεγε: «Αμαρτωλό Στρατή, να λές, αμαρτωλό

³ Βλ. Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος Κ', σ. 69.

Στρατή». Όλοι έλεγαν: «Τί ταπεινός που είναι!». Ένα πρωί τον πήρε ο ύπνος και δεν κατέβηκε στην εκκλησία. Πήγε λοιπόν κάποιος να τον ξυπνήση. «Στρατή, του λέει, ακόμη κοιμάσαι; τελείωσε και ο Εξάψαλμος· δεν θα ῥθής στην εκκλησία;». Οπότε εκείνος βάζει κάτι φωνές... «Εγώ έχω περισσότερη ευλάβεια από σένα και ήρθες εσύ να μου πής να κατεβώ στην εκκλησία;». Έκανε σαν τρελλός... Μέχρι που πήρε το κλειδί από την πόρτα – ήταν από εκείνα τα κλειδιά τα μεγάλα –, για να τον χτυπήση, γιατί θίχτηκε. Τα έχασαν οι άλλοι που τον άκουσαν έτσι να φωνάζη, γιατί τον είχαν για υπόδειγμα, για πολύ ταπεινό. Έγινε ρεζίλι. Βλέπεις τί γίνεται; Μόνος του έλεγε ότι είναι αμαρτωλός, αλλά, μόλις θίχτηκε ο εγωισμός του, έγινε θηρίο!

Ένας άλλος στην Ήπειρο είχε επιδιορθώσει μια εκκλησία. Μόνος του έλεγε ότι δεν έκανε τίποτε παρά μια ψευτιά. Όταν όμως του είπα: «όχι και ψευτιά, κάτι έκανες», ώ, πώς θύμωσε! «Εσύ θα την διόρθωνες καλύτερα την εκκλησία; μου είπε. Εγώ ξέρω από οικοδομές· δεν είμαι μαραγκός σαν κι εσένα. Ο πατέρας μου ήταν εργολάβος!». Θέλω να πώ, μόνος του εύκολα ταπεινώνεται κανείς, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι έχει πραγματική ταπείνωση.

– Γέροντα, ποιά είναι η γνήσια, η πραγματική ταπείνωση;

– Όταν σε ταπεινώνη ο άλλος και το δέχεσαι, τότε έχεις πραγματική ταπείνωση, γιατί πραγματική ταπείνωση είναι η ταπείνωση στην πράξη, όχι στα λόγια. Μια φορά ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ρώτησε τους ανθρώπους που είχαν συγκεντρωθή γύρω του: «Ποιός από σάς δεν έχει υπερηφάνεια;». «Εγώ», είπε κάποιος. «Έλα εδώ εσύ που δεν έχεις υπερηφάνεια, του λέει. Κόψε το μισό μουστάκι και πήγαινε στην πλατεία». «Α, αυτό δεν μπορώ να το κάνω», του απαντά. «Ε, τότε δεν έχεις ταπείνωση», του λέει⁴. Ήθελε να πη ο Άγιος ότι χρειάζεται έμπρακτη ταπείνωση.

– Γέροντα, εγώ, όταν με πειράζουν, αντιδρώ.

– Δεν έχεις ταπείνωση, γι' αυτό αντιδράς. Είδες ο Αββάς Μωυσής τί ταπείνωση είχε; Όταν τον έκαναν ιερέα, θέλησε ο αρχιεπίσκοπος να τον δοκιμάση και είπε στους κληρικούς: «Όταν μπή στο Ιερό ο Αββάς Μωυσής, να τον διώξετε και μετά να πάτε από πίσω του να ακούσετε τί θα πη». Μόλις λοιπόν μπήκε ο Αββάς Μωυσής στο Ιερό, τον έδιωξαν. «Βρέ κατάμαυρε, του είπαν, τί ζητάς εδώ;». «Έχουν δίκαιο, είπε εκείνος· τί δουλειά έχω εδώ μέσα εγώ ο κατάμαυρος; Αυτοί είναι άγγελου»⁵! Δεν πειράχθηκε, δεν θύμωσε.

– Γέροντα, μπορεί κάποιος να είναι πράος και να μην αντιδρά, όταν τον βρίζουν, αλλά να μην έχη ταπείνωση;

– Ο ταπεινός άνθρωπος είναι και πράος. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όσοι είναι πράοι είναι και ταπεινοί. Στην πραότητα πρέπει να υπάρχη και η ταπείνωση, γιατί, αν δεν υπάρχη, μπορεί να φαίνεται κανείς εξωτερικά πράος, αλλά μέσα του να είναι γεμάτος από υπερηφάνεια και να λήη: «Αυτοί είναι βλαμμένοι, άσ' τους να λένε!». Σαν εκείνον τον μοναχό που τον έβλεπαν οι Πατέρες να μην αντιδρά καθόλου, όταν του έκαναν παρατηρήσεις ή τον μάλωναν, αλλά η όλη ζωή του δεν τους πληροφορούσε. Γι' αυτό μια φορά τον ρώτησαν: «Καλά, όταν σε μαλώνουμε, τί

⁴ Βλ. Αρχιμ. Χαραλάμπους Βασιλοπούλου, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός*, εκδ. «Ορθοδόξου Τύπου», Αθήναι 1993, έκδοσις ογδόη επηυξημένη, σ. 198-199.

⁵ Βλ. *Το Γεροντικόν*, Αββάς Μωυσής δ', σ. 72.

λογισμό έχεις και δεν μιλάς;». Και εκείνος τους απάντησε: «Λέω από μέσα μου: "Άσ' τους, ξόανα είναι!"»⁶! Τους περιφρονούσε δηλαδή.

Όταν ζητάμε από τον Θεό ταπείνωση, να δεχώμαστε και τις ταπεινώσεις

– Τί θα με βοηθούσε, Γέροντα, πρακτικά να αποκτήσω ταπείνωση;

– Πώς αποκτά ταπείνωση κανείς; Όταν του λένε μια κουβέντα, να λήη δύο; Να μη σηκώνη μύγα στο σπαθί του; Ευλογημένη, όταν σου δίνεται ευκαιρία για ταπείνωση, να δέχεσαι την ταπείνωση. Έτσι αποκτιέται η ταπείνωση.

Το φάρμακο το δικό σου είναι να κινήσαι απλά, ταπεινά, να δέχεσαι όπως η γη και την βροχή και το χαλάζι και τα σκουπίδια και τα φτυσίματα, εάν θέλεις να ελευθερωθής από τα πάθη σου. Οι εξωτερικές ταπεινώσεις βοηθούν τον άνθρωπο να ελευθερωθή πολύ γρήγορα από τον παλαιό εαυτό του, όταν τις δέχεται.

– Εγώ, Γέροντα, έχω ανάγκη από πολλή ταπείνωση.

– Να πάς να αγοράσης. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που πουλούν την ταπείνωση, και μάλιστα δωρεάν, αρκεί να την θέλεις...

– Ποιοί είναι αυτοί, Γέροντα;

– Είναι οι άνθρωποι πού, όταν δεν έχουν καλή πνευματική κατάσταση, φέρονται αδιάκριτα και με την συμπεριφορά τους μας ταπεινώνουν.

Η ταπείνωση δεν αγοράζεται από τον μπακάλη όπως τα ψώνια. Όταν λέμε: «δώσ' μου, Θεέ μου, ταπείνωση», ο Θεός δεν θα πάρη την σέσουλα και θ' αρχίση: «πάρε ένα κιλό ταπείνωση εσύ», «μισό κιλό εσύ», αλλά θα επιτρέψη να έρθη λ.χ. κάποιος άνθρωπος αδιάκριτος να μας φερθή σκληρά ή θα πάρη από άλλον την Χάρη Του και θα έρθη να μας βρίση. Έτσι θα δοκιμασθούμε και θα εργασθούμε, εάν θέλουμε να αποκτήσουμε την ταπείνωση. Αλλά εμείς δεν σκεφτόμαστε ότι ο Θεός επιτρέπει να γίνη ο αδελφός μας κακός, για να βοηθηθούμε εμείς, και θυμώνουμε με τον αδελφό. Καί, ενώ ζητάμε από τον Θεό ταπείνωση, δεν δεχόμαστε τις ευκαιρίες που μας στέλνει, για να ταπεινωθούμε, αλλά δυσανασχετούμε. Κανονικά θα έπρεπε να χρωστάμε ευγνωμοσύνη σ' αυτόν που μας ταπεινώνει, γιατί αυτός είναι ο μεγαλύτερος ευεργέτης μας. Όποιος ζητάει στην προσευχή του ταπείνωση από τον Θεό, αλλά δεν δέχεται τον άνθρωπο που του στέλνει ο Θεός, για να τον ταπεινώση, δεν ξέρει τί ζητάει.

Όταν ήμουν στην Μονή Στομίου, ήταν κάτω στην Κόνιτσα ένας παπάς που με αγαπούσε πολύ από λαϊκό ακόμη. Μια Κυριακή είχα κατεβή να λειτουργηθώ στην Κόνιτσα. Η εκκλησία ήταν γεμάτη κόσμο. Την στιγμή που έμπαινα, όπως συνήθιζα, στο Ιερό, είπα μέσα μου: «Θεέ μου, βάλε όλους αυτούς τους πιστούς στον Παράδεισο κι εμένα, αν θέλεις, βάλε με σε μια ακρούλα». Όταν πλησίασε η ώρα της Θείας Κοινωνίας, ενώ αυτός ο παπάς πάντα με κοινωνούσε μέσα στο Ιερό, γύρισε προς το μέρος μου και φώναξε δυνατά: «Βγές από το Ιερό και να κοινωνήσης απ' έξω τελευταίος, γιατί είσαι ανάξιος». Βγήκα έξω, χωρίς να πω τίποτε. Πήγα στο αναλόγιο και άρχισα να διαβάζω την ακολουθία της Θείας Μεταλήψεως. Ύστερα, καθώς

⁶ Το περιστατικό αναζητήθηκε, αλλά δεν εντοπίστηκε. Παρόμοια διήγηση υπάρχει στις διδαχές του Αββά Δωροθέου. (Βλ. Αββά Δωροθέου, *Έργα Ασκητικά, Ζ' Διδασκαλία*, παρ. 80, εκδ. «Ετοιμασία», Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 2000, σ. 204-207).

πήγαινα τελευταίος να κοινωνήσω, είπα μέσα μου: «Ο παπάς φωτίστηκε από τον Θεό και μου αποκάλυψε ποιός είμαι. Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησέ με, το κτήνος». Μόλις κοινωνήσα, αισθάνθηκα μέσα μου μεγάλη γλυκύτητα. Όταν τελείωσε η Θεία Λειτουργία, με πλησιάζει ο παπάς συντετριμμένος: «Συγχώρεσέ με! μου λέει. Πώς το έκανα αυτό! Εγώ μπροστά σου δεν έβαζα ούτε τα παιδιά μου ούτε την παπαδιά, ούτε τον εαυτό μου. Τί ήταν αυτό που έπαθα!» Έπεφτε κάτω, μου έβαζε μετάνοια, μου ζητούσε συγγνώμη, προσπαθούσε να μου φλήση τα χέρια. «Παπά μου, του λέω, μη στενοχωριέσαι. Δεν φταίς εσύ· εγώ φταίω. Σε χρησιμοποίησε ο Θεός εκείνη την στιγμή, για να δοκιμάση εμένα». Ο παπάς δεν μπορούσε να καταλάβη τί του έλεγα και τελικά, νομίζω, δεν τον έπεισα. Όλα αυτά έγιναν εξαιτίας της προσευχής που είχα κάνει.

Κι εσείς, όταν βλέπετε μια αδελφή να παραφέρεται και να σάς μιλάη άσχημα, να ξέρετε ότι τις περισσότερες φορές αιτία είναι η προσευχή που κάνετε. Επειδή δηλαδή ζητάτε από τον Θεό να σάς δώσει ταπεινότητα, αγάπη κ.λπ., παίρνει ο Θεός για λίγο την Χάρη Του από την αδελφή και σάς ταπεινώνει και σάς στενοχωρεί. Έτσι σάς δίνεται ευκαιρία να δώσετε εξετάσεις στην ταπεινότητα, στην αγάπη. Αν ταπεινωθήτε, θα ωφεληθήτε. Όσο για την αδελφή, θα λάβη διπλή την Χάρη του Θεού· και γιατί της πήρε ο Θεός την Χάρη, για να δοκιμάση εσάς, και γιατί ταπεινώθηκε με το σφάλμα της και ζήτησε συγχώρεση από τον Θεό. Οπότε και εσείς εργάζεσθε στην ταπεινότητα και εκείνη γίνεται καλύτερη.

«Σμίκρνον σεαυτόν εν πάσι»⁷

– Όταν, Γέροντα, κάνω ένα σφάλμα και βλέπω ότι οι άλλοι θα μπορούσαν να με προλάβουν να μην το κάνω, τους ζητώ τον λόγο.

– Ακόμη και στο να διορθωθούμε, μόνον από τον εαυτό μας πρέπει να έχουμε απαίτηση. Αλλά εσύ κάνεις σαν τα μικρά παιδιά που έχουν μόνον απαιτήσεις.

– Όμως, Γέροντα, πότε θα μεγαλώσω; πότε θα καταλάβω ότι έχω και υποχρεώσεις;

– Όταν ...μικρύνεις! Όταν δηλαδή καλλιέργησης την ταπεινότητα και την αγάπη.

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ γράφει: «Σμίκρνον σεαυτόν εν πάσι προς πάντας ανθρώπους»⁸. Πώς γίνεται αυτό;

– Με την ταπεινή συμπεριφορά. Σε μια οικογένεια, σε ένα μοναστήρι κ.λπ., όταν υπάρχει αγωνιστικό πνεύμα για την πνευματική καλλιέργεια και ταπεινώνεται ο ένας στον άλλον, αυτό βοηθάει όλους, όπως στην πρώτη Εκκλησία που γινόταν δημόσια εξομολόγηση και όλοι βοηθιούνταν. Οποιος ταπεινώνεται, χαριτώνεται από τον Θεό και μετά βοηθάει και τους άλλους. Η ταπεινή συμπεριφορά ποτέ δεν πληγώνει τον άλλον, γιατί ο ταπεινός πάντα έχει και αγάπη.

– Γέροντα, τί θα με βοηθήση να νιώθω ότι είμαι κάτω από όλες τις αδελφές;

⁷ Του Οσίου πατρός ημών Ισαάκ, *Τα ευρεθέντα ασκητικά*, Λόγος Ε΄, σ. 28.

⁸ Ο.π.

– Για να νιώθης κατώτερη από όλες τις αδελφές, να σκέφτεσαι τις πολλές δωρεές που σου έδωσε ο Θεός και δεν τις έχεις διπλασιάσει. Να λές στον εαυτό σου: «Το τάλαντο⁹ έμαθα μόνον να χτυπώ τα τάλαντά μου δεν μπόρεσα ακόμη να τα διπλασιάσω¹⁰».

Όταν ο άνθρωπος βλέπει τον εαυτό του κάτω από όλους, κάτω, κάτω..., από εκεί βγαίνει επάνω στον Ουρανό. Αλλά εμείς τί κάνουμε; Συγκρίνουμε τον εαυτό μας με τους άλλους και βγάζουμε συμπεράσματα ότι είμαστε ανώτεροι από εκείνους. «Και από εκείνον είμαι καλύτερος, λέμε, και από τον άλλον... Δεν είμαι σαν κι αυτόν...». Από την στιγμή όμως που έχουμε τον λογισμό ότι ο άλλος είναι κατώτερος από εμάς, δεν μπορούμε να βοηθηθούμε.

– Γέροντα, όταν αναγνωρίζω την αρετή του άλλου, αυτό έχει ταπεινώση;

– Φυσικά, όταν ευλαβήσαι και αγαπάς τον άλλον που έχει αρετή, αυτό δείχνει ότι έχεις ταπεινώση και αγαπιάς πραγματικά την αρετή. Σημάδι πνευματικής προόδου είναι και αυτό: ένα καλό που έχεις δεν το θεωρείς σπουδαίο και το παραμικρό καλό του άλλου το βλέπεις πολύ ανώτερο από το δικό σου· πάντα δηλαδή εκτιμάς το καλό των άλλων. Τότε έρχεται άφθονη η θεία Χάρις. Γι' αυτό, όποιος πιστεύει ότι οι άλλοι είναι ανώτεροί του, αυτός είναι ανώτερος, γιατί έχει την Χάρη του Θεού.

Όλοι οι άνθρωποι έχουν και τις αδυναμίες τους, έχουν και τα καλά τους, τα οποία ή κληρονόμησαν από τους γονείς τους ή τα απέκτησαν με αγώνα· άλλος δέκα τοις εκατό, άλλος τριάντα τοις εκατό, άλλος εξήντα τοις εκατό, άλλος ενενήντα τοις εκατό. Επομένως, όλοι μπορούμε να πάρουμε κάτι καλό από τους άλλους, για να ωφεληθούμε και να ωφελήσουμε. Αυτό άλλωστε είναι το ορθόδοξο πνεύμα. Εγώ και από μικρά παιδιά βοηθιέμαι, άσχετα αν δεν το φανερώνω, για να μην υπερηφανευθούν και βλαφθούν.

«Υποκάτω πάσης της κτίσεως»¹¹

– Γέροντα, ποιά είναι η ανώτερη πνευματική εργασία για έναν μοναχό;

– Δεν θυμάσαι τί απάντησε ο Αββάς Σισώης σε εκείνον τον μοναχό που του είπε ότι ο νούς του βρίσκεται συνέχεια κοντά στον Θεό; «Αυτό δεν είναι σπουδαίο· σπουδαίο είναι να έχης τον εαυτό σου "υποκάτω πάσης της κτίσεως"»¹².

– Πώς μπορεί, Γέροντα, να νιώθη κανείς τον εαυτό του «υποκάτω πάσης της κτίσεως»¹³;

– Μια μέρα, εξετάζοντας τον εαυτό μου, προσπαθούσα να βρώ με ποιό ζώο θα μπορούσα να τον παρομοιάσω και έφθασα στο σκαθάρι. Όταν όμως πρόσεξα τί κάνει, είδα ότι είμαι χειρότερος από αυτό. Ξέρεις τί κάνει το σκαθάρι; Την κοπριά που βρίσκει στον δρόμο την κόβει κομματάκια, την κάνει μπαλάκια, την κυλάει προς τα

⁹ Τάλαντο: Ξύλινο χειροσήμαντρο, το οποίο χτυπάει ο εντεταλμένος μοναχός με ξύλινο σφυράκι, για να αναγγείλη την έναρξη μιας Ακολουθίας.

¹⁰ Βλ. Ματθ. 25, 14-30.

¹¹ Το Γεροντικόν, Αββάς Σισώης ιγ', σ. 111.

¹² Ο.π.

¹³ Ο.π.

έξω και καθαρίζει τον δρόμο¹⁴. Βλέποντας λοιπόν το έργο του, είπα στον εαυτό μου: «Είσαι χειρότερος ακόμη και από το σκαθάρι, γιατί αυτό, ένα τόσο μικρό ζώο, καθαρίζει από τις κοπριές τον δρόμο, ενώ εσύ, που ο Θεός σε έκανε άνθρωπο, με τις αμαρτίες σου μαζεύεις κοπριά στον "Ναό του Θεού"¹⁵». Θέλω να πώ, όσο ο άνθρωπος σκέφτεται τις ευεργεσίες του Θεού και βλέπει ότι δεν ανταποκρίνεται, όλο και πιο ένοχο νιώθει τον εαυτό του και αισθάνεται χειρότερος από όλους τους ανθρώπους, χειρότερος από όλα τα ζώα, χειρότερος και από αυτόν τον διάβολο ακόμη. Λέει στον εαυτό του: «Ο διάβολος με τον λογισμό του αμάρτησε μια φορά, εγώ όμως αμαρτάνω κάθε μέρα και με τον λογισμό και με τις αισθήσεις. Άρα είμαι χειρότερος και από αυτόν».

– Γέροντα, δεν είναι επικίνδυνο να σκεφθής κάποιος ότι είναι χειρότερος από τον διάβολο;

– Επικίνδυνο είναι μόνο για έναν άνθρωπο που δεν έχει την πνευματική παλληκαριά και απογοητεύεται εύκολα. Αυτός πρέπει να λήη στον διάβολο: «Ό,τι κι αν είμαι, από σένα καλύτερος είμαι. Επομένως δεν θα με αφήσει ο Χριστός· ελπίζω ότι θα με σώσει». Ένας όμως που έχει παλληκαριά, μπορεί να πη: «Ο διάβολος κάνει καλά την δουλειά του, εγώ όμως τί κάνω;».

¹⁴ Σκαθάρι (σκαραβαίος ο ιερός): Έντομο το οποίο, για να εκκολαφθούν τα αυγά του, τα τοποθετεί μέσα σε μπαλίτσες από κοπριά ζώων, τις οποίες κυλάει με τα πόδια του και τις βάζει σε μέρος ασφαλισμένο.

¹⁵ Βλ. Α΄ Κορ. 3, 16· Β΄ Κορ. 6, 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Ταπείνωση, η μεγάλη δύναμη της πνευματικής ζωής

Όπου υπάρχει ταπείνωση, δεν έχει θέση ο διάβολος

– Γέροντα, στο βιβλίο «Αγιορείτες Πατέρες» αναφέρετε ότι οι δαίμονες έδειραν τον Γερο-Ευλόγιο¹. Πώς το επέτρεψε ο Θεός;

– Ποιός έφαγε το ξύλο;

– Ο Γερο-Ευλόγιος.

– Όχι, οι δαίμονες έφαγαν το ξύλο! Και στην περίπτωση που επιτρέπει ο Θεός ένας άνθρωπος να δείρη κάποιον άλλον και αυτός το δέχεται ταπεινά, τελικά σακατεύεται εκείνος που δέρνει. Δεν μου λές, ο διάβολος τί φοβάται περισσότερο;

– Την ταπείνωση, Γέροντα.

– Κι εγώ νόμιζα ότι φοβάται την υπερηφάνεια, γιατί νιώθει ...κόμπλεξ! «Περήφανος εγώ, λέει, περήφανος και αυτός, που θα πάη;»! Ναί, βρέ παιδί, έτσι είναι, την ταπείνωση φοβάται ο διάβολος· αυτή τον σακατεύει. Όπου υπάρχει ταπείνωση, δεν μπορεί να σταθή ο διάβολος.

Με την ταπείνωση φωτίζεται ο άνθρωπος και δεν σκοντάφτει ποτέ στην πνευματική του πορεία· ξεπερνάει όλα τα εμπόδια που του βάζει ο πειρασμός. Θυμάστε τον Μέγα Αντώνιο που είδε τις παγίδες του διαβόλου απλωμένες σε όλη την γή; «Ποιός μπορεί να γλυτώση απ' αυτές;», φώναξε. Και αμέσως άκουσε μια φωνή να του λήη: «Η ταπεινοφροσύνη»².

Στο Σινά, το ασκητήριο της Αγίας Επιστήμης, όπου έμενα, ήταν ένα αμπρί³, που είχε ένα εκκλησάκι και ένα κελλάκι. Από την πάνω μεριά ήταν το βουνό· από την κάτω ήταν ένας τοίχος, που είχε ύψος τέσσερα με πέντε μέτρα. Εκεί σε μια άκρη είχα βάλει ένα ξύλο και εκεί πάνω πλάνιζα τα σανιδάκια για τα ξυλόγλυπτα εικονάκια που έκανα. Μια μέρα λοιπόν εκεί που πλάνιζα λέγοντας την ευχή, ακούω μια φωνή να μου λήη: «Μπορείς να πέσης κάτω από τον τοίχο και να μην πάθης τίποτε». Γυρνάω και βλέπω μια μαύρη σκιά με ένα μεγάλο κεφάλι. «Βρέ το ταγκαλάκι», λέω. Τέλος πάντων, δεν έδωσα σημασία. Αυτό όμως εκεί! δεν έφευγε. «Μπορείς να πέσης κάτω και να μην πάθης τίποτε», έλεγε. Εγώ έκανα πώς δεν άκουγα. Για κανένα τέταρτο επαναλάμβανε το ίδιο. Απόλαυση ήταν! Οπότε κάποια στιγμή του λέω: «Άντε, θα πετάξω κάτω μια πέτρα». «Αυτό, μου λέει, ούτε ο Χριστός δεν το σκέφθηκε⁴! Καλύτερα κι απ' τον Χριστό απάντησες!». Έ, τότε αγανάκτησα. «Ο Χριστός ήταν Θεός, του λέω, δεν ήταν καραγκιόζης σαν κι εμένα που κάθομαι και χαζεύω εσένα. Άντε από 'δώ!». Αυτό ήταν. Αμέσως εξαφανίσθηκε.

¹ Βλ. Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Αγιορείται Πατέρες και Αγιορείτικα*, σ. 41-42.

² Βλ. *Το Γεροντικόν*, Αββάς Αντώνιος ζ', σ. 2.

³ Αμπρί: Καταφύγιο, χαράκωμα που προστατεύει τους στρατιώτες από τις εχθρικές βολές. (Έτσι χαρακτήριζε ο Γέροντας και το κελλί του μοναχού).

⁴ Αναφέρεται στην απάντηση «ουκ εκπειράσεις Κύριον τον Θεόν σου» (Βλ. *Ματθ.* 4, 6-7) που έδωσε ο Χριστός στον διάβολο, όταν Του είπε να πέση από την στέγη του ναού του Σολομώντος.

Όταν υπάρχει ταπείνωση, ο διάβολος δεν μπορεί να ρίξει την ψυχή. Ο ταπεινός δεν πέφτει, γιατί βαδίζει χαμηλά. Ο Γερο-Αββακούμ, όταν ασκήτεψε στην έρημο της Βίγλας, τί είχε πάθει! Μια μέρα που έκανε προσευχή με το κομποσχοίνι επάνω σ' έναν βράχο, του παρουσιάζεται ξαφνικά ο διάβολος ως «άγγελος φωτός»⁵. «Αββακούμ, του λέει, με έστειλε ο Θεός να σε πάρω στον Παράδεισο, γιατί έγινες πια άγγελος· έλα να πετάξουμε». «Μά εσύ έχεις φτερά, του λέει ο Γερο-Αββακούμ, εγώ πώς θα πετάξω;». Και ο δήθεν άγγελος του λέει: «Κι εσύ έχεις φτερά, αλλά δεν τα βλέπεις». Τότε ο Γερο-Αββακούμ έκανε τον σταυρό του και είπε: «Παναγία μου, τί είμαι εγώ, για να πετάξω;». Αμέσως ο δήθεν άγγελος έγινε ένα μαύρο παράξενο κατσίκι με φτερά σαν της νυχτερίδας και εξαφανίστηκε.

Βλέπετε πώς με την ταπείνωση μπορούμε να καταλάβουμε τις παγίδες του διαβόλου;

Πνευματική πρόοδος υπάρχει όπου υπάρχει πολλή ταπείνωση

– Γέροντα, πώς ένας άνθρωπος αλλάζει σε έναν μήνα, και άλλος αγωνίζεται χρόνια και προκοπή δεν κάνει;

– Εσείς τί λέτε; Πώς γίνεται αυτό;

– Γέροντα, μου λέει ο λογισμός πώς, αν ο άνθρωπος ταπεινωθή και ζητήσει το έλεος του Θεού, τον βοηθάει ο Θεός και προοδεύει.

– Αυτό είναι. Ταπείνωση χρειάζεται. Πνευματική πρόοδος υπάρχει όπου υπάρχει πολλή ταπείνωση.

Όσοι βρήκαν τον δρόμο της ταπεινοφροσύνης, προχωρούν στην πνευματική ζωή σύντομα, σταθερά και χωρίς κόπο. Ακόμη δεν έχουμε καταλάβει την ταπείνωση, αυτήν την μεγάλη δύναμη! Όλη η πρόοδος εκεί βρίσκεται. Όσο κανείς ταπεινώνεται, τόσο χαριτώνεται από τον Θεό και τόσο πιο πολύ προοδεύει. Πόση δύναμη έχει η ταπείνωση, και όμως δεν την αξιοποιούν οι άνθρωποι!

– Γέροντα, μια ταπεινή ψυχή έχει πιο εύκολο πνευματικό αγώνα;

– Και βέβαια, γιατί ο ταπεινός με λίγο σπρώξιμο τρέχει πολύ. Πάρε μια μπίλια· κάν' την έτσι, κυλάει· κάν' την αλλιώς, πάλι κυλάει, γιατί δεν έχει εξογκώματα, για να σκαλώνη.

– Γέροντα, υπάρχει περίπτωση προσπαθώντας κανείς να καλλιεργήσει την ταπείνωση να ταπεινώνη συνέχεια τον εαυτό του και τελικά να πέση στην απόγνωση;

– Όχι, γιατί η πραγματική ταπείνωση φέρνει ελπίδα, όχι απελπισία. Απελπισία φέρνει ο εγωισμός, γιατί ο εγωιστής στηρίζεται στον εαυτό του, ενώ ο ταπεινός ελπίζει στο έλεος του Θεού. Μέσα από την συντριβή της ταπεινώσεως σιγά-σιγά αναπτύσσεται ο πνευματικός άνθρωπος. Όλη η ζωή του ανθρώπου μετά είναι ένας μεγάλος και φιλότιμος αγώνας, αλλά πάντα προχωρεί με μεγάλη ελπίδα στον Θεό, απογοητευμένος από τον εαυτό του με την καλή έννοια, απογοητευμένος δηλαδή από το εγώ του.

– Γέροντα, την ελπίδα στο έλεος του Θεού την νιώθει και ένας άνθρωπος που δεν έχει καλή πνευματική κατάσταση;

⁵ Βλ. Β' Κορ. 11, 14.

– Και που ξέρει κανείς αν έχει καλή πνευματική κατάσταση; Ο άνθρωπος ένα μόνον μπορεί να ξέρη: ότι δεν έχει καλή πνευματική κατάσταση. Ακόμη και να έχη, δεν την βλέπει, επειδή και τότε μόνον την αμαρτωλότητά του βλέπει. Γιατί όποιος αγωνίζεται για την πρόοδο την πνευματική, ποτέ δεν βλέπει την πρόοδό του· μόνον τις πτώσεις του βλέπει.

Οι ταπεινοί διαφυλάσσουν τον πνευματικό τους πλούτο στο θησαυροφυλάκιο του Θεού

– Γέροντα, βλέπω ότι δεν αγαπώ την αφάνεια. Μήπως γι' αυτό νιώθω μέσα μου άδεια;

– Εσύ μόνο για σαλή δεν κάνεις!... Εκεί θέλει πολλή ταπείνωση. Κοίταξε, αν θέλης να αγαπήσης την αφάνεια, διάβασε τον βίο της Οσίας Ισιδώρας⁶, για να γνωρίσης τα φλωριά της Αγίας, τις αρετές της, να πετάξης τα δικά σου τα κάλπικα, τα μπακιρένια, και στο εξής να μαζεύης χρυσαφένια και να τα κρύβης στην καρδιά σου και να τα κλειδώνης καλά, για να μην τα κλέψη το ταγκαλάκι.

Οι δια Χριστόν Σαλοί δεν έχουν μέσα τους κενό, αλλά ξεχειλίσμα από το πολύ γέμισμα της αγάπης του Θεού. Είναι μεγάλοι Άγιοι. Λένε μεν μπανταλομάρες, αλλά στην πραγματικότητα λένε σωστές συμβουλές με πολύ βάθος. Έχουν πολύ μεγάλη ταπείνωση· δεν λογαριάζουν καθόλου τον εαυτό τους. Γι' αυτό και ο Θεός τους αξιώνει να γνωρίσουν τα θεία μυστήρια και να αποκτήσουν πολλά χαρίσματα.

– Γέροντα, πώς μερικοί Φαρασιώτες⁷, ενώ έβλεπαν τον Άγιο Αρσένιο να κάνει τόσα θαύματα, δεν τον καταλάβαιναν και τον παρεξηγούσαν;

– Οι Άγιοι περισσότερο αγώνα έκαναν, για να κρύψουν τον πνευματικό τους πλούτο, παρά για να τον αποκτήσουν. Και ο Άγιος Αρσένιος κάλυπτε τις αρετές του με διάφορα εξωτερικά καπιά⁸, και ήταν επόμενο οι εξωτερικοί άνθρωποι να μην τον «βλέπουν» και να τον παρεξηγούν από τα εξωτερικά καπιά, δηλαδή τις προσποιητές ιδιοτροπίες που έβλεπαν. Προσπαθούσε δηλαδή πάντοτε ο Άγιος να παρουσιάζη στους ανθρώπους το αντίθετο της κάθε αρετής του, για να αποφύγη τον θαυμασμό τους. Όσοι φυσικά είχαν κρυμμένες αρετές, καταλάβαιναν πόσο θησαυρό έκρυβε ο Άγιος.

Οι ταπεινοί και αφανείς ήρωες του Χριστού είναι οι εξυπνότεροι του κόσμου, διότι κατορθώνουν να φυλάσσουν τον πνευματικό τους θησαυρό στο θησαυροφυλάκιο του Θεού. Γι' αυτό μεγάλη χαρά να νιώθουμε, όταν ζούμε στην

⁶ Η Οσία Ισιδώρα έζησε στο Μοναστήρι των Ταβεννησιωτών, το οποίο είχε ιδρύσει ο Όσιος Παχώμιος στις αρχές του 4ου αιώνας. Ταπείνωνε και εξευτέλιζε τον εαυτό της και υποκρινόταν την σαλή «διά τον Χριστόν». Περιφερόταν πάντοτε ξυπόλυτη και φορούσε ένα κουρέλι στο κεφάλι της, ενώ οι άλλες μοναχές φορούσαν κουκούλι. Αν και πολλές φορές δέχθηκε ύβρεις και χτυπήματα, ποτέ δεν γόγγυσε. Η αγιότητα του βίου της αποκαλύφθηκε με όραμα στον μεγάλο ασκητή Πιτηρούν, ο οποίος επισκέφθηκε το Μοναστήρι και φανέρωσε ενώπιον όλης της Αδελφότητας ότι η Ισιδώρα, την οποία θεωρούσαν σαλή, ήταν Αμμάς, δηλαδή πνευματική μητέρα.

⁷ Κάτοικοι των Φαράσων της Καππαδοκίας, πατρίδος του Αγίου Αρσενίου.

⁸ Καπί: Επανωφόρι χονδρό.

αφάνεια, γιατί τότε θα δούμε πρόσωπο Θεού στην άλλη ζωή και θα νιώθουμε και απ' αυτήν την ζωή την παρουσία Του δίπλα μας.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ - ΑΓΑΠΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

«Ο πνευματικός άνθρωπος
δίνει την αγάπη του πρώτα στον Θεό,
έπειτα στους ανθρώπους,
καί την υπερχείλιση της αγάπης του
τήν δίνει στα ζώα και σε όλη την κτίση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η ανεξάντλητη αγάπη του Θεού και η αγάπη μας προς τον Θεό

Ο Θεός μας «βομβαρδίζει» με την αγάπη Του

– Γέροντα, μερικές φορές αισθάνομαι έντονα την αγάπη του Θεού και πονώ βλέποντας την δική μου αχαριστία.

– Εύχομαι να ανταποκριθής στις πολλές ευεργεσίες του Θεού. «*Το έλεός Σου, Κύριε, καταδιώξει με πάσας τας ημέρας της ζωής μου*»¹, έλεγε ο Δαβίδ. Να το λές κι εσύ, γιατί είναι αλήθεια ότι αυτό συμβαίνει και σ' εσένα· αλλά και πάλι είναι αλήθεια ότι το αναγνωρίζεις και ευχαριστείς και δοξολογείς τον Θεό.

Όταν ο άνθρωπος αναγνωρίζει την αγάπη του Θεού, τότε και ο Θεός τον ...«βομβαρδίζει» με την αγάπη Του. Ίσως παραξενευθήτε με την λέξη «βομβαρδίζει», αλλά, για να διαλυθή το πουρί ή ο γρανίτης που είναι γύρω από την καρδιά μας, χρειάζονται βόμβες θεϊκές που να έχουν ως ύλη εκρηκτική την αγάπη του Θεού. Όταν διαλυθή ο σκληρός αυτός φλοιός, τότε η καρδιά γίνεται ευαίσθητη και ο άνθρωπος συγκινείται ακόμη και από τις πιο μικρές ευεργεσίες του Θεού. Αισθάνεται καταχρεωμένος στον Θεό και είναι συνέχεια κατασυγκινημένος, διότι, ενώ σκέφτεται πώς να ξεχρεωθή, ο Θεός του δίνει όλο και περισσότερες ευλογίες, μέχρι που λειώνει η ψυχή η φιλότιμη από την αγάπη Του.

– Γέροντα, γιατί μας αγαπάει τόσο πολύ ο Θεός;

– Γιατί μας έχει παιδιά Του· περισσότερα δεν μπορώ να σάς πώ!

– Γέροντα, εάν κανείς, παρόλο που αγωνίζεται, έχη συνεχώς τις ίδιες πτώσεις, δεν δυσαρεστεί τον Θεό, δεν Τον απογοητεύει;

– Μήπως ο Θεός περιμένει προκοπή από μάς; Όχι. Είμαστε όμως παιδιά Του και μας αγαπάει όλους το ίδιο. Είδα μια φορά κάποιον πατέρα, που είχε κι ένα χαζούλικο παιδάκι που έτρεχαν οι μύξες του και τις σκούπιζε με τα μανίκια του, αλλά το έσφιγγε και αυτό στην αγκαλιά του και το φιλούσε και το χάιδευε όπως και τα άλλα. Έτσι και ο Θεός σαν Καλός Πατέρας δεν αγαπάει μόνον τα χαριτωμένα παιδιά Του, αλλά και τα πνευματικά αδύνατα, για τα οποία μάλιστα πονάει και ενδιαφέρεται περισσότερο.

Κανείς δεν μπορεί να συλλάβη πόσο αγαπάει ο Θεός τον άνθρωπο! Η αγάπη Του δεν συγκρίνεται με τίποτε! Δεν έχει όρια! Είναι τόσο μεγάλη πού, κάτι ελάχιστο αν αισθανθή ο άνθρωπος από την αγάπη αυτήν, η πλήννη καρδιά του δεν μπορεί να την αντέξη· διαλύεται, γιατί είναι πηλός.

Ο Θεός πολλές φορές επιτρέπει να πέση άφθονη η αγάπη Του στα πλάσματά Του και τότε η ψυχή μας θερμαίνεται και βλέπουμε ότι είναι τόσο γλυκειά η θεία αγάπη, τόσο μεγάλη, που δεν την αντέχουμε και φθάνουμε στο σημείο να πούμε: «*Θεέ μου, φθάνει! Ελάττωσε λίγο την αγάπη Σου, γιατί δεν την αντέχω*». Με αυτόν τον τρόπο ο Θεός θέλει να μας δείξη ότι από μέρους Του υπάρχει όλη η διάθεση να μας δώσει άφθονη την αγάπη Του, αλλά δεν το κάνει, γιατί η μπαταρία μας είναι μικρή. Χρειάζεται να την μεγαλώσουμε, ώστε να χωράη περισσότερη θεία αγάπη,

¹ Προκειμενον Εσπερινού Τρίτης. Βλ. και *Ψαλμ. 22, 6*.

γιατί το θείο ρεύμα της αγάπης του Θεού έρχεται σ' εμάς ανάλογα με την χωρητικότητά μας.

– Γέροντα, πώς θα αυξηθή αυτή η χωρητικότητα;

– Όσο θα καθαρίζεται η καρδιά μας, τόσο θα αυξάνεται η χωρητικότητά της και τόσο θα δεχώμαστε την θεϊκή αγάπη, η οποία είναι απεριόριστη και αχώρητη και ανεξάντλητη.

Η καλή μοιρασιά της αγάπης

– Μπορεί, Γέροντα, η αγάπη μου προς έναν Άγιο να ελαττώση την αγάπη μου προς τον Θεό;

– Όχι, γιατί, όταν κανείς έχη μεγάλη ευλάβεια για έναν Άγιο και τον αγαπά πολύ, εκεί κρύβεται η μεγάλη αγάπη και ευλάβεια προς τον Τριαδικό Θεό και προς την Παναγία.

Όποιος τιμάει τους Αγίους, αναμφιβόλως τιμάει πολύ περισσότερο την Παναγία. Όπως, επίσης, αυτός που τιμάει πολύ την Παναγία, φυσικά, τιμάει περισσότερο την Παναγία Τριάδα. Και βλέπεις, όταν έχης επαφή με έναν Άγιο και νιώθης μεγάλη ευγνωμοσύνη προς αυτόν, θα μπορούσες ακόμη και να θυσιασθής γι' αυτόν. Αλλά, αν θυσιαζόσουν για έναν Άγιο, πάλι για τον Θεό δεν θα θυσιαζόσουν;

Η αγάπη προς τον Χριστό, προς την Παναγία, προς τους Αγίους είναι μεγάλη υπόθεση. Είναι μια αγάπη που δεν συγκρίνεται με καμμιά άλλη αγάπη. Είναι σίγουρη· βρίσκεις ανταπόκριση.

– Γέροντα, μπορεί κανείς να αγαπάη τον Θεό και να μην αγαπάη τους ανθρώπους;

– Όχι, γιατί, όταν αγαπάς τον Θεό, δεν είναι δυνατόν να μην αγαπάς την εικόνα του Θεού, τον άνθρωπο. Η αγάπη μας προς τον Θεό φέρνει την αγάπη προς τον πλησίον, διότι όποιος πλησιάζει στον Θεό είναι πλησίον όλων των ανθρώπων, όπως και οι Άγιοι. Αλλά και στην αγάπη μας προς τον πλησίον κρύβεται η μεγάλη αγάπη μας προς τον Θεό.

Όταν δώση κανείς την καρδιά του στον Θεό, όλα τα αγαπάει· όχι μόνον όλους τους ανθρώπους, αλλά και τα πουλιά και τα δένδρα, ακόμη και τα φίδια. Τότε προσκυνάει με ευλάβεια όχι μόνον τον Θεό και τους Αγίους αλλά και τις εικόνες του Θεού, τους ανθρώπους. Κι όλα τα δημιουργήματα, μεγάλα ή μικρά, πολύτιμα ή ασήμαντα πετραδάκια και ξυλάκια, τα παίρνει με ευλάβεια και τα ασπάζεται, σαν ευλογία από τον Δημιουργό του, όπως ασπάζεται κανείς ένα μικρό ή μεγάλο αντικείμενο που παίρνει ευλογία από κάποιο σεβαστό του πρόσωπο.

Η άνοδος στους Ουρανούς

– Γέροντα, πώς φθάνει ο άνθρωπος στον Θεό;

– Δύο περιπτώσεις υπάρχουν για να μπορέση να ανεβή κανείς εκεί ψηλά στον Θεό και να Τον «κάμψη» να κατεβή και να μένη μαζί του. Η πρώτη περίπτωση είναι η ειλικρινής μετάνοια και αφορά τους πολύ αμαρτωλούς. Όταν συναισθάνονται τις μεγάλες τους πτώσεις και ταπεινώνονται πολύ, ο Θεός για την μεγάλη τους αυτή

ταπεινώση τους αγαπάει πολύ και τους υψώνει μέχρι τους Ουρανούς. «Μεγάλη χαρά γίνεται στους Ουρανούς για έναν άνθρωπο που μετανοεί»², λέει το Ευαγγέλιο. Τότε φυσικά και οι αμαρτωλοί αγαπούν τον Θεό πολύ, διότι πολύ χρέος τους χάρισε. Η δεύτερη περίπτωση είναι η εξής: Όταν ο άνθρωπος φυλαχθή καθαρός από θανάσιμες αμαρτίες, πρέπει να ευχαριστή τον Καλό Θεό που τον φύλαξε από μικρό παιδάκι και δεν λερώθηκε το ένδυμα της ψυχής του. Κι εσύ, αν δεν σε εφύλαγε από μικρή ο Χριστός σαν το κλωσσοπούλι κάτω από τα φτερά Του, ίσως να ήσουν σήμερα η πιο αμαρτωλή του κόσμου. Γι' αυτό να δοξολογής μέρα-νύχτα τον Καλό Θεό για την μεγάλη Του αυτή δωρεά και να ξεσπάς σε δάκρυα χαράς και ευγνωμοσύνης προς Αυτόν. Αυτά τα δάκρυα έχουν την ίδια δύναμη – ή και μεγαλύτερη – με τα δάκρυα της μετανοίας και τότε υψώνεται ο άνθρωπος στους Ουρανούς, φθάνει στον Θεό και Τον δοξολογεί συνέχεια όπως οι Άγγελοι. Κι ενώ ζη στην γή, είναι σαν να ζη στον Ουρανό. Όλη η ζωή του τότε είναι μία δοξολογία και τον θάνατο τον περιμένει με δοξολογία, γιατί σκέφτεται ότι θα πάη πια κοντά στον Θεό μονίμως, που είναι ο προορισμός του. Τότε ξεσπάει στην πιο μεγάλη δοξολογία «Δόξα σοι τω δείξαντι το φώς...».

Να δώσουμε την αγάπη μας στον Χριστό

– Γέροντα, πώς πρέπει να εργασθώ, για να αγαπήσω τον Θεό;

– Για να αγαπήσης τον Θεό, πρέπει να ξεκινήσης από την θυσία. Όταν ο άνθρωπος δεν υπολογίζει τον εαυτό του και θυσιάζεται, τότε τα πράγματα πάνε κανονικά: αγαπάει τον πλησίον του, αγαπάει τον Θεό. Όσοι λένε ότι αγαπούν τον Θεό, αλλά δεν κάνουν μια θυσία για τον πλησίον τους, «ηγάπησαν τον Θεόν εν τω στόματι αυτών και τη γλώσση αυτών εψεύσαντο Αυτώ»³.

– Γέροντα, πώς αυξάνεται η αγάπη προς τον Θεό;

– Να έχετε τον νού σας συνέχεια στον Θεό, να σκέφτεσθε τον Θεό. Να λέτε την ευχή, να μιλάτε με τον Θεό. Όταν ο άνθρωπος κάνει αυτήν την εργασία, κατ' αρχάς νιώθει λίγο την αγάπη του Θεού και αργότερα, όσο προχωράει, την νιώθει όλο και πιο πολύ. Ο νούς του βρίσκεται μόνιμα πλέον στον Θεό, και δεν τον συγκινεί τίποτε το γήινο και μάταιο. Στην καρδιά του φουντώνει η αγάπη προς τον Θεό, γεμίζει και δεν θέλει πια να σκέφτεται τίποτε άλλο εκτός από τον Θεό. Αδιαφορεί για όλα τα του κόσμου και σκέφτεται συνέχεια τον Ουράνιο Πατέρα. Βλέπεις, όσοι ασχολούνται με εφευρέσεις, απορροφούνται από την επιστήμη. Που είναι όμως η δική μας απορρόφηση από τον Χριστό;

– Τί μας λείπει, Γέροντα, και δεν αναζητούμε με τέτοιο ζήλο τον Χριστό;

– Τίποτε δεν μας λείπει. Μυαλό έχουμε, ηλικία έχουμε. Ο εαυτός μας είναι το εμπόδιο.

Αν δεν πετάξουμε τον εαυτό μας, πώς θα μπή μέσα μας ο Χριστός; Αν πετάξουμε τον εαυτό μας και φύγη ο κακός ενοικιαστής, ο παλαιός άνθρωπος, θα κατοικήση στο κενό της καρδιάς ο καινός άνθρωπος της Καινής Διαθήκης και θα γεμίση ο ναός μας, όλη η ύπαρξή μας, από αγάπη, γιατί θα φιλοξενηται μέσα μας η

² Βλ. Λουκ. 15, 7.

³ Βλ. Ψαλμ. 77, 36.

Αγάπη, ο Χριστός. Τότε πια η καρδιά γίνεται καμπάνα και χτυπάει συνέχεια χαρμόσυνα και τόσο δυνατά, που κοντεύουν να σπάσουν οι τσατμάδες – τα κόκκαλα των πλευρών –, οι οποίοι είναι σουβαντισμένοι με πηλό, που έγινε σάρκα με την διαταγή του Θεού. Κι αν βρεθής στην έρημο και δεν υπάρχει ναός, τότε ναός είναι το σώμα σου και καμπάνα η καρδιά σου.

Όταν ο άνθρωπος δώσει την καρδιά του στον Θεό, τότε και τα μυαλά του ανθρώπου είναι παρμένα από την αγάπη του Θεού και η καρδιά του σκιρτάει συνέχεια· νιώθει το κεφάλι του ελαφρό και το σώμα του σαν πούπουλο. Και όταν η αγάπη του Θεού είναι περισσότερη από την χωρητικότητα της καρδιάς, το χτύπημα της καρδιάς ακούγεται και στους γύρω του, γιατί σ' αυτήν την κατάσταση συμμετέχει και το σώμα.

Μια καρδιά τόσο μικρή και μπορεί να αγαπάη τόσο πολύ! Κι αν είναι τόση η αγάπη του ανθρώπου για τον Θεό, σκεφθήτε τί είναι η αγάπη του Θεού! Εννοώ σε ποσότητα, γιατί σε ποιότητα είναι ίδια η αγάπη του Θεού με την δική μας, όταν και η δική μας είναι πνευματική.

Τί μεγάλο κακό κάνουμε οι περισσότεροι άνθρωποι να μη θέλουμε να δώσουμε την αγάπη μας στον Χριστό, αλλά να την χαραμίζουμε σε γήινα, φθηνά και μάταια πράγματα! Μια ζωή ακόμη και χιλίων ετών, και χίλιες καρδιές να έχη κανείς, δεν φθάνουν για να τις δώσει στον Χριστό για την μεγάλη αγάπη που μας έδειξε και που μας δείχνει και στην συνέχεια: μας συγχωρεί, μας ανέχεται και καθαρίζει τις βρώμικες ψυχές μας με το θείκό Του αίμα.

Η φλόγα της αγάπης του Θεού

– Γέροντα, γιατί δεν αγαπώ τον Θεό όπως έναν άνθρωπο που αγαπώ πολύ και θέλω να είμαι κοντά του;

– Αυτό έρχεται σιγά-σιγά μετά από αγώνα· αλλιώς θα έπιαναν φωτιά οι άνθρωποι και θα καίγονταν από την αγάπη του Θεού. Ενώ θα είχε γύρω τους κρύο, θα νόμιζαν ότι φλογίζονται και πολλοί θα έπαιρναν τα βουνά. Ένας στρατιώτης, εν καιρώ πολέμου, άφησε την μονάδα του και έφυγε στο βουνό. Είχε ανάψει τέτοια φλόγα στην καρδιά του που δεν μπορούσε να συγκρατηθή· ήθελε να πάη να προσευχηθή. Δεν υπολόγισε τίποτε. Πήγε, βρήκε μια σπηλιά, μπήκε μέσα και προσευχόταν! Όταν οι άλλοι στρατιώτες βγήκαν στις επιχειρήσεις, τον βρήκαν και τον έπιασαν. «Ανυπότακτος», είπαν. Τον κάλεσε μετά ο διοικητής σε ανάκριση. «Τί είναι αυτό που έκανες;», του λέει. «Καίγομαν, κύριε διοικητά, καίγομαν για τον Χριστό. Ξέρεις τί θα πη καίγομαν;». «Καλά, εγώ δεν καίγομαι;», του λέει ο διοικητής. «Εγώ καίγομαι, κύριε διοικητά, καταλαβαίνετε;», επανέλαβε εκείνος, σαν να έλεγε: «Αν καίγεσαι, φύγε κι εσύ!»! Τον βοήθησε όμως ο Θεός και γλύτωσε το στρατοδικείο. Εδώ, εν καιρώ ειρήνης αν φύγη ένας στρατιώτης από την θέση του, έχει στρατοδικείο, πόσο μάλλον εν καιρώ πολέμου⁴!

⁴ Ο Γέροντας, ο οποίος ως γνωστόν ήταν κατά πάντα νομοταγής, χρησιμοποιεί αυτό το παράδειγμα του ανυπότακτου στρατιώτη, για να μας βοηθήσει να καταλάβουμε ότι, αν φουντώσει η φλόγα της αγάπης του Θεού στον άνθρωπο, τότε «καί τα μυαλά του ανθρώπου

– Γέροντα, όταν βρίσκεται κανείς σ' αυτήν την κατάσταση, υπάρχει θέρμη σε όλο το σώμα;

– Ναι, αλλά περισσότερο στην περιοχή του στήθους. Όταν ανάψη η πνευματική αγάπη, φλογίζεται όλο το στήθος. Όλο το στήθος γίνεται μια φλόγα. Καίγεται ο άνθρωπος από την μεγάλη γλυκειά φλόγα της αγάπης του Θεού, πετάει, αγαπάει με αγάπη πραγματική, μητρική.

Αυτή η εσωτερική φλόγα, την οποία ανάβει ο Ίδιος ο Χριστός με την αγάπη Του, θερμαίνει το σώμα πολύ περισσότερο από την αισθητή φωτιά και έχει την δύναμη να καίη και κάθε σκουπίδι, κάθε κακό λογισμό που πετάει το ταγκαλάκι, καθώς και κάθε κακή επιθυμία και κάθε άσχημη εικόνα. Τότε η ψυχή αισθάνεται και τις θείες ηδονές που δεν συγκρίνονται με καμμιά άλλη ηδονή!

Αχ, αυτή η φλόγα δεν μπήκε ακόμη μέσα σας! Αν ανάψη και φουντώση στην καρδιά σας, δεν θα σάς συγκινούν καθόλου πια τα μάταια πράγματα. Εύχομαι να κάψη ο Θεός με την αγάπη Του τις καρδιές σας!

Ο θείος έρωσ

– Γέροντα, ο θείος έρωσ είναι η αγάπη για τον Θεό;

– Ο θείος έρωσ είναι κάτι ανώτερο από την αγάπη για τον Θεό· είναι τρέλλα. Αγάπη-έρωσ-τρέλλα, όπως φθόνος-μίσος-φόνος. Η ακριβή αγάπη προς τον Θεό, με τις θυσίες της, γλυκοβράζει την καρδιά, και σαν τον ατμό πετιέται ο θείος έρωσ, ο οποίος δεν μπορεί να συγκρατηθή, και ενώνεται με τον Θεό.

Ο θείος έρωσ λυγίζει τα σκληρά κόκκαλα και γίνονται τόσο μαλακά, που ο άνθρωπος δεν μπορεί να σταθή όρθιος, πέφτει κάτω! Γίνεται σαν την λαμπάδα που βρίσκεται σε θερμό χώρο και δεν μπορεί να σταθή όρθια· πότε λυγίζει από εδώ, πότε λυγίζει από εκεί. Την σιάζεις, αλλά πάλι λυγίζει, πάλι πέφτει, γιατί είναι θερμός ο χώρος, πολύ θερμός... Όταν κανείς βρίσκεται σ' αυτήν την κατάσταση και πρέπει να πάη κάπου ή να κάνη κάποια δουλειά, δεν μπορεί· παλεύει, προσπαθεί να βγή από αυτήν την κατάσταση...

– Γέροντα, όταν βρίσκεται κανείς στην κατάσταση του θείου έρωτος, αν πονάη, το αισθάνεται;

– Ο πόνος, αν είναι πολύ δυνατός, μετριάζεται και γίνεται υποφερτός· αν είναι λίγος, χάνεται. Βλέπεις, όσοι είναι ερωτευμένοι, συνεπαίρνονται τελείως, ούτε ύπνος τους πιάνει. Μου έλεγε ένας μοναχός: «Γέροντα, ο αδελφός μου έχει ερωτευθή μια γύφτισσα, και ούτε να κοιμηθή μπορεί. Συνέχεια "Παρασκευούλα μου, Παρασκευούλα μου" λέει. Μάγια του έχουν κάνει; δεν ξέρω! Εγώ τόσα χρόνια καλόγερος, δεν αγαπώ την Παναγία ούτε όσο αγαπάει ο αδελφός μου αυτήν την γύφτισσα! Καθόλου να μη σκιρτάη η καρδιά μου!».

Δυστυχώς υπάρχουν πνευματικοί άνθρωποι που σκανδαλίζονται με την λέξη «θείος έρωσ». Δεν έχουν καταλάβει τί θα πη «θείος έρωσ» και θέλουν να βγάλουν την λέξη αυτή από τα Μηναία και από την Παρακλητική, γιατί λένε ότι σκανδαλίζει. Που φθάσαμε! Αντίθετα, οι κοσμικοί που έχουν ζήσει τον κοσμικό έρωτα, αν τους μιλήσης

είναι παρμένα από την αγάπη του Θεού» και φθάνει να κάνη πράγματα που δύσκολα μπορεί κανείς να τα καταλάβη και να τα δικαιολογήση.

για θείο έρωτα, αμέσως λένε: «Κάτι ανώτερο θα είναι αυτό». Πόσα παιδιά που γνώρισαν τον κοσμικό έρωτα τα φέρνω αμέσως σε λογαριασμό, όταν τους μιλώ για τον θείο έρωτα! «Εσείς πέσατε κάτω καμμιά φορά από την αγάπη που νιώσατε; τα ρωτάω. Νιώσατε ποτέ εσείς έτσι που να μην μπορήτε να κουνηθήτε, να μην μπορήτε να κάνετε τίποτε;». Αμέσως καταλαβαίνουν ότι αυτό είναι κάτι ανώτερο και συνεννοούμαστε. «Αν εμείς, λένε, από αυτό το κοσμικό κάτι νιώθουμε, φαντάσου τί θα είναι εκείνο το ουράνιο!».

Η θεία τρέλλα

– Πώς μπορείς να παλαβώσης, Γέροντα, από την αγάπη του Θεού;

– Να συναναστρέφεις με ...παλαβούς, για να σου μεταδώσουν την τρέλλα τους την πνευματική! Θα εύχωμαι να σε δώ ...θεότρελλη! Αμήν.

Έχω κι εγώ μια μικρή πείρα από την πνευματική τρέλλα, η οποία προέρχεται από τον θείο έρωτα. Φθάνει τότε ο άνθρωπος στην θεία αφηρημάδα και δεν θέλει να σκέφτεται τίποτε εκτός από τον Θεό, τα θεία, τα πνευματικά, τα ουράνια. Ερωτευμένος πια θεϊκά, καίγεται εσωτερικά, γλυκά, και ξεσπάει εξωτερικά, παλαβά, μέσα στον θείο χώρο της σεμνότητας, δοξολογώντας σαν Άγγελος μέρα-νύχτα τον Θεό και Πλάστη του.

– Είναι έκστασις αυτό, Γέροντα;

– Ναί, είναι εκτός εαυτού τότε ο άνθρωπος, με την καλή έννοια. Αυτό είναι... «έκστηθι φρίττων ουρανέ»⁵!

Η θεία τρέλλα βγάζει τον άνθρωπο έξω από την έλξη της γής: τον ανεβάζει στον θρόνο του Θεού, και νιώθει πια ο άνθρωπος τον εαυτό του σαν το σκυλάκι στα πόδια του αφεντικού του και του γλείφει τα πόδια με χαρά και ευλάβεια.

Η θεία μέθη

– Γέροντα, φοβάμαι μήπως δεν σωθώ.

– Μη φοβάσαι: μαζί θα πάμε επάνω. Μόνο να πής στην Γερόντισσα να μας δώσει δύο μεγάλα μπουκάλια για τον δρόμο – πρόσεξε να είναι πλαστικά, όχι γυάλινα, για να μη σπάσουν στο ταξίδι!... Θα τα γεμίσουμε νερό καί, μέχρι να ανεβούμε στον Ουρανό, από την κούραση θα το πιούμε! Μόνον τρία δάκτυλα θα αφήσουμε και θα παρακαλέσουμε τον Χριστό να το ευλογήση, να το κάνη κρασί και μετά θα το πιούμε και θα μεθύσουμε πνευματικά κοντά στον Χριστό.

– Γέροντα, ποιό είναι αυτό το νερό;

– Είναι η αγάπη προς τον Χριστό και τους αδελφούς.

– Και η μέθη;

– Είναι η μέθη από το Άγιο Πνεύμα. Αυτοί που μεθούν από το Άγιο Πνεύμα, αγάλλονται συνέχεια από την στοργή του Θεού, του Πατέρα τους.

Αν μεθύση ο άνθρωπος πνευματικά με το ουράνιο κρασί, η ζωή του εδώ στην γη γίνεται μαρτυρική, με την καλή όμως έννοια. Αχρηστεύεται για τον κόσμο,

⁵ Από τον ειρμό της η΄ωδής του κανόνος του Μεγάλου Σαββάτου.

αδιαφορεί για καθετί γήινο και όλα τα «θεωρεί σκύβαλα»⁶. Βλέπεις, όσοι πίνουν πολύ και μεθούν, μετά δεν νοιάζονται για τίποτε. «Μπαρμπα-Θανάση, το καλύβι σου καίγεται», φώναζαν σε κάποιο γεροντάκι που το καλύβι του είχε πάρει φωτιά. «Άσ' το να καή», έλεγε αυτός, γιατί είχε πιεί και ήταν μεθυσμένος!...

Η άλλη μέθη, η ουράνια, είναι καλή, αλλά πρέπει να είναι κανείς συνέχεια εκεί, στο ατέλειωτο βαρέλι, το ουράνιο. Εύχομαι να βρήτε την παραδεισένια θεία κάνουλα και να πίνετε και να μεθάτε συνέχεια από το παραδεισένιο κρασί. Αμήν!

⁶ Βλ. Φιλιπ. 3, 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η αγάπη προς τον πλησίον

Αγάπη και ταπείνωση, οι δυο αδελφωμένες αρετές

– Γέροντα, πώς θα σωθώ με τόσα πάθη που έχω;

– Με την αγάπη και την ταπείνωση. Μόλις αυξηθούν αυτές οι δύο αρετές, η υπερηφάνεια και η κακία θα μείνουν ατροφικές και τα πάθη θα αρχίσουν να ψυχορραγούν. Έτσι όλα τα πάθη σιγά-σιγά θα αφανισθούν και όλες οι άλλες αρετές θα έρθουν μόνες τους. Γι' αυτό στρέψε όλες τις δυνάμεις σου στην αγάπη και στην ταπείνωση.

Η αληθινή αγάπη είναι αγκαλιασμένη με την ταπείνωση σαν δύο αδέρφια δίδυμα, πολύ αγαπημένα. Η αγάπη δεν χωρίζει από την ταπείνωση. Μέσα στην αγάπη βρίσκεις την ταπείνωση και μέσα στην ταπείνωση βρίσκεις την αγάπη.

Για μένα όλη η βάση στην πνευματική ζωή είναι η αγάπη και η ταπείνωση. Όπου υπάρχει αγάπη, κατοικεί ο Χριστός, η Αγάπη, και, όπου υπάρχει ταπείνωση, την Χάρη του Θεού την πιάνει το ενοικιστάσιο¹. Τότε παντού βασιλεύει ο Θεός και η γη μεταβάλλεται σε Παράδεισο. Ενώ, όπου λείπει η αγάπη και η ταπείνωση, εκεί κατοικεί το ταγκαλάκι, ο εχθρός, και ζουν από εδώ οι άνθρωποι μαζί του την κόλαση και συνέχεια χειροτερεύουν την θέση τους στην άλλη ζωή.

Ο ευκολότερος δρόμος για να σωθούμε είναι η αγάπη και η ταπείνωση: γι' αυτά θα κριθούμε. Αυτές οι δύο αρετές συγκινούν και κάμπτουν τον Θεό και ανεβάζουν το πλάσμα Του στον Ουρανό. Από τα διακριτικά αυτά – την ταπείνωση και την αγάπη – ξεχωρίζουν οι άγιοι Άγγελοι τα παιδιά του Θεού, τα παίρνουν με αγάπη, τα περνούν άφοβα από τα εναέρια τελώνια² και τα ανεβάζουν στον φιλόστοργο Πατέρα Θεό.

Η ακριβή αληθινή αγάπη

Κατ' εμέ η αγάπη είναι τριών ειδών: η σαρκική αγάπη, η οποία είναι γεμάτη πνευματικά μικρόβια, η κοσμική αγάπη, η οποία είναι φαινομενική, τυπική, υποκριτική, δίχως βάθος, και η πνευματική αγάπη, η οποία είναι η αληθινή, η αγνή, η ακριβή αγάπη. Αυτή η αγάπη είναι αθάνατη: μένει «εις αιώνας αιώνων».

– Πώς θα καταλάβω, Γέροντα, αν έχω αληθινή αγάπη;

– Για να το καταλάβης, να εξετάσης αν αγαπάς όλους τους ανθρώπους εξίσου κι αν όλους τους ανθρώπους τους θεωρείς καλύτερους από σένα.

– Γέροντα, έχει ψυχρανθή η αγάπη μου για τον Θεό και για τον πλησίον.

– Σπείρε την λίγη αγάπη που σου έμεινε, για να φυτρώση αγάπη, να μεγαλώση, να καρπίση και να θερίσης αγάπη. Μετά θα σπείρης την περισσότερη αγάπη που θα θερίσης, και σιγά-σιγά θα γεμίση το αμπάρι σου και δεν θα έχης που

¹ Ενοικιστάσιο: Νομική διάταξη σύμφωνα με την οποία οι ενοικιαστές στέγης δικαιούνται παράταση της μισθώσεως.

² Βλ. Γρηγορίου μοναχού, μαθητού Αγ. Βασιλείου του Νέου, «Ο τελωνισμός των ψυχών κατά την ώρα του θανάτου: Τα είκοσι τρία βασικά τελώνια», Ι. Ησυχ. Αγ. Αθανασίου και Αγ. Νεομαρτύρων Ακυλίνης, Κυράννης και Αργυρής, Γαλήνη Όσσης Λαγκαδά.

να την βάλεις, γιατί, όσο σπέρνεις αγάπη, τόσο πιο πολύ αυξάνει. Ας πούμε, ένας γεωργός έχει ένα σακκουλάκι σπόρο και τον σπέρνει. Μετά μαζεύει τον καρπό και γεμίζει μία μεγάλη σακούλα. Αν σπείρη ύστερα τον καρπό που έχει στην σακούλα, θα γεμίσει ένα σακί. Και όταν μαζέψει πολύ σπόρο και τον σπείρη, θα γεμίσει ένα αμπάρι. Ενώ, αν κρατήσει τον σπόρο στο σακκουλάκι και δεν τον σπείρη, ο σπόρος θα σκουληκιάσει. Πρέπει να πετάξει τον σπόρο στην γή, για να φυτρώσει, να μεγαλώσει και να κάνει καρπό.

Έτσι, θέλω να πώ, γίνεται και με την αγάπη. Για να αυξηθεί η αγάπη, πρέπει να την δώσεις. Όποιος όμως δεν δίνει έστω και την λίγη αγάπη που έχει, είναι σαν να έχει ένα απλόχερο³ σπόρο, αλλά τον κρατάει και δεν τον σπέρνει. Αυτός είναι ο πονηρός δούλος που έκρυψε το τάλαντο⁴.

Ανάλογα με την αγάπη που θα προσφέρεις, θα έχεις να λάβεις. Αν δεν δώσεις αγάπη, δεν θα λάβεις αγάπη. Βλέπεις, η μάνα δίνει συνέχεια στα παιδιά της, αλλά και συνέχεια παίρνει από τα παιδιά της, και συνέχεια αυξάνει η αγάπη της. Όταν όμως ζητάμε την αγάπη των άλλων αποκλειστικά για τον εαυτό μας και θέλουμε όλοι να μας δίνουν και, όταν κάνουμε κάποιο καλό, σκεφτώμαστε την ανταπόδοση, δεν έχουμε ακριβή αλλά φθηνή αγάπη. Τότε αποξενωνόμαστε από τον Θεό και δεν λαμβάνουμε αγάπη ούτε από τον Θεό ούτε από τους ανθρώπους.

Όσοι έχουν κοσμική αγάπη μαλώνουν ποιός να αρπάξει περισσότερη αγάπη για τον εαυτό του. Όσοι όμως έχουν την πνευματική, την ακριβή, αγάπη, μαλώνουν ποιός να δώσει περισσότερη αγάπη στον άλλον. Αγαπούν, χωρίς να σκέφτονται αν τους αγαπούν ή δεν τους αγαπούν οι άλλοι, ούτε ζητούν από τους άλλους να τους αγαπούν. Θέλουν όλο να δίνουν και να δίνονται, χωρίς να θέλουν να τους δίνουν και να τους δίνονται. Αυτοί οι άνθρωποι αγαπιούνται απ' όλους, αλλά πιο πολύ από τον Θεό, με τον Οποίο και συγγενεύουν.

Αγάπη χωρίς αντιπαροχή! Να μην κάνουμε καλωσύνες, για να πάρουμε ευλογίες. Να καλλιεργήσουμε την αρχοντική, την ακριβή αγάπη, την οποία έχει ο Θεός, και όχι την φθηνή κοσμική αγάπη, η οποία έχει κάθε ανθρώπινη αδυναμία.

– Γέροντα, δυσκολεύομαι να δώσω την αγάπη μου εκεί που δεν θα την εκτιμήσουν.

– Δεν έχεις πραγματική αγάπη, γι' αυτό δυσκολεύεσαι. Όποιος έχει πραγματική αγάπη, δεν τον απασχολεί αν εκτιμήσουν την αγάπη του ή όχι. Την θυσία που κάνει για τον πλησίον του, επειδή την κάνει από καθαρή αγάπη, ούτε καν την θυμάται.

– Πώς μπορώ, Γέροντα, να ξεχνώ το καλό που κάνω;

– Ρίξ' το στο γιαλό... Έτσι θα το ξεχνάς. Αλλά και το κακό που σου κάνουν, κι αυτό να το ξεχνάς. Με αυτόν τον τρόπο θα συγκεντρώσεις έναν πλούτο πνευματικό, χωρίς καν να το αντιληφθείς.

Να βγάζουμε τον εαυτό μας από την αγάπη μας

– Γέροντα, ποιό είναι το μέτρο της αγάπης;

³ Απλόχερο: Όσο χωράει μία χούφτα.

⁴ Βλ. Ματθ. 25, 25.

– Το «αγαπάτε αλλήλους, καθώς εγώ ηγάπησα υμάς»⁵. Με αυτό ο Χριστός εννοεί ότι πρέπει πάντοτε να θυσιαζώμαστε για τους άλλους, όπως Εκείνος θυσιάσθηκε για μάς.

– Μπορεί, Γέροντα, μέσα στην θυσία να υπάρχει θέλημα;

– Ναί, μπορεί. Θυμάμαι – λαϊκός ήμουν ακόμη –, κάποιος Κονιτσιώτης αμέσως μετά την Ανάσταση έλεγε εις επήκοον πάντων: «Θα πάω πάνω στο μοναστήρι, στην Παναγία, να ανάψω τα καντήλια». Με τον τρόπο όμως που το έλεγε, έβλεπες ότι είχε υπερηφάνεια, θέλημα... Πήγαινε λοιπόν την νύχτα πάνω στο μοναστήρι, για να ανάψει τα καντήλια, δυο ώρες δρόμο να πάη και δυο να γυρίση. Και τί δρόμο; κακόδρομο! Και στο εκκλησάκι ήταν όλα εγκαταλελειμμένα, πεταμένα εδώ κι εκεί που να βρη καντηλήθρα και φιτίλι! Και τελικά, έκανε όλον αυτόν τον κόπο και όλα πήγαιναν χαμένα. Αν του έλεγε κανείς: «τώρα που θα πάς στο σπίτι, άναψε το καντήλι», μπορεί και να μην το άναβε! Αν ήθελε πραγματικά να κάνη θυσία, έπρεπε να πάη απλά, αθόρυβα, στο μοναστήρι και να ανάψει τα καντήλια.

– Δηλαδή, Γέροντα, μπορεί κάποιος να κάνη μια θυσία από υπερηφάνεια;

– Πώς δεν μπορεί; Μπορεί να θυσιάση, όπως λέει ο Απόστολος Παύλος, ακόμη και την ζωή του, και αγάπη να μην έχη⁶.

– Έχει αξία αυτή η θυσία;

– Δεν θυμάσαι τί λέει πάλι ο Απόστολος Παύλος; «Αγάπην δε μη έχων, ουδέν ειμι»⁷. Η θυσία, για να είναι κατά Θεόν, πρέπει να μην έχη ανθρώπινα στοιχεία, ιδιοτέλεια, υπερηφάνεια κ.λπ. Όταν θυσιάζεται κανείς ταπεινά, τότε έχει αγάπη και τότε συγκινεί τον Θεό. Όταν μιλάω για αγάπη, μιλάω για την αληθινή, την γνήσια αγάπη που έχει αρχοντιά. Γιατί μπορεί κανείς να αναπαύεται με τον λογισμό του ότι έχει αγάπη, επειδή τα δίνει όλα, και όμως αγάπη να μην έχη, επειδή μέσα στην αγάπη του αυτή έχει τον εαυτό του, επειδή δηλαδή αποβλέπει σε ατομικό του συμφέρον.

Για να είναι γνήσια η αγάπη μας, πρέπει να την εξαγνίσουμε, να βγάλουμε τον εαυτό μας από την αγάπη μας. Και όταν όλοι βγάζουν τον εαυτό τους από την αγάπη τους, τότε ο ένας είναι μέσα στον άλλον και όλοι είναι ένα και είναι πια ενωμένοι από την μία αγάπη του Χριστού. Και μέσα στον Χριστό είναι όλα τα προβλήματα λυμένα, διότι η αγάπη του Χριστού μας διαλύει όλα τα προβλήματα.

Αγάπη μητρική για όλους

– Γέροντα, πώς μπορεί να βάλη κανείς όλον τον κόσμο μέσα στην καρδιά του;

– Πώς μπορεί να αγκαλιάση όλον τον κόσμο, όταν τα χέρια του είναι μικρά;...

Για να βάλη κανείς όλον τον κόσμο στην καρδιά του, πρέπει να πλατύνη την καρδιά του.

– Πώς θα γίνη αυτό, Γέροντα;

– Με την αγάπη. Αλλά κι αυτό δεν φθάνει. Χρειάζεται μητρική αγάπη. Η μάνα αγαπάει τα παιδιά της περισσότερο από τον εαυτό της. Αυτήν την αγάπη αν αποκτήση κανείς, αγαπάει όχι μόνον όσους τον αγαπούν αλλά και εκείνους που τον

⁵ Βλ. *Ιω.* 13, 34 και 15, 12.

⁶ Βλ. *Α΄ Κορ.* 13, 3.

⁷ Βλ. *Α΄ Κορ.* 13, 2.

βλάπτουν, γιατί, όπως η μάνα όλα τα δικαιολογεί, έτσι και αυτός πάντα βρίσκει ελαφρυντικά για τους άλλους και ρίχνει το βάρος στον εαυτό του. Ακόμη και να τον κλέψουν, νιώθει τύψεις, αν πιάσουν τον κλέφτη και τον βάλουν στην φυλακή. «Εξαιτίας μου φυλακίστηκε, θα λείη. Αν έβρισκα τρόπο να του δώσω τα χρήματα που του χρειάζονταν, δεν θα έκλεβε και δεν θα ήταν τώρα στην φυλακή».

Η μητρική αγάπη όλα τα καλύπτει, όλα τα σβήνει. Αν ένα παιδί κάνει μια ζημιά ή φερθή άσχημα, η μάνα του αμέσως το συγχωρεί, γιατί είναι παιδί της. Έτσι και όταν αγαπάς τον πλησίον σου με αγάπη μητρική, δικαιολογείς τις αδυναμίες του και δεν βλέπεις τα σφάλματά του· κι αν τα δής, τα συγχωρείς. Τότε η καρδιά σου πλημμυρίζει από αγάπη, γιατί γίνεσαι μιμητής του Χριστού που μας ανέχεται όλους.

– Γέροντα, όλα τα αντιμετωπίζω με μια στενότητα· μήπως δεν έχω καρδιά;

– Εσύ δεν έχεις καρδιά; Ξέρεις τί καρδιά έχεις; Αλλά αφήνεις να την πνίγει η στενοκεφαλιά σου και ύστερα βασανίζεσαι. Όποιος έχει πλατειά καρδιά, όλα τα σηκώνει· ενώ ο στενόκαρδος από μια παρατήρηση ή από ένα δυσάρεστο γεγονός λυπάται πολύ· δεν το σηκώνει.

– Γιατί, Γέροντα;

– Γιατί τόσο σηκώνει η μπαταρία του.

– Τί να κάνω, Γέροντα, για να σηκώνη πιο πολύ η μπαταρία μου;

– Να δικαιολογής τις αταξίες και τις ελλείψεις των άλλων. Να τα αντιμετωπίζεις όλα πνευματικά, με πίστη και εμπιστοσύνη στον Θεό. Να σκέφτεσαι ότι βρίσκεσαι στα χέρια του Θεού και, αν δεν γίνεται κάτι όπως το θέλεις και το επιθυμείς, να το δέχεσαι με δοξολογία.

– Γέροντα, πώς θα πλατύνη η καρδιά μου;

– Για να πλατύνη η καρδιά σου, πρέπει να αφαιρέσης κάτι από μέσα της: να πετάξεις την φιλαυτία σου. Αν ξεραθή ο κισσός της φιλαυτίας και της στενής λογικής που σε πνίγει, θα αναπτυχθή ελεύθερα πια το πνευματικό σου δένδρο. Θα εύχωμαι γρήγορα να ελευθερωθή τελείως η καρδιά σου, για να αναπτυχθή και να πλατυνηθή. Αμήν.

Εγώ τώρα ξέρετε πώς νιώθω; Νιώθω τέτοια μητρική αγάπη, τέτοια στοργή και τρυφερότητα, που δεν είχα πρώτα⁸. Χωράει μέσα μου όλος ο κόσμος. Θέλω να αγκαλιάσω όλους τους ανθρώπους, για να τους βοηθήσω. Γιατί η αγάπη δεν μπορεί να μείνη κλεισμένη στην καρδιά. Όπως το γάλα μιας μητέρας που το παιδάκι της πέθανε, τρέχει και χύνεται, έτσι και η αγάπη θέλει να δοθή.

Η καρδιά δεν γερνάει ποτέ

⁸ Ο Γέροντας το 1981 είχε πεί: «Είναι δυνατό στον άνθρωπο να έχη μέσα του πάντα την φλόγα της θεϊκής αγάπης. Εγώ είχα συνέχεια αυτήν την ουράνια γλυκύτητα. Καιγόμωνα ολόκληρος και τα κόκκαλα γίνονταν σαν αναμμένες λαμπάδες. Όταν έπρεπε να κάνω κάτι ή να πάω κάπου, βίαζα τον εαυτό μου να βγώ απ' αυτήν την κατάσταση. Πολλές φορές από την γλυκύτητα αυτή την ουράνια έπεφτα κάτω. Τώρα μετατράπηκε αυτό σε πόνο για τον κόσμο. Πονάω για τον κόσμο και μέρα με την μέρα μεγαλώνει αυτός ο πόνος. Λειώνω κυριολεκτικά».

– Γέροντα, ο Αββάς Παμβώ λέει: «Ει έχεις καρδιάν, δύνασαι σωθῆναι»⁹. Τί εννοεί με το «ει έχεις καρδιάν»;

– Πολλά μπορεί να εννοή. Πρώτον· αν έχης καρδιά, ίσον αν αγαπάς τον Θεό. Δεύτερον· αν έχης καρδιά, ίσον αν έχης ευαισθησία και δεν είσαι αναίσθητος. Τρίτον· αν έχης καρδιά, ίσον αν έχης καλωσύνη. Τέταρτον· αν έχης καρδιά, ίσον αν έχης ανεκτικότητα. Πέμπτον· αν έχης καρδιά, ίσον αν έχης παλληκαριά. Όταν λέμε «καρδιά», δεν εννοούμε ένα κομμάτι σάρκα, αλλά την διάθεση για θυσία, την αρχοντική αγάπη.

Μεγάλο πράγμα η δύναμη της καρδιάς! Η καρδιά είναι σαν μια μπαταρία που συνέχεια φορτίζεται. Ούτε κουράζεται ούτε γερνάει· η δύναμή της δεν εξαντλείται ποτέ. Αλλά πρέπει να δουλεύουμε την καρδιά. Γιατί κι εγώ έχω καρδιά κι εσύ έχεις καρδιά, αλλά τί το θέλεις, αν δεν την δουλεύουμε; Αν δεν δουλεύη κανείς την καρδιά, μπορεί να είναι γίγαντας και να μην έχη κουράγιο να κάνη τίποτε. Και άλλος μπορεί να είναι τόσοσ δά, αλλά, επειδή ό,τι κάνει το κάνει με την καρδιά του, δεν κουράζεται καθόλου. Νά, βλέπω κι εδώ μια αδελφή που δεν έχει αντοχή, αλλά, επειδή βάζει καρδιά σε ό,τι κάνει, δεν νιώθει κούραση. Δεν κοιτάζει να ξεφύγη την δουλειά· κοιτάζει πώς θα αναπαύση τον άλλον. Το καθετί το κάνει με αγάπη, γιατί το πονάει και όχι για να την δούν οι άλλοι και να της πούν «μπράβο». Δεν έχει φιλαυτία, ανθρωπαρέσκεια, κινείται στην αφάνεια, οπότε δέχεται την θεία Χάρη και βοηθιέται από τον Θεό.

Όταν ένας άνθρωπος είναι ασθενικός ή έχη γεράσει και το σώμα του δεν μπορή να κοπιάση, αν έχη μάθει να δουλεύη την καρδιά, η καρδιά ζορίζει το σώμα, για να δουλέψη. Είναι σαν ένα παλιό αυτοκίνητο με ρόδες ξεφουσκωμένες, με άξονες χαλασμένους, που η μηχανή του όμως είναι γερή και το σπρώχνει και τρέχει. Ενώ ένας άνθρωπος νέος και γερός, αν δεν δουλεύη την καρδιά, είναι σαν ένα καινούργιο αυτοκίνητο που δεν έχει γερή μηχανή και δεν μπορεί να προχωρήση. Του φαίνεται βουνό να κάνη και τον πιο μικρό κόπο. Καμμιά φορά στο Καλύβι τυχαίνει να ξεχάση κανένα γεροντάκι την ομπρέλα του ή μια τσάντα και λέω σε κανένα νέο παιδί: «Άντε παλληκάρη, τρέχα λιγάκι να προλάβης το γεροντάκι». Μόλις τ' ακούη, αναστενάζει. «Δεν θα γυρίση πίσω, Πάτερ;», λέει. «Άντε, βρέ παλληκάρη, ξαναλέω, κάνε αγάπη». Πάλι αναστενάζει. Έ, αυτός μόνον που άκουσε: «τρέχα λιγάκι», κουράστηκε, πόσο μάλλον να πήγαινε!

Αν ο άνθρωπος δεν δουλεύη την καρδιά, δεν είναι ούτε σαν ζώο· άγαλμα γίνεται. Είναι άχρηστη η καρδιά του.

Η συνεργασία του νού και της καρδιάς

– Γέροντα, μερικές φορές με τον νού μου καταλαβαίνω ότι πρέπει να αγαπήσω τον άλλον, αλλά δεν νιώθω μέσα μου αγάπη.

– Σιγά-σιγά από τον νού θα πάη και στην καρδιά και θα νιώσης την αγάπη. Για να αγαπήσης τον άλλον, χρειάζεται να δουλέψη και η καρδιά· δεν αρκεί ο νούς. Με τον νού φθάνεις στο σημείο να πής: «Τώρα πρέπει αυτόν να τον ανεχθώ» ή «πρέπει να προσέξω να μην του πω αυτό, να μην του κάνω εκείνο» κ.λπ. Αυτό

⁹ Το Γεροντικόν, Αββάς Παμβώ ι', σ. 102.

σημαίνει ότι τον άλλον δεν τον αγαπάς. Τον βλέπεις σαν ξένο· δεν τον βλέπεις σαν αδελφό, για να τον πονέσης και να σκιρτήσει η καρδιά.

– Όταν, Γέροντα, υπάρχει απόσταση μεταξύ νού και καρδιάς, μπορεί με μια λογική τοποθέτηση που θα κάνω να ακολουθήσει η καρδιά τον νού;

– Πόσο απέχει η καρδιά από τον νού; Γιατί να υπάρχει απόσταση;

– Γιατί, ενώ με τον νού τοποθετούμαι σωστά, η καρδιά δεν μπορεί να ακολουθήσει, επειδή είναι κυριευμένη από τα πάθη.

– Καλή είναι η διάγνωση που κάνεις, αλλά δεν φθάνει· χρειάζεται και προσπάθεια για θεραπεία. Όλη την πνευματική δουλειά την κάνει ο νούς με την καρδιά. Ο νούς είναι ο πομπός και η καρδιά ο δέκτης. Όπου γυρίσει κανείς τον πομπό, σ' αυτήν την συχνότητα δουλεύει και ο δέκτης. Αν ο νούς δουλεύει κοσμικά, στέλνει κοσμικά τηλεγραφήματα στην καρδιά· αν δουλεύει πνευματικά, συγκινείται και πονάει η καρδιά πνευματικά. Πώς να φάς λ.χ. πολύ, όταν σκεφθής ότι αλλού οι άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα ή ότι οι Βεδουϊνοί τρώνε την κοπριά από τις καμήλες¹⁰;

– Πρόσεξα, Γέροντα, ότι εγώ δεν αγαπώ με την καρδιά, αλλά με το μυαλό. Πώς θα δουλέψει η καρδιά;

– Δεν ξέρεις; Τώρα οι γιατροί, για να δουλέψει η καρδιά, τρυπών το στήθος και βάζουν μέσα ...μπαταρία. Κι εμείς πρέπει να δουλεύουμε το μυαλό μας, για να τρυπήσει την καρδιά, να πάρη μπρός και να αρχίσει να δουλεύει.

– Πώς θα γίνη αυτό, Γέροντα;

– Αυτό κατ' εμέ γίνεται με τρεις τρόπους: Ή νιώθει κανείς πολλή ευγνωμοσύνη για τις ευεργεσίες του Θεού, οπότε λειώνει και δοξολογεί τον Θεό, ή νιώθει το βάρος των αμαρτιών του και ζητά με πόνο από τον Θεό συγχώρηση, ή έρχεται στην θέση του άλλου που έχει κάποια δυσκολία και τον πονάει φυσιολογικά.

– Γέροντα, εγώ φέρομαι αυθόρμητα, όπως νιώθω· αυτό είναι καλό;

– Κοίταξε, όταν υπάρχει στην καρδιά η καθαρή, η ολοκληρωμένη αγάπη προς τον Θεό, τότε κάθε αυθόρμητη εκδήλωση της καρδιάς είναι καθαρή. Όταν όμως δεν υπάρχει στην καρδιά η καθαρή αγάπη, τότε χρειάζεται φρένο στον αυθορμητισμό, γιατί αυτή η αυθόρμητη εκδήλωση είναι γεμάτη από κοσμικές τοξίνες.

– Τί θα με βοηθήσει, Γέροντα, να περιορίσω τον αυθορμητισμό μου;

– Εσύ δεν οδηγούσες αυτοκίνητο; φρένο δεν είχε; Για πές μου λοιπόν τώρα που είσαι... έξω φρενών, τί πρέπει να κάνης;

– Πρέπει να βάλω φρένο στην καρδιά.

– Ναί, πρέπει ο νούς να φρενάρη την καρδιά, γιατί, όταν προπορεύεται η καρδιά, χαλαμίζεται. Σ' εσένα ο Θεός έδωσε και πολύ μυαλό και πολλή καρδιά, αλλά δεν χρησιμοποιείς το μυαλό σου για φρένο στην καρδιά σου και την χαλαμίζεις. Να σκέφτεσαι πριν από την κάθε σου ενέργεια, για να δουλεύης την καρδιά που σου έδωσε ο Θεός σωστά, απλά και φιλότιμα.

«Εκ του υστερήματος...»¹¹

¹⁰ Ο Γέροντας αναφέρεται στην δεκαετία του 1960.

¹¹ Λουκ. 21, 4.

– Γέροντα, ο Απόστολος Παύλος λέει: «*Ιλαρόν δότην αγαπά ο Θεός*»¹². Εγώ πιέζω τον εαυτό μου, για να δώσω ή να κάνω κάποιο καλό.

– Είμαστε παιδιά του Θεού και είναι καθήκον μας να κάνουμε το καλό, γιατί ο Θεός είναι όλος αγάπη. Είδες η χήρα που φιλοξένησε τον Προφήτη Ηλία¹³; Ειδωλόλατρες ήταν, αλλά τί αγάπη είχε μέσα της! Όταν ο Προφήτης πήγε και της ζήτησε ψωμί, του είπε: «Έχουμε λίγο λάδι και αλεύρι αυτά θα φάω με τα παιδιά μου και μετά θα πεθάνουμε». Δεν του είπε: «Δεν έχουμε να σου δώσουμε». Και όταν ο Προφήτης, για να δοκιμάση την προαίρεσή της, της είπε να φτιάξη ψωμί πρώτα για εκείνον και μετά για τα παιδιά της, η καημένη αμέσως του έφτιαξε¹⁴. Αν δεν είχε μέσα της αγάπη, θα έβαζε λογισμούς. «Δεν φθάνει που του λέω ότι έχουμε λίγο, θα έλεγε, ζητάει να φτιάξω πρώτα για εκείνον!». Φάνηκε η προαίρεσή της, για να έχουμε εμείς παραδείγματα. Αλλά εμείς διαβάζουμε Αγία Γραφή, διαβάζουμε τόσα και τόσα, και τί κάνουμε;

Θυμάμαι, και στο Σινά τα Βεδουϊνάκια¹⁵ που δεν ήξεραν τίποτε από Ευαγγέλιο, αν τους έδινες κάτι, ακόμη και πολύ λίγο να ήταν, θα το μοιράζονταν μεταξύ τους και θα έπαιρναν όλα από λίγο. Και αν για το τελευταίο δεν έμενε τίποτε, θα του έδιναν τα άλλα από το δικό τους.

Όλα αυτά να τα παίρνετε σαν παράδειγμα και να εξετάζετε τον εαυτό σας, για να βλέπετε που βρίσκεσθε. Αν εργάζεται έτσι κανείς, ωφελείται όχι μόνον από τους Αγίους και από τους αγωνιστές, αλλά από όλους τους ανθρώπους. Σκέφτεται: «Αυτό το φιλότιμο το έχω εγώ; Πώς θα κριθώ;». Γιατί ο καθένας μας μόνος του θα κριθή από τον καλύτερό του.

Αξία έχει να δίνουμε από το υστέρημά μας, είτε πρόκειται για κάτι πνευματικό είτε για κάτι υλικό. Έχω, ας υποθέσουμε, τρία μαξιλάρια. Αν δώσω το ένα που μου περισσεύει, δεν έχει αξία. Ενώ, αν δώσω αυτό που χρησιμοποιώ για προσκέφαλο, αυτό έχει αξία, γιατί έχει θυσία. Γι' αυτό και ο Χριστός είπε για την χήρα: «*Η χήρα η πτωχή αύτη πλείον πάντων έβαλεν...*»¹⁶.

Ρίξτε το παλιό κατάστιχο μέσα στην φωτιά της αγάπης

– Γέροντα, δεν μπορώ να συγχωρήσω εύκολα τους άλλους.
– Εσύ δεν θέλεις να σε συγχωρή ο Χριστός;
– Πώς δεν θέλω, Γέροντα;
– Τότε, γιατί κι εσύ δεν συγχωρείς τους άλλους; Αυτό πρόσεξέ το πολύ, γιατί στενοχωρεί τον Χριστό. Είναι σαν να σου χάρισε δέκα χιλιάδες τάλαντα κι εσύ να μη

¹² Β' Κορ. 9, 7.

¹³ Ο Προφήτης Ηλίας εξαιτίας της ανομβρίας είχε καταφύγει στον χείμαρρο Χορράθ. Μόλις ξεράθηκε και αυτός ο χείμαρρος, ο Θεός τον έστειλε στα Σαρεπτά της Σιδωνίας, για να τον διατρέφει μία χήρα. (Βλ. Γ' Βασ. 17, 1-24).

¹⁴ Βλ. Γ' Βασ. 17, 12-13.

¹⁵ Ο Γέροντας αναφέρεται στην εποχή που έμεινε στο Σινά (1962-1964).

¹⁶ Λουκ. 21, 3.

θέλης να χαρίσης στον άλλον εκατό δηνάρια¹⁷. Να λές με τον λογισμό σου: «Πώς ο Χριστός που είναι αναμάρτητος με ανέχεται συνέχεια, και ανέχεται και συγχωρεί δισεκατομμύρια ανθρώπους, κι εγώ δεν συγχωρώ μια αδελφή;».

Μια μέρα ήρθε στο Καλύβι ένα παιδί που ήξερα ότι είχε παρεξηγηθή με κάποιον καί, ενώ εκείνος του ζητούσε να τον συγχωρέση, αυτό δεν τον συγχωρούσε. Κάποια στιγμή μου λέει: «Κάνε προσευχή, Γέροντα, να με συγχωρέση ο Θεός». «Θα κάνω προσευχή, του λέω, να μη σε συγχωρέση ο Θεός». Αλλά εκείνο πάλι μου είπε: «Θέλω, Γέροντα, να με συγχωρέση ο Θεός». «Αν δεν συγχωρέσης, ευλογημένη, εσύ τους άλλους, του είπα τότε, πώς θα σε συγχωρέση εσένα ο Θεός;».

Η δικαιοσύνη του Θεού είναι η αγάπη, η μακροθυμία· δεν έχει καμμιά σχέση με την ανθρώπινη δικαιοσύνη. Αυτήν την δικαιοσύνη του Θεού πρέπει να αποκτήσουμε. Μια νύχτα πήγε στο Κελλί του Παπα-Τύχωνα ένας κοσμικός να τον ληστεύη. Αφού βασάνισε αρκετά τον Γέροντα – του έσφιγγε τον λαιμό με ένα σχοινί – , είδε ότι δεν έχει χρήματα και ξεκίνησε να φύγει. Την ώρα που έφευγε, ο Παπα-Τύχων του είπε: «Θεός συγχωρέσοι, παιδί μου». Ο κακοποιός αυτός πήγε να ληστεύη και άλλον Γέροντα, αλλά εκεί τον έπιασε η αστυνομία και ομολόγησε μόνος του ότι είχε πάει και στον Παπα-Τύχωνα. Ο αστυνόμος έστειλε χωροφύλακα να πάρη τον Παπα-Τύχωνα για ανάκριση, αλλά ο Γέροντας δεν ήθελε να πάη. «Εγώ, παιδί μου, έλεγε, συγχώρεσα τον κλέφτη με όλη την καρδιά μου». Ο χωροφύλακας όμως δεν έδινε καθόλου σημασία στα λόγια του. «Άντε, γρήγορα, Γέροντα, του έλεγε! Εδώ δεν έχει "συγχώρησον" και "ευλόγησον"». Τελικά, επειδή ο Γέροντας έκλαιγε σαν μωρό παιδί, τον λυπήθηκε ο διοικητής και τον άφησε να γυρίση στο Κελλί του. Όταν μετά θυμόταν ο Γέροντας αυτό το περιστατικό, δεν μπορούσε να το χωρέση στο μυαλό του: «Πά-πά-πά, παιδί μου, έλεγε, αυτοί οι κοσμικοί άλλο τυπικό έχουν· δεν έχουν το "ευλόγησον" και το "Θεός συγχωρέσοι"»!

– Γέροντα, τί είναι η μνησικακία; Να θυμάσαι το κακό που σου έκαναν ή να αισθάνεσαι κακία για εκείνον που σου το έκανε;

– Αν θυμάσαι το κακό και λυπάσαι, όταν αυτός που σου το έκανε πάη καλά, ή χαίρεσαι, όταν δεν πάη καλά, αυτό είναι μνησικακία. Αν όμως, παρά το κακό που σου έκανε ο άλλος, χαίρεσαι με την προκοπή του, αυτό δεν είναι μνησικακία. Αυτά είναι τα κριτήρια, για να ελέγξης τον εαυτό σου σ' αυτό το θέμα.

Εγώ πάντως, ό,τι κακό κι αν μου κάνη ο άλλος, το ξεχνώ· ρίχνω το παλιό κατάστιχο μέσα στην φωτιά της αγάπης και καίγεται. Τότε με τον ανταρτοπόλεμο, το 1944, μια μέρα είχαν έρθει στο χωριό μας αντάρτες. Έκανε πολύ κρύο. Είπα: «Τί θα έχουν να φάνε; Θάναι νηστικοί. Ας τους πάω λίγο ψωμί». Όταν τους το πήγα, με πέρασαν για ύποπτο. Ούτε καν σκέφθηκα ότι στα βουνά κυνηγούσαν τα αδέρφια μου. Τί είπε ο Χριστός; «Ν' αγαπάτε τους εχθρούς σας και να κάνετε καλό σ' αυτούς που σάς μισούν»¹⁸.

Αγάπη με πόνο

¹⁷ Βλ. *Ματθ.* 18, 23-35. Η αξία των 10.000 ταλάντων ήταν επτά χιλιάδες φορές μεγαλύτερη από την αξία των 100 δηναρίων.

¹⁸ Βλ. *Ματθ.* 5, 44· *Λουκ.* 6, 27.

– Στο Καλύβι σας, Γέροντα, τί δυσκολίες έχετε! Έρχονται ψυχοπαθείς, ναρκομανείς...

– Εκεί όμως φαίνεται αν έχουμε πραγματική αγάπη. Στο πρόσωπο του αδελφού μας βλέπουμε τον Χριστό. Γιατί, ό,τι κάνουμε, για να αναπαύσουμε τον αδελφό μας, είναι σαν να το κάνουμε στον Ίδιο τον Χριστό. «Εφ' όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, είπε ο Χριστός, εμοί εποιήσατε»¹⁹.

Μια μέρα ήρθε στο Καλύβι ένα δαιμονισμένο παιδί με τον πατέρα του. Εκείνη την ώρα ήρθε και κάποιος γνωστός μου κι εγώ πήρα τον πατέρα παράμερα, για να του πω μερικά πράγματα, επειδή αυτός ήταν αιτία που είχε δαιμονισθή το παιδί. Το καημένο ήταν χάλια! Κοτζάμ παλληκάρι, έτρεχαν οι μύξες του... Όταν το είδε ο γνωστός μου, το πλησίασε, έβγαλε το μαντήλι του, του σκούπισε την μύτη και το ξαναέβαλε στην τσέπη του. Έβγαλε ύστερα τον σταυρό του – χρυσό σταυρό – και τον έβαλε στον λαιμό του παιδιού. Αλλά δεν ήταν τόσο αυτό, όσο με τί αγάπη, με τί στοργή σκούπισε το παιδί – να βλέπατε σε τί χάλια ήταν! Μου έκανε εντύπωση! Τον πόνεσε σαν αδελφό του· αν δεν τον ένιωθε αδελφό, θα το έκανε αυτό; Αν αγαπήσης τον άλλον σαν αδελφό, με το μαντήλι το δικό σου σκουπίζεις και την μύτη του και το ξαναβάζεις στην τσέπη σου! Αλλά, αν δεν τον νιώθεις αδελφό, είναι σαν ένα ξένο σώμα, γι' αυτό λίγο να σε αγγίξει, αμέσως τινάζεσαι· λίγο σάλιο να πέσει επάνω σου, θα πάς να πλυθής.

Αφού σ' εμάς ο Καλός Θεός έδωσε άφθονες δωρεές και δεν επέτρεψε να ταλαιπωρηθούμε, πρέπει να πονέσουμε για τον πλησίον μας που ταλαιπωρείται. Βλέπουμε λ.χ. έναν ανάπηρο. Εάν σκεφθούμε: «άν εγώ ήμουν ανάπηρος και δεν μπορούσα να περπατήσω, πώς θα ένιωθα;», θα τον πονέσουμε. Ή, αν ζητήση την βοήθειά μας κάποιος που έχει προβλήματα, αμέσως πρέπει να σκεφθούμε: «Αν είχα εγώ τα δικά του προβλήματα, δεν θα ήθελα να με βοηθήσουν;», κι έτσι θα τον πονέσουμε. Αλλά και δοκιμασίες να περνά κανείς, όταν έχη αγάπη αληθινή, με πόνο, τον δικό του πόνο τον ξεχνάει και πονάει για τον άλλον. Εγώ, όταν μου μιλάη ο άλλος για τον πόνο του, κι επάνω σε σπασμένα γυαλιά να κάθωμαι ή σε αγκάθια να πατάω, δεν καταλαβαίνω τίποτε.

– Γέροντα, ο Άγιος Μάρκος ο Ασκητής γράφει: «Ένα μόνον πάθος εμποδίζει να κάμωμεν το κατά δύναμιν καλόν, η αμέλεια. Το πάθος τούτο θεραπεύεται δια προσευχής και ελεημοσύνης»²⁰. Γιατί αναφέρει σ' αυτήν την περίπτωση την ελεημοσύνη;

– Γιατί η ελεημοσύνη, η καλωσύνη, μαλακώνει την καρδιά· ενεργεί όπως το λάδι στην σκουριασμένη κλειδαριά. Η σκληρή καρδιά μαλακώνει κοντά στις πληγωμένες ψυχές· γίνεται ευαίσθητη και ταπεινή. Ο Θεός δεν έκανε άνθρωπο σκληρό και άσπλαχνο, αλλά οι άνθρωποι δεν καλλιεργούν την ευσπλαχνία που τους έδωσε ο Θεός· δεν πονούν τον συνάνθρωπό τους και από την αμέλεια γίνονται σιγά-σιγά σκληροί.

– Γέροντα, τί βοηθάει να μαλακώση η καρδιά μας;

¹⁹ Ματθ. 25, 40.

²⁰ Του Οσίου και θεοφόρου Πατρός ημών Μάρκου του ασκητού, Τα 200 κεφάλαια περί πνευματικού νόμου, ξδ', εκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1974, σ. 21.

– Για να μαλακώσει η καρδιά μας, πρέπει να έρθουμε στην θέση όχι μόνον των άλλων ανθρώπων αλλά και των ζώων, ακόμη και του φιδιού. Να σκεφθούμε: «Θα μου άρεζε να ήμουν φίδι, να έβγαινα λίγο στην λιακάδα να ζεσταθώ και να ερχόταν ο άλλος να με χτυπήσει, να μου σπάσει το κεφάλι; Όχι». Τότε θα λυπηθούμε και θα αγαπήσουμε ακόμη και τα φίδια. Αν δεν έρχεται ο άνθρωπος στην θέση των άλλων, ακόμη και των ζώων και των εντόμων, δεν γίνεται «άνθρωπος».

Μέσα στον πόνο κρύβεται η περισσότερη αγάπη από την κανονική. Γιατί, όταν πονάς τον άλλον, τον αγαπάς λίγο παραπάνω. Αγάπη με πόνο είναι να σφίξεις στην αγκαλιά σου έναν αδελφό σου που έχει δαιμόνιο και το δαιμόνιο να φύγει. Γιατί η «σφιχτή» αγάπη, η πνευματική αγάπη με πόνο, δίνει παρηγοριά θεϊκή στα πλάσματα του Θεού, πνίγει δαίμονες, ελευθερώνει ψυχές και θεραπεύει τραύματα με το βάλαμο της αγάπης του Χριστού που χύνει.

Ο πνευματικός άνθρωπος είναι όλος ένας πόνος. Λειώνει από τον πόνο για τους άλλους, εύχεται, παρηγορεί. Και ενώ παίρνει τον πόνο των άλλων, είναι πάντα χαρούμενος, γιατί ο Χριστός του παίρνει τον πόνο και τον παρηγορεί πνευματικά.

Η αγάπη πληροφορεί

– Γέροντα, πώς θα δείξω αγάπη;

– Να δείξω αγάπη; Δεν το καταλαβαίνω. Αυτό είναι κάτι ψεύτικο, υποκριτικό.

Να υπάρχει η αγάπη μέσα μας και να μας προδώσει, ναί. Η αληθινή αγάπη πληροφορεί τον άλλον χωρίς εξωτερικές εκδηλώσεις. Αγάπη είναι να ακούσης με πόνο την στενοχώρια του άλλου. Αγάπη είναι κι ένα βλέμμα πονεμένο κι ένας λόγος που θα πής με πόνο στον άλλον, όταν αντιμετωπίσει κάποια δυσκολία. Αγάπη είναι να συμμερισθής την λύπη του, να τον αναπαύσεις στην δυσκολία του. Αγάπη είναι να σηκώσεις έναν βαρύ λόγο που θα σου πη. Όλα αυτά βοηθούν περισσότερο από τα πολλά λόγια και τις εξωτερικές εκδηλώσεις.

Όταν πονάς εσωτερικά για τον άλλον, ο Θεός τον πληροφορεί για την αγάπη σου και την καταλαβαίνει χωρίς εξωτερικές εκδηλώσεις. Όπως και όταν δεν εκδηλώνεται η κακία μας, αλλά είναι εσωτερική, πάλι ο άλλος την καταλαβαίνει. Βλέπεις, και ο διάβολος, όταν παρουσιάζεται ως «άγγελος φωτός»²¹, φέρνει ταραχή, ενώ ο Άγγελος ο πραγματικός φέρνει μια απαλή ανέκφραστη αγαλλίαση.

– Τί είναι αυτό, Γέροντα, που με εμποδίζει να πληροφορούμαι την αγάπη των άλλων;

– Μήπως δεν έχεις καλλιεργήσει την αγάπη; Όποιος αγαπάει, πληροφορείται και την αγάπη του άλλου, αλλά και πληροφορεί τον άλλον για την αγάπη του.

Καταλαβαίνει ο άλλος αν υποκρίνεσαι ή αν τον αγαπάς πραγματικά, γιατί πάει σαν τηλεγράφημα η αγάπη. Αν κάνουμε λ.χ. μια επίσκεψη σε ένα ορφανοτροφείο, τα παιδιά αμέσως θα καταλάβουν με τί διάθεση πήγαμε. Είχαν έρθει μια φορά στο Καλύβι να ζητήσουν την γνώμη μου κάποιοι που ήθελαν να κάνουν ένα ίδρυμα για εγκαταλελειμμένα παιδιά. «Το κυριότερο από όλα, τους είπα, είναι να πονέσετε τα παιδιά αυτά σαν παιδιά σας και ακόμη περισσότερο. Αυτό είναι που θα πληροφορήσει τα παιδιά για την αγάπη σας. Αν δεν τα πονάτε, μην ξεκινάτε να

²¹ Βλ. Β΄ Κορ. 11, 14.

κάνετε τίποτε». Τότε ένας γιατρός, πολύ ευλαβής, είπε: «Έχεις δίκαιο, Πάτερ. Κάποτε μια συντροφιά είχαμε επισκεφθή για πρώτη φορά ένα ορφανοτροφείο και τα παιδιά κατάλαβαν την διάθεση του καθενός. "Ο κύριος τάδε, είπαν, είναι περαστικός· ο κύριος τάδε ήρθε να περάση την ώρα του μαζί μας· ο κύριος τάδε μας αγαπάει πραγματικά"». Βλέπετε πώς πληροφορεί η αγάπη;

Η αγάπη καταργεί τις αποστάσεις

- Γέροντα, πώς επικοινωνούν πνευματικά από μακριά οι άνθρωποι;
- Γράφουν κανένα γράμμα ή με ασύρματο ή με σήματα μόρς!...
- Δηλαδή, Γέροντα;

- Για να υπάρξει πνευματική επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, πρέπει να εργάζονται στην ίδια συχνότητα. Αυτό δεν μπορούν να το πιάσουν οι επιστήμονες. Θυμάσαι εκείνο το περιστατικό που αναφέρω στους «Αγιορείτες Πατέρες»²²; Μια μέρα ένας μοναχός θα πήγαινε να επισκεφθή έναν Πατέρα στην Καψάλα και σκεφτόταν: «Τί να του πάω για ευλογία;». Οικονόμησε λοιπόν δύο ψάρια και τα καθάριζε, για να του τα πάη. Εν τω μεταξύ, ο άλλος είχε λάβει πληροφορία από τον Θεό για την επίσκεψη του αδελφού και σκεφτόταν: «Τώρα που θα 'ρθή, τί να τον φιλέψω;». Την ώρα λοιπόν που ο αδελφός καθάριζε τα ψάρια, ένας κόρακας ήρθε ξαφνικά, του πήρε το ένα ψάρι και το πήγε στον άλλον στην Καψάλα – απόσταση πεντέμισι ώρες. Το καταλαβαίνετε; Ο ένας σκεφτόταν πώς να αναπαύση τον άλλον και ο κόρακας μετά έκανε τον ενδιάμεσο!

Όταν ο άνθρωπος έχη την Αγάπη, τον Χριστό, και βουβός να είναι, μπορεί να συνεννοηθή με όλα τα δισεκατομμύρια των λαών και με την κάθε ηλικία των ανθρώπων, που έχει και αυτή την δική της γλώσσα. Βάλε δύο ανθρώπους που δεν έχουν αγάπη μεταξύ τους να καθήσουν ο ένας δίπλα στον άλλον και να μη μιλούν. Βάλε και δύο άλλους που έχουν αγάπη μεταξύ τους να καθήσουν ο ένας δίπλα στον άλλον και να μη μιλούν και αυτοί. Πώς θα νιώθουν οι μεν και πώς θα νιώθουν οι δέ; Και οι πρώτοι δεν θα μιλούν και οι δεύτεροι δεν θα μιλούν. Όμως οι δεύτεροι και με την σιωπή θα «μιλούν», γιατί θα υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους. Αντίθετα οι πρώτοι δεν θα μπορούν να επικοινωνήσουν, γιατί ανάμεσά τους θα υπάρχει μόνωση. Όταν δεν υπάρχει αγάπη, μπορεί δύο άνθρωποι να βρίσκονται κοντά, αλλά να είναι μακριά ο ένας από τον άλλον.

- Γέροντα, στενοχωριέμαι που ήρθε η ημέρα να φύγετε πάλι από κοντά μας.

- Στην πνευματική ζωή δεν υπάρχει «κοντά» και «μακριά». Την αγάπη του Χριστού δεν την χωρίζουν αποστάσεις, γιατί ο Χριστός με την αγάπη Του καταργεί τις αποστάσεις. Επομένως, είτε κοντά είτε μακριά βρίσκεται κανείς, νιώθει πάντα κοντά, όταν είναι κοντά στον Χριστό και συνδέεται με τον άλλον αδελφικά με αγάπη Χριστού.

Δοξολογώ τον Θεό που η αγάπη μου είναι τέτοιου είδους, πνευματική, αγγελική, οπότε οι αποστάσεις καταργούνται και η επαφή θα υπάρχει μαζί σας και σ'

²² Βλ. Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Αγιορείται Πατέρες και Αγιορείτικα*, σ. 9-10.

αυτήν την ζωή από μακριά και στην άλλη που είναι ακόμη πιο μακριά, γιατί και εκείνη η απόσταση θα είναι πολύ κοντινή, αφού μας ενώνει η Αγάπη, ο Χριστός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η αγάπη για όλη την κτίση

Η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα πριν και μετά την πτώση

– Γέροντα, δώστε μου μια ευχή για τα Χριστούγεννα.

– Εύχομαι ο Χριστός και η Παναγία να σε έχουν κοντά τους σαν το αρνάκι που είναι δίπλα στην φάτνη. Νομίζω, περνάει καλά, όπως και το βοϊδάκι και το γαϊδουράκι που ζεσταίνουν τον Χριστό στην φάτνη... «Εγνώ βούς τον κτησάμενον και όνος την φάτνην του κυρίου αυτού»¹, λέει ο Προφήτης Ησαΐας. Γνώρισε δηλαδή το βοϊδάκι το αφεντικό του και το γαϊδουράκι την φάτνη του Κυρίου του. Γνώρισαν τί ήταν μέσα στην φάτνη και με τα χνώτα τους το ζέσταιναν! Κατάλαβαν τον Δημιουργό τους! Αλλά και το γαϊδουράκι, τί μεγάλη του τιμή να πάη τον Χριστό μετά στην Αίγυπτο! Οι άρχοντες είχαν άρματα χρυσοκέντητα, και ο Χριστός τί χρησιμοποίησε! Τί καλά να ήμουν αυτό το γαϊδουράκι!

Μέσα στον Παράδεισο τα ζώα αισθάνονταν την ευωδία της Χάριτος και αναγνώριζαν τον Αδάμ για αφέντη τους². Μετά την παράβαση όμως βγήκαν και αυτά από τον Παράδεισο, χωρίς να φταίνε, και δεν αναγνώριζαν τον Αδάμ για αφεντικό τους, αλλά ορμούσαν να τον ξεσχίσουν. Ήταν σαν να του έλεγαν: «Είσαι κακός· δεν είσαι αφεντικό μας».

Τώρα, όταν ο άνθρωπος με την τήρηση των εντολών του Θεού πλησιάζει ξανά στον Θεό, ντύνεται και πάλι την θεία Χάρη, οπότε επανέρχεται στην κατάσταση που είχε προ της πτώσεως και τα ζώα τον αναγνωρίζουν για αφεντικό τους. Τότε κινείται άφοβα ανάμεσα στα άγρια ζώα, τα οποία παύουν πια να είναι άγρια, αφού το αφεντικό τους έχει ημερέψει.

Τα ζώα διαισθάνονται την αγάπη του ανθρώπου

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ λέει: «Καρδιά ελεήμων είναι καύσις καρδιάς υπέρ πάσης της κτίσεως...»³.

– Ναι, έτσι είναι· «καύσις καρδιάς»⁴ και υπέρ των ζώων, αλλά και υπέρ των δαιμόνων ακόμη. Ο πνευματικός άνθρωπος δίνει την αγάπη του πρώτα στον Θεό, έπειτα στους ανθρώπους, και την υπερχείλιση της αγάπης του την δίνει στα ζώα και σε όλη την κτίση. Αυτή η θείκη αγάπη πληροφορεί και τα ζώα, τα οποία καταλαβαίνουν τον άνθρωπο που τα αγαπάει και τα πονάει και τον πλησιάζουν, χωρίς να φοβούνται. Ακόμη και τα άγρια ζώα μπορούν να διακρίνουν έναν άνθρωπο που τα αγαπάει από έναν κυνηγό που θέλει να τα σκοτώσει. Τον κυνηγό τον αποφεύγουν, τον άνθρωπο που τα αγαπάει τον πλησιάζουν. Νόμιζα ότι δεν συμβαίνει το ίδιο και με τα φίδια, γιατί το φίδι είναι το μόνο ζώο που δεν αγαπιέται από τους ανθρώπους. Διαπίστωσα όμως αργότερα ότι και τα φίδια διαισθάνονται την αγάπη του ανθρώπου και πιάνουν φιλία μαζί του. Αν ο άνθρωπος έρθει στην θέση του

¹ Ησ. 1, 3.

² Βλ. Γέν. 1, 28.

³ Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος ΠΑ΄, σ. 270.

⁴ Ο.π.

φιδιού και το πονέση, το φίδι αμέσως το καταλαβαίνει και τον πλησιάζει σαν φίλος. Είναι σαν να λέη: «Δόξα σοι ο Θεός, βρήκα κι εγώ επιτέλους έναν φίλο»!

– Είναι, Γέροντα, το ένστικτο που έχουν;

– Ο Θεός, για να εξυπηρετούνται, έχει δώσει και σ' αυτά ό,τι χρειάζονται τους έδωσε την διαίσθηση. Μετά την πτώση ο άνθρωπος στερήθηκε το υπερφυσικό, αλλά του έμεινε ο νούς, η λογική. Π.χ. οι άνθρωποι βλέπουν κάπου πλατάνια και καταλαβαίνουν ότι εκεί υπάρχει και νερό· ψάχνουν και το βρίσκουν. Ενώ τα ζώα το πληροφορούνται σαν να έχουν ραντάρ. Η καμήλα, όταν είναι στην έρημο και διψάη, τρέχει μόνη της προς το μέρος που υπάρχει νερό και ο καμηλιέρης την ακολουθεί. Είναι σαν να παίρνη τηλεγράφημα.

Τα ζώα ζητούν βοήθεια από τον άνθρωπο

Τα καημένα τα ζώα θεό έχουν τον άνθρωπο. Όπως εμείς ζητούμε βοήθεια από τον Θεό, έτσι και αυτά ζητούν βοήθεια από τον άνθρωπο.

Στο Άγιον Όρος άκουγα για τον Γερο-Θεοφύλακτο από την Σκήτη του Αγίου Βασιλείου ότι είχε μεγάλη φιλία με τα άγρια ζώα. Αυτά διαισθάνονταν την αγάπη του και πήγαιναν στην Καλύβη του, όταν είχαν καμμιά ανάγκη. Κάποτε μάλιστα ένα ζαρκαδι που είχε σπάσει το πόδι του πήγε έξω από το Κελλί του και βέλαζε θλιμμένα. Βγήκε ο γέροντας και το είδε να τεντώνη το σπασμένο του ποδαράκι σαν να του το έδειχνε. Εκείνος του έφερε λίγο παξιμάδι να φάη και πήρε δύο ξυλάκια, με τα οποία έδεσε σταθερά το πόδι του. Μετά είπε στο ζαρκαδάκι: «Πήγαινε τώρα στο καλό και μετά από μια εβδομάδα να ξαναπεράσης να το δώ». Ο καλός Γέροντας συνεννοήθηκε με το ζώο σαν γιατρός με πονεμένο άνθρωπο, επειδή είχε γίνει άνθρωπος του Θεού!

– Γέροντα, μου κάνει εντύπωση πώς ο Όσιος Γεράσιμος δεν φοβήθηκε καθόλου το λιοντάρι που τον πλησίασε, για να του βγάλη το αγκάθι⁵.

– Έ, Άγιος ήταν, αλλά και τα ζώα ποτέ δεν κάνουν κακό στον άνθρωπο, όταν βρίσκονται σε ανάγκη. Μια φορά, τότε που ήμουν με την κήλη⁶, κάποιοι εργάτες κουβαλούσαν ξύλα με τα ζώα εκεί στην περιοχή του Καλυβιού. Βλέπω σε μια στιγμή ένα ζώο να πέφτη, το καημένο, κάτω και το σαμάρι με τα ξύλα να πέφτη από πάνω του. Διπλώθηκαν τα πόδια του και δεν μπορούσε να τα ισιώση. Εγώ ξέχασα ότι είχα κήλη, ξέχασα ότι δυσκολευόμουν ακόμη και να περπατήσω. Τρέχω, πετάω τα ξύλα. Πάω να σηκώσω το σαμάρι, δεν μπορούσα. Δίνω μιά, τραβάω τα σχοινιά και ελευθέρωσα το ζώο. Οπότε ένας Πατέρας που ήταν εκεί κοντά φώναξε: «Πρόσεχε, έχεις κήλη, θα πάθης καμμιά ζημιά». Τότε θυμήθηκα ότι είχα κήλη. «Καλά, του λέω, εγώ έχω κήλη· εσύ που δεν έχεις κήλη, γιατί δεν έτρεξες;». «Φοβήθηκα μήπως με

⁵ Ο βίος του Οσίου Γερασίμου του Ιορδανίτου είναι συνδεδεμένος με ένα λιοντάρι που παρουσιάστηκε μπροστά του στην όχθη του Ιορδάνου και ωρυόταν από τον πόνο, γιατί είχε μπη στο πόδι του ένα μυτερό καλάμι. Ο Όσιος συμπόνεσε το ζώο και του έβγαλε το καλάμι. Από τότε το λιοντάρι ακολουθούσε τον Όσιο «ως γνήσιος μαθητής» του. (Βλ. Ιωάννου Μόσχου, *Πνευματικός Λειμών*, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών, τόμος 2, εκδ. «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1987, σ. 204-207).

⁶ Το 1987.

κλωστήση», μου λέει. «Ευλογημένη, του λέω, το ζώο, και λύκος να είναι, όταν το καημένο βρίσκεται σε ανάγκη, ζητάει βοήθεια και δεν κάνει κακό στον άνθρωπο».

Αλλά κι αν πεινούν κι αν διψούν τα ζώα, στον άνθρωπο καταφεύγουν, γιατί ο άνθρωπος είναι το αφεντικό τους. Θυμάμαι, στο Καλύβι του Τιμίου Σταυρού⁷, ένα καλοκαίρι, μια οχιά κατέβηκε από την λαμαρίνα της σκεπής και κουλουριάστηκε μπροστά μου. Σήκωνε το κεφάλι της ψηλά, έβγαζε την γλώσσα της και σφύριζε. Διψούσε πολύ – είχε καή από τον πολύ καύσωνα – και με απειλούσε. Ζητούσε νερό, αλλά με επιτακτικό τρόπο, λές και ήμουν υποχρεωμένος να πάω να της φέρω νερό. «Βρέ, της λέω, εσύ, έτσι που κάνεις, δεν συγκινείς τον άλλον!». Της έβαλα μετά νεράκι και ήπια. Ενώ τα τσακάλια πολύ με συγκινούν, γιατί, όταν πεινούν, κλαίνε σαν μωρά παιδιά. Να δήτε τί έχω πάθει και με τα γατάκια τώρα στο Καλύβι⁸. Πρόσεξαν πώς, κάθε φορά που χτυπούσε το καμπανάκι, έβγαινα έξω, και τότε-τότε τους έρριχνα κάτι να φάνε. Όταν λοιπόν πεινούν, τραβούν το σχοινί και χτυπάει το καμπανάκι. Βγαίνω και βλέπω να χτυπούν αυτά το καμπανάκι και τα ταΐζω. Πώς τα έχει κάνει όλα ο Θεός!

– Έρχονται, Γέροντα, ζώα στο Καλύβι σας;

– Πώς δεν έρχονται! Έρχονται τσακάλια, αγριόχοιροι... Έρχεται που και που και μια μικρή αλεπού. Όταν φεύγουν οι γάτες, έρχεται η αλεπουδίτσα. Οι αγριόχοιροι, το καλοκαίρι, δεν εμφανίζονται, επειδή φοβούνται τους κυνηγούς: τότε μόνο φίδια εμφανίζονται, γιατί τα φοβούνται οι άνθρωποι.

Έρχονται και πουλιά, κοπάδια, μικρά-μεγάλα. Τους βάζω βρεγμένο παξιμάδι και τρώνε. Το ινδοκάρυδο από τα λουκούμια το κρατώ ξεχωριστά για κάτι πουλιά που φέρνουν την άνοιξη. Τα καημένα κελαηδούν ανοιξιάτικα ακόμη από τον χειμώνα με τα χιόνια. Φέρνουν παρηγοριά δηλαδή. Αυτά πεθαίνουν για το ινδοκάρυδο!

– Γέροντα, στο Σινά, εκεί που μένατε, είχε ζώα;

– Στο Σινά, επειδή ήταν έρημος, πλησίαζαν πιο πολύ τα άγρια ζώα, καθώς και τα πουλιά. Είχε και πέρδικες, είχε και ορτύκια, σαν αυτά που έτρωγαν οι Εβραίοι στην έρημο⁹. Είχε και κάτι όμορφα ποντίκια, σαν χελωνάκια, χωρίς ουρά, που είχαν επάνω στην ράχη τους ένα τρίχωμα σαν βούρτσα! Τα τσίτσα όλα, τις πέρδικες, τα ορτύκια, τα ποντίκια! Έβαζα ό,τι είχα ξεχωριστά πάνω στις πλάκες, γιατί μάλωναν! Πήγαινε το πουλάκι να φάη, πήγαινε και το ποντίκι, οπότε σηκωνόταν το πουλάκι να φύγει.

Τα πουλιά, όπου πήγαινα, με ακολουθούσαν. Όταν ανέβαινα πάνω στα βράχια και άρχιζα να ψάλλω, μαζεύονταν εκεί και στο τέλος τους έρριχνα λίγο ρύζι. Άμα ήθελα ησυχία, δεν έπρεπε να ψάλλω καθόλου, γιατί μαζεύονταν όλα γύρω μου! Θυμάμαι μια φορά που πιάστηκε η μέση μου και έμεινα μερικές μέρες ξαπλωμένος, ένα πουλάκι, το καημένο, μπήκε μέσα στο κελλί μου και ήρθε πάνω στο στήθος μου. Στάθηκε εκεί, με κοιτούσε στο πρόσωπο και κελαηδούσε, ώρες, πολύ γλυκά. Μου έκανε εντύπωση!

Να παραδειγματιζώμαστε από τα ζώα

⁷ Την περίοδο 1968-1979.

⁸ Στο Καλύβι «Παναγούδα».

⁹ Βλ. Εξ. 16, 13· Αριθμ. 11, 31-32.

– Γέροντα, τί είναι αυτό το βουητό που ακούγεται;

– Ένα μελίτσι εγκαταστάθηκε στο παράθυρό μου¹⁰ και τώρα εργάζεται εντατικά. Τί τραβάω το βράδυ με τις φωνές τους! Ελάτε να σάς δείξω την κυψέλη μου. Να δήτε με τί αρχιτεκτονική εργάζονται οι μέλισσες, ενώ δεν έχουν ούτε αρχιτέκτονα ούτε εργολάβο! Εύχομαι να δουλέψετε και εσείς σωστά, πνευματικά, να φτιάξετε πνευματική κυψέλη, να βγάξη μέλι πνευματικό, να έρχονται οι λαϊκοί να τρώνε και να γλυκαίνονται πνευματικά.

– Τί σημαίνει, Γέροντα, αυτό που λέει ο Ψαλμωδός: «Ανθρώπους και κτήνη σώσεις, Κύριε»¹¹;

– Εννοεί ότι ο Θεός βοηθάει και τα ζώα. Πόσοι Άγιοι είναι προστάτες των ζώων! Αλλά και τί τραβάνε τα καημένα! Εμείς ούτε μια εβδομάδα δεν θα μπορούσαμε να κάνουμε την υπακοή που κάνουν αυτά στον άνθρωπο. Αν τα ταΐσουν, τα τάισαν διαφορετικά μένουν νηστικά. Αν δεν κάνουν αυτό που θέλει το αφεντικό τους, τα χτυπούν. Και τί κόπο κάνουν, χωρίς να περιμένουν κανέναν μισθό. Εμείς ένα «Κύριε ελέησον» να πούμε, Παράδεισο έχουμε να λάβουμε. Μικρό πράγμα είναι αυτό; Μας πέρασαν επομένως και στην ακτημοσύνη και στην υπομονή και στην υπακοή.

Όλα να τα παρακολουθήτε, γιατί όλα βοηθούν. Παρατηρώ τα μυρμηγκία πόσο φιλότιμα εργάζονται, χωρίς να έχουν επιστάτη. Εγώ δεν βρήκα σε κανέναν άνθρωπο την λεπτότητα που είδα στα μυρμηγκία. Τα νέα μυρμηγκάκια πάνε και κουβαλούν στην φωλιά ξυλάκια και ένα σωρό άλλα άχρηστα πράγματα, επειδή ακόμη δεν ξέρουν τί πρέπει να φέρουν. Τα παλιά μυρμηγκία τα αφήνουν να τα κουβαλήσουν, χωρίς να τους κόβουν την προθυμία, και μετά τα βγάζουν έξω από την φωλιά. Ύστερα, σιγά-σιγά τα νέα βλέπουν τί κουβαλούν τα παλιά και μαθαίνουν τί πρέπει να φέρουν. Αν ήμασταν εμείς, θα λέγαμε: «Έλα εδώ εσύ, τί είναι αυτά που κουβαλάς; Πέταξέ τα γρήγορα έξω!».

Τα ζώα τα έκανε ο Θεός, για να εξυπηρετήται ο άνθρωπος, αλλά και για να παραδειγματίζεται. Ο άνθρωπος, αν είναι άνθρωπος, από όλα ωφελείται.

Ο Όλετ, το φιλότιμο πουλί

Στο τελευταίο σας γράμμα¹² μου είχατε στείλει μια εικόνα με τον Αδάμ και τα ζώα στον Παράδεισο. Σκέφθηκα λοιπόν να σάς στείλω κι εγώ με την σειρά μου ζωγραφισμένο ένα πουλί, τον πιο στενό μου φίλο, γιατί, αν σάς έστελνα ζωγραφισμένο ένα φίδι, νομίζω, θα σάς έπιανε φόβος. Τον έχω ονομάσει Όλετ, που σημαίνει στα αραβικά «παιδί»¹³. Μένει στο ραχώνι¹⁴, πεντακόσια μέτρα μακριά από το

¹⁰ Το μελίτσι είχε μπη από τις τρύπες του κλειστού παντζουριού και είχε φτιάξει την κυψέλη του ανάμεσα στο κλειστό παντζούρι και στο τζάμι. Ο Γέροντας είχε συνέχεια κλειστό αυτό το παράθυρο του κελλιού του και τραβηγμένη την κουρτίνα. (Συνέβη στο Ησυχαστήριο τον Ιούνιο του 1993).

¹¹ Ψαλμ. 35, 7.

¹² Το γράμμα το είχαν στείλει στον Γέροντα αδελφές του Ησυχαστηρίου την άνοιξη του 1975.

¹³ Το πουλί αυτό ήταν ένας κοκκινολαίμης.

¹⁴ Ραχώνι: Λόφος, βουναλάκι.

Καλύβι μου¹⁵. Κάθε μεσημέρι του πηγαίνω καλούδια και φιλεύματα. Μόλις του δίνω κάτι να φάη, παίρνει λίγο και φεύγει. Εγώ το φωνάζω να έρθη, αλλά αυτό φεύγει και σε λίγο έρχεται κρυφά από πίσω και κρύβεται κάτω από την ζακέτα μου. Όταν πάω να φύγω, με ξεπροβοδίζει σε απόσταση εκατό μέτρων περίπου, κι εγώ, για να μη συνεχίση να έρχεται από πίσω μου και κουρασθή, του αφήνω κανένα ψίχουλο, για να απασχοληθή, και φεύγω γρήγορα, για να με χάση.

Τώρα τελευταία άφησε την άσκηση και ζητάει καλοπέραση!... Ούτε σπασμένο ρύζι τρώει ούτε βρεγμένο παξιμάδι, αλλά μόνο σκουληκάκια, που θέλει να τα βάζω στο... πιάτο – στην χούφτα μου – και να ανεβαίνει εκεί να τρώη. Πρόοδος!

Είναι μέρες που πανηγυρίζω με τον Όλετ και την συντροφιά του. Μπορεί να πη κανείς: «Γιατί κάνεις εξαιρέσεις στον Όλετ; Γιατί δεν κάνεις το ίδιο και με τα άλλα πουλιά;». Απαντώ: «Όταν φωνάζω τον Όλετ να έρθη, φέρνει μαζί του και άλλα πουλιά, φίλους του, τα οποία τρέχουν αμέσως στο φαΐ, ενώ ο Όλετ έρχεται από υπακοή και από αγάπη. Ακόμη και όταν είναι νηστικός, κάθετα αρκετή ώρα μαζί μου και ξεχνάει το φαγητό· εγώ του το θυμίζω. Και τώρα που καλωσύνεψε ο καιρός και βρίσκει ζουζούνια να φάη, όταν το φωνάζω, πάλι έρχεται, για την υπακοή, ενώ είναι χορτάτο και δεν το αναγκάζει η πείνα. Έ, πώς να μην το χαίρεσαι περισσότερο από τα άλλα πουλιά αυτό το φιλότιμο πουλάκι;».

Πολλές φορές μου έρχεται από την πολλή μου αγάπη να το σφίξω μέσα στην χούφτα μου, αλλά φοβάμαι μήπως κάνω σαν την μαϊμού που από αγάπη σφίγγει τα παιδιά της και τελικά τα πνίγει. Γι' αυτό σφίγγω την καρδιά μου και το χαίρομαι από μακριά, για να μην το βλάψω¹⁶.

Μια μέρα άργησα να πάω στο ραχώνι και ο Όλετ, επειδή φυσούσε πολύ, είχε λουφάξει από νωρίς. Άφησα το φαγητό του και έφυγα, χωρίς να τον δώ. Την άλλη μέρα ξεκίνησα να πάω πολύ νωρίς, γιατί ανησύχησα μήπως το έφαγε κανένα γεράκι. Αυτό, όταν είδε το πρωί το φαγητό που του είχα αφήσει αποβραδís, «τό πείραξε ο λογισμός» και κατέβηκε στα μισά του δρόμου και με περίμενε. Όταν με είδε, έκανε σαν τρελλό από την χαρά του. Του έδινα να φάη, αλλά αυτό περισσότερο ήθελε συντροφιά παρά φαγητό. Το θαυμάζω για την άσκησή του και για την αγάπη που έχει, καθώς και για την ευγνωμοσύνη του. Εύχεσθε να μιμηθώ τις αρετές του.

Πιστεύω να μην έχετε παράπονο· σάς τα είπα όλα, χωρίς να πάρω την συγκατάθεση του Όλετ. Ελπίζω να μην τον στενοχωρήσω, μια που δεν θα γίνουν γνωστά έξω... Έχετε τους χαιρετισμούς τους δικούς του και τους δικούς μου τους πολλούς.

Στο Καλύβι μου όχι μόνον τα πετούμενα πουλάκια αλλά όλα τα ζώα που έρχονται εκεί – τσακάλια, λαγοί, νυφίτσες, χελώνες, σαύρες, φίδια – χορταίνουν από την υπερχειλίση της αγάπης μου και χορταίνω κι εγώ, όταν χορταίνουν αυτά, και όλοι

¹⁵ Το Καλύβι του Τιμίου Σταυρού.

¹⁶ Η σχέση του Γέροντα με τα ζώα δεν ήταν μια εκδήλωση ζωοφιλίας αλλά έκφραση «ελεήμονος καρδιάς», της οποίας η αγάπη ξεχνόταν προς όλη την κτίση.

μαζί, «τά θηρία και πάντα τα κτήνη, ερπετά και πετεινά πτερωτά»¹⁷, «αινούμεν, ευλογούμεν και προσκυνούμεν τον Κύριον»¹⁸.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΑΡΧΟΝΤΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΙΜΟ

«Όπου υπάρχει αρχοντιά,
υπάρχει το αθόρυβο,
υπάρχει η αφάνεια,
γι' αυτό εκεί αναπαύεται ο Χριστός
καί εκεί υπάρχει η ευλογία του Χριστού».

¹⁷ Ψαλμ. 148, 10.

¹⁸ Από την ογδόη Ωδή (Ύμνος των Αγίων Τριών Παίδων). Βλ. *Ωρολόγιον το Μέγα*, έκδ. «Αποστολικής Διακονίας», Αθήνα ¹⁴2001, σ. 76.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Αρχοντιά, το μεγαλείο του Θεού

Τί είναι αρχοντιά

– Γέροντα, τί να προσέξουμε περισσότερο την Μεγάλη Σαρακοστή;
– Την αρχοντιά, την πνευματική αρχοντιά.
– Γέροντα, η Μεγάλη Σαρακοστή δεν είναι περισσότερο περίοδος μετανοίας;
– Αρχοντιά-αρχοντιά, για να δικτυωθείτε με τον Χριστό, αλλιώς δεν γίνεται προκοπή. Αν ξέρατε τί δίνει η αρχοντιά, θα την κυνηγούσατε μέρα-νύχτα: ούτε θα κοιμόσασταν. Αν αναλύση κανείς την πνευματική αρχοντιά, θα δη εκεί μέσα κρυμμένο το μεγαλείο του Θεού!

– Γέροντα, τί είναι ακριβώς η αρχοντιά;
– Αρχοντιά πνευματική είναι η πνευματική ανωτερότητα, είναι η θυσία. Μια αρχοντική ψυχή έχει απαιτήσεις μόνον από τον εαυτό της και όχι από τους άλλους. Θυσιάζεται για τους άλλους, χωρίς να περιμένη ανταμοιβή. Ξεχνάει ό,τι δίνει και θυμάται ακόμη και το παραμικρό που της δίνεται. Έχει φιλότιμο, έχει ταπείνωση και απλότητα, έχει ανιδιοτέλεια, τιμιότητα..., όλα τα έχει. Έχει και την μεγαλύτερη χαρά και την πνευματική αγαλλίαση.

Η πνευματική αρχοντιά έχει Χάρη Θεού, είναι – πώς να το πώ; – μια θεϊκή ιδιότητα. Όπου υπάρχει αρχοντιά, υπάρχει το αθόρυβο, υπάρχει η αφάνεια, γι' αυτό εκεί αναπαύεται ο Χριστός και εκεί υπάρχει η ευλογία του Χριστού.

Η πνευματική αρχοντιά είναι πνευματική δικαιοσύνη

– Γέροντα, η πνευματική αρχοντιά είναι ανώτερη από την πνευματική δικαιοσύνη;

– Η πνευματική αρχοντιά έχει πνευματική δικαιοσύνη και η πνευματική δικαιοσύνη έχει πνευματική αρχοντιά ή, καλύτερα, η αρχοντιά είναι πνευματική δικαιοσύνη. Γι' αυτό, τον άνθρωπο που έχει πνευματική αρχοντιά, δεν τον πιάνει ο νόμος – «δικαίους νόμος ου κείται»¹. Ένας τέτοιος άνθρωπος προτιμάει να σκοτωθή παρά να σκοτώση.

– Γέροντα, όταν μου ζητούν να κάνω μια δουλειά, αμέσως σκέφτομαι ότι έχω και άλλες δουλειές να κάνω και αντιδρώ.

– Αν αποκτήση κανείς αρχοντιά, όλα αυτά τα ξεπερνάει. Δεν βάζει την λογική, γιατί η αρχοντιά είναι έξω της λογικής. Εσείς πηγαίνετε να τακτοποιήσετε τα πράγματα με την ανθρώπινη λογική, με την κοσμική δικαιοσύνη. Που είναι η πνευματική δικαιοσύνη; Δεν έχω πει ότι, όσο πιο πνευματικός είναι ο άνθρωπος, τόσο λιγώτερα δικαιώματα έχει σ' αυτήν την ζωή; ότι ο πνευματικός άνθρωπος μόνο δίνει και ποτέ δεν ζητάει να πάρη;

¹ Βλ. Α' Τιμ. 1, 9.

– Γιατί όμως, Γέροντα, στο Ευαγγέλιο λέει: «Ο αιτών λαμβάνει και ο ζητών ευρίσκει»²;

– Άλλο είναι εκείνο. Αλλά, και όταν ζητάη κανείς από τον Θεό κάτι για τον εαυτό του, το οποίο δεν έχει αγάπη για τους άλλους, πάλι για το βόλεμά του φροντίζει. Ενώ, όταν λ.χ. μια μάνα ζητάη από τον Θεό να γίνη καλά το παιδί της ή να έρθουν βολικά τα πράγματα στην οικογένειά της, αυτό δεν είναι για τον εαυτό της, αλλά για το καλό του σπιτιού. Νά, η Χαναναία που αναφέρει το Ευαγγέλιο³ δεν ζητούσε τίποτε για τον εαυτό της. Έτρεχε πίσω από τον Χριστό και Τον παρακαλούσε να βοηθήση την κόρη της που είχε δαιμόνιο. Πλησίασαν τότε οι Απόστολοι τον Χριστό και Του είπαν: «Κάνε αυτό που σου ζητάει, για να μην τρέχη από πίσω μας και φωνάζει». Αλλά Εκείνος τους απάντησε: «Ουκ απεστάλην ει μη εις τα πρόβατα τα απολωλότα οίκου Ισραήλ»⁴. Η Χαναναία όμως συνέχισε να ζητάη βοήθεια, οπότε ο Χριστός γύρισε και της είπε: «Ουκ έστι καλόν λαβείν τον άρτον των τέκνων και βαλείν τοις κυναρίοις»⁵. Κι εκείνη Του απάντησε: «Ναί, Κύριε, αλλά και τα σκυλάκια τρώνε από τα ψίχουλα που πέφτουν από τα τραπέζια των κυρίων τους». Και τότε ο Χριστός της είπε: «Για τον λόγο σου αυτόν η κόρη σου έγινε καλά»⁶. Είδατε τί πίστη είχε, τί ταπείνωση, τί αρχοντιά, τί ανωτερότητα! Αν είχε εγωισμό, θα έλεγε στον Χριστό: «Δεν το περίμενα από σένα να με κάνης και σκυλί! Έχασα πάσαν ιδέαν!» και θα έφευγε με αντίδραση! Θα είχε και αναπαυμένο τον λογισμό της ότι φέρθηκε πολύ σωστά, πολύ δίκαια. Μπορεί και να έλεγε: «Απορώ πώς τόσοσ κόσμος κάθεται και τον ακούει!»...

– Γέροντα, η πίστη της την βοήθησε;

– Η αρχοντιά της την βοήθησε και είχε τέτοια πίστη. Δεν είχε καθόλου ιδέα για τον εαυτό της ούτε είχε καμιά απαίτηση. Είχε και καλό λογισμό: «Αφού έτσι είπε ο Θεός για τον λαό του Ισραήλ, κάτι ξέρει. Εμείς ανήκουμε σε άλλο έθνος».

Πώς αποκτιέται η αρχοντιά

– Γέροντα, πώς θα αποκτήσω αρχοντιά;

– Να κινήσαι ταπεινά, με καθαρό φιλότιμο και πάντα να θυσιάζεσαι. Να καλλιεργήσης την πνευματική ευαισθησία. Να δέχεσαι ήρεμα την ενόχληση του άλλου και να χαίρεσαι που ενοχλείσαι και δεν ενοχλείς. Γιατί είναι μερικοί που δεν τους απασχολεί αν ενοχλούν· τους απασχολεί μόνο να μην τους ενοχλούν. Άλλοι δεν θέλουν ούτε αυτοί να ενοχλούν, αλλά ούτε και να τους ενοχλούν. Άλλοι πάλι λένε: «Είμαι ευαίσθητος, δεν μπορώ ούτε μια κουβέντα να σηκώσω», αυτοί όμως στους άλλους λένε κουβέντες. Τί ευαισθησία είναι αυτή; Η λαμπικαρισμένη ευαισθησία έχει αρχοντιά.

– Αν κάποιος, Γέροντα, έχη ελαττώματα, αλλά αγωνίζεται να αποκτήση την αρχοντιά, θα βοηθηθή;

– Η αρχοντιά θα διώξη τα ελαττώματα.

² Ματθ. 7, 8· Λουκ. 11, 10.

³ Βλ. Ματθ. 15, 21-28· Μάρκ. 7, 24-30.

⁴ Ματθ. 15, 24.

⁵ Ματθ. 15, 26.

⁶ Βλ. Ματθ. 15, 27-28· Μάρκ. 7, 28-29.

– Γέροντα, η πνευματική ελευθερία είναι η απαλλαγή από τα πάθη;

– Η πνευματική ελευθερία είναι η αρχοντιά που λέω ότι πρέπει να έχετε. Και για να έχη ο άνθρωπος αρχοντιά, πρέπει να μην υπάρχουν μέσα του κατώτερα πάθη, μικρότητες κ.λπ. Στις μικρότητες δεν βρίσκεται ο Θεός, γιατί ο Θεός είναι φύσει αγαθός.

– Για να αγαπήσω, Γέροντα, την κακοπάθεια, πάλι στην αρχοντιά πρέπει να δουλέψω;

– Αχ, ακόμη δεν έχετε καταλάβει τί θα πη αρχοντιά! Η αρχοντιά έχει και λεβεντιά μέσα, γιατί τότε δουλεύει η καρδιά. Για να καταλάβετε την αρχοντιά, σκεφθήτε τον Χριστό: τί κράτησε ο Χριστός για τον Εαυτό Του; Τίποτε. Όλα τα έδωσε. Θυσιάστηκε και όλο θυσιάζεται για όλους μας. Μας δίνει την αγάπη Του, μας παίρνει τις αμαρτίες μας. Εμείς, αντίθετα, θέλουμε να μαζεύουμε αγάπη. Σκεφθήτε ακόμη τί κάνουν και οι καλοί γονείς: θυσιάζονται συνέχεια για τα παιδιά τους, παρόλο που μπορεί να φάνε και κλωτσιές από τα παιδιά τους. Και να ξέρουν τί τους περιμένει, πάλι θυσιάζονται. Το ίδιο κάνουν και τα ζώα και τα πουλιά. Το χελιδόνι φροντίζει τα μικρά του, αλλά και τα χελιδονάκια, όταν μεγαλώσουν, θα φροντίσουν τα μικρά τους· έτσι τα δημιούργησε η αρχοντική αγάπη του Θεού.

Με την αρχοντιά ο άνθρωπος έχει επαφή με τον Θεό

– Πώς συγγενεύει, Γέροντα, ο άνθρωπος με τον Θεό;

– Όλη η βάση είναι να αποκτήση ο άνθρωπος την πνευματική αρχοντιά. Τότε συγγενεύει με τον Θεό.

– Γέροντα, μπορεί μια αδελφή να κάνη στο κελλί της πνευματικά και ύστερα να μην έχη κουράγιο να βοηθήση σε μια κοινή εργασία;

– Τί πνευματικά⁷; εις βάρος των άλλων; Δηλαδή να κοπιάζη ο άλλος κι εγώ να κάνω πνευματικά; Μά αυτό δεν είναι πνευματικό, ιδίως για έναν νέο. Ο νέος πρέπει να κοιτάξη πώς να βοηθήση έναν ηλικιωμένο. Άντε τώρα, ο νέος να κάνη δήθεν πνευματικά και ένας γέρος να ζορίζεται να βγάλη πέρα την δουλειά! Έχει θυσία αυτό; Έχει αρχοντιά; Να μελετήσω, να κάνω πνευματικά και να αφήσω για τους άλλους τις δουλειές; Αυτά είναι κούφια πράγματα! Πολλές ψυχές δεν έχουν ακόμη συλλάβει το νόημα της πνευματικής ζωής. Την αλλοίωση την αρχοντική δεν την έχουν γευθή· σκέφτονται τον εαυτό τους.

Στην δυσκολία δίνει εξετάσεις ο άνθρωπος. Θυμάμαι, μια φορά στο Κοινόβιο⁸ μου είχαν πει να μείνω στο κελλί και να είμαι σε τελεία ακινησία, γιατί έβγαζα συνέχεια αίμα. Κάποια στιγμή βλέπω από το παράθυρο ένα γεροντάκι, τον πορτάρη, να παιδεύεται να σχίση με το τσεκούρι ένα κούτσουρο, για να το βάλη στο τζάκι. Αυτό το γεροντάκι είχε πρόβλημα με τα έντερα και είχε, το καημένο, συνέχεια αιμορραγίες· είχε τελείως εξαντληθή. Να σκεφθήτε κοιμόταν με τα παπούτσια, γιατί δεν είχε κουράγιο να τα λύνη και να τα δένη. Πετάγομαι, πιάνω το τσεκούρι, χτυπώ μιά-δυό το

⁷ Πνευματικά: Η πνευματική εργασία που κάνει ο μοναχός στο κελλί του (ευχή με το κομποσχοίνι, μετάνοιες, πνευματική μελέτη κ.λπ.).

⁸ Ο Γέροντας μόνασε στην Ιερά Μονή Εσφιγμένου από το 1953 μέχρι το 1955.

κούτσουρο, το σχίζω, και νά, μετά βγήκε το αίμα από το στόμα μου. Κατάλαβες; Ούτε καν σκέφθηκα την κατάστασή μου· δεν υπολόγισα καθόλου τον εαυτό μου.

Αρχοντιά πνευματική! Τίποτε άλλο δεν συγκινεί τον Θεό όσο η αρχοντιά! Είναι ο δέκτης της θείας Χάριτος. Πόσο απλά και εύκολα είναι τα πράγματα και πόσο δύσκολα τα κάνουμε! Σε όλα χρειάζεται αρχοντιά πνευματική. Άμα κανείς δεν το καταλάβει αυτό, μπορεί να κάνει τρεις αγρυπνίες την εβδομάδα, τρία τριήμερα τον μήνα, να προσεύχεται ώρες, να διατηρή και την σωματική του αγνότητα, αλλά όλα αυτά να είναι άχρηστα. Δεν λέω εγώ ότι δεν χρειάζεται να τα κάνει αυτά, αλλά να φροντίσει να αποκτήσει το κυριώτερο από όλα: την πνευματική αρχοντιά, που είναι η ψυχική αγνότητα. Να μην υπάρχει μέσα του ιδιοτέλεια, θέλημα, εγωισμός, ανθρωπαρέσκεια κ.λπ., για να αναπαύεται ο Θεός. Όταν δεν υπάρχουν αυτά, υπάρχει ψυχική αγνότητα και από εκεί και πέρα, και να μην προσεύχεται ο άνθρωπος, συγγενεύει με τον Θεό, είναι ενωμένος με τον Θεό.

Μόνο με την αρχοντιά έχει ο άνθρωπος το κουμπί γυρισμένο στην ίδια συχνότητα με τον Θεό και έχει επαφή με τον Θεό, εργάζεται στην συχνότητα του Θεού· διαφορετικά το κουμπί είναι γυρισμένο σε άλλον σταθμό. Γι' αυτό κοιτάξτε να αλλάξετε κεραία... Υπάρχουν κεραίες κάθετες και οριζόντιες. Οι κάθετες ...«κάθονται» στον εαυτό τους και δεν έχουν καλή επαφή, εύκολα χάνουν την επικοινωνία! Ενώ οι οριζόντιες κεραίες τεντώνονται, γι' αυτό έχουν μεγάλη εμβέλεια και πιάνουν και τα ασθενικά κύματα. Θέλω να πω ότι αυτός που «κάθεται» στον εαυτό του, δεν έχει ελευθερωθεί από τον εαυτό του, δεν έχει αρχοντιά, γι' αυτό δεν έχει ούτε Χάρη Θεού ούτε θείο φωτισμό.

Ο άνθρωπος ή θα γίνη αρχοντόπουλο ή θα μείνη κακορρίζικος

– Γέροντα, ζηλεύω, μαλώνω και φέρομαι αδιάκριτα.

– Σού λείπει η πατερική, η πνευματική, αρχοντιά, και επόμενο είναι να μαλώνης. Κοίταξε να αποκτήσης πνευματική αρχοντιά, για να αποκτήσης και διάκριση. Αλλά, για πές μου τί λογισμοί ανέβηκαν και κατέβηκαν, όταν δεν έστειλα και σ' εσένα μικρή εικονίτσα όπως στις άλλες αδελφές και τί σκέφτηκες, όταν έλαβες την άλλη φορά την μεγαλύτερη; Κάνε και έναν πνευματικό λογαριασμό, να ρίξω κι εγώ μια ματιά και, αν είναι σωστός, θα σου φτιάξω ένα ξυλόγλυπτο Άγιον Όρος και θα σου το στείλω από το Άγιον Όρος. Είχα ξεκινήσει να φτιάχνω ένα με τα μοναστήρια, τις πέτρες, τα δρομάκια, τα καλντερίμια... Ήταν περίπου είκοσι εκατοστά, μισοέτοιμο, αλλά μου το πήραν κάποια παιδιά. Το ήθελαν για ευλογία και επέμεναν να τους το δώσω.

– Γέροντα, θα ήταν πολύ καλά παιδιά...

– Άμα ήταν πολύ καλά παιδιά, θα είχαν αρχοντιά και δεν θα το ζητούσαν με τέτοια απαίτηση! Τους είπα: «Να το τελειώσω· πώς να σάς το δώσω μισό;». Εκείνα επέμεναν: «Όχι, δώσ' το μας έτσι! Τί να παιδευτής να το τελειώσης!» Κατάλαβες; Με διευκόλυναν! Τί κόσμος υπάρχει!... Να φαντασθήτε κάποιος μου ζήτησε το μάτι μου για ευλογία.

– Σοβαρά, Γέροντα;

– Ναι, σοβαρά! Να του δώσω το μάτι μου για ευλογία! Ήταν καμμιά τριανταριά χρονών, είχε χάσει το φως του και θα έκανε μια εγχείρηση. Τον είχαν φέρει στο Καλύβι. Τον λυπήθηκα, τον πόνεσα τόσο, που του είπα: «Κοίταξε, μη στενοχωριέσαι, αν τυχόν δεν πετύχη η επέμβαση, θα σου δώσω το δικό μου μάτι. Εμένα μου φθάνει το ένα, για να εξυπηρετούμαι». Ήρθε μετά από λίγο καιρό, χαρούμενος, γιατί πέτυχε η εγχείρηση και έβλεπε καλά και με τα δυο του μάτια και μου λέει: «Ήρθα, να μου δώσεις το μάτι!» «Καλά, του λέω, αφού βλέπεις τώρα!». «Όχι, το θέλω για ευλογία», μου λέει. Πάλι τον πόνεσα, αλλά αυτήν την φορά τον πόνεσα που δεν είχε ίχνος αρχοντιάς! Άλλος πόνος αυτός...

– Γέροντα, πρόσεξα ότι, όταν κάνω κάτι που θα το εκτιμήσουν, το κάνω με περισσότερη όρεξη.

– Ξέρεις τί μου θύμισες τώρα; Ένα κακόμοιρο κοριτσάκι, την Σπυριδούλα. Ένας σιδεράς το είχε βάλει να φυσάη με το φυσερό το καμίνι και του έλεγε συνέχεια: «Φύσα-φύσα, Σπυριδούλα, και θα σου πάρω καινούργιο φουστάνι». Κι εκείνο το φουκαριάρικο, επειδή του έταξε καινούργιο φουστάνι, ζοριζόταν· σήκωνε τα χεράκια του και φυσούσε με το φυσερό τα κάρβουνα! Κατάλαβες; Αν δεν αποκτήσης αρχοντιά, σαν την Σπυριδούλα θα είσαι. Ο άνθρωπος ή θα γίνη αρχοντόπουλο ή θα μείνη κακορρίζικος.

– Γέροντα, έχω τον λογισμό ότι δεν με βοηθάτε όσο τις άλλες αδελφές.

– Αν και σου έχω δώσει πολλά, και από μακριά και από κοντά, κάθε φορά που ερχόμουν από το Άγιον Όρος, φαίνεται δεν τα κράτησες· τα έχεις σπαταλήσει και τώρα είσαι σαν απογοητευμένη ζητιάνα που έχασε ό,τι μάζεψε. Τί να σε κάνω; Θα εύχωμαι σύντομα να γίνης πλούσια του Χριστού, για να φύγης από την καλύβα με τους τενεκέδες και να είσαι πλέον αρχοντοπούλα του Χριστού.

Πολύ με συγκινούν οι άνθρωποι που έχουν αρχοντιά. Όποιος έχει αρχοντιά, χωρίς να με ρωτήσει – ούτε κι εγώ τον ρωτάω –, μπαίνει μόνος του μέσα μου και κοινοβιάζει στην καρδιά μου και τον μεταφέρω μαζί μου και τον χαίρομαι από κοντά, όσο μακριά κι αν βρίσκεται σωματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Φιλότημο, η πολύ-πολύ ευγνώμων αγάπη

Οι φιλότιμοι είναι αρχοντικές ψυχές

– Τί είναι, Γέροντα, το φιλότιμο;

– Τί λέει το λεξικό; Η λέξη «φιλότιμο» δεν υπάρχει σε καμιά άλλη γλώσσα.

Βλέπεις, οι Έλληνες μπορεί να έχουν μερικά κουσούρια, αλλά έχουν και δύο δώρα από τον Θεό: το φιλότιμο και την λεβεντιά· όλα τα πανηγυρίζουν.

Να σάς πω λοιπόν τί λέει το δικό μου λεξικό: Φιλότιμο είναι το ευλαβικό απόσταγμα της καλωσύνης· η πολύ-πολύ ευγνώμων αγάπη που είναι όλο καλωσύνη και ταπείνωση. Είναι η λαμπικαρισμένη αγάπη του ταπεινού ανθρώπου που δεν βάζει καθόλου τον εαυτό του σε ό,τι κάνει και η καρδιά του είναι γεμάτη πνευματική λεπτότητα, ευαισθησία και ευγνωμοσύνη προς τον Θεό και προς τις εικόνες του Θεού, τους συνανθρώπους του.

Οι φιλότιμοι λειώνουν εσωτερικά από ευγνωμοσύνη προς τον Θεό, την οποία εκδηλώνουν με κάθε πνευματικό τρόπο, σαν παιδιά του Θεού. Επειδή κινούνται στον ουράνιο χώρο της δοξολογίας, δέχονται με χαρά και τις δοκιμασίες. Δοξάζουν τον Θεό γι' αυτές, όπως και για τις ευλογίες, και δέχονται συνέχεια την ευλογία του Θεού.

Οι φιλότιμοι είναι αρχοντικές ψυχές. Υποφέρουν και από την παραμικρή καλωσύνη που τους κάνουν οι άλλοι και προσπαθούν να την ανταποδώσουν, αλλά, ό,τι κι αν κάνουν, ποτέ δεν αισθάνονται ότι μπόρεσαν να την ανταποδώσουν και ποτέ δεν την ξεχνούν.

– Αυτός, Γέροντα, που αγαπάει πραγματικά τον ευεργέτη του φανερώνει ότι έχει φιλότιμο;

– Αυτός που αγαπάει μόνον τον ευεργέτη του δεν κάνει τίποτε. Αλλά δυστυχώς σήμερα ούτε αυτό το φιλότιμο υπάρχει· σπάνια βρίσκεις άνθρωπο να έχει ευγνωμοσύνη. Παλιά, τί φιλότιμο είχαν οι άνθρωποι! Μου έλεγαν οι γονείς μου ότι ένας Αυστριακός βιομήχανος, που ήταν στα Άδανα, γλύτωσε τον πατέρα μου από τους Τούρκους. Μετά χρεωκόπησε ο καημένος και το θεωρούσε προσβολή να καθήση στα Άδανα, αλλά ούτε ήθελε να γυρίση στην Αυστρία. Τότε ο πατέρας μου, που δεν είχε ξεχάσει ποτέ ότι του είχε σώσει την ζωή, τον πήρε στο σπίτι στα Φάρασα και τον γηροκόμησαν.

– Το φιλότιμο, Γέροντα, έχει κάποιο όριο;

– Όχι, δεν έχει όριο. Είναι μια συνεχής μεγάλη παλαβομάρα... Πνευματική παλαβομάρα!

– Χρειάζεται, Γέροντα, διάκριση στο φιλότιμο;

– Το φιλότιμο έχει και διάκριση και ευαισθησία και αρχοντιά... Όλα τα έχει... Ο φιλότιμος, κουτός δεν είναι· αδικημένος μπορεί να είναι, αλλά έχει τον Χριστό μέσα του, γιατί ο πιο αδικημένος είναι ο Χριστός.

Τον φιλότιμο αγώνα μας χαίρεται ο Χριστός

– Πέστε μου κάτι, Γέροντα, για τον αγώνα μου.

– Παλληκαριά, λεβεντιά, φιλότιμο! Με φιλότιμο να εργάζεσαι στον Χριστό. Και ο Χριστός στην ψυχή που έχει καλή διάθεση, αγωνιστικό πνεύμα και φιλότιμο εργάζεται αθόρυβα.

– Γέροντα, γιατί δεν γεμίζω από την προσευχή, ενώ φροντίζω να είμαι συνεπής στα πνευματικά μου καθήκοντα;

– Έ, πώς να γεμίσης; Έτσι θα γεμίσης; Θέλει γύρισμα το κουμπί αλλού. Εξέτασε να δής πόσο δουλεύεις στην πνευματική ζωή με την λογική και πόσο με την καρδιά· πόσο κινείσαι από την ευρωπαϊκή συνέπεια και πόσο από το ορθόδοξο φιλότιμο. Αυτό που λέμε «συνέπεια», μερικές φορές είναι εγωισμός και μας κλέβει. Να φανώ συνεπής, για να δείξω στους άλλους ότι είμαι σε όλα εντάξει. Τότε όμως η ζωή μου γίνεται μια μεγάλη αταξία πνευματική. Να κινήσαι παντού με φιλότιμο, γιατί σ' αυτήν την συχνότητα κινούνται ο Χριστός, η Παναγία, οι Άγιοι... Χωρίς φιλότιμο δεν έρχεται η θεία Χάρις.

– Γέροντα, η διαρκής εγρήγορση κουράζει;

– Κουράζει, όταν μπαίνει ο εγωισμός, γιατί τότε ο άνθρωπος πιέζει τον εαυτό του. Όταν όμως μπαίνει το φιλότιμο, ο αγώνας γίνεται με την καρδιά, και τότε δεν κουράζει, γιατί τον γλυκαίνει το φιλότιμο. Εσύ, νομίζω, ζορίζεσαι λίγο στον αγώνα σου, γιατί λές: «πρέπει να κάνω εκείνο και εκείνο», έτσι με μια πειθαρχία· καί, χωρίς να το καταλαβαίνεις, μπαίνει και ο εγωισμός: «Να το κάνω, για να αγιάσω». Να κάνης τον αγώνα σου, όχι για να αγιάσης, αλλά για να χαρή ο Χριστός. Αν δούλευες, για να χαρή ο Χριστός, θα ήταν απαλός ο αγώνας σου και θα είχες μέσα σου θεία παρηγοριά. Τώρα ο αγώνας σου είναι σκληρός και δεν έχει παρηγοριά. Ο Χριστός είναι στοργικός Πατέρας και όχι τύραννος. Τον φιλότιμο αγώνα μας χαίρεται ο Χριστός.

Όταν ο άνθρωπος αγωνίζεται πνευματικά με φιλότιμο, νιώθει εσωτερική αγαλλίαση, γιατί ο Θεός του δίνει πνευματική ευχαρίστηση. Βέβαια ο φιλότιμος ποτέ δεν αγωνίζεται για την ανάπαυση και την ευχαρίστηση. Κι αν δεν του δώσει ο Θεός και τον Παράδεισο, δεν θα τον πειράξει, γιατί δεν λέει: «νά αγωνισθώ, για να πάω στον Παράδεισο, για να περνάω καλά και να μην υποφέρω στην κόλαση», αλλά από φιλότιμο δεν αμαρτάνει, γιατί δεν θέλει να πάη στην κόλαση και να πληρώση τον Ευεργέτη του Χριστό. Κι αν ο Χριστός του πη ότι και στον Παράδεισο θα έχη μαρτύρια κ.λπ., πάλι θα θέλη να πάη εκεί για τον Χριστό.

Ο εχθρός του φιλότιμου είναι η φιλαυτία

– Ο άνθρωπος, Γέροντα, που έχει φιλότιμο, έχει πάντα και αυταπάρνηση;

– Αν είναι καθαρό το φιλότιμο που έχει, έχει αυταπάρνηση. Όσο βγάζει ο άνθρωπος τον εαυτό του από την αγάπη του, τόσο περισσότερο φιλότιμο αποκτάει. Όπου υπάρχει φιλαυτία, δεν υπάρχει φιλότιμο, γιατί ο εχθρός του φιλότιμου είναι η φιλαυτία.

– Γέροντα, παρόλο πού, αν χρειασθή, δουλεύω με φιλότιμο δώδεκα-δεκατρείς ώρες, αντιδρώ, αν μου ζητηθή να κάνω κάτι άλλο που δεν το έχω προγραμματισμένο.

– Να μην το λές αυτό φιλότιμο. Όποιος έχει φιλότιμο δεν αντιδρά, όταν του ζητούν βοήθεια, ούτε λέει πόσο δουλεύει. Στο Κοινόβιο που ήμουν, όποιος έκανε την πιο πολλή δουλειά κρυβόταν. Μάζευε ένας αδελφός δυο τσουβάλια ελιές και έλεγε ότι

μάζεψε ένα καλαθάκι και ότι ο άλλος μάζεψε πολλά τσουβάλια. Αυτό είναι αγάπη. Εδώ ρωτάς: «Ποιά αδελφή μάζεψε τις ελιές;». «Εγώ», σου λέει η άλλη. Έ, καλύτερα να μην τις μάζεψε. Αν ξεκινήσατε για τον Μοναχισμό, για να πάρετε επαίνους, κρίμα στα ναύλα σας.

– Γέροντα, όταν βλέπω να έχουμε πολλή δουλειά, εμένα με πιάνει πανικός και ζορίζομαι.

– Εγώ, αν ήμουν στην θέση σου, θα ζόριζα τον εαυτό μου να βγάλω και την δουλειά της άλλης. Όταν μάθαινα μαραγκός, το αφεντικό είχε πάρει και ένα άλλο παιδί για βοηθό που ήταν μεγαλύτερο από μένα και πιο γεμάτο, αλλά ήταν τεμπέλικο. Μας έδινε δουλειά το αφεντικό και εκείνο καθόταν. «Τί; εγώ θα κάνω πλούσιο τον μάστορα;», έλεγε και δεν έκανε τίποτε! «Βρέ, κοίταξε, του έλεγα, αν θέλεις να μάθεις την τέχνη, δούλεψε!». Τίποτε εκείνο! Οπότε έβγαζα και την δική του την δουλειά. «Τουλάχιστον, του έλεγα, κάθισε επάνω στον πάγκο να πατάς τα σανίδια, κι εγώ να τα σχίζω, γιατί είναι χασομέρι να τα σφίγγω και να τα ξεσφίγγω με τον σφιγκτήρα». Μπορούσα να πώ: «Έβγαλα την δουλειά μου, είμαι εντάξει» και να 'ρθή το αφεντικό να του πη: «Τί έκανες εσύ; Πώς αυτός που είναι και πιο αδύνατος από σένα έβγαλε τόση δουλειά;». Αν τον μάλωνε, δεν θα στενοχωριόμουν; Να καμάρωνα που θα έπαιρνα εγώ έναν έπαινο και εκείνος ένα μάλωμα; αυτό εμένα θα με βοηθούσε; Και τελικά αδίκησε τον εαυτό του, γιατί δεν έμαθε την τέχνη και μετά δούλεψε με τον κασμά. Ο φιλότιμος άνθρωπος, όπου κι αν βρεθή, θα κάνει προκοπή, γιατί θα εργασθή φιλότιμα. Ενώ ο άνθρωπος που δεν καλλιεργεί το φιλότιμο που του χάρισε ο Θεός, ό,τι κι αν κάνει, ανεπρόκοπος θα είναι.

Βλέπαμε παλιά τα καημένα τα ζώα, και τα βόδια και τα άλογα, όταν στο ζευγάρι το ένα ήταν φιλότιμο και το άλλο δεν τραβούσε, ζοριζόταν το φιλότιμο και έσερνε και το άλλο. Και τελικά εκείνο που δεν είχε φιλότιμο κατέληγε στον χασάπη. Ένα βουβάλι ξέρετε πόσο το είχα πονέσει! Ζεύαμε τρία ζώα μαζί, κι εκείνο το καημένο, παρόλο που δεν ήταν και τόσο δυνατό, ζοριζόταν να προχωρήσει και τραβούσε και τα άλλα δύο. Όσο ζοριζόταν, τόσο γινόταν μούσκεμα στον ιδρώτα. Αν μας παρουσιάσει κανένα τέτοιο ζώο ο Χριστός μεθαύριο και μας πη: «δήτε αυτό, σβάρνιζε και τα άλλα δύο· εσείς τί κάνατε;», τί θα πούμε; Άχ μωρέ, πάρτε το στα ζεστά! Η πνευματική ζωή είναι λεβεντιά. Σάς δίνονται τόσες δυνατότητες!

Οι φιλότιμοι έχουν λεπτή συνείδηση και βοηθιούνται από τον Θεό

– Γέροντα, όποιος έχει φιλότιμο το καταλαβαίνει ο ίδιος;

– Εσύ έχεις; Αυτό φαίνεται, ευλογημένη! Λίγο-πολύ καταλαβαίνει κανείς τον εαυτό του, πληροφορείται, γιατί έχει εσωτερική ανάπαυση και ειρήνη. Αλλά και όποιος έχει φιλότιμο δεν καυχάται, δεν λέει «εγώ έχω φιλότιμο», γιατί πάντα σκέφτεται: «Πρέπει να κινούμαι με περισσότερο φιλότιμο».

Ο φιλότιμος άνθρωπος έχει ειλικρίνεια, δεν υπολογίζει τον εαυτό του, είναι απλός, έχει ταπεινώση. Όλα αυτά δίνουν ανάπαυση και στον ίδιο, αλλά είναι αισθητά και στον άλλον· έχει και επικοινωνία εσωτερική με τον άλλον και τον καταλαβαίνει. Και να του λές, ενώ πονάς, «είμαι πολύ καλά», για να μη στενοχωρηθή, εκείνος καταλαβαίνει ότι πονάς και προσπαθεί να μη σε κουράσει. Και άλλος, ενώ σε βλέπει

να μην έχης κουράγιο, να ζαλίζεσαι, επειδή θέλει να σε απασχολήσει, σου λέει: «Σε βλέπω, Γέροντα, πιο καλά από κάθε άλλη φορά, σε βλέπω υγιέστατο!». Και να είχε τουλάχιστον κανένα σοβαρό πρόβλημα, θα ήταν κάπως δικαιολογημένος. Αντιθέτως ο φιλότιμος, και να έχη ανάγκη, λέει: «Γέροντα, μόνον την ευχή σου να μου δώσεις, να μη σε απασχολώ». Τον κρατώ και βουρκώνουν τα μάτια του. «Να φύγω, Γέροντα, λέει, να φύγω, κουρασμένο σε βλέπω». Έ, αυτός πώς να μη δεχθή θεία βοήθεια;

Υπάρχουν άνθρωποι που από το φιλότιμο που έχουν αμέσως καταλαβαίνουν τί βοηθάει και τί ευχαριστεί τον άλλον, με την καλή έννοια, γιατί σκέφτονται συνέχεια τον άλλον και όχι τον εαυτό τους. Μερικοί, ενώ δεν με γνωρίζουν, καταλαβαίνουν από τί έχω ανάγκη· μου στέλνουν κανένα δεματάκι και έχουν μέσα ακριβώς ό,τι μου χρειάζεται. Το δέμα τους σου δίνει να καταλάβης όλον τον εσωτερικό τους κόσμο. Βλέπεις την λεπτή τους συνείδηση να είναι απλωμένη στο κάθε πράγμα.

– Γέροντα, στο Καλύβι σας μερικές φορές καταφέρνουν και σάς βλέπουν αυτοί που είναι λίγο αναιδείς και επιμένουν.

– Ναι, αλλά ανταμείβονται οι φιλότιμοι που από λεπτότητα δεν θέλουν να με ανησυχήσουν. Την άλλη φορά ήρθε εδώ να με δη ένας οικογενειάρχης. Τον είδα και χωριστά, τον είδα και με την γυναίκα του και με τα παιδιά του. Μετά από δύο-τρεις μέρες ξαναήρθε. Εκείνη την ώρα έβλεπα κάποιον άλλον και έξω περίμενε μια κοπέλα που είχε έρθει αεροπορικώς από την Αθήνα, για να με ρωτήσει για ένα θέμα που την απασχολούσε. «Μπορώ να απασχολήσω τον Γέροντα για πέντε λεπτά;», της είπε, κι εκείνη του έδωσε την σειρά της. Περίμενε μιάνμιση ώρα, για να βγή ο κύριος που της ζήτησε να του δώσει την σειρά της μόνο για ...πέντε λεπτά. Όταν βγήκε, είχε έρθει η ώρα να φύγει για το αεροδρόμιο, οπότε η καημένη μου είπε: «Δώσε μου την ευχή σου, Πάτερ, ήρθα από την Αθήνα, να σε συμβουλευθώ για ένα πρόβλημα που έχω, αλλά τώρα δεν προλαβαίνω· είχα πάρει άδεια από την δουλειά μου για λίγες ώρες και πρέπει να φύγω, για να μη χάσω το αεροπλάνο». Έ, πώς να την ξεχάσω αυτήν την ψυχή! Τελικά μόνον με τον αρχοντικό τρόπο βοηθιέται ο άνθρωπος από τον Θεό.

– Γέροντα, όταν ο φιλότιμος ζη με δύσκολους ανθρώπους, δεν ταλαιπωρείται;

– Σκοπός είναι να δείξη το φιλότιμό του στους ανάποδους ανθρώπους. Το Ευαγγέλιο λέει: «Ει αγαπάτε τους αγαπόντας υμάς, ποία υμίν χάρις εστί;»¹.

Οι φιλότιμοι και ευαίσθητοι αδικούνται εκουσίως από τις παραχωρήσεις που κάνουν από αγάπη στους άλλους ή από την πονηρία των άλλων, αλλά ποτέ δεν περιμένουν ούτε επιδιώκουν να δικαιωθούν σ' αυτήν την μάταιη ζωή. Σε τούτη την ζωή οι φιλότιμοι τα πληρώνουν όλα, αλλά λαμβάνουν και την βοήθεια του Θεού, και στην άλλη ζωή θα έχουν μεγάλο μισθό.

¹ Λουκ. 6, 32.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ

Απλότητα και Καθαρότητα

Πίστη και Ελπίδα

Υπομονή - Χαρά - Διάκριση

**«Μόνον κοντά στον Χριστό βρίσκει κανείς
τήν πραγματική, την γνήσια χαρά,
γιατί μόνον ο Χριστός δίνει χαρά
και παρηγοριά πραγματική».**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Η απλότητα και η καθαρότητα

Η απλότητα, το πρώτο παιδί της ταπεινώσεως

Το πρώτο παιδί της ταπεινώσεως είναι η απλότητα. Και όταν υπάρχει στον άνθρωπο απλότητα, υπάρχει και αγάπη, θυσία, καλωσύνη, φιλότιμο, ευλάβεια. Ο απλός άνθρωπος έχει καθαρότητα ψυχής και μια απερίεργη εμπιστοσύνη στον Θεό. Η απλότητα ήταν η κατάσταση του Αδάμ προ της πτώσεως, που τα έβλεπε όλα αγνά και καθαρά, γιατί ήταν ντυμένος με την Χάρη του Θεού.

– Γέροντα, όταν λένε: «εν τη απλότητι η χάρις», εννοούν την θεία Χάρη;

– Φυσικά. Ο απλός και απονήρευτος άνθρωπος, επειδή έχει ταπείνωση, δέχεται την Χάρη από τον Θεό, ο οποίος είναι απλός και φύσει αγαθός.

– Γέροντα, μπορεί κανείς να κινήται απλά και να έχει υπερηφάνεια;

– Αυτό δεν γίνεται. Στον άνθρωπο που έχει πραγματική απλότητα δεν υπάρχει υπερηφάνεια.

– Μπορεί, Γέροντα, κάποιος να μιμῆται μερικές εκδηλώσεις του απλού ανθρώπου, χωρίς να έχει πραγματική απλότητα;

– Ναι, και κάνοντας τον απλό, να πετυχαίνει αυτό που θέλει! Όποιος παριστάνει τον απλό, για να πετύχει κάτι, μέσα σ' αυτήν την απλότητα υπάρχει η πιο χονδρή πονηριά. Είναι σαν να φοράει ένας γέρος καλτσάκια μικρού παιδιού, για να του κάνουν τα χατίρια που κάνουν σ' ένα παιδί! Ενώ, όποιος έχει πραγματική απλότητα, έχει και ευθύτητα και διάκριση.

Άλλο απλότητα και άλλο αναίδεια

– Γέροντα, μερικές φορές νομίζω ότι κινούμαι με απλότητα, αλλά μου λένε ότι κινήθηκα με αναίδεια. Πώς θα ξεχωρίσω την απλότητα από την αναίδεια;

– Άλλο απλότητα και άλλο αναίδεια. Η αναίδεια αναπαύει τον άνθρωπο κοσμικά. Φέρεται κανείς με αναίδεια και ικανοποιεί τον εγωισμό του. Σού λέει: «Τον έβαλα τον άλλον στην θέση του». Αυτό δίνει μια ικανοποίηση κοσμική, που δεν αναπαύει τον άνθρωπο πραγματικά. Ενώ η απλότητα αναπαύει πνευματικά· αφήνει στην καρδιά μια απαλάδα.

– Γέροντα, μου λένε ότι φέρομαι με επιπολαιότητα, εγώ όμως νομίζω ότι κινούμαι απλά.

– Κοίταξε· όταν λέμε «απλότητα», δεν εννοούμε να φέρεται κανείς ανόητα. Εσύ τα μπερδεύεις. Μιλάς χωρίς να σκέφτεσαι και νομίζεις ότι κινείσαι απλά. Έχεις λίγη φυσική απλότητα, σου λείπει όμως η σύνεση καί, ενώ στα μυαλά δεν είσαι παιδί, φέρεσαι σαν παιδί. Ευτυχώς που οι αδελφές σε γνωρίζουν και δεν σε παρεξηγούν.

– Μπορεί, Γέροντα, ένας άνθρωπος να είναι πραγματικά απλός και όμως η συμπεριφορά του να πειράζει τους άλλους;

– Αν κάποιος λήη ή κάνη κάτι με πραγματική απλότητα, και παρεξηγήσιμο να είναι, δεν παρεξηγείται ο άλλος, γιατί ο απλός έχει Χάρη Θεού και δεν προκαλεί. Ενώ κάποιος που δεν έχει απλότητα και σου μιλάει με ευγένεια κοσμική, σου σπάζει τα κόκκαλα.

«Γίνεσθε ως τα παιδιά»¹

– Γέροντα, ποιά είναι η φυσική απλότητα;

– Η φυσική απλότητα είναι η απλότητα που έχει ένα μικρό παιδί. Το παιδί, όταν κάνει μια αταξία, το μαλώνεις και κλαίει. Αν μετά του δώσεις ένα αυτοκινητάκι, πάει, τα ξεχνάει όλα. Δεν εξετάζει γιατί προηγουμένως το μάλωσες και ύστερα του έδωσες το αυτοκινητάκι, επειδή ο μικρός δουλεύει με την καρδιά, ενώ ο μεγάλος δουλεύει με την λογική.

– Γέροντα, υπάρχουν και μεγάλοι που έχουν στην φύση τους μια απλότητα. Αυτό είναι αρετή;

– Ναι, αλλά η φυσική απλότητα – όπως και όλες οι φυσικές αρετές – χρειάζεται λαμπικάρισμα. Ο φύσει απλός άνθρωπος έχει ακακία, καλωσύνη κ.λπ., έχει όμως και τις παιδικές πονηρίες. Μπορεί λ.χ. να μη σκεφθή κακό για τον διπλανό του, αλλά, αν πρέπη να διαλέξη ανάμεσα σε δυο πράγματα, θα πάρη το καλύτερο για τον εαυτό του και θα αφήση το χειρότερο στον άλλον. Είναι σαν ένα κομμάτι χρυσός που έχει σε μικρό ποσοστό και άλλα μείγματα και χρειάζεται να περάση από το χωνευτήριο, για να μείνη χρυσός καθαρός. Πρέπει δηλαδή να καθαρισθή η καρδιά του από κάθε πονηρία, ιδιοτέλεια κ.λπ., και τότε θα φθάση στην κατάσταση της τελείας απλότητος.

Μέσα στην αληθινή αγάπη του Χριστού, στην κατάσταση εκείνη της απλότητος και καθαρότητος, αναπτύσσεται η καλή παιδικότητα, την οποία ζητά ο Χριστός να αποκτήσουμε – «γίνεσθε ως τα παιδιά»², λέει. Στην εποχή μας όμως, όσο προχωράει η κοσμική ευγένεια, τόσο χάνεται η απλότητα, η αληθινή χαρά και το φυσικό χαμόγελο.

Θυμάμαι ένα γεροντάκι από την Σκήτη των Ιβήρων, τον Γερο-Παχώμιο. Όσο μεγάλη στενοχώρια κι αν είχες, μόνον να τον έβλεπες, έφευγε η στενοχώρια από μόνη της. Και αν πήγαινες με σκοπό να του πής πολλά, τα ξεχνούσες όλα, περνούσαν όλα. Είχε κάτι κόκκινα μάγουλα και γελούσε σαν παιδάκι! Ήταν γέρος με όψη μικρού παιδιού. Να χαλούσε ο κόσμος, γελούσε. Πανηγύρι! Ούτε γράμματα ήξερε, ούτε και από ψαλτικά ήξερε, εκτός από το «Χριστός Ανέστη», που έψαλλε το Πάσχα. Όταν ερχόταν στο Κυριακό³ της Σκήτης, για να εκκλησιασθή στις γιορτές, ποτέ δεν καθόταν στο στασίδι, αλλά στεκόταν πάντα όρθιος, ακόμη και στις ολονυκτίες, και έλεγε την ευχή. Είχε αγωνιστικό πνεύμα και πολύ φιλότιμο. Αν τον ρωτούσες: «Γερο-Παχώμιε, που βρίσκεται η Ακολουθία», απαντούσε: «Ψαλτήρια-ψαλτήρια λένε οι Πατέρες». Όλα ψαλτήρια τα έλεγε.

Ήταν πολύ απλό το γεροντάκι αυτό και πολύ χαριτωμένο. Είχε απαλλαγή από τα πάθη, γι' αυτό ήταν σαν άκακο παιδί. Ενώ, όταν ο άνθρωπος δεν αποβάλη από μικρός τον παιδικό εγωισμό, την παιδική υπερηφάνεια, το παιδικό πείσμα και παραμείνη σε μια νηπιώδη κατάσταση, φθάνει στα γεράματα να έχη απαιτήσεις

¹ Βλ. Ματθ. 18, 3.

² Ο.π.

³ Ο κυρίως ναός μιας σκήτης, στον οποίο εκκλησιάζονται οι σκητιώτες μοναχοί τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές.

μικρού παιδιού. Γι' αυτό λέει ο Απόστολος Παύλος: «Μη παιδιά γίνεσθε ταις φρεσίν, αλλά τη κακία νηπιάζετε»⁴.

Ο απλός άνθρωπος έχει όλο καλούς λογισμούς

Ο απλός άνθρωπος είναι άκακος και απονήρευτος. Και το κακό και το άσχημο τα μετατρέπει σε καλό. Έχει πάντα καλούς λογισμούς για τους άλλους. Δεν είναι κουτός, αλλά νομίζει ότι, όπως σκέπτεται αυτός, έτσι σκέπτονται και οι άλλοι.

– Γέροντα, να μας πήτε ένα παραδειγμα;

– Δεν σάς έχω πει για εκείνον τον Παπα-Χαράλαμπο που ήταν παλιά στην Μονή Κουτλουμουσιού⁵; Τον είχαν βιβλιοθηκάριο, αλλά τελικά τον έβγαλαν, γιατί ποτέ δεν έκλεινε την πόρτα της βιβλιοθήκης. «Τί τα θέλετε στις πόρτες τα κλειδιά; έλεγε. Αφήστε τους ανθρώπους να διαβάζουν τα βιβλία». Είχε τέτοια απλότητα και αγνότητα που δεν του περνούσε ο λογισμός ότι υπάρχουν και άνθρωποι που κλέβουν βιβλία.

Ο απλός άνθρωπος, επειδή έχει όλο καλούς λογισμούς για τους άλλους, τους βλέπει όλους καλούς. Θυμάμαι κι ένα άλλο γεροντάκι, τον Γερο-Θεόκτιστο από την Μονή Διονυσίου, πόση απλότητα είχε! Ένα βράδυ είχε μείνει μαζί με έναν μοναχό στο κονάκι τους στις Καρυές. Αργά την νύχτα χτύπησε κάποιος την πόρτα και ο Γερο-Θεόκτιστος έτρεξε ν' ανοίξει. «Ασ' τον, του λέει ο μοναχός, μην ανοίγης τέτοια ώρα, για να μπορέσουμε να ησυχάσουμε». «Και που ξέρεις, πάτερ, του λέει, ποιός είναι; μπορεί να είναι και ο Χριστός! Να του ανοίξουμε». Και πήγε κι άνοιξε. Βλέπετε, ο απλός άνθρωπος μόνον καλό λογισμό βάζει και πάντα το καλό περιμένει.

Η απλότητα ξεκουράζει

– Γέροντα, νομίζω ότι απλότητα είναι να κινείται κανείς όπως νιώθει εσωτερικά. Έτσι είναι;

– Ανάλογα με το που ζη. Για να κινηθή ο άνθρωπος απλά, πρέπει να βρη ανάλογη ατμόσφαιρα. Μέσα στον κόσμο, ιδίως τον σημερινό, πρέπει να προσέξη κανείς πώς θα κινηθή. Σε ένα μοναστήρι όμως ή σε μια οικογένεια δεν δικαιολογείται να μη ζη κανείς με απλότητα. Είναι πολύ κουραστικό, όταν δεν υπάρχει απλότητα και εμπιστοσύνη! Τότε, για να πής μια κουβέντα στον άλλον, χρειάζεται πρόλογος, επίλογος, εξηγήσεις... Έτσι η ζωή γίνεται τυραννία, μαρτύριο. Ενώ, όταν υπάρχει απλότητα, λές στον άλλον «τώρα κάθισε» και κάθεται, «τώρα δεν χρειάζεσαι, φύγε» και φεύγει, χωρίς να φοβάσαι μήπως παρεξηγηθή. Η απλότητα ξεκουράζει, ενώ η έλλειψη απλότητος κουράζει.

– Γέροντα, τί σημαίνει: «Κτήσαι ελευθερίαν εν τη αναστροφή σου, ίνα της ζάλης ελευθερωθής»⁶;

⁴ Α΄ Κορ. 14, 20.

⁵ Βλ. Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου, *Αγιορείται Πατέρες και Αγιορείτικα*, σ. 10-11.

⁶ Του Οσίου πατρός ημών Ισαάκ, *Τα ευρεθέντα ασκητικά*, Λόγος ΚΓ΄, σ. 93.

– Να αποκτήσης απλότητα στην συναναστροφή σου, για να μη ζαλίζεσαι από τους λογισμούς και μπερδεύεσαι. Όταν κανείς εκφράζει απλά αυτό που νιώθει, και ο ίδιος ελευθερώνεται και τους άλλους βοηθάει.

Μια φορά κατέβαινα στην Αθήνα για κάποια υπόθεση με το αυτοκίνητο κάποιου γνωστού μου – μαζί μας ήταν και ένας άλλος κύριος. Επειδή το αυτοκίνητο με πειράζει, άνοιξε ο οδηγός το παράθυρο, αλλά έκανε ψύχρα. «Μήπως κρυνάτε;», τους ρώτησα. «Όχι, όχι», μου είπαν. Σε λίγο όμως είδα να μαζεύεται ο άλλος και να κουμπώνει το σακκάκι του. Οπότε τους είπα: «Αν θέλετε να μην αρρωστήση κανείς, να το λέτε απλά, όταν κρυνάτε, όπως κι εγώ θα σάς λέω, όταν αισθάνωμαι άσχημα». Έτσι κανένας δεν δυσκολεύτηκε. Αν όμως εγώ ένιωθα άσχημα και δεν μιλούσα, και ο άλλος κρύνει και δεν μιλούσε, μπορεί κάποιος να έφθανε άρρωστος στην Αθήνα. Κι εσείς να συμπεριφέρεσθε με απλότητα μεταξύ σας. Αλλιώς θα έχετε συνέχεια την ανησυχία μήπως κάνετε κάτι και στενοχωρηθή ή πειραχθή ο άλλος. Έτσι και στενοχωριέται κανείς και ανάπαυση δεν βρίσκει, αλλά και η συμπεριφορά του γίνεται αφύσικη.

– Γέροντα, μπροστά σε άλλους δεν μπορώ να κάνω και το πιο απλό πράγμα. Αυτό είναι συστολή ή υπερηφάνεια;

– Ο Θεός δίνει μερικές φορές υπερβολική συστολή στον άνθρωπο σαν φρένο, για να μην πάθη κακό. Γιατί, ποιός ξέρει, αν δεν είχε αυτήν την συστολή, πόσο θα μπορούσε να ξεφύγει από τον σωστό δρόμο! Αυτό που πρέπει να κάνης τώρα εσύ, είναι να προσέχης λίγο και να αφήνης πολύ τον εαυτό σου στα χέρια του Θεού. Να μη σφίγγεσαι και βασανίζεσαι ανθρώπινα, γιατί μέσα σ' αυτό το ανθρώπινο σφίξιμο κρύβεται και εγωισμός. Δεν με βλέπεις εμένα που συμπεριφέρομαι φυσιολογικά – χωρίς να καταβάλλω προσπάθεια – πότε σαν παππούς, πότε σαν πατέρα, πότε σαν μεγάλος αδελφός και πότε σαν παιδί;

– Γέροντα, εγώ σκέφτομαι πώς θα το πάρη ο άλλος αυτό που θα πω και φοβάμαι μην παρεξηγηθώ κ.λπ.

– Εσύ βραχυκυκλώνεσαι, επειδή δεν έχεις απλότητα. Κοίταξε, να αποκτήσης απλότητα καρδιάς, για να αναπτυχθής πνευματικά. Να δέχεσαι απλά τις παρατηρήσεις που σου κάνουν και να προσπαθής να διορθώνεσαι, ζητώντας και την βοήθεια του Θεού. Μπορεί να σου πούν ότι σε εκείνη την περίπτωση φέρθηκες χωρίς σύνεση. Άλλη φορά, σε ανάλογη περίπτωση, πρέπει να σκεφθής: «Τότε μου είπαν ότι φέρθηκα χωρίς σύνεση· τώρα πρέπει να προσέξω να φερθώ συνετά». Με αυτόν τον τρόπο αποκτάς σιγά-σιγά πείρα, διορθώνεσαι, προοδεύεις και εξελίσσεσαι πνευματικά. Έτσι και ο άλλος πληροφορείται και ο Θεός πληροφορείται κι εσύ πληροφορείσαι και είσαι ειρηνική.

Η απλότητα με τον φιλότιμο αγώνα και με την εμπιστοσύνη στον Θεό φέρνουν εσωτερική ειρήνη και χαρά και γεμίζει η ψυχή από ελπίδα και παρηγοριά.

Με την αγία απλότητα γνωρίζει ο άνθρωπος τα μυστήρια του Θεού

– Γέροντα, η μελέτη των βιβλίων και η γνώση βοηθούν να γνωρίση κάποιος τον Θεό;

– Κοίταξε να σου πώ' όταν εργασθή κανείς πνευματικά και φθάση σε μια καλή πνευματική κατάσταση, βλέπει μερικά πράγματα πολύ καθαρά, με τον θείο φωτισμό, χωρίς να τα έχη γνωρίσει από τα βιβλία. Και μάλιστα τα βλέπει καθαρότερα από άλλους που έχουν διαβάσει του κόσμου τα βιβλία. Με την εσωτερική του καθαρότητα βλέπει καθαρά πολύ μακριά και πολύ βαθιά, γιατί έχει βγή από την κοσμική τροχιά και κινείται πλέον στην πνευματική τροχιά, στον μυστηριακό χώρο. Όσοι απέκτησαν την εσωτερική απλότητα και καθαρότητα βλέπουν και τα υπερφυσικά πράγματα πολύ απλά, σαν φυσικά, γιατί στον Θεό όλα απλά είναι – όπως και ο Ίδιος είναι πολύ απλός, και μας το φανέρωσε ο Υιός Του επί της γης με την αγία Του απλότητα – και δεν χρησιμοποιεί μεγαλύτερη δύναμη για τα υπερφυσικά και μικρότερη για τα φυσικά, αλλά την ίδια δύναμη για όλα.

– Δηλαδή, Γέροντα, μπορεί ένας άνθρωπος χωρίς πολλή μελέτη να γνωρίση τα μυστήρια του Θεού;

– Ναί, αν έχη την αγία απλότητα, μπορεί όχι μόνο να γνωρίση, αλλά και να ζήση τα μυστήρια του Θεού. Θυμάστε εκείνον τον πολύ απλό μοναχό που αξιώθηκε να φάη μαζί με τον Χριστό; Πριν γίνη μοναχός, ήταν βοσκός, και το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν πώς θα σωθή. Κάποτε πέρασε από τα μέρη του ένας ερημίτης και του είπε: «Αν θέλεις να σωθής, να βαδίζεις τον ίσιο δρόμο». Αυτός πήρε κατά γράμμα τον λόγο του. Παίρνει λοιπόν έναν δρόμο και τρεις μέρες βάδιζε συνέχεια όλο ίσια, ώσπου τελικά έφθασε σε ένα μοναστήρι. Εκεί ο ηγούμενος, όταν είδε τον πόθο που είχε για την σωτηρία του, τον έκανε αμέσως μοναχό και τον έβαλε να διακονή στην εκκλησία. Μια μέρα, την ώρα που καθάριζε τον ναό, πέρασε ο ηγούμενος και τον συμβούλεψε να κάνη καλά την δουλειά του. Εκείνος, αφού άκουσε τις συμβουλές, ρώτησε τον Γέροντα δείχνοντας τον Εσταυρωμένο: «Γέροντα, ποιός είναι αυτός που στέκεται εκεί επάνω; Έχω τόσες μέρες εδώ και δεν κατέβηκε ούτε να φάη ούτε να πιή». Θαύμασε ο ηγούμενος την απλότητά του και του λέει: «Εγώ τον τιμώρησα να στέκεται εκεί επάνω, γιατί δεν έκανε καλά την δουλειά του». Ο μοναχός τον άκουσε χωρίς να πη τίποτε. Το βράδυ πήρε το φαγητό του και κλείσθηκε μέσα στον ναό. Πήγε κάτω από τον Εσταυρωμένο και Του είπε με πόνο: «Κατέβα, αδελφέ, να φάμε μαζί». Τότε ο Χριστός κατέβηκε και έφαγε μαζί με τον απλό μοναχό και του υποσχέθηκε ότι θα τον πάρη στο σπίτι του Πατέρα Του, για να ευφραίνεται αιώνια. Πράγματι, μετά από λίγες μέρες ο απλός αυτός μοναχός κοιμήθηκε ειρηνικά. Βλέπετε, τέλεια άγνοια είχε, αλλά τί αξιώθηκε να ζήση, χάρη στην πολλή απλότητα και καθαρότητα που είχε!

Για να αναπαυθή η Χάρις του Θεού στον άνθρωπο, πρέπει να υπάρχη μέσα του αυτό το άδολο, το καθαρό. Ο Θεός χαρίζεται σε όσους έχουν εξαγνισμένη απλότητα. Όταν προηγηθή η απλότητα και η καθαρότητα, με την θερμή πίστη και την ευλάβεια, φθάνει μετά ο άνθρωπος να έχη θεία γεγονότα και να γνωρίζη τα μυστήρια του Θεού, χωρίς να έχη γνώσεις. Γιατί τότε φιλοξενείται μέσα του η Αγία Τριάδα και με τον θείο φωτισμό που έχει βρίσκει εύκολα τα κλειδιά των θείων νοημάτων και ερμηνεύει το πνεύμα του Θεού πολύ απλά και φυσικά, χωρίς διανοητικό πονοκέφαλο.

Όταν καθαρίσουμε την πονηρή μας καρδιά, «εκ της οποίας εξέρχονται όλα τα κακά»⁷, θα γίνουμε καθαρά και ταπεινά δοχεία της θείας Χάριτος και θα αναπαύεται

⁷ Βλ. Ματθ. 15, 18-19· Μάρκ. 7, 21-23.

πλέον μέσα μας η Αγία Τριάδα. Θα εύχωμαι κι εγώ για σάς, καθώς κι εσείς να εύχεσθε για μένα, να βοηθήσουν ο Χριστός και η Παναγία να καθαρισθούν οι καρδιές μας, για να δούμε τον Θεό. «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδιά, ότι αυτοί τον Θεόν όψονται»⁸. Αμήν.

⁸ Ματθ. 5, 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Η πίστη και η ελπίδα στον Θεό

Όλο το κακό σήμερα προέρχεται από την απιστία

– Γέροντα, βλέπω ότι μερικοί άνθρωποι που δεν πιστεύουν στον Θεό, έχουν έντονη την επιθυμία να γνωρίσουν τον κόσμο, να ταξιδέψουν, να διασκεδάσουν.

– Όταν ο άνθρωπος δεν πιστεύει στην άλλη ζωή, ζητάει να γνωρίσει τον κόσμο, να χαρή σ' αυτήν την ζωή εκείνο, το άλλο..., και τελικά τί βγαίνει; Έχει συνέχεια μέσα του ένα κενό. Ενώ, άμα πιστέψει στον Θεό, γνωρίζει τον Θεό, τον γνωρίζει ο Θεός¹, και τότε νιώθει μέσα του γεμάτος.

– Γέροντα, αν οι άνθρωποι σκέφτονταν ότι αυτή η ζωή είναι πρόσκαιρη, δεν θα άλλαζαν;

– Εξαρτάται. Αν πούμε τώρα: «τελειώνει ο κόσμος», ένας που δεν πιστεύει θα αποθρασυνθή περισσότερο και θα ορμήσει στο κακό, στην αμαρτία. Ένας όμως που πιστεύει, θα φρενάρι τον εαυτό του. «Τί να ξανοιχτώ με χαμένα; θα πή. Να κοιτάξω την ψυχή μου, να ζήσω πνευματικά, να κάνω καμμιά ελεημοσύνη».

Όλο το κακό σήμερα προέρχεται από την απιστία. Παλιά ο κόσμος πίστευε και ο πιο αδιάφορος είχε μέσα του πίστη. Μπορεί οι άνθρωποι να ήταν απλοί· μπορεί να μην καταλάβαιναν τίποτα από όσα άκουγαν στην εκκλησία. Μερικοί δεν ήξεραν ούτε ότι τα Ευαγγέλια είναι τέσσερα· νόμιζαν ότι είναι δώδεκα, αλλά τί πίστη είχαν, τί ευλάβεια! Και οι νοσοκόμες τί παλληκαριά είχαν! Πόσες στον πόλεμο πήγαιναν εθελόντριες! Είχαν και πίστη και θυσία και βοηθούσαν πάρα πολύ. Σήμερα μου είπε κάποιος ότι ένας άρρωστος έλεγε το «Πιστεύω» και η νοσοκόμα τον χτυπούσε, γιατί νόμιζε ότι της έκανε μάγια! Να μην ξέρη ούτε το Σύμβολο της Πίστεως! Που έχουμε φθάσει! Νέα παιδιά τα ρωτάς: «Τί πιστεύεις;». «Δεν ξέρω, σού λένε, ακόμη δεν κατέληξα». «Τί θρησκεία έχει η μάνα σου, ο πατέρας σου;». «Δεν ξέρω· δεν τους ρώτησα». Δεν ενδιαφέρθηκε να μάθη τί θρησκεία έχουν οι γονείς του! Όταν κανείς είναι τόσο αδιάφορος, πώς να βοηθηθή;

– Γέροντα, στα κράτη που είχαν ολοκληρωτικό καθεστώς είναι ακόμη δύσκολη η κατάσταση.

– Ναί, αλλά πόσοι μάρτυρες θα βγουν από αυτούς που κράτησαν την πίστη τους μέσα στα ολοκληρωτικά καθεστώτα! Μου έλεγε ένας Ρώσος που πήγε στην Ρωσία ύστερα από χρόνια: «Με πλησίασε μια γιαγιά που με γνώριζε από παλιά και μου είπε: "Μ' αυτό το παλτό πηγαίνεις στο Άγιον Όρος;". "Ναί, μ' αυτό", της είπα. Βούρκωσαν αμέσως τα μάτια της, πήρε το παλτό και το φιλούσε η καημένη, για να πάρη ευλογία». Βλέπεις, η πίστη, όσο καταπιέζεται, τόσο δυναμώνει. Είναι σαν ελατήριο που, όσο περισσότερο το πιέση κανείς, με τόσο μεγαλύτερη δύναμη θα τιναχθή. Κάποτε κουράζεται εκείνος που το πιέζει, το αφήνει και τινάζεται.

Όταν η πίστη κλονίζεται

¹ Βλ. Αντωνίου του Μεγάλου, *Παράινέσεις περί ήθους ανθρώπων και χρηστής πολιτείας*, ρξδ', Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών, τόμος Α', εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1974, σ. 25. «Γνωρίζει τον Θεόν ο άνθρωπος και γνωρίζεται υπό του Θεού, ο σπουδάων δια παντός αχώριστος είναι του Θεού».

- Γέροντα, γιατί πολλοί άνθρωποι, ενώ πίστευαν, έχασαν την πίστη τους;
- Αν δεν προσέχη κανείς στα θέματα της πίστεως και της λατρείας, σιγά-σιγά ξεχνιέται και μπορεί να γίνη αναίσθητος, να φθάση σε σημείο να μην πιστεύη τίποτε.
- Μερικοί, Γέροντα, λένε ότι η πίστη τους κλονίζεται, όταν βλέπουν να υποφέρουν καλοί άνθρωποι.
- Ακόμη κι αν κάψη ο Θεός όλους τους καλούς, δεν πρέπει να βάλη κανείς αριστερό λογισμό, αλλά να σκεφθή πώς ο Θεός, ό,τι κάνει, από αγάπη το κάνει. Ξέρει ο Θεός πώς εργάζεται. Για να επιτρέψη να συμβή κάποιο κακό, κάτι καλύτερο θα βγή.
- Γέροντα, σήμερα ακόμη και τα πιστά παιδιά αμφιταλαντεύονται, γιατί στα σχολεία υπάρχουν καθηγητές που διδάσκουν την αθεΐα.
- Γιατί να αμφιταλαντεύονται; Η Αγία Αικατερίνη δεκαεννιά χρονών ήταν και διακόσιους φιλοσόφους τους αποστόμωσε με την κατά Θεόν γνώση και την σοφία της. Ακόμη και οι Προτεστάντες την έχουν προστάτιδα της επιστήμης.
- Στα θέματα της πίστεως και στα θέματα της πατρίδος δεν χωράνε υποχωρήσεις: πρέπει να είναι κανείς αμετακίνητος, σταθερός.
- Γέροντα, παλιά προσευχόμουν με πίστη στον Θεό και ό,τι ζητούσα μου το έκανε. Τώρα δεν έχω αυτήν την πίστη. Που οφείλεται αυτό;
- Στην κοσμική λογική που έχεις. Η κοσμική λογική κλονίζει την πίστη. «Εάν έχητε πίστιν και μη διακριθήτε², πάντα όσα εάν αιτήσητε εν τη προσευχή πιστεύοντες, λήψεσθε³», είπε ο Κύριος. Όλη η βάση εκεί είναι. Στην πνευματική ζωή κινούμαστε στο θαύμα. Ένα σύν δύο δεν κάνει πάντα τρία· κάνει και πέντε χιλιάδες και ένα εκατομμύριο!
- Χρειάζεται καλή διάθεση και φιλότιμο. Γιατί, αν ο άνθρωπος δεν έχη καλή διάθεση, τίποτε δεν καταλαβαίνει. Νά, και για την Σταύρωση του Χριστού, τόσες λεπτομέρειες είχαν πει οι Προφήτες – μέχρι και τί θα κάνουν τα ιμάτιά Του⁴, τί θα κάνουν τα χορήματα της προδοσίας, ότι θα αγοράσουν μ' αυτά τον αγρό του Κεραμέως, για να θάβουν τους ξένους⁵ –, αλλά οι Εβραίοι πάλι δεν καταλάβαιναν. «Ο δε παράνομος Ιούδας ουκ ηβουλήθη συνιέναι»⁶...

Δυσπιστία και ολιγοπιστία

- Γέροντα, γιατί ο Μωυσής για ένα παραμικρό σφάλμα στερήθηκε την Γη της Επαγγελίας⁷;
- Δεν ήταν παραμικρό σφάλμα· ήταν δυσπιστία. Ο Θεός είχε περάσει τους Ισραηλίτες από την Ερυθρά Θάλασσα⁸, τους είχε βγάλει νερό στο Σινά⁹, τους έτρεφε

² Ματθ. 21, 21 («Εάν μη διακριθήτε»: Αν δεν έχετε αμφιβολίες).

³ Ματθ. 21, 22.

⁴ Βλ. Ψαλμ. 21, 19.

⁵ Βλ. Ματθ. 27, 7-9. Πρβλ. και Ιερ. 18, 2 και 39, 9.

⁶ Από το Τρίτον Αντίφωνον του Ορθρου της Μεγάλης Παρασκευής (Ακολουθία των Αγίων Παθών).

⁷ Βλ. Αριθμ. 20, 1-13· Δευτ. 32, 48-52.

⁸ Βλ. Εξ. 14, 1-31.

με το μάννα¹⁰, τόσα θαυμαστά γεγονότα τους είχε δείξει και αυτοί, όταν τους έλειψε πάλι το νερό, γόγγυσαν. Και ο Μωυσής, όταν του είπε ο Θεός να χτυπήσει τον βράχο, για να βγή νερό, δυσπίστησε. «Μήπως μπορεί να βγή απ' αυτόν τον βράχο νερό;», είπε¹¹. Γι' αυτό μετά ο Θεός του έβαλε εκείνον τον κανόνα: «Για τιμωρία, του είπε, μόνον από μακριά θα δής την Γη της Επαγγελίας»¹². Αν ο Θεός δεν τους είχε βγάλει κι άλλη φορά νερό με θαυμαστό τρόπο, θα είχε ο Μωυσής κάποια ελαφροντικά· τώρα όμως ήταν αδικαιολόγητος για την δυσπιστία του, γι' αυτό ο Θεός δεν επέτρεψε να μπη στην Γη της Επαγγελίας.

– Γέροντα, νομίζω ότι μόνο με την δική μου προσπάθεια θα διορθωθώ και γι' αυτό δεν προχωράω.

– Τί μπορείς να κάνης εσύ μόνη σου; Όσο είναι κανείς γαντζωμένος στον εαυτό του, εμποδίζει το έλεος του Θεού και μένει πίσω, δεν προχωράει. Εάν είχες λίγη πίστη, θα άλλαζαν σχεδόν όλα και, εάν είχες και λίγη ταπείνωση, θα είχες Χάρη Θεού. Όλα οφείλονται στο ότι χωλαίνεις στην πίστη και στην ταπείνωση. Έτσι «δένεται» ο Θεός και δεν μπορεί να σε βοηθήσει, γιατί σέβεται το αυτεξούσιο. Να ζητάς πίστη από τον Χριστό – «πρόσθετε ημίν πίστιν»¹³ – και να καλλιεργής την ταπείνωση. Γιατί, ακόμη και όταν πιστεύη κανείς, αν έχη υπερηφάνεια, πάλι δεν ενεργεί η πίστη.

Είδατε ο εκατόνταρχος, που αναφέρει το Ευαγγέλιο; Δεν είχε καθόλου υπερήφανο λογισμό, αλλά και τί πίστη είχε! «Δεν είμαι άξιος, είπε στον Χριστό, να μπής στο σπίτι μου· πές μόνον έναν λόγο και θα γίνη καλά ο δούλος μου», και δεν Τον άφησε να πλησιάση στο σπίτι του. Γι' αυτό ο Χριστός είπε: «Ουδέ εν τω Ισραήλ τοσαύτην πίστιν εύρον»¹⁴.

Όποιος πιστεύει στον Θεό, δεν φοβάται τίποτε

– Γέροντα, οι παππούδες μας έλεγαν ότι θα έρθη καιρός που θα έχουμε απ' όλα τα αγαθά, αλλά δεν θα μπορούμε να φάμε. Σήμερα οι άνθρωποι για τις περισσότερες τροφές έχουν ερωτηματικά.

– Τί να κάνουμε; Μόλυναν όλο το περιβάλλον. Μη σάς πιάνη όμως φοβία. Να κάνετε τον σταυρό σας και να μη φοβάσθε. Έχω υπ' όψιν μου ανθρώπους που κάνουν την ζωή τους μαρτύριο, γιατί φοβούνται τα πάντα· και είναι Χριστιανοί, βαπτισμένοι, μυρωμένοι, κοινωνούν, διαβάζουν το Ευαγγέλιο, τα έχουν μάθει απ' έξω τα ρητά. Δεν βλέπουν τί δύναμη έχει η Χάρη του Θεού; «Οτιδήποτε θανάσιμο κι αν πιήτε, δεν θα σάς βλάψη»¹⁵, είπε ο Χριστός, και «σάς δίνω εξουσία να πατάτε πάνω στα φίδια και στους σκορπιούς χωρίς να παθαίνετε κακό»¹⁶.

⁹ Βλ. Εξ. 15, 22-25 και 17, 1-7.

¹⁰ Βλ. Εξ. 16, 1-36.

¹¹ Βλ. Αριθμ. 20, 1-13.

¹² Βλ. Δευτ. 32, 48-52.

¹³ Λουκ. 17, 5.

¹⁴ Βλ. Ματθ. 8, 5-10· Λουκ. 7, 1-10.

¹⁵ Βλ. Μάρκ. 16, 18.

¹⁶ Βλ. Λουκ. 10, 19.

Αν ο άνθρωπος έχει την Χάρη του Θεού, δεν φοβάται τίποτε. Γι' αυτό πάντα να ζητάμε την Χάρη του Θεού κάνοντας τον σταυρό μας. Θυμάστε το περιστατικό που αναφέρει το Λαυσαϊκό; Πήγε ένας μοναχός να πάρη νερό από το πηγάδι και, επειδή είδε μέσα μια ασπίδα¹⁷, έφυγε κατατρομαγμένος, χωρίς να πάρη νερό. «Πάει, Αββά, χαθήκαμε, είπε στον Γέροντά του, μια ασπίδα είναι μέσα στο πηγάδι!». «Καλά, του λέει ο Γέροντας, αν πάνε σ' όλα τα πηγάδια δηλητηριώδη φίδια, τί θα κάνης; θα πεθάνης απ' την δίψα;». Πήγε ο Γέροντας, σταύρωσε το πηγάδι, πήρε νερό και ήπιε. «Όπου σταυρός επιφοιτά, του είπε, ουκ ισχύει κακία του σατανά»¹⁸.

– Γέροντα, έχω μέσα μου μια φοβία.

– Η φοβία που έχεις είναι ευλογία από τον Θεό· είναι οικονομία Θεού, για να καταφεύγης πάντα σ' Εκείνον δια της προσευχής. Θα σε βοηθήση να πιασθής από τον Θεό. Βλέπεις, το μικρό παιδί, αν δεν το φοβερίσουν, δεν μπορούν να το συμμαζέψουν. Να αγωνίζεσαι φιλότιμα και με ελπίδα στον Θεό και τότε δεν θα φοβάσαι τίποτε. «Τον δε φόβον ημών ου μη φοβηθώμεν ουδ' ου μη ταραχθώμεν, ότι μεθ' ημών ο Θεός»¹⁹, δεν ψάλλουμε στο Μεγάλο Απόδειπνο;

«Προωρώμην τον Κύριον ενώπιόν μου δια παντός»²⁰

– Γέροντα, ο φόβος που ένιωσε ο Προφήτης Δανιήλ, όταν είδε τον Άγγελο²¹, τί φόβος ήταν;

– Ήταν μια συστολή, ένα δέος, ένα ιερό πράγμα. Έπεσε ο Δανιήλ να προσκυνήση τον Άγγελο, αλλά εκείνος του είπε: «Σήκω, Δανιήλ, και μη φοβάσαι· ο Θεός άκουσε την προσευχή σου»²².

Ο φόβος του Θεού είναι ο πολύς σεβασμός, η ευλάβεια, η πνευματική συστολή, που προέρχεται από την πολλή αγάπη προς τον Θεό. Όπως κανείς αισθάνεται μια συστολή μπροστά σε κάποιο σεβάσμιο πρόσωπο, έτσι αισθάνεται και ο άνθρωπος που έχει φόβο Θεού, όπου κι αν βρεθή, γιατί παντού αισθάνεται την παρουσία του Θεού. «Τα Χερουβείμ φόβω παριστάμενα»²³, δεν λέει; Αυτή η συστολή και ο φόβος έχουν μέσα ειρήνη και αγαλλίαση· δεν ταλαιπωρούν τον άνθρωπο. «Δουλεύσατε τω Κυρίω εν φόβω και αγαλλιάσθε αυτώ εν τρώμω»²⁴, λέει ο Ψαλμωδός.

– Γέροντα, τί σχέση έχει η ήσυχη συνείδηση με τον φόβο του Θεού ;

– Μά, αν ο άνθρωπος δεν έχει φόβο Θεού, τί συνείδηση θα έχει; Χωρίς τον φόβο του Θεού εύκολα μπορεί να καταπατήση την συνείδηση του, και τότε ο άνθρωπος παύει να είναι άνθρωπος.

¹⁷ Ασπίδα: Δηλητηριώδες φίδι.

¹⁸ Παλλαδίου, *Λαυσαϊκή Ιστορία*, σ. 58.

¹⁹ *Ωρολόγιον το Μέγα*, έκδ. «Αποστολικής Διακονίας», Αθήνα ¹⁴2001, σ. 164. Βλ. και *Ησ.* 8, 12.

²⁰ *Ψαλμ.* 15, 8.

²¹ Βλ. *Δαν.* 10, 8-12.

²² *Ο.π.*

²³ Βλ. Τριαδικός Ύμνος πλ. Β' ήχου, Όρθρος Μεγάλης Τεσσαρακοστής. *Ωρολόγιον το Μέγα*, έκδ. «Αποστολικής Διακονίας», Αθήνα ¹⁴2001, σ. 59.

²⁴ *Ψαλμ.* 2, 11.

– Γέροντα, όταν νιώθω ευγνωμοσύνη για έναν άνθρωπο, μπορώ να κάνω ό,τι μου ζητήση. Ανησυχώ όμως, επειδή δεν συμβαίνει το ίδιο και με τον Θεό. Μήπως δεν έχω την ανάλογη ευγνωμοσύνη για τις ευεργεσίες Του;

– Υπάρχει μέσα σου η ευγνωμοσύνη προς τον Θεό, αλλά δεν υπάρχει αυτό το φτερούγισμα. Προς τον άνθρωπο νιώθεις πιο πολύ την ευγνωμοσύνη, επειδή αισθάνεσαι την παρουσία του. Χρειάζεται να κάνης δουλειά πνευματική, για να νιώσης έντονα την παρουσία του Θεού. Αν νιώσης την παρουσία του Θεού, τότε θα νιώθης και ευγνωμοσύνη μεγάλη στον Θεό. Τώρα λές «Πάτερ ημών...» και δεν νιώθεις τίποτε. Αν όμως ένιωθες πράγματι ότι ο Θεός είναι Πατέρας σου, δεν θα μπορούσες να αντέξεις αυτά τα λόγια.

Συνέχεια ο άνθρωπος πρέπει να έχη την αίσθηση της παρουσίας του Θεού. Και όταν ο άνθρωπος αισθάνεται την παρουσία του Θεού, των Αγγέλων και των Αγίων, αυτό είναι μεγάλο φρένο, για να μην ξεφύγη. «Προωρώμην τον Κύριον ενώπιόν μου δια παντός, ίνα μη σαλευθώ»²⁵, λέει ο Δαβίδ. Αν ενεργούμε με την σκέψη ότι ο Θεός μας βλέπει, μας παρακολουθεί, ό,τι κάνουμε θα είναι σίγουρο.

– Γέροντα, πώς η λογική αίσθηση του Θεού θα γίνη καρδιακή, ώστε να γνωρίσουμε τον Θεό;

– Πρέπει να καθαρίσουμε την καρδιά μας. Αν καθαρίση η καρδιά, έρχεται ο Θεός στην καρδιά μας και Τον γνωρίζουμε. Προηγείται δηλαδή ο φιλότιμος αγώνας, η φιλότιμη αντιμετώπιση και τοποθέτηση, και τότε η καρδιακή αίσθηση του Θεού έρχεται σαν αποτέλεσμα.

Η ελπίδα και η εμπιστοσύνη στον Θεό είναι η μεγαλύτερη ασφάλεια

– Γέροντα, ακόμη αντιμετωπίζω το καθετί ανθρώπινα και όχι πνευματικά, και έχω αγωνία.

– Εσύ βάζεις τα προγράμματά σου μπροστά από τα προγράμματα του Θεού, γι' αυτό βασανίζεσαι. Με την εμπιστοσύνη στον Θεό και με την ταπείνωση όλα τα προβλήματα λύνονται. Να κάνης αυτό που μπορείς εσύ και μετά να αφήνεσαι στην θεία Πρόνοια, στο θείο θέλημα. Η ελπίδα στον Θεό είναι τονισμένη πίστη· είναι η μεγαλύτερη ασφάλεια για τον άνθρωπο.

Μικρό πράγμα είναι να έχη κανείς σύμμαχο τον Θεό; Θυμάμαι, πριν πάω στον στρατό, έκανα προσευχή στην Αγία Βαρβάρα να με βοηθήση – την είχα σε ευλάβεια, γιατί πήγαινα στο εξωκλήσι της από μικρός και προσευχόμουν. «Ας κινδυνεύσω στον πόλεμο, είπα, αλλά μόνον άνθρωπο να μη σκοτώσω». Και πώς τα οικονομήσε ο Καλός Θεός! Όταν βγήκαν τα αποτελέσματα, ενώ άλλους που ήταν μορφωμένοι τους έστειλαν στην πρώτη γραμμή σαν απλούς στρατιώτες, τουφεκιοφόρους, εμένα που ήμουν του δημοτικού με πήραν για ασυρματιστή! Μου έλεγαν οι άλλοι: «Έχεις μεγάλο μέσο». «Βρέ τί μέσο έχω; Δεν έχω κανέναν γνωστό». «Τί; μας κοροϊδεύεις; μου έλεγαν. Ποιόν έχεις στο Γενικό Επιτελείο;». Αφού επέμεναν, τους έλεγα κι εγώ: «Έχω στο Γενικό Επιτελείο τον Χριστό». Έτσι δεν χρησιμοποίησα ποτέ τουφέκι.

– Γέροντα, πώς αυξάνει η ψυχική αντοχή;

²⁵ Βλ. Ψαλμ. 15, 8.

– Με την ελπίδα και την εμπιστοσύνη στον Θεό, οι οποίες δίνουν δυνάμεις πολλές. Πρέπει να αφήνουμε τον εαυτό μας στα χέρια του Θεού με απόλυτη εμπιστοσύνη και να βλέπουμε την κάθε δοκιμασία σαν δώρο σταλμένο από την αγάπη του Θεού. Ο άνθρωπος που έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στον Θεό χαίρεται τα πάντα. Είτε είναι άρρωστος, είτε μένει νηστικός, είτε τον αδικούν, είτε..., είτε..., πιστεύει ότι ο Θεός τα έχει επιτρέψει, ελπίζει στον Θεό και είναι πάντα ασφαλισμένος στο λιμάνι της ελπίδος του Θεού.

Όποιος έχει ορθή πίστη, έχει αληθινή αγάπη

– Γέροντα, μας έχετε πει ότι πρώτα είναι η πίστη και μετά έρχεται η αγάπη προς τον Θεό.

– Κοίταξε, για να αγαπήσης τον Θεό, πρέπει να Τον πιστέψης. Ανάλογη με την πίστη μας είναι και η αγάπη μας προς τον Θεό. Μου λέει όμως ο λογισμός ότι για έναν φιλότιμο άνθρωπο η αγάπη προς τον Θεό προηγείται της πίστεως. Είναι φθηνό να ζητά κανείς να του αποκαλυφθή πρώτα ο Θεός, για να Τον πιστέψη και μετά να Τον αγαπήση. Αγαπώ φιλότιμα τον Θεό και μετά ενεργεί ο Θεός. Και όσο βλέπω τις ευεργεσίες του Θεού, τόσο αυξάνει και η πίστη μου και η αγάπη μου προς τον Θεό και αγαπώ και όλους τους ανθρώπους, αφού είναι εικόνες του Θεού, και όλα τα ζώα και τα πουλιά και όλη την κτίση, γιατί είναι δημιουργήματα του Θεού.

– Μπορεί, Γέροντα, κάποιος να έχει αγάπη χωρίς να έχει ορθή πίστη;

– Μπορεί να νομίζη ότι έχει αγάπη και στην πραγματικότητα να μην έχει. Μέσα στο δόγμα το ορθό, το Ορθόδοξο, βρίσκει κανείς την αληθινή αγάπη. Ήρθαν μια φορά στο Καλύβι δύο Καθολικοί· ο ένας ήταν δημοσιογράφος και ο άλλος γραμματέας στο Βατικανό. «Πρώτα να πούμε το "Πάτερ ημών"», μου είπαν. «Για να πούμε το "Πάτερ ημών", τους λέω, πρέπει να συμφωνούμε και στο δόγμα, αλλά μεταξύ ημών και υμών χάσμα μέγα εστί». «Καλά, μου λέει ο ένας, μόνον οι Ορθόδοξοι θα σωθούν; Ο Θεός είναι με όλον τον κόσμο». «Ναί, του λέω, αλλά εσύ μπορείς να μου πής πόσος κόσμος είναι με τον Θεό;». «Να δείξουμε αγάπη», μου λένε μετά. «Και η αμαρτία έγινε μόδα», τους λέω. «Και αυτό μέσα στην αγάπη είναι», μου λένε. «Όλοι μιλάνε για αγάπη, ειρήνη και ομόνοια, τους είπα στο τέλος, αλλά όλοι αυτοί είναι διχασμένοι και με τον εαυτό τους και με τους άλλους, γι' αυτό ετοιμάζουν όλο και μεγαλύτερες βόμβες».

Πολλοί που μιλούν για αγάπη και ενότητα, οι ίδιοι δεν είναι ενωμένοι με τον Θεό, γιατί δεν Τον έχουν αγαπήσει ούτε έχουν αγάπη αληθινή. Αγάπη αληθινή έχει εκείνος που έχει ορθή πίστη, ζη κοντά στον Θεό, και τότε ο Θεός ζωγραφίζεται στο πρόσωπό του, και οι άλλοι βλέπουν στο πρόσωπό του τον Θεό.

Εύχομαι ο Θεός να φωτίση όλους τους ανθρώπους, με τους οποίους είμαστε κατά σάρκα αδέρφια – από τον Αδάμ και την Εύα –, να έρθουν «εις επίγνωσιν αληθείας»²⁶, για να γίνουν και πνευματικά μας αδέρφια.

Αμήν.

²⁶ Α΄ Τιμ. 2, 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η σωτήριος υπομονή

«Μακάριος ανήρ, ός υπομένει πειρασμόν»¹

– Γέροντα, όταν περνούμε κάποιον πειρασμό, μια μεγάλη δοκιμασία, τί να κάνουμε;

– Τί να κάνετε; Υπομονή να κάνετε. Η υπομονή είναι το ισχυρότερο φάρμακο που θεραπεύει τις μεγάλες και μακροχρόνιες δοκιμασίες. Οι περισσότερες δοκιμασίες μόνο με την υπομονή περνούν. Η μεγάλη υπομονή ξεδιαλύνει πολλά και φέρνει θεϊκά αποτελέσματα· εκεί που δεν περιμένεις την λύση, δίνει ο Θεός την καλύτερη λύση.

Να ξέρετε ότι ο Θεός ευαρεστείται, όταν ο άνθρωπος περνά δοκιμασίες και υπομένη αγόγγυστα δοξάζοντας το άγιο όνομά Του. «Μακάριος ανήρ, ός υπομένει πειρασμόν»², λέει ο Άγιος Ιάκωβος. Γι' αυτό να προσευχώμαστε να μας δίνη ο Καλός Θεός υπομονή, ώστε να τα υπομένουμε όλα αγόγγυστα και με δοξολογία.

Η ζωή μας σ' αυτόν τον κόσμο είναι μία συνεχής άσκηση και ο καθένας μας ασκείται με διαφορετικό τρόπο. Να σκέφτεσθε τί τράβηξε ο Χριστός σ' εκείνα τα δύσκολα χρόνια! Πόσα προβλήματα του δημιουργούσαν οι Εβραίοι και δεν μιλούσε καθόλου! Αλλά και ο Απόστολος Παύλος τί υπομονή έκανε! Ενώ είχε πληροφορία από τον Θεό ότι θα πάη στην Ρώμη³, έμεινε στην φυλακή δύο χρόνια, γιατί ο ηγεμόνας καθυστερούσε την δίκη⁴. Ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος πάλι τί υπέφερε! Για έναν μικρό γογγυσμό υπέστη ναυάγιο⁵... Βλέπετε, επιτρέπει ο Θεός να ταλαιπωρηθούν για μικρά πράγματα οι Άγιοι, για να έχουμε εμείς παραδείγματα, ώστε να αντιμετωπίζουμε τους πειρασμούς με υπομονή, με προσευχή, αλλά και με χαρά.

Για να υπομείνης τον άλλον, πρέπει να τον αγαπήσης

– Γέροντα, πώς αποκτιέται η υπομονή;

¹ Ιακ. 1, 12.

² Ο.π.

³ Βλ. Πράξ. 23, 11.

⁴ Βλ. Πράξ. 24, 27. Ο Απόστολος Παύλος έμεινε δέσμιος στην Καισάρεια δύο χρόνια, επειδή ο Ρωμαίος ηγεμόνας Φήλιξ ανέβαλλε την δίκη του με την ελπίδα ότι θα δωροδοκηθή. Στην συνέχεια ο Φήστος, ο διάδοχος του Φήλικα, τον έστειλε να δικασθή στην Ρώμη, γιατί ο Απόστολος στηριζόμενος στην πληροφορία που είχε λάβει από τον Θεό επικαλέσθηκε το δικαίωμα του ρωμαίου πολίτη και ζήτησε να δικασθή στην Ρώμη.

⁵ Ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, όταν επρόκειτο να πάη να κηρύξει το Ευαγγέλιο στην Μικρά Ασία, λιποψύχησε και γόγγυσε, επειδή η περιοχή ήταν βυθισμένη στην ειδωλολατρική πλάνη. Για τον γογγυσμό του αυτόν ο Θεός επέτρεψε να πέση σε πειρασμό. Ενώ λοιπόν έπλεε προς την Μικρά Ασία, έπεσε σε ναυάγιο και σώθηκε, αφού πάλεψε σαράντα ημέρες με τα κύματα.

– Η υπομονή έχει βάση την αγάπη. «*Η αγάπη πάντα υπομένει*»⁶, λέει ο Απόστολος. Για να υπομείνης τον άλλον, πρέπει να τον αγαπήσης, να τον πονέσης. Αν δεν τον πονέσης, τον βαριέσαι.

– Γέροντα, να μιλήσω για μια δυσκολία που αντιμετωπίζω ή να σιωπήσω;

– Αν δεν μιλήσης για την δυσκολία σου από αγάπη, για να μη δυσκολέψης τους άλλους, θα διατηρήσης την ειρήνη μέσα σου. Αυτή η δυσκολία θα φέρη την ευλογία του Θεού. Καλύτερα να δυσκολευθής εσύ, παρά να δυσκολευθή ο άλλος εξαιτίας σου. Μια φορά επέστρεψα αργά στο Κελλί από την Λιτανεία της Μονής Κουτλουμουσίου. Ήμουν κατακουρασμένος και πονούσα πολύ, γιατί τότε είχα πρόβλημα με την μέση μου. Βρήκα απ' έξω να με περιμένη ένα γεροντάκι ογδόντα πέντε χρονών που ήθελε να μείνη το βράδυ στο Κελλί. Είχε αφήσει και την βαλίτσα του πιο κάτω, γιατί δεν μπορούσε να την σηκώσει. Αφού του εξήγησα ότι δεν μπορούσε να διανυκτερεύση σ' εμένα, φορτώθηκα στον ώμο την βαλίτσα του και τον πήγα στο ξενοδοχείο, μισή ώρα ανήφορο· του έδωσα και πεντακόσιες δραχμές για τα έξοδά του. Έκανα λίγη υπομονή και μετά ήμουν αναπαυμένος, γιατί αναπαύθηκε ο άλλος.

– Γέροντα, όταν η αδελφή με την οποία συνεργάζομαι είναι ζορισμένη, την λυπάμαι και την κάνω υπομονή· αυτό έχει μέσα αγάπη;

– Και που ξέρεις αν δεν είσαι εσύ αιτία που είναι η άλλη ζορισμένη και σε κάνει εκείνη υπομονή; Αν νομίζης ότι εσύ είσαι σε καλύτερη πνευματική κατάσταση και την κάνης υπομονή, τότε πρέπει να λυπάσαι τον εαυτό σου. Όταν υπάρχει πραγματική αγάπη και υπομονή, δικαιολογεί κανείς τον άλλον, και μόνον τον εαυτό του κατηγορεί. «*Θεέ μου, εγώ είμαι ένοχος, λέει, μη με υπολογίζης εμένα· πέταξέ με στην άκρη και βοήθησε τον άλλον*». Αυτή είναι η σωστή τοποθέτηση, η οποία έχει και πολλή ταπείνωση, και τότε δέχεται ο άνθρωπος πλούσια την Χάρη του Θεού. Θα εύχωμαι να γίνης «*σκύμνος*»⁷ πνευματικός, σαν τα μπρούντζινα λεονταράκια που με την πλάτη τους στηρίζουν τα μανουάλια της εκκλησίας και ούτε ταράσσονται ούτε ακούνε ούτε μιλάνε, αλλά σηκώνουν βάρος στην πλάτη τους. Αμήν.

Ο Χριστός την σωτηρία των ανθρώπων την κρέμασε στην υπομονή

Με λίγη υπομονή που θα κάνη ο άνθρωπος στις δύσκολες στιγμές μπορεί να αποκτήση την θεία Χάρη. Ο Χριστός δεν μας έδειξε άλλον τρόπο σωτηρίας, παρά την υπομονή. Την σωτηρία των ανθρώπων την κρέμασε στην υπομονή. Βλέπεις τί είπε; «*Ο υπομείνας εις τέλος, ούτος σωθήσεται*»⁸. Δεν είπε «ο υπομείνας εις ...θέρος!». Μέχρι το καλοκαίρι εύκολο είναι να υπομείνης, αλλά μέχρι τέλους;... Να προσέχουμε να μη χάνουμε την υπομονή μας, για να μη χάσουμε τελικά την ψυχή μας. «*Εν τη υπομονή υμών κτήσασθε τας ψυχάς υμών*»⁹, λέει το Ευαγγέλιο.

Είχα ακούσει για την υπομονή που έκανε μια γυναίκα, η οποία εκτός από τον ουράνιο μισθό που θα έχη, ανταμείφθηκε από τον Θεό και σ' αυτήν την ζωή

⁶ Α΄ Κορ. 13, 7.

⁷ Ο σκύμνος: Το λεονταράκι.

⁸ Ματθ. 10, 22 και 24, 13· Μάρκ. 13, 13.

⁹ Λουκ. 21, 19.

εκατονταπλάσια¹⁰. Είχε τρία παιδιά και ο άνδρας της ήταν γιατρός. Σαν γιατρός ήταν πολύ καλός, σαν άνθρωπος όμως όχι, γιατί ήταν δυστυχώς κυριευμένος από σαρκικά πάθη και δημιουργούσε προβλήματα και σε άλλες οικογένειες. Έπαιρνε και στο ιατρείο του κοπέλες δήθεν να τον βοηθάνε σαν νοσοκόμες. Μια από αυτές τις νοσοκόμες μπήκε σαν σφήνα ανάμεσα στο ανδρόγυνο και κατόρθωσε να διώξει την σύζυγο με τα τρία παιδάκια και να συζή μαζί του παράνομα στο σπίτι του. Η μάνα με τα παιδάκια αναγκάστηκε να πάη στο πατρικό της σπίτι και να εργάζεται, για να μπορέσουν να συντηρηθούν. Προσευχόταν βέβαια πολύ και έκανε πολλή υπομονή. Ο γιατρός με την παράνομη γυναίκα απέκτησε άλλα τρία παιδιά. Τί συνέβη όμως; Μόλις γεννήθηκε το τρίτο παιδί, ξεμυαλίσθηκε με μια άλλη κοπέλα δεκαέξι χρονών, την οποία πήρε στο ιατρείο του, για να τον βοηθή, και έδιωξε την προηγούμενη παράνομη με τα τρία παιδιά. Βλέπετε, λειτούργησαν οι πνευματικοί νόμοι, ώστε να εξοφλήση το σφάλμα της, αλλά και να καταλάβη τον πόνο της πραγματικής συζύγου. Μετά από λίγο καιρό ο γιατρός αρρώστησε και έμεινε κατάκοιτος στο σπίτι του. Η τελευταία μικρή κοπέλα κάθησε μαζί του, όσο είχε χρήματα, αλλά έκανε άτακτη ζωή. Μάζευε φίλους στο σπίτι του, γιατί αυτή δεν μπορούσε να γυρίζη, επειδή δήθεν τον πρόσεχε. Η απρόσεκτη όμως ζωή της τον πλήγωνε συνέχεια, γιατί την ζήλευε. Τελικά, αφού του έφαγε όλα τα χρήματα που είχε στην άκρη, τον εγκατέλειψε. Η πραγματική σύζυγός του, όταν έμαθε ότι βρίσκεται σε κακά χάλια, πήγε και του συμπαραστάθηκε. Καθάρισε, συγύρισε το σπίτι του και τον συντηρούσε από τις οικονομίες που είχε από την εργασία της και από τα χρήματα των παιδιών της, που είχαν μεγαλώσει και εργάζονταν. Η προηγούμενη παράνομη που είχε διωχθή, όχι μόνο δεν τον πλησίασε να τον βοηθήσει και να του συμπαρασταθή έστω και λίγο, αλλά ούτε ήθελε να ακούση γι' αυτόν. Μόνον η στεφανωμένη γυναίκα του του συμπαραστάθηκε, τον περιποιήθηκε και τον βοήθησε πνευματικά. Τελικά ο γιατρός ζήτησε να εξομολογηθή και στην συνέχεια ζούσε εν μετανοία. Βλέποντας ο Καλός Θεός όλη αυτήν την καλή προσπάθεια της καλής συζύγου – χρόνια να κάνη υπομονή, να ζη τίμια και να εργάζεται σκληρά, για να συντηρή και τον άνδρα της, ενώ εκείνος της είχε φερθή τόσο σκληρά και βάρβαρα – την αντάμειψε. Τί συνέβη λοιπόν; Πέθανε στην Αμερική ένας πλούσιος συγγενής του άνδρα της και κληρονόμησαν μεγάλη περιουσία. Στο τέλος όλη η περιουσία έμεινε στην καλή σύζυγο και καλή μητέρα, η οποία βοήθησε και τα παιδιά της για την καλή τους αποκατάσταση, βοήθησε και άλλους φτωχούς, και αυτή έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της χωρίς φτώχεια. Αν και όταν ζούσε φτωχικά, πάλι ήταν πλούσια, γιατί ήταν πλούσια σε αισθήματα – το κυριώτερο.

Τον χειμώνα κάνουμε υπομονή με την ελπίδα της ανοίξεως

– Γέροντα, βλέπω ότι δεν προχωράω πνευματικά και στενοχωριέμαι.

– Μια φορά κάποιος είχε φυτέψει ένα κλήμα και, ενώ δεν είχε πιάσει ακόμη ρίζες, είχε την απαίτηση να βγάλη σταφύλια, να κάνη άφθονο κρασί, για να πίνη, να ευφραίνεται και να μεθάη. Έτσι κάνεις κι εσύ. Φύτεψες μια κληματσίδα και θέλεις αμέσως να πιής κρασί. Αυτό δεν γίνεται. Το κλήμα δεν το φυτεύεις σήμερα και αύριο πίνεις κρασί. Σε έναν χρόνο μπορεί να φάς μερικά τσαμπιά. Σε δυο χρόνια θα φάς ένα

¹⁰ Βλ. Ματθ. 19, 29· Μάρκ. 10, 30.

κοφίνι σταφύλια και σε πέντε χρόνια θα πιής και κρασί. Να αγωνίζεσαι λοιπόν και να κάνης υπομονή, αν θέλης να απολαύσης καρπούς πνευματικούς.

– Γέροντα, δεν έχω συνηθίσει να περιμένω και εύκολα χάνω την υπομονή μου.

– Χρειάζεσαι υπομονή και σύνεση. Βλέπεις, πολλές φορές, ενώ κάνει κανείς υπομονή μιά-δυό ώρες, για να ψηθή το φαγητό, δεν περιμένει δυο λεπτά να κρυώσει, αλλά, χωρίς να σκεφθή, τρώει και καίγεται. Λοιπόν... Όταν επιστρέψω στο Άγιον Όρος, θα σου στείλω μία εικόνα της Αγίας Υπομονής. Μου έστειλαν τρεις εικόνες, δύο Οσίων και μία της Αγίας Υπομονής· των Οσίων τις έδωσα και τις δύο ευλογία, της Αγίας Υπομονής την κράτησα...

– Γέροντα, τώρα που ήρθατε δεν μου φέρατε κανένα «βότανο» από το Άγιον Όρος¹¹.

– Αυτήν την εποχή δεν υπάρχουν «βότανα» στο περιβόλι της Παναγίας... Πρέπει να έρθη η άνοιξη. Αλλά, για να έρθη η άνοιξη, χρειάζεται να κάνης λίγη υπομονή να περάση ο χειμώνας. Επομένως τώρα το καλύτερο και αποτελεσματικότερο «βότανο» για σένα είναι η υπομονή.

– Γέροντα, νιώθω να βρίσκωμαι στην καρδιά του πνευματικού χειμώνα.

– Αν θέλης να αλλάξη ο καιρός, να γίνη γλυκός, να ανθίσης και να καρπίσης, να παράγης καρπούς αρετής, πρέπει να χαίρεσαι και την παγωνιά και τις λιακάδες, γιατί όλα βοηθούν για το καλό. Τον πνευματικό χειμώνα τον περνάμε με υπομονή και την υπομονή την δίνει η ελπίδα της πνευματικής ανοίξεως. Ύστερα, το καλοκαίρι αναγνωρίζουμε το καλό του χειμώνα που γέμισε τις δεξαμενές με νερό και εξαφάνισε με τις παγωνιές όλα τα μικρόβια.

Ο Καλός Θεός όλα τα οικονόμησε σοφά για την σωτηρία μας και μας βοηθάει σαν Καλός Πατέρας· από μας χρειάζεται μόνο λίγη υπομονή.

¹¹ Η αδελφή ζητά κάποιο «βότανο», δηλαδή λόγο πνευματικό, έχοντας υπ' όψιν της την επιστολή «Πνευματικά βότανα», την οποία ο Γέροντας έστειλε στο Ησυχαστήριο στις 13-1-1971. (Βλ. Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, *Επιστολές*, 2005, σ. 151-162).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Η πνευματική χαρά

Η Παναγία έφερε στον κόσμο την χαρά

– Γέροντα, μπορείτε να μας ψάλετε το Μεγαλυνάριο που είχατε γράψει για την Παναγία¹;

– Έλα να το ψάλουμε μαζί. «*Εύρες πολλήν Χάριν παρά Θεού, Μήτηρ του Δεσπότη, Μεγαλόχαρη, αληθώς, Κεχαριτωμένη, ως Γαβριήλ εβόα, Βασίλισσα Αγγέλων, φρούρει τους δούλους σου*». Να σου πω τώρα και ένα δογματικό: Η Παναγία ήταν Κόρη και Μητέρα, Δούλη και Βασίλισσα, Βασίλισσα όλου του κόσμου. Χωράει στον νου του ανθρώπου αυτό; Και ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου είναι κάτι το υπερφυσικό, έξω της λογικής. Εύχομαι η Παναγία να σου δώσει την χαρά του Ευαγγελισμού και ο Άγγελος να σε ευλογήσει, για να έχεις πνευματική πρόοδο. Αμήν.

– Γέροντα, ένα τροπάριο λέει: «*Χαίρε η της Εύας χαρά· η γαρ εκείνης λύπη δια του τόκου σου πέπαιται, Αγνή*»².

– Ότι καλό κι αν βρη ο άνθρωπος να πη για την Παναγία, δεν θα μπορέσει να εκφράσει το μεγαλείο Της. Η Παναγία με την υπακοή Της άνοιξε πάλι για μας τον Παράδεισο, που τον είχε κλείσει η παρακοή της Εύας. Η Εύα έσπασε τον κρίκο που μας ένωνε με τον Θεό και έφερε στον κόσμο λύπη και πόνο³. Η Παναγία ένωσε πάλι τον κρίκο και έφερε στον κόσμο την παραδεισένια χαρά. Μας συνέδεσε με τον Θεό, αφού ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος.

Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ έφερε στον κόσμο την χαρμόσυνη αγγελία ότι οι άνθρωποι χάρη στην Παναγία βρήκαν «*χάριν παρά Θεού*». Χαίρεται η Παναγία, γιατί σαρκώθηκε ο Λόγος του Θεού και μας λύτρωσε από την αμαρτία. Χαιρόμαστε και εμείς, γιατί η Παναγία μας έβγαλε ασπροπρόσωπους. Γι' αυτό ψάλλουμε τα Χριστούγεννα: «*Η έρημος προσφέρει στον Χριστό την φάτνη και εμείς οι άνθρωποι προσφέρουμε την Μητέρα Του, την Παναγία*»⁴.

Όπου Χριστός, εκεί χαρά αληθινή

– Γέροντα, μερικές φορές δεν μπορώ να χαρώ, και τότε σκέφτομαι μήπως η χαρά δεν είναι για μένα.

– Τί λές; Δεν είναι η χαρά για σένα; Και για ποιόν είναι; για το ταγκαλάκι; Χαμένο τόχεις; Για τον άνθρωπο είναι η χαρά. Ο Θεός δεν έδωσε λύπη· έδωσε μόνο χαρά.

– Γιατί όμως, Γέροντα, δεν έχω πάντοτε μέσα μου χαρά;

– Όταν ο νους σου δεν είναι στον Θεό, πώς θα νιώσης την χαρά του Θεού; Εσύ ξεχνάς τον Χριστό και ο νους σου γυρίζει συνέχεια στις δουλειές και στις μηχανές, και

¹ Ο Γέροντας έγραψε το Μεγαλυνάριο αυτό και το έστειλε στην γιορτή αδελφής που έφερε όνομα της Παναγίας, για να το ψάλλη στο κελλί της.

² Από το Θεοτοκίον της α΄ ωδής του β΄ κανόνος της Δευτέρας της Γ΄ Εβδομάδος των Νηστειών.

³ Βλ. Γέν. 3, 16.

⁴ Βλ. Τέταρτον Ιδιόμελον Εσπερίων των Χριστουγέννων.

έτσι σταματάει η πνευματική σου μηχανή. Βάλε λοιπόν μπρός την ευχή και την σιγανή ψαλμωδία, και μετά θα τρέχης και θα γυρίζης σαν σβούρα γύρω από τον Χριστό.

Μόνον κοντά στον Χριστό βρίσκει κανείς την πραγματική, την γνήσια χαρά, γιατί μόνον ο Χριστός δίνει χαρά και παρηγοριά πραγματική. Όπου Χριστός, εκεί χαρά αληθινή και αγαλλίαση παραδεισένια. Όσοι είναι μακριά από τον Χριστό, δεν έχουν πραγματική χαρά. Μπορεί να κάνουν όνειρα: «θά φτιάξω αυτό, θα φτιάξω το άλλο, θα πάω εδώ, θα πάω εκεί», μπορεί να απολαμβάνουν τιμές ή να τρέχουν στις διασκεδάσεις και να χαιρώνται, αλλά η χαρά που νιώθουν δεν είναι δυνατόν να γεμίσει την ψυχή τους. Αυτή η χαρά είναι υλική, κοσμική χαρά, αλλά από υλικές χαρές δεν γεμίζει η ψυχή, και ο άνθρωπος μένει μ' ένα κενό στην καρδιά του. Είδες τί λέει ο Σολομών; «Έχτισα σπίτια, φύτεψα αμπέλια, έκανα κήπους, μάζεψα χρυσάφι, απέκτησα ό,τι πόθησε η καρδιά μου, αλλά στο τέλος κατάλαβα ότι όλα αυτά είναι μάταια»⁵.

Η κοσμική χαρά δίνει κάτι το πρόσκαιρο, κάτι για εκείνη την στιγμή, δεν δίνει αυτό που δίνει η πνευματική χαρά. Η πνευματική χαρά είναι ζωή παραδεισένια. Όσοι πέρασαν πρώτα από την Σταύρωση και αναστήθηκαν πνευματικά, ζουν την πασχαλινή χαρά. «Πάσχα, Κυρίου Πάσχα»⁶! Και μετά έρχεται η Πεντηκοστή!... Και όταν φθάσουν πια στην Πεντηκοστή και δεχθούν την πύρινη γλώσσα, το Άγιο Πνεύμα, τότε όλα τελειώνουν⁷...

Η πνευματική χαρά έρχεται με την πνευματική εργασία

– Γέροντα, πέστε μας κάτι για τις ουράνιες χαρές.

– Και σ' αυτήν την ζωή υπάρχουν ουράνιες χαρές και ηδονές και αναρωτιέται κανείς αν στην άλλη ζωή υπάρχει κάτι ανώτερο από αυτό που ζή εδώ. Αυτές οι χαρές δεν εκφράζονται, μόνο βιώνονται.

– Γέροντα, πώς μπορείς να φθάσης σ' αυτήν την κατάσταση;

– Για να έρθης στην κατάσταση που να μην μπορής να χωρέσης την χαρά ούτε να την εκφράσης, χρειάζεται να προσέξης τρία πράγματα: Να κινήσαι απλά, να μην ασχολήσαι με τους άλλους, να λές την ευχή. Αν κάνης αυτά, θα έρθη ώρα που θα νιώθης τόση χαρά που θα μου λές: «Παππούλη μου, παλάβωσα! Μήπως δεν είμαι καλά; τί είναι αυτό που νιώθω;». Τέτοια παλαβή χαρά θα έχης!

– Γέροντα, για να έχη κανείς πνευματική χαρά, πρέπει να είναι σε καλή κατάσταση;

– Εσύ τί λές; Πότε θα έχη κανείς πνευματική χαρά; όταν είναι ακατάστατος; Η εσωτερική χαρά έρχεται με την εσωτερική τακτοποίηση και δίνει φτερά στην ψυχή. Όταν δεν ζεσταθή η ψυχή με την εσωτερική εργασία, μοιάζει με αυτοκίνητο που έχει

⁵ Βλ. Εκκλ. 2, 11.

⁶ Από τον ειρμό της α΄ ωδής του κανόνος της Αναστάσεως.

⁷ Οι λόγοι αυτοί του Γέροντα εκφράζουν τον τελικό σκοπό του πνευματικού αγώνος κάθε πιστού, που είναι η απόκτηση του Αγίου Πνεύματος. Όταν ο άνθρωπος γίνη κοινωνός της θεοποιού Χάριτος του Αγίου Πνεύματος, τότε φθάνει πλέον στην κατάσταση της θεώσεως, στην «ατέλεστον τελειότητα».

παγωμένη την μηχανή και το σπρώχνουν, για να προχωρήσει. Ενώ η εσωτερική εργασία – η εγρήγορση με την παρακολούθηση του εαυτού μας, η μελέτη και η ευχή – θερμαίνει την ψυχή και η μηχανή παίρνει μπρός και τρέχει. Τότε ο άνθρωπος παραβλέπει πλέον τα εξωτερικά και κάνει άλματα πνευματικά.

– Και τότε, Γέροντα, δεν επηρεάζεται, αν βρεθή σε δύσκολο περιβάλλον;

– Όχι, δεν επηρεάζεται, γιατί κινείται σε άλλη ατμόσφαιρα· βρίσκεται έξω από αυτό το περιβάλλον. Και επειδή κινείται σε άλλη ατμόσφαιρα, αυτό το περιβάλλον δεν τον ενοχλεί. Είναι σαν να μιλάνε μια άλλη γλώσσα που αυτός δεν την γνωρίζει και γι' αυτό δεν καταλαβαίνει τί λένε. Και καλύτερα που δεν καταλαβαίνει, γιατί, αν καταλάβαινε έστω και κάτι, θα πήγαινε η προσοχή του προς τα εκεί. Τώρα όμως είναι αφοσιωμένος στην γλώσσα που γνωρίζει. Έτσι αρχίζει το φτερούγισμα το εσωτερικό. Ξέρετε τί είναι φτερούγισμα εσωτερικό; Φτερά ποιό αγγελικό τάγμα έχει; Τα Χερουβίμ ή τα Σεραφίμ; «Εξ πτέρυγες»⁸, που λέει ο Προφήτης Ησαΐας, ποιό τάγμα έχει;

– Τα Σεραφίμ, Γέροντα.

– Ξέρετε πώς κάνουν τα Σεραφίμ; Χτυπούν τα φτερά τους με έναν ρυθμό... Έτσι χτυπάει και η καρδιά, με παλμό, όταν υπάρχει φτερούγισμα εσωτερικό. Είναι πανηγύρι τότε η ζωή. Εσείς όμως ακόμη είστε δεμένες με τον εαυτό σας· δεν λυθήκατε από τον εαυτό σας, κι έτσι η καρδιά δεν έχει ελευθερωθή, για να φθάση σ' αυτήν την κατάσταση, να σκιρτά από χαρά. Για γευθήτε, βρέ παιδιά, πρώτα αυτήν την χαρά και μετά ελάτε να κουβεντιάσουμε!

Η θεϊκή χαρά έρχεται με το δόσιμο

– Γέροντα, κάθε άνθρωπος που ζη κατά Θεόν έχει πνευματική χαρά;

– Φυσικά! Για να χαιρέται κανείς αληθινά, πνευματικά, πρέπει να αγαπάη και, για να αγαπάη, πρέπει να πιστεύη. Δεν πιστεύουν οι άνθρωποι και γι' αυτό δεν αγαπούν, δεν θυσιάζονται και δεν χαιρόνται. Αν πίστευαν, θα αγαπούσαν, θα θυσιάζονταν και θα χαιρόνταν. Από την θυσία βγαίνει η μεγαλύτερη χαρά.

– Γέροντα, χαιρέσαι, όταν αγαπάς.

– Όχι, ανάποδα το είπες! Όταν αγαπάς, χαιρέσαι. Και όταν αυξηθή η αγάπη, τότε ο άνθρωπος δεν ζητάει την χαρά για τον εαυτό του, αλλά θέλει να χαιρώνται οι άλλοι.

– Δηλαδή, Γέροντα, η χαρά απορρέει από κάπου, ενώ η αγάπη υπάρχει από μόνη της;

– Έτσι είναι· η αγάπη υπάρχει από μόνη της, ενώ η χαρά πηγάζει από την αγάπη. Όταν δίνης την αγάπη, τότε έρχεται η χαρά. Δίνει αγάπη ο άνθρωπος και δέχεται χαρά· ανταμείβεται δηλαδή με την χαρά που νιώθει. Βλέπεις, κάποιος παίρνει ένα πράγμα που του δίνουν και χαιρέται γι' αυτό το ένα. Άλλος τα δίνει όλα και χαιρέται για όλα. Η χαρά που νιώθει ο άνθρωπος, όταν παίρνει, είναι χαρά ανθρώπινη. Ενώ η χαρά που νιώθει, όταν δίνει, είναι θεϊκή. Η θεϊκή χαρά έρχεται με το δόσιμο!

Οι πνευματικές χαρές είναι δώρα του Θεού

⁸ Ησ. 6, 2.

- Γέροντα, πώς πληροφορείται κανείς ότι είναι συμφιλιωμένος με τον Θεό;
- Η εσωτερική χαρά, η θεία παρηγοριά, που νιώθει μέσα του είναι μια πληροφορία ότι είναι συμφιλιωμένος με τον Θεό.
- Μπορεί να αισθάνεται κανείς συμφιλιωμένος με τον Θεό και να μη νιώθη χαρά, θεία παρηγοριά;
- Δεν μπορεί, κάτι θα νιώθη. Μπορεί να ένιωσε μια φορά δυνατή παρηγοριά και μετά η παρηγοριά που νιώθει να είναι λιγώτερη και γι' αυτό να νομίζει ότι δεν νιώθει θεία παρηγοριά.
- Πώς γίνεται, Γέροντα, μερικές φορές, ενώ βρίσκεσαι σε μια καλή πνευματική κατάσταση και χαίρεσαι, ξαφνικά να χάνης αυτήν την χαρά;
- Σού στέλνει ο Θεός πνευματικές χαρές και χαίρεσαι. Τις παίρνει, κι εσύ μετά τις αναζητάς και καταβάλλεις περισσότερο αγώνα και προχωράς πιο πολύ πνευματικά.
- Γέροντα, τί χαρά είναι αυτή που νιώθω; Μήπως δεν έχω συναίσθηση της αμαρτωλότητός μου;
- Όχι, παιδί μου! Σού δίνει ο Θεός καμμιά σοκολάτα, για να χαίρεσαι. Τώρα σοκολάτες, αργότερα κρασί, σαν κι αυτό που πίνουν στον Παράδεισο. Ξέρεις τί γλυκό κρασί πίνουν εκεί; Ού! Λίγο φλότιμο να δη ο Θεός, λίγη καλή διάθεση, και δίνει πλούσια την Χάρη Του και σε μεθάει από αυτήν την ζωή. Την πνευματική αλλοίωση που δέχεται ο άνθρωπος και την αγαλλίαση που νιώθει στην καρδιά του, όταν τον επισκέπτεται η Χάρη του Θεού δεν μπορεί να την δώσει ούτε ο ...μεγαλύτερος καρδιολόγος του κόσμου. Όταν νιώθης αυτήν την χαρά, προσπάθησε να την κρατήσεις, όσο μπορείς περισσότερο.
- Πρέπει, Γέροντα, να ζητάμε από τον Θεό να μας δίνη πνευματικές χαρές;
- Είναι φθηνό να ζητάμε πνευματικές χαρές· αυτές έρχονται μόνες τους, όταν υπάρχουν οι προϋποθέσεις. Αν θέλεις να είσαι συνέχεια χαρούμενη, αυτό έχει φιλαυτία. Ο Χριστός ήρθε στον κόσμο, για να σταυρωθή από αγάπη· πρώτα σταυρώθηκε και μετά αναστήθηκε.
- Τα παιδιά του Θεού δεν εργάζονται ούτε για ουράνιο μισθό, αλλά ούτε και για πνευματικές χαρές σ' αυτήν την ζωή. Γιατί τα παιδιά δεν πληρώνονται από τον Πατέρα, αφού όλη η περιουσία του Πατέρα τους είναι δική τους. Άλλο τα θεία δώρα που θα προσφέρει ο Θεός σαν Καλός Πατέρας και σ' αυτήν την ζωή και στην αιώνια.

Ο πνευματικός πόνος είναι χαρά πνευματική

- Γέροντα, πώς μπορεί να κρατήσει κανείς μέσα του την χαρά;
- Αν τα αντιμετώπιζης όλα πνευματικά. Τότε ακόμη και οι αρρώστιες και οι δοκιμασίες δεν του αφαιρούν την χαρά.
- Γέροντα, δεν πρέπει ο άνθρωπος να έχει απαλλαγή από τα πάθη του, για να αντιμετώπιζης τις δοκιμασίες πνευματικά;
- Και όταν κανείς δεν έχει απαλλαγή από τα πάθη και περνάει δοκιμασίες, στενοχώριες, πάλι μπορεί να είναι χαρούμενος. Εάν σκεφθή ότι οι στενοχώριες αυτές

είναι το φάρμακο για τα πάθη του, τότε τις δέχεται με χαρά, όπως ο άρρωστος δέχεται ευχάριστα το πικρό φάρμακο με την ελπίδα ότι θα γίνη καλά.

– Πώς συνδυάζονται, Γέροντα, η χαρά και ο πόνος;

– Στην πνευματική ζωή συμβαίνει κάτι το παράδοξο: Όταν ο άνθρωπος υπομένη για την αγάπη του Χριστού, ακόμη και μαρτύριο, πλημμυρίζει η καρδιά του από θεία ηδονή. Το ίδιο, και όταν συμμετέχη στο Πάθος του Κυρίου. Όσο δηλαδή σκέφτεται ότι ο Χριστός σταυρώθηκε για τις αμαρτίες μας και πονάει, τόσο ανταμείβεται με θεία αγαλλίαση. Πονάει-αγάλλεται, πονάει-αγάλλεται. Και όσο περισσότερο πονάει, τόσο μεγαλύτερη χαρά έχει. Νιώθει σαν να τον χαϊδεύη ο Χριστός και να του λήη: «Μη στενοχωριέσαι, παιδάκι μου, για μένα».

Μια αδελφή έλεγε: «Δεν θέλω χαρά· θέλω να στενοχωριέμαι για τον Χριστό. Αφού ο Χριστός σταυρώθηκε για μένα, πώς εγώ να χαίρωμαι; Γιατί ο Χριστός μου δίνει χαρά;». Ζούσε καταστάσεις πνευματικές καί, όσο συμμετείχε στο Πάθος του Χριστού και στενοχωριόταν φιλότιμα, τόσο πιο πολλή χαρά της έδινε ο Χριστός. Την είχε παλαβώσει!

Η σταύρωση προηγείται πάντοτε της αναστάσεως και φέρνει νίκη. Ο σταυρός φέρνει δόξα. Ο Χριστός, αφού ανέβηκε πρώτα στον Γολγοθά με τον Σταυρό και αφού σταυρώθηκε, μετά από τον Σταυρό ανέβηκε στον Πατέρα. Και τώρα ο Εσταυρωμένος Χριστός γλυκαίνει τις πίκρες των ανθρώπων και ο σταυρωμένος άνθρωπος μιμείται τον Θεάνθρωπο Ιησού.

Ο Καλός μας Ιησούς πήρε μαζί με όλη την αμαρτία του κόσμου και όλες τις πίκρες και μας άφησε την χαρά και την αγαλλίαση, την οποία αισθάνεται όποιος έχει απεκδυθή τον παλαιό του άνθρωπο και ζη πλέον μέσα του ο Χριστός. Τότε ζη μέρος της χαράς του Παραδείσου επί της γής, καθώς λέει το Ευαγγέλιο: «*Η βασιλεία του Θεού εντός υμών εστιν*»⁹.

Ευχαριστώ τον Θεό που με αξίωσε να γνωρίσω πολλούς τέτοιους ανθρώπους και Τον παρακαλώ να με βοηθήση να μην Τον λυπήσω, τουλάχιστον στο εξής, έστω κι αν δεν αξιωθώ τέτοιες καταστάσεις.

Εύχομαι να έχετε πάντοτε την πνευματική χαρά σ' αυτήν την ζωή, και στην άλλη, την αιώνια, να χαίρεσθε μόνιμα πια κοντά στον Χριστό. Αμήν.

⁹ Λουκ. 17, 21.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - Διάκριση, η κορωνίδα των αρετών

Ανάλογη με την πνευματική μας κατάσταση είναι και η διάκρισή μας

– Γέροντα, γιατί οι Πατέρες λένε ότι η αρετή της διακρίσεως είναι «μείζων πασών των αρετών»¹;

– Η διάκριση δεν είναι απλώς μια αρετή· είναι η κορώνα, το στεφάνι, των αρετών.

Ανάλογη με την πνευματική μας κατάσταση, ανάλογη με την ποιότητα των αρετών μας, είναι και η διάκρισή μας. Αν οι αρετές μας είναι χάρτινες, χάρτινο θα είναι και το στεφάνι τους, η διάκριση δηλαδή που θα έχουμε. Αν οι αρετές μας είναι από μπρούντζο, μπρούντζινο θα είναι και το στεφάνι τους. Αν είναι από χρυσό, χρυσό θα είναι και το στεφάνι τους. Αν οι αρετές μας έχουν διαμαντόπετρες, διαμαντόπετρες θα έχη και το στεφάνι τους, η διάκριση.

– Γέροντα, τί είναι διάκριση;

– Διάκριση είναι η πνευματική όραση. Και πνευματική όραση έχει εκείνος που έχει εξαγνισμένο νού· γι' αυτό έχει και πνευματική διαύγεια και θείο φωτισμό.

– Γέροντα, ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος λέει: «Με τα δύο μάτια βλέπουμε σωματικά και με την διάκριση βλέπουμε πνευματικά»².

– Έτσι είναι. Βλέπεις, αν τα μάτια μας είναι γερά, βλέπουμε καλά, ενώ, αν έχουμε μια πάθηση στα μάτια, δεν βλέπουμε καλά. Το φως μας είναι ανάλογο με την υγεία των ματιών μας. Το ίδιο συμβαίνει και στην πνευματική ζωή. Ανάλογη με την πνευματική μας υγεία είναι και η πνευματική μας όραση, η διάκρισή μας.

– Γέροντα, πώς ανοίγουν τα μάτια της ψυχής;

– Με λάσπη δεν άνοιξε ο Χριστός τα μάτια του τυφλού³; Αλλά, για να ανοίξουν τα μάτια της ψυχής μας, πρέπει να πετάξουμε από πάνω μας την λάσπη της αμαρτίας. «*Ιλύν γαρ εκτινάξας όμματος νόου*»⁴, δεν λέει; Αν δεν πετάξουμε τον εαυτό μας και δεν ελευθερωθούμε από τον παλιό μας άνθρωπο, αλλά ύπαρχη μέσα μας φιλαυτία, εγωισμός, ανθρωπαρέσκεια, δεν μπορούμε να έχουμε διαύγεια πνευματική.

Όσο προχωρεί ο άνθρωπος στην πνευματική ζωή, τόσο περισσότερο ανοίγουν τα μάτια της ψυχής του. Ο νούς του λαμπικάρεται, διακρίνει καλύτερα τα σφάλματά του και τις πολλές ευεργεσίες του Θεού, ταπεινώνεται, συντρίβεται εσωτερικά και έρχεται φυσιολογικά η Χάρις του Θεού, ο θείος φωτισμός, και αποκτά διάκριση. Τότε σε κάθε περίπτωση βλέπει καθαρά ποιό είναι το θέλημα του Θεού και δεν σκοντάφτει στην πνευματική του πορεία. Γιατί η διάκριση είναι το τιμόνι που οδηγεί τον άνθρωπο με ασφάλεια, ώστε να μην ξεφεύγη από τον ίσιο δρόμο και να μην πέφτη ούτε από δεξιά ούτε από αριστερά.

¹ Του εν Αγίοις Πατρός ημών Ιωάννου του Δαμασκηνού, *Λόγος ψυχωφελής και θαυμάσιος, Φιλοκαλία των Ιερών Νηπητικών, τόμος Β΄*, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1975, σ. 237.

² Βλ. Ιωάννου του Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος ΚC΄, μέρος Β΄, παρ. ο΄, εκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1970, σ. 145.

³ Βλ. *Ιω.* 9, 6.

⁴ Από τον ειρμό της α΄ ωδής του ιαμβικού κανόνος της Πεντηκοστής.

– Όταν, Γέροντα, ξεκινάη κανείς από καλή διάθεση να κάνη κάτι καλό και τελικά φθάνη στα άκρα και γίνεται κακό, λείπει η διάκριση;

– Μπορεί να ξεκινάη καλά, αλλά, αν δεν προσέξη, μπαίνει ο εγωισμός μέσα και ξεφεύγει. Όταν μπαίνη ο εαυτός μας, το εγώ μας, στις ενέργειές μας, δημιουργούνται εμπάθειες και μετά αλωνίζει ο διάβολος. Γι' αυτό να προσπαθήτε να ζήτε εσωτερικά, ταπεινά, να εργαζεσθε στην αφάνεια, για να έχετε τον θείο φωτισμό. Όποιος ζη εσωτερικά, ταπεινά, ξεπερνάει τις ανθρώπινες μικρότητες, τους φανατισμούς κ.λπ., και γίνεται ζηλωτής με την καλή έννοια.

– Γέροντα, δυσκολεύομαι να διακρίνω ποιό είναι το σωστό σε κάθε περίπτωση.

– Έχεις ανάγκη από εξαγνισμό, για να έλθη η διαύγεια η πνευματική. Να διαβάζης Λαυσαϊκό, Λειμωνάριο, Φιλόθεο Ιστορία και τον Αββά Βαρσανούφιο και να καθρεφτίζης σ' αυτά τον εαυτό σου, για να αποκτήσης πνευματικό αισθητήριο. Τότε θα μπορής να ξεχωρίζης το χρυσό από το μπακίρι και θα γίνης χρυσοχόος πνευματικός.

Κάθε αρετή έχει ανάγκη από διάκριση

– Γέροντα, ο Αββάς Ισαάκ γράφει: «Ο Θεός ως προς την διάκρισιν λογίζεται την αρετήν»⁵.

– Έτσι είναι. Κάθε πράξη μας, για να είναι ευάρεστη στον Θεό, και κάθε αρετή, για να είναι πράγματι αρετή, έχει ανάγκη από διάκριση. Η διάκριση είναι το άλας των αρετών. Γι' αυτό και ο Χριστός μας λέει στο Ευαγγέλιο: «Πάσα θυσία αλί αλισθήσεται»⁶. Η άσκηση, ας υποθέσουμε, πόση διάκριση χρειάζεται! Πρέπει να λάβη υπ' όψιν του ο άνθρωπος τις δυνάμεις που έχει, την πνευματική του κατάσταση κ.λπ. Αν ξεπεράση κανείς τα όρια, θα φθάση να μην μπορή να κάνη τίποτε και αυτό θα είναι εις βάρος όλης της πνευματικής του ζωής. Γι' αυτό οι Πατέρες λένε ότι τα υπέρμετρα είναι του διαβόλου⁷. Για τον Μέγα Παΐσιο λ.χ. που μπορούσε να μείνη και είκοσι μέρες νηστικός, αν έκανε συνέχεια τριήμερα, αυτό δεν θα ήταν υπερβολή. Για έναν όμως που τρέμουν τα πόδια του και δεν μπορεί να κρατήση το τριήμερο⁸ ούτε μια φορά τον χρόνο, αν θέλη να κάνη συνέχεια τριήμερα, αυτό είναι υπέρμετρο, ήγουν εκ του διαβόλου.

– Γέροντα, στην άσκηση καταλαβαίνω ότι χρειάζεται διάκριση, αλλά για τις άλλες αρετές δυσκολεύομαι να το καταλάβω. Θα μπορούσατε να μας πήτε ένα παράδειγμα;

– Να πάρουμε εσένα για παράδειγμα· εσύ έχεις καρδιά μάνας καί..., να πω και το πιο κάτω;

– Ναί, Γέροντα.

– Και τρόπο ...κακιάς μητριάς. Έχεις τόση θυσία, τόση αυταπάρνηση, τόση καλωσύνη, και δεν έχεις διάκριση. Δεν προσέχεις να δής ποιός είναι αυτός που σου

⁵ Αββά Ισαάκ του Σύρου, *Οι Ασκητικοί Λόγοι*, Λόγος ΝΗ', σ. 210-211.

⁶ Μάρκ. 9, 49.

⁷ *Το Γερωντικόν*, Αββάς Ποιμήν ρκθ', σ. 97.

⁸ Τριήμερο: Οι τρεις πρώτες ημέρες της Μεγάλης Τεσσαρακοστής κατά τις οποίες απέχουμε από τροφή και νερό.

μιλάει και τί ακριβώς θέλει· δεν σκέφτεσαι πώς πρέπει να του φερθής, αλλά τον παίρνεις σβάρνα. Ο άλλος όμως που δεν βλέπει την καρδιά σου αλλά την συμπεριφορά σου, στενοχωριέται.

– Δηλαδή, Γέροντα, τί πρέπει να κάνω;

– Να παρακαλās τον Θεό να σου δίνη φώτιση, για να τα αντιμετωπίζης όλα με διάκριση. Οπλίσου τώρα με την υπομονή και την προσευχή και σιγά-σιγά θα αποκτήσης και διάκριση.

Και η αγάπη χρειάζεται διάκριση

– Γέροντα, ο Αββάς Ποιμήν λέει: «Μάθε τί θέλει ο αδελφός και ανάπαυσέ τον»⁹. Τί θέλει να πη ακριβώς;

– Εννοεί να μάθης τί ανάγκη έχει ο αδελφός σου, ο πλησίον σου, και ανάλογα να τον αναπαύσης, με την καλή έννοια. Γιατί και η αγάπη χρειάζεται διάκριση. Αν κάποιος λ.χ. είναι γαστρίμαργος, δεν πρέπει να του δίνης συνέχεια νόστιμα φαγητά, γιατί αυτό θα τον βλάψη. Θα κάνης νόστιμο φαγητό για έναν που έχει ανορεξία, για να μπορέση να το φάη. Ή, αν κάποιος έχη ζάχαρο και του δίνης γλυκά, αγάπη είναι αυτή;

– Γέροντα, πώς γίνεται να αγαπάη κανείς το ίδιο όλους τους ανθρώπους και να τους αγαπάη με διάκριση;

– Αγαπάει όλους το ίδιο, αλλά δεν εκδηλώνει την αγάπη του σε όλους το ίδιο. Άλλον τον αγαπάει από μακριά, γιατί χρειάζεται να τον κρατήση σε απόσταση, άλλον από κοντά, ανάλογα με το τί ωφελεί τον καθένα. Σε έναν δεν πρέπει καθόλου να μιλήση, σε άλλον πρέπει να πη δυο λόγια, σε άλλον λίγα παραπάνω.

– Μπορεί, Γέροντα, η εκδήλωση της αγάπης μου να βλάψη τον άλλον;

– Αν ο άλλος έχη φιλότιμο και εσύ του δείξης πολλή αγάπη, τότε αλλοιώνεται με την καλή έννοια και προσπαθεί με κάθε τρόπο να σε ευχαριστήση, να μη σε λυπήση. Ο αναιδής όμως, αν του δείξης πολλή αγάπη, γίνεται ακόμη πιο αναιδής, γιατί η πολλή αγάπη τους μεν φιλότιμους τους κάνει πιο φιλότιμους, τους δε αναιδείς τους κάνει πιο αναιδείς. Οπότε, όταν δής πώς δεν βοηθάς με την αγάπη σου, την λιγοστεύεις με διάκριση· αλλά και αυτό από αγάπη το κάνεις.

– Γέροντα, υπάρχει περίπτωση να κάνω μία θυσία με καθαρά ελατήρια και να φθάσω στην αγανάκτηση;

– Ναί, γι' αυτό η θυσία πρέπει να γίνεται με διάκριση. Να προσέχης να μην ξεπερνάς την αντοχή σου, γιατί και οι σωματικές δυνάμεις έχουν όριο. Όταν ξεπεράσης την σωματική αντοχή σου, τότε, αν κάποιος σου πη: «τίποτε δεν έκανες απ' το πρωί», μπορεί να πής μέσα σου: «Βρέ τον αχάριστο! Εγώ απ' το πρωί σκοτώθηκα στην δουλειά, κι αυτός λέει ότι δεν έκανα τίποτε!». Έτσι πάνε όλα χαμένα.

– Άν, Γέροντα, προς στιγμήν μέσα μου αγανακτήσω, αλλά αμέσως σκεφθώ ότι συνέβη αυτό, γιατί τα ελατήριά μου δεν ήταν καθαρά, τότε πάλι τα χάνω όλα;

– Σ' αυτήν την περίπτωση σου δίνει μια σπρωξιά το ταγκαλάκι κι εσύ του δίνεις μια σφαλιάρα. Οπότε τρώει το ταγκαλάκι την σφαλιάρα και φεύγει.

⁹ Πρβλ. *Το Γεροντικόν*, Αββάς Ποιμήν Cβ', σ. 93.

Η διάκριση δεν έχει όρια και κανόνες

– Γέροντα, η διάκριση έχει ένα ορισμένο μέτρο;

– Όχι, η διάκριση δεν έχει ορισμένο μέτρο· δεν έχει όρια και κανόνες. Έχει και το «όχι», έχει και το «ναί»· έχει και το λίγο, έχει και το πολύ. Σε μια αδελφή που έχει διάκριση δεν χρειάζεται να της πής τί να κάνη ή πώς να μιλήση. Κινείται πάντοτε σωστά, γιατί πάντοτε σκέφτεται πνευματικά. Έχει θείο φωτισμό και αισθητήριο πνευματικό.

– Γέροντα, κάποια φορά μου είπατε ότι έχω στενοκεφαλιά. Τί ακριβώς εννοούσατε;

– Βλέπεις στενά τα πράγματα· κοιτάς μόνον τί πρέπει να γίνη και αδιαφορείς για τον άνθρωπο. Στην Ακολουθία λ.χ. λές: «Η τάδε αδελφή πρέπει να σταθή εκεί και να ψάλη αυτό». Δεν εξετάζεις αν έχη κουράγιο να σταθή κι αν μπορή να το ψάλη αυτό. Να βλέπης πρώτα πότε και πώς πρέπει να εφαρμοσθή το «πρέπει» και ύστερα να ζητάς την εφαρμογή. Δεν έχεις διάκριση, και γι' αυτό τα αντιμετωπίζεις όλα ξερά, τυπικά.

Για να εφαρμοση κανείς σωστά τους κανόνες της Εκκλησίας και να ωφελήση τους ανθρώπους, πρέπει να έχη πνευματική κατάσταση, για να έχη και πνευματική διάκριση. Γιατί αλλιώς μένει στο γράμμα του νόμου· το γράμμα του νόμου όμως «αποκτείνει»¹⁰. Σού λέει ο άλλος: «Το Πηδάλιο¹¹ έτσι γράφει» καί, όπως τα βρίσκει γραμμένα, τα εφαρμόζει κατά γράμμα· ενώ θα έπρεπε να εξετάζη την κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Όπως έχω δει, σε μια περίπτωση μπορεί να κρύβονται και άλλες χίλιες περιπτώσεις. Το επιτίμιο λ.χ. πρέπει να είναι ανάλογο με τον άνθρωπο, με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται, με το σφάλμα που έκανε, με την μετάνοια που έδειξε και τόσα άλλα· δεν υπάρχει μία συνταγή, ένας κανόνας.

Η διάκριση, ο θείος φωτισμός, είναι το πάν σε όλες τις περιπτώσεις. Γι' αυτό πάντα εύχομαι, φώτιση-φώτιση να δίνη ο Θεός στον κόσμο. «Χριστέ μου, λέω, έχουμε χάσει και το σπίτι μας και τον δρόμο που πάει σ' αυτό. Φώτισέ μας να βρούμε το σπίτι μας, τον Πατέρα μας. Δώσε μας την θεία γνώση».

¹⁰ Βλ. Β' Κορ. 3, 6.

¹¹ Συλλογή Κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία περιέχει τους Ιερούς Κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων, τους Αποστολικούς Κανόνες, καθώς και τους Κανόνες των Αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, με σύντομη ερμηνεία. Την συνέταξαν κατά το 1793 ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και ο μοναχός Αγάπιος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - Η ΚΑΛΗ ΑΝΗΣΥΧΙΑ

«Όταν δεν ξεχνούμε ότι
ο σκοπός μας εδώ στην γή
είναι η απόκτηση της Βασιλείας του Θεού,
τότε μπαίνει μέσα μας η καλή ανησυχία.
Αυτή η ανησυχία αργά ή γρήγορα θα μεταφέρει
τήν ψυχή μας στον πνευματικό χώρο,
όπου θα βρη άφθονο οξυγόνο,
θά ζωντανέψη και θα πετάξη ψηλά».

Καλή ανησυχία, η καλή αγωνία για τον «καλόν αγώνα»²⁶²

– Γέροντα, τί είναι η καλή ανησυχία;

– Η καλή ανησυχία είναι η καλή αγωνία για τον «καλόν αγώνα»²⁶³. Αγωνίζεται κανείς, παρακολουθεί τον εαυτό του, εντοπίζει τί εμποδίζει την πνευματική του πρόοδο, προβληματίζεται, ζητάει, αν χρειάζεται, βοήθεια, και κάνει εργασία πνευματική. Βλέπει λ.χ. ότι στην τάδε περίπτωση φέρθηκε υπερήφανα· αμέσως σκέφτεται: «Πώς χτυπιέται η υπερηφάνεια; Με την ταπείνωση. Ταπείνωση λοιπόν». Τάκ-τάκ, χτυπάει την υπερηφάνεια με το τσεκούρι. Με λίγα λόγια ζητάει την εξέλιξη την πνευματική και κάνει εργασία πνευματική. Βλέπεις, ο μαθητής τελειώνει την πρώτη δημοτικού, πηγαίνει στην δευτέρα, τελειώνει το δημοτικό, πηγαίνει στο γυμνάσιο, στο λύκειο κ.λπ. Αν δεν είναι καλός μαθητής, θα ζητήσει βοήθεια. Ή, για να μπη στο Πανεπιστήμιο, κάνει φροντιστήριο. Μετά, για να πάρη το πτυχίο, διαβάζει εντατικά. Στην συνέχεια μπορεί να κάνη μεταπτυχιακό, ύστερα διδακτορικό· μπορεί να πάη και στο εξωτερικό για περισσότερες σπουδές. Και όλα αυτά τα κάνει, για να εξελιχθή σε μια επιστήμη. Πόσο μάλλον στην πνευματική ζωή, που είναι η πνευματική επιστήμη, πρέπει να έχη κανείς ανησυχία για την πνευματική του εξέλιξη!

Η καλή ανησυχία είναι φτερούγισμα. Δίνει στην ψυχή λεβεντιά, ζωντάνια· δεν φέρνει άγχος και στενοχώρια, αλλά παρηγοριά· δεν είναι κόπος, δεν είναι αγωνία, αλλά ζήλος για αγώνα. Εσείς μερικές φορές παρουσιάζετε μια στασιμότητα. «Έτσι αγωνίζομαι, λέτε, σ' αυτήν την κατάσταση βρίσκομαι», και μένετε εκεί. Εντάξει· βρίσκεσθε σ' αυτήν την κατάσταση. Ένας Άγιος όμως τί θα έκανε σ' αυτήν την περίπτωση; Δεν υπάρχει αυτό το τίναγμα από μέσα σας· αυτό το φτερούγισμα. Δεν έχετε αλλοιωθή εσωτερικά, γιατί δεν μπήκε μέσα σας ο μοχλός της καλής ανησυχίας, για να σάς τινάξη.

Να πάρουμε στα ζεστά την σωτηρία της ψυχής μας

– Γέροντα, γράφετε στον βίο του Γέροντα Χατζη-Γεώργη: «Το ενδιαφέρον της σωτηρίας της ψυχής ταπεινώνει το σώμα και νεκρώνει τα πάθη»²⁶⁴. Σ' εμένα λείπει αυτό το ενδιαφέρον;

– Βασικά ο νούς και η καρδιά σου δεν είναι εκεί. Ο νούς και η καρδιά πρέπει να είναι συνέχεια στο πώς θα φθάσουμε στον προορισμό μας, στην Βασιλεία των Ουρανών. Όταν πονάη η καρδιά για την σωτηρία της ψυχής, και ο νούς πηγαίνει εκεί που είναι ο πόνος της καρδιάς. Ο πόνος είναι όλη η υπόθεση. Και όταν πονάς, δεν θέλεις να φάς, δεν θέλεις να κοιμηθής. Όποιος έχει καλή ανησυχία, παίρνει τα πράγματα στα ζεστά. Φαίνεται όμως εσύ δεν έχεις βάλει ακόμη στόχο τον Ουρανό· έχεις στόχο την γή. Δεν πήρες ακόμη στα ζεστά την σωτηρία της ψυχής σου. Αλλά, αν δεν πάρουμε στα ζεστά την σωτηρία της ψυχής μας, τί θα πάρουμε;

²⁶² Α' Τιμ. 6, 12.

²⁶³ Ο.π.

²⁶⁴ Γέροντος Παϊσίου Αγιορείτου, Ο Γέρον Χατζη-Γεώργη, σ. 34.

Δεν μπορούμε να είμαστε αδιάφοροι για την σωτηρία της ψυχής μας. Πρέπει να μας απασχολή συνέχεια πώς θα σωθούμε. Αν δεν μας απασχολή αυτό, θα μένουμε δεμένοι με τα γήινα και θα είμαστε συνέχεια βραχυκυκλωμένοι. Όταν δεν ξεχνούμε ότι ο σκοπός μας εδώ στην γη είναι η απόκτηση της Βασιλείας του Θεού, τότε μπαίνει μέσα μας η καλή ανησυχία. Αυτή η ανησυχία αργά ή γρήγορα θα μεταφέρει την ψυχή μας στον πνευματικό χώρο, όπου θα βρη άφθονο οξυγόνο, θα ζωντανέψη και θα πετάξη ψηλά.

Ο Θεός δεν έδωσε το μυαλό στον άνθρωπο, για να καταγίνεται συνέχεια με το πώς να βρη ταχύτερο μέσο να πηγαίνει από την μια χώρα στην άλλη, αλλά, για να καταγίνεται πρώτα με το κυριώτερο: πώς να φθάση στον προορισμό του, κοντά στον Θεό, στην αληθινή χώρα, στον Παράδεισο.

«Δίδου σοφώ αφορμήν, και σοφώτερος έσται»²⁶⁵

– Γέροντα, τί μπορεί να κεντήση έναν άνθρωπο που είναι αδιάφορος, για να αρχίση να ζη πνευματικά;

– Πολλά μπορούν να τον κεντήσουν, όταν ο ίδιος θέλη να προχωρήση. Αλλά, αν ο ίδιος δεν θέλη να προχωρήση, απλώς θα γεμίση πληγές από το κέντημα, σαν μερικά βόδια που τα κεντάς με την βουκέντρα, για να πάνε πιο γρήγορα, αλλά δεν προχωρούν· μόνον πληγώνονται από την βουκέντρα και δουλειά πάλι δεν βγάζουν.

– Γέροντα, αν κάποιος έχη καλή διάθεση και τον κεντάς, δεν θα βοηθήση και ο Θεός, ώστε κάτι να κάνη;

– Ναί, θα βοηθήση και ο Θεός, αλλά με ένα κέντημα πρέπει να τρέξη. Αλλιώς κουράζεται κι εκείνος που τον κεντάει. Όταν σκαλώνη κανείς συνέχεια στα ίδια, γιατί δεν θέλει να διορθωθή, είναι πολύ κουραστικό για τον άλλον που προσπαθεί να τον βοηθήση.

Αν δεν μπή στον άνθρωπο η καλή ανησυχία, για να παίρνη στροφές και να δουλεύη πνευματικά, δεν μπορεί να κάνη προκοπή πνευματική· μένει τετράγωνη ρόδα και θέλει κάθε τόσο σπρώξιμο. Δίνεις μία, «γκάπ», σταματάει· του ξαναδίνεις μία, «γκάπ», πάλι σταματάει. Πώς να πάη έτσι μπροστά; Αν έχη να κάνη μια μακρινή πορεία, γίνεται με σπρώξιμο να την φέρη σε πέρας; Και η πνευματική πορεία είναι μακρινή· δεν είναι εκατό ή διακόσια μέτρα, για να τον σπρώξουν και να προχωρήση.

– Γέροντα, πώς προκαλείται η καλή ανησυχία;

– Ας υποθέσουμε, διαβάζω ένα πνευματικό βιβλίο και μου κάνει εντύπωση κάποιο σημείο. Σταματάω εκεί – σαν να βρίσκω ένα πετράδι και θέλω να δώ τί είναι – και το μελετώ. Καθρεφτίζω σ' αυτό τον εαυτό μου, ρωτάω μετά αν το κατάλαβα σωστά και προσπαθώ να το εφαρμόσω. Στην συνέχεια ρωτάω αν το εφάρμοσα σωστά. Έτσι σιγά-σιγά μαθαίνω να προχωράω σωστά στην πνευματική ζωή. Ποιός μου είχε μιλήσει εμένα για Αββά Ισαάκ; Ένας μπακάλης μου τύλιξε μια φορά μια ρέγκα σε ένα φύλλο από το περιοδικό «Αγιορειτική Βιβλιοθήκη». Όταν την ξετύλιγα, έπεσε το μάτι μου στο κείμενο που ήταν γραμμένο στο χαρτί. Ήταν από τον Αββά Ισαάκ. Το πήρα, το στέγνωσα στον ήλιο, το διάβασα και με διέλυσε. Με την ανάγνωση αυτήν

²⁶⁵ Παρ. 9, 9.

πέρασα έναν χρόνο· το διάβαζα-τό ξαναδιάβαζα, κι έτσι αγάπησα τον Αββά Ισαάκ. Αναρωτήθηκα αν υπάρχει βιβλίο. Έψαξα και τρόμαξα να βρώ και να πάρω το βιβλίο στα χέρια μου. Κι εσείς τόσα και τόσα διαβάζετε· δεν σάς κάνει κάτι εντύπωση; Αυτό που σάς κάνει εντύπωση να το αντιγράψετε. Αν το αντιγράψετε και το φέρνετε συχνά στον νού σας, δεν θα το ξεχάσετε εύκολα και θα το εφαρμόσετε.

Σε μερικούς λέω ένα-δυό λόγια και αμέσως γυαλίζουν τα μάτια τους. Τα σημειώνουν σε ένα τόσο δά χαρτάκι, τα εφαρμόζουν και προχωρούν παραπέρα. «Δίδου σοφώ αφορμήν, και σοφώτερος έσται»²⁶⁶, δεν λέει ο Σολομών; Και άλλοι, αν και έχουν ακούσει ένα σωρό και έχουν βοηθηθή πολύ, δεν κάνουν τίποτε, γιατί δεν μπήκε μέσα τους η καλή ανησυχία. Έρχονται και μου κάνουν απλώς μια έκθεση της καταστάσεώς τους, χωρίς να έχουν την καλή ανησυχία για να αγωνισθούν. Αυτό είναι μια ρηχή κατάσταση. Απορώ! Δεν προβληματίζονται στην πνευματική ζωή; Δεν έχουν ερωτηματικά;

Από την στιγμή που μπαίνει στον άνθρωπο η καλή ανησυχία, παρατηρεί τί του λείπει, ρωτάει πώς θα το αποκτήσει και ωφελείται. Πώς θα μάθη κανείς, άμα δεν ρωτάει; Ταξίδευα μια φορά με ένα ανδρόγυνο που είχαν μαζί τους και το παιδάκι τους. Το παιδάκι σε όλη την διαδρομή δεν άφησε ήσυχο τον πατέρα του με τις ερωτήσεις του. «Μπαμπά, εκείνο τί είναι; μπαμπά, εκείνο γιατί;». «Πάψε, τον ζάλισες τον πατέρα σου», του λέει η μάνα. «Άσ' το το παιδί, λέει εκείνος· αν δεν ρωτήσει, πώς θα μάθη;». Έτσι και στα πνευματικά.

Για να καταλάβετε πιο καλά πώς εργάζεται πνευματικά αυτός που έχει καλή ανησυχία, θα έπρεπε να σάς πω τί θέματα απασχολούν εδώ μια αδελφή. Την βλέπω και την χαίρομαι. Σε κάθε ερώτηση που μου κάνει, από καλή ανησυχία και όχι για να βρισκόμαστε σε συζήτηση, χρειάζεται να γράψω ολόκληρο τετράδιο, για να της απαντήσω. Έχει μεγάλη καλή ανησυχία, πιάνει πολλά, αγωνίζεται πολύ, γι' αυτό και χαριτώνεται πολύ. Όταν ο άνθρωπος ψάχνη να βρη που δεν πηγαίνει καλά και προσπαθή να διορθωθεί, ταπεινώνεται, έρχεται η Χάρις του Θεού και από εκεί και πέρα προχωράει κανονικά.

Η καλή ανησυχία δεν σταματά ποτέ

– Γέροντα, ανησυχώ, μήπως δεν αγωνίζομαι σωστά.

– Έχεις άγχος;

– Όχι, αλλά γιατί έχω αυτήν την ανησυχία;

– Ευλογημένη, υπάρχει η ήσυχη ανησυχία και η ανήσυχη ησυχία. Η καλή ανησυχία πρέπει πάντοτε να υπάρχει μέσα μας· άγχος να μην υπάρχει. Όταν κανείς αγωνίζεται σωστά, ποτέ δεν μένει ευχαριστημένος από τον εαυτό του· έχει συνέχεια μέσα του μια ανησυχία που προέρχεται από την φιλότιμη προσπάθεια που κάνει.

– Γέροντα, φθάνει κάποτε ο άνθρωπος που αγωνίζεται σε σημείο που να μην του χρειάζεται πια η καλή ανησυχία;

²⁶⁶ Ο.π.

– Όχι, γιατί η καλή ανησυχία δεν σταματά ποτέ σ' αυτήν την ζωή. «Τρέχετε, ίνα καταλάβητε»²⁶⁷, λέει ο Απόστολος Παύλος. Τρέχει ο άνθρωπος, όσο ζή, να βρη τον Χριστό, χωρίς να σταματά ποτέ. Τρέχει και δεν νιώθει κούραση, αλλά χαρά.

Για να καταλάβετε, θα σάς φέρω ένα παράδειγμα: ένα καλό λαγωνικό, μόλις μυρισθή τον λαγό, δεν κάθεται άλλο κοντά στον κυνηγό· αρχίζει να ψάχνη, για να βρη τον λαγό. Τρέχει, σταματά λίγο, μυρίζει αριστερά–δεξιά, αρχίζει ξανά να τρέχη· δεν μπορεί να σταθή. Ο νούς του είναι πώς να βρη τον λαγό· δεν χαζεύει. Μεγαλύτερη χαρά έχει, όταν τρέχη, παρά όταν κάθεται. Το τρέξιμο και το ψάξιμο του δίνει ζωή.

Έτσι κι εμείς αυτήν την εγρήγορση πρέπει να έχουμε. Ο νούς μας να είναι συνέχεια στον Χριστό, αφού αυτός είναι ο στόχος μας. Εμείς όμως, ενώ βρήκαμε τα αχνάρια, βρήκαμε τον δρόμο, ξέρουμε από που θα πάμε, για να συναντήσουμε τον Χριστό, πολλές φορές στεκόμαστε· δεν προχωρούμε. Αν δεν γνωρίζαμε τον δρόμο, δικαιολογημένα να σταματούσαμε.

Θυμάμαι, ο πατέρας μου στην Κόνιτσα είχε δυο λαγωνικά καλά εκπαιδευμένα. Ο Γερο-Πρόδρομος ο Κορτσινόγλου, ο ψάλτης του Αγίου Αρσενίου, μια φορά του ζήτησε ένα κουταβάκι καλό από την ίδια ράτσα, για να φυλάη τα ζώα του, να γαυγίξη δηλαδή, όταν θα πλησίαζε λύκος. Ο πατέρας μου του έδωσε ένα. Μια μέρα, ένας γείτονας του Κορτσινόγλου που αγαπούσε πολύ το κυνήγι, ήταν πολύ στενοχωρημένος, γιατί αρρώστησε το σκυλί του και δεν μπορούσε να πάη να κυνηγήση. Όταν το άκουσε ο Γερο-Πρόδρομος, του λέει: «Μη στενοχωριέσαι· θα σου δώσω το δικό μου σκυλί, είναι ράτσα Εζνεπίδη²⁶⁸». Χαρούμενος ο γείτονας πήρε το σκυλί και ξεκίνησε για το κυνήγι. Όταν έφθασε στο δάσος, κούνησε το χέρι του, όπως συνηθίζουν να κάνουν οι κυνηγοί, για να τρέξη το λαγωνικό, αλλά εκείνο, αντί να τρέξη, γύριζε γύρω του, του έγλειφε τα πόδια και κοιτούσε τα χέρια του μήπως έχει ψωμί! Βλέπετε, ήταν καλό σκυλί, από ράτσα, αλλά δεν είχε εκπαιδευθή, για να μπορή να πιάνη τον λαγό, και γύριζε συνέχεια γύρω από τον κυνηγό. Πιστεύω όμως ότι εσείς, αφού βρήκατε τα αχνάρια του Χριστού, θα τρέχετε συνέχεια να βρήτε τον Χριστό, για να γεμίση η καρδιά σας τόσο πολύ από τον Χριστό, που να μην μπορήτε να Τον χωρέσετε και να λέτε: «Φθάνει, Θεέ μου, δεν αντέχω άλλο».

²⁶⁷ Α΄ Κορ. 9, 24.

²⁶⁸ Το επώνυμο του πατέρα του Γέροντα.